
دهزگهها سیریر یا چاپ و وهشانئ

خودانئ ئمئیاری: حافظ قاضی
سهرنقیسه: مؤید طیب

- * کتیبها هژمار (۲)
- * فهرههنگا گولی (فارسی - کوردی)
- * مسعود خالد گولی
- * دههینانا هونهری و کومپیوتهر: م. خ. گولی
- * بهرگ: بهیار جهمیل
- * خواهشنقیسی: یوسف بهرواری
- * چاپا ئیکئی
- * ژمارا سپاردنئ: (۳۴) ساللا ۲۰۰۲
- * چاپخانه: وهزارهتا پهروهردئ - ههولیر
- * تیراژ: (۵۰۰) دانه

(مافین چاپکرنئ دپاراستینه)

پیشگوئن

نقیسه و هۆزاتقانیین مه بین کلاسیک مشه په یقین فارسی بکار ئیناینه د نقیسهیین خوه دا و ئه و ژى قه دگه رت بۆ کاودانیت وى سه رده می. ئیرۆ ده می ئه و ده ستنقیسهیین وان دکه قنه بهر ده ستیین مه، ئەم دکه قین ئالوزیان ژ بهر کو زمانى وان تیکه له ک بوو ژ زمانین: (کوردی، فارسی، تورکی و عه ره بی)، و تنى تشتى کو مه ژ فان ئالوزیان بینته دهر دى قاموس بن. ئەقە ب نسه ت نقیسهیین کلاسیکیین مه، ژ لایه کى دیشه ئەم (کورد) وه ک ملله ته کى زولم لیکی، هه رده م مالیت مه ل ملین مه بووینه و ئەم بیته دهر به دهری وه لاتین خه لکی بووین، ب تاییه تی ل نیقا دووی ژ چه رخی بۆری کو قى دهر به دهری سنوور به زاندى و گه هشتبوو دوورترین جه ل سه ر روپى ئه ردی. پیرانیا فان دهر به دهران ل ئیرانى ئاکنجیبوون و بۆ ماوه ی پتر ژ بیست سالان دگه ل ئیرانیان ژیان و زاروکین وان د خواندنگه هین ئیرانیان قه و ب زمانى ئیرانیان (فارسی) خواندن و نقیسه یین. ئەقرو پشتی قوربانیدانه کا زیده، نیمچه ئازادی یه ک ل هه رتیمه کوردستانا عیراقى هاتیه ده ست و ب ره ف ره ف ئەف دهر به دهره یی قه ستا وه لاتى خوه یی خوشتقى دکه نه قه. ئاقه دانى و پیشقه چون ژ گه له ک ئالیانقه ئەقرو ل کوردستانا عیراقى یا گه هشتى یه ئاستین بلند و به رده وامن ژى لسه ر، به لام ژ لایى بزاقا ره وشه نبیری قه هیشتا نه گه هشتیه ئاستى پیوست، و وه کى ئەم دبیین هه ر ره وشه نبیره ک ژ ئالیى خوه قه یی بزاقى دکت کو قى بوشاییى داگرت و ژ وان ژى زارۆکین وان دهر به دهره یین کول ئیرانى ب زمانى فارسی خواندین و ئەقرو دقین ب ریکا قه له می خوه، خزمه تا ره وشه نبیری یا وه لاتى خوه بکه ن.. ئەف خه مخوره دو جوینن؛ جوینه ک ژ وان ئەون کو دقین ب ریکا وه رگپرانى (وه رگپران ژ فارسی بۆ کوردی) خزمه تی بکه ن، کو ئەو دبیین نویترین و گرنگترین په رتوکین جیهانى ب زمانى فارسی که فتینه بهر ده ستین فارسی زانان، له ورا ئەو ژى چه ز دکه ن زوى وان په رتوکان ب زمانى کوردی داننه بهر ده ستین ملله تی خوه. جوینی دووی ژى ئەون بین کو ب قه له می خوه و ب هه رزا خوه، خوه

ثاڤيتينه مهيدانئ، بهلام هندهك ژ ڦي جوينئ دووئ ب زمانئ فارسي هزر دكن و ب كوردئ وئ هزرئ دادرئژن. دياره ژئ ئەڤ ههردو جوبنه گهلهك پيدڤئ قاموسهكئ نه كو بو وان بېته هاريكار، بوئه ژئ مه پېڤكول كر بو دانانا ڦئ قاموسئ.

ژ بوئو كو خوهندهڤان ناگههداري چهوانيا بهرههڤكرنا ڦئ قاموسئ بڤن، من ل ژئير ب چهند خالان تېبيني بيئن خوه رېزكرينه:

* يا زانايه كو زمانئ ئيراني(نهكويئ فارسي)، تېكهلهكه ژ گهلهك زمانان، وهكي(ئنگليزي، توركي، روسي، سرباني، سانسكريتئ، عهرهبي، عبري، فرهنسي، يووناني، مهغولي، هندي، ئوردويي، فارسي، كوردئ و.....هتد) و ههگهر من ڤيا بابا قاموسا (ئيراني - كوردئ) چيكهه، دا هينگئ مهجبوور بڤم كو هندي په يڤئين ب زمانئين سلال من ناڤ لئ ئينايين د قاموسا خوه دا دهستنيشان بكهه ب مهرحهكي كو ئيرانيان ئەو ب كار ئينابن و خوبايه ژئ كو ب تنئ ئەو په يڤئين ب زمانئين (عهرهبي، فرهنسي، توركي، ئنگليزي و يووناني)، د ناڤ قاموس و نڤيسينئ ئيرانيان دا ب بهرچاڤ دكهڤن، رهنكه گهلهك پتر بن ژ په يڤئين فارسي بخوه، بوئه ژئ من خوه ژ قاموسا (ئيراني - كوردئ) دوور خست، ئەو تئ نه كو ئەو په يڤئين ئيرانيان ژ بيانان وهرگرتين و وهكي خوه دارشتين، يان ژئ ئەو په يڤئين كو وهكي خوه مابين لئ بو هندهك واتايين دي لكار بن، من وهرگرتينه، ژ بهر كو نهو ئەو مولكئ فارسا بخوهنه.

* من نهڤيا ئەز سئ چارټيكن په يڤئين ڦئ قاموسئ ب هه مي پيشگر و پاشگر و كورتكري و.....هتد) بينمه خوار، چيتر بيژين: په يڤهك كو هه مان په يڤ چهندين پيشگر و پاشگران وهردگرت و هه مان په يڤ دهيتته سڤككرن و پشتي دهيتته سڤككرن، ديسان دگهل وان هه مي پيشگر و پاشگران دهيتتهڤه و دوباره و سئ باره و چهندياره بوونا هه مان په يڤ ب چهند رهنگين دي و.....، من ئەڤ چهنده ب پيدڤئ نهديتبه و نابينم ژئ، لئ بو ساناهي ئيخستان من هه ر د ڦئ قاموسئ دا(ل بهر په رين ١٨-٣٠)، بابته تئ (چهند خالين گرنه و پيدڤئ ژ دهستورا زمانئ فارسي) بهرههڤكربه، بو زانين.

* هەر دیسان ب نسیبەت ژێدەرەکی و کا چەند کار ژێ دەردکەفن، وەکی نمونە ژێدەرئ (رفتقن: چۆن)، ئەو کارێن کول هەمی دەمان و بۆ هەمی کەسان ژ قی ژێدەری دەردکەفن ب تنی پتر ژ شیتست کارانە، ئەقە و ژ بلی کارێن فرمان و تیپەر و تی نەپەر و.....هتد. د قی قاموسی دا من چەندەک ژ ئیناینە و ئەقین دی ژ لسهەر خواندەقانی فەر دبت کو خوە بگەهینتە دەستورا زمانی فارسی، و ژ بۆ ئاسانکرنا کاری خواندەقانی مە د قی قاموسی دا هەندەک ژ دەستورێن دەستپیککی و د هەمان دەم دا گرنگ و بنگەهین بەرەهە فکرینە.

* ب نسیبەت بلیفکرن (تلفظ) ا په یقین فارسی:

- پرایا په یقان ب چەندین رەنگان دەینە بلیفکرن، کو ئەف جیاوازا بلیفکرنی ژ، ب بەرفرەهیا ئاخا ئیرانی و ب مشەیی یا نەتەوان قە گرێدایە و هەر کەسەکی یان هەر دەقەرەکی ب رەنگەکی ئەو په یف بلیفکرینە.. لئ من لقیەر پیکۆل کریە بلیفکرن ژ هەمیان بەرەلاقتەر دەستنیشان بکەم و بۆ قی چەندی ژ من مفا ژ قاموسان وەرگریە. ئەقە سەرەراییی کو من مفا ژ دوازدە سالین خواندنا خوە ب زمانی فارسی و تیکەلیا خوە یا هەقەدە سالان دگەل ئیرانیان دیتیه. و سەرەراییی قی چەندی ژ، من نەشیاپە و نەشیم ژ بدروستی چەوانی یا بلیفکرن په یقین فارسی، ب نقیسین، بۆ گوہین وە بدەمە ناساندن، ژ بەرکو من مفا ژ رینقیسا لاتینی دیتیپە - یا کو من چیتترین ریک دیتی بۆ قی ئەرکی - و ئەف رینقیسە رەنگە بدروستی تیرا زمانی کوردی نەکریت، ئەقجا چ بگەهتە زمانەکی بیانی کو ئەو ژ فارسی بت. بۆ نمونە مە چوار رەنگین (و) ا د رینقیسا لاتینی دا بۆ زمانی کوردی بکارئیناینە کو ئەو ژ (O- Ū- U- W) نە، هەرچەندە چیدبت د زمانی کوردی دا بەس بۆ قی تیپیی ب تنی ئەم پیدقی چەند رەنگین دی ژ بین، ئەقە و د زمانی فارسی دا ئەف گومانە نامینت و دی بیژین: ئەف چوار رەنگە و ئەو چوارشپوہ بلیفکرنە تیرا تیپا (و) ا فارسی ناکن. هەرچەندە مەرەم ژ دانانا قی قاموسی نە ئەوہ کو ئەم چەوانیا بلیفکرن په یقان بدەینە ناساندن و چیدبت ژ هەند گرنگیی یا خوە نەبت.

* دیسان بۆ هەندەک تیپان ئەز مامە مەحتل کا کیژان تیپا لاتینی بکار بینم، وەکی: (ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، غ). هەندەک ژ وان من وەکی ئیرانیان کا

چەوان بلیف دکن، تیبەکا لاتینی ب هەمان بلیفکرن ژێره دانایه، وهکی:

- بۆ تیپین (ت، ط) من تیپا (T) یا لاتینی بکار بریه، ژ بهرکو ئیرانی هەر دو
تیپان ب یهک ئاواپی بلیف دکن.

- بۆ تیپین (ث، س، ص) من تیپا (S) یا لاتینی نقیسی یه، ژ بهرکو ئیرانی
هەر سێ تیپان ب یهک ئاواپی بلیف دکن.

- بۆ تیپین (ذ، ز، ض، ظ) من تیپا (Z) یا لاتینی دانایه، ژ بهرکو ئیرانی هەر
چوار تیپان ب یهک ئاواپی بلیف دکن.

- بۆ تیپین (ح، ه) من تیپا (H) یا لاتینی وهگرته، ژ بهرکو ئیرانی هەر دو
تیپان ب یهک ئاواپی بلیف دکن.

ههروهسا بۆ هەر دو پهیشین (ع، غ) کومه د رینقیسیا لاتینی دا نین، ئەز
قهگه ریا یه سه ر دهستورا مه یا کوردی و کا ئەم د کوردیی دا ل شوینا ئان ههردو
پهیشان ب رینقیسیا لاتینی چ بکار دئینین، من هه مان د فارسیی دا ژ بکار
ئیناینه، ئانکو:

- ههگه ر تیپا (ع)، (فتحه) لسه ر بت، من تیپا (E) یا لاتینی ژێره دانایه.

- ههگه ر تیپا (ع)، (کسره) لهن بت، من تیپا (Ê) یا لاتینی ژێره دانایه.

- ههگه ر تیپا (ع)، (ضمه) لسه ر بت، من تیپا (U) یا لاتینی ژێره دانایه.

- ههگه ر لدویف تیپا (ع) را، تیپا (و) هاتبت، من تیپا (Û) یا لاتینی ژێره دانایه.

- ههگه ر لدویف تیپا (ع) را، تیپا (ا) هاتبت، من تیپا (A) یا لاتینی ژێره دانایه.

- ههگه ر تیپا (ع) ل نیقا په یقی یان دویماهی یا په یقی هاتبت، من (´) ژێره دانایه.

- بۆ تیپین (غ، خ) ههردووان من تیپا (X) یا لاتینی وهگرته یه. هه رچه نده ل

ده شه رین ژیک جیاوازین ئیرانی هەر دو تیپین (غ، ق) ب رهنگین ژیک جیاواز

دهینه بلیف کرن، بۆ نمونه: ل باکورئ ئیرانی ههردووان (غ) بلیف دکن، ل باشوورئ

ده شه را (فارس) ههردووان (ق) بلیف دکن و ل ده شه را (کرمان) ههردووان ب

(ق) هکا وهسا بلیف دکن کو دهنگن (خ) ژ ب ژێ دهیت، لئ ل قیره مه بۆ تیپا (ق)،

سەرچاویڤن زمانی فارسی

دهسته یه کا گرنګ ژ زمانان ب زمانین (هندوئهوروپیی) هاتینه ناڤکرن، کوئه و ژئی ئه څه نه: هییتی - ئه رمه نی - بالتی و سلاقی - ئه لبانی و څه نیزی و ئیلیری - یه ونانی - تورکی و فریژی - کلتی (سلتی) - لاتینی - تخاری (اګنی و کوچی) - ژیرمه نی و هندوئیرانی (ئاریایی).

و پشکه کا گرنګ ژ زمانین هندوئیرانی، کو مین زمانین ئیرانی نه کول په ی گورانکاریین کو ب سهردا هاتین، لسه س س جوبینین ژیری هاتینه دابه شکرن:

(أ) زمانین ئیرانی یین که څن

(ب) زمانین ئیرانی یین ناڤین

(ج) زمانین ئیرانی یین نهو

هه ر ئیک ژ څان هه ر س س جوبنا بخوه ژئی، ژ چهند زمانه کان پیک دهین کو دی لڅواری بهرچاڅ که یین:

(أ) زمانین ئیرانی یین که څن

زمانین ئیرانی یین که څن ژ څان زمانان پیک دهیت:

۱- میدی: زمانی شاهین سنسلا میدی و خه لکی روژئاڅا و ناڅه راستا ئیرانی بوو. ژ سالا (۸۳۵) ئ بهری زایینی و هیرڅه د نقیسارین شاهین ئاشوور دا ناڅی میدی یان هاتیه.

۲- پارسی یا باستان: ئه څ زمانه یین تایبته بوو ب خه لکی ده څه را (پارس) څه و پشتی شاهین هه خامه نشی یا هاتینه سهر حوکمی، ئه څ زمانه ل سهرانسهری ئیرانی به لاقه بوو. نقیسارین داریوش مه زن و شاهین دی یین هه خامه نشی کو لسه ر بهرا هاتینه نقیسین، ب فی زمانی نه.

۳- نافيستايي: زماني نافيستايي زماني پشکهک ژ خه لکي ده قهرين روژهلان و باکوري روژهلان نيراني بوو و پهرتوکا پيروزا زهردهشت پيغهمبهري (نافيستا) ب قي زماني يه.

(ب) زمانين نيراني يين نافيين

ئهف کومه زمانه دکه قنه د نافيهره زمانين که فن و نهو يين نيراني دا. زوي ب زوي مروث نکارت بيژت کا ل کيژان ده مي ئهف زمانه هاتيه قادي، لي ژ نقيسارين شاهين هه خامه نشي يان ديار دبت کول دويمهيا سهردهمي دهسته لاتداری يا هه خامه نشي يان (دوريت چهرخي چواري بهري زابيني)، کومه زمانين نيراني يين نافيين هاتينه مهيداني، ژ بهر کول قي ده مي بوو کو هيدی هيدی زماني پارسي يا باستاني بهرهف چونه يبي قه دچو، نه خاسمه ژ لايي دستووري قه مشه شاشي که تبونه قي زماني.

زمانين نيراني يين نافيين کو هندهک پاشماي ژي ماینه، ئه قين ژيرينه:

۱- پارتي (پهله قي يا ئهشکاني): ئهف زمانه تاييهت بوو ب خه لکي ده قهرا خوراسان کو د ناقدار بوون ب (پارت). ده مي کو ئهشکاني ژ قي ملله تي هاتينه سهر حوکمي، ئهف زمانه ل هه مي نيراني به لاف بوو و پشتي وان ساساني ژي ههر ب قي زماني ئاخفتن و نقيسين. ژ زماني پهله قي يا ئهشکاني چو نه مایه، دبيژن سهردهمي ئهشکانيان هفتي پهرتوک ب قي زماني هه بوون و ژ وان پهرتوکان: (مروک - سندباد - يوسيفاس - سيماس و..... هتد)، لي نهو چوژ وان نه ماینه و ب تني پهرتوکه کا بچوبک يا ماي ب نافي (درخت آسوريک).

۲- پارسي يا نافيين: ئهف زمانه، زماني فه رمي يي وه لاتي نيراني بوو ل سهردهمي ساسانيان. ژ قي زماني مستهک ژ خارره کي ماینه. پييتقي يه قي ژي بزاني کو پشتي عه رهبان ب سهر ده قهري دا گرتي، پهرتوکين پهله قي مانه د جه دا و سهد و چهند سال بوړين هه تا کو (ابن مقفع) ي پهرتوکين (کليله و دمنه) و (خداینامه) ژ پهله قي کرينه عه رهبی و هندهک پهرتوکين دي هه تا سه دسال

حفتی (ئانکو شهس سه دسالا پشتی هینگی) ژی هیشتا خوانده فانیین خوه هه بوون ب تایبته ل دهقرا خوراسانی، بهلی ئه و تشتی کو عه ره بان بی سه روه بر کرین، مه غولیا ئه و بی بنیات کرن. سه ره رای قی ویرانی، هنده ک پهرتوک نهو ژی ماینه، وه کی: [کارنامه اردشیر بابکان - یادگار زیران (کو شه رنما گه رشاسی یه دگه ل ئه رجاسی) - زردهشت نامه - خسرو گواتان (خسرو قباد) - پشکین ئاقیستایین (کو هه ر پینج پشکین: «یسنا، یشتها، ونیداد، ویسپرد و خرده ئاقیستا» نه) - پهرتوکین ئولی و چهند پهرتوکین دی ژی].

۳- سغدی: ئه ف زمانه ل وه لاتی (سغد) - کو «سه مه رقه ند و بوخارا» سه نته رین قی وه لاتی بوون - به ریه لاث بوو و دهاته هژمارتن زمانی نیف نه ته وی بی ئاسیایا ناقه راست و سه رچه قین قی زمانی دگه هشتنه وه لاتی چینن ژی. ئه ف زمانه ل ژیر کارتیکرنا زمانین فارسی و تورکی هیدی هیدی ژ مه دیدانی رابوو.

۴- خوته نی: ئیک ژ زمانین ئیرانی بین ناقینه کول که قنه وه لاتی (خوته ن - ل باشووری رۆژهلانی کاشغیری یه -) ب قی زمانی دئاخفتن.

۵- خواره زمی: زمانی دهقرا خواره زم و دهور و به رین روباری جه یحون بوو و خویایه کو تا چه رخی هه شتی بی کوچی ژی هیشتا مابوو و پاشان جهی خوه دایه زمانی فارسی و زمانی تورکی. شوین مایین زمانی خواره زمی هه می ب خه تی عه ره بی نه، به لی هیشتا هه می بدروستاهی نه هاتینه راکرن، ژ بهر کو ئه و خه تی پی هاتیه نفیسین بی بی خال و بی لئانندن (تحریک) بوو.

(ج) زمانین ئیرانی بین نهو

ئه ف کۆمه زمانه ژ فان زمانین ژیری پیک دهیت:

۱- فارسی یا نوی (دهری): ئه ف زمانه سه ره تا ل دهقرا خوراسانی لکار بوو، و هیدی هیدی گه هشته ناف پایته ختی ساسانیان و پاشان بوو زمانی ده رباری (کوچکا شاهی) ژی و بویه ب قی ناخی (ده رباری: دهری) هاته نافکرن، و نوکه ژی هه ر ب قی زمانی دئاخفتن. ژ وان ناقدارین کو هه ر ل سه ره تا ب قی زمانی نفیسین و هاتینه

پیش؛ (روده کی، ده قیقی، که سایی و فیردهوسی) بوون.

یا خوبایه کو پشتی زمانئ دهری بوویه زمانئ فهرمی یئ سیاسی و ئهدهبی ل ههمی ئیرانی، ئەف زمانه وهک خوه نهما، ب تایهت پشتی هوزانفانین دهقهرین نافهراست، رۆژئاڤا، باکور و باشووری ئیرانی ب قی زمانئ نقیسین و ب ریکا نقیسینین خوه گهلهک په یف و زاراوین خوه بین ناوچهیی بین تایهت ئینانه د ناف زمانئ دهری دا. ژ لایهکی دیقه زمانئ عهرهیی ژی ههر ل دهستپییکا بسهداگرتنا ئیسلامئ ل سهر دهقهرئ جهئ خوه د ناف قی زمانئ دا کر.

۲- ئاسی (ئهستی): ئەف زمانه ل پشکهک ژ دهقهرین چیاپی بین قهفقاسئ بکار دهیت و دو زاراقین گرنگ و سهرهکی قی زمانئ پیک دئین، کوئهوژی: زاراقئ (ئیرون)ی و زاراقئ (دیکورون)ی نه.

ئەف ملله تی (ئاسی) یان (ئالانی) کول سهر بهرپه رین میژووپی مشه ناڤی وان بهرچاڤ دبت، د بنه رت دا خه لکین ئالیی رۆژهلانئ دهریا یا خه زهرن کو کوچ کرینه و ل قئ دهقهرئ (چیاپی قهفقاس) ئاکنجی بوینه، له ورا ژی زمانئ وان گهلهک نیزیکی زمانین (سغدی و خوارهزمی)یه.

۳- پشتو (پختو): زمانئ ناوچهیی یئ رۆژهلانئ ئهفغانستانئ و پشکهکی ژ خوجهین سنوورین باکووری رۆژئاڤایی پاکستانئ یه. ئەف زمانه ژ چند زاراقه بین جیاواز پیکدهیت، وهکی: (قهزیری، ئافه ریدی، پیشاڤه ری، قهندهاری - غلزئی - بنوچی و.....هتد). د زمانئ پشتو دا هیشتا (نیر و می) مایه.

۴- به لووچی: ئەف زمانه ل پشکهکی ژ به لووچستانئ و هندهک دهقهرین تورکمه نستانا روسی لکاره.

۵- کوردی: ئەف زمانه تایهته ب ملله ته کیشه ب ناڤی کورد، کو وهلاتئ وان ل سهر وهلاتین: (ئیران، تورکیا، عیراق و سوریا) یا نهۆ هاتیه پارقه کرن.

که رهستین سهرهکی یین پیکهینه رین زمانی فارسی

زمانی فارسی، زمانه که کو نهغه چند هزار سالن ل وهلاتی ئیرانی پی دناخشن و بۆرینا ده می گهلهک گهؤرین لی کرینه و هندهک ژ فان گهؤرینا ل سهر په یشان بووینه و هندهک ژ ل دهستورا زمانی بووینه و نهغ گهؤرینه ب ریکا تیکه لیبونا هندهک زمانین دی دگهل زمانی فارسی هاتینه کرن کو هندهک ژ وان ههغ ره و ریشالن دگهل زمانی فارسی و نیزیکاتی یهک یا د گه لیک هه ی و هنده کین دی ژ دی بیانی نه. لخوازی مه لبره وان زمانا بدهینه نیاسین یین کو ههر ئیک ب رهنگه کی و ژ بو مه ره مه کی هاتینه دناغ زمانی فارسی دا و بووینه که رهستین سهره کی یین پیکهینه رین زمانی فارسی.

۱- ده ری یا که فن: به لگه نامه دیار دکهن کول سهرده می ساسانیان و دهستپیکا ئیسلامه تی، زمانی ده ری ژ و هکی زمانی په هله فی هه بووینه و ژ وان به لگه یان هندهک نقش و رسته نه کو د پهرتوکین عه ره بی دا ژ زارده فی شاهین ساسانی و مه زنین وی سهرده می و ل دهستپیکا ئیسلامه تی هاتینه تومارکرن کو نهغ نقیسینه ب زمانی ده ری یا که فن بووینه نه کو ب زمانی په هله فی. بو نمونه مرؤف دشیت بنیرته پهرتوکین: (المحاسن والاضداد) یا (جاحظ)ی، (تاریخ) ا (طبری) و (عیون الاخبار) یا (ابن قتیبه)ی.

۲- پارتی: مشه په یقین پارتی د ناغ زمانی فارسی دا دهینه دیتن، وهکی: افراشتن، اندام، جاوید، خاست، فرشته، مرغ، پور، پهلوان، چهر، شاهپور، شهر، فرزانه و.....هتد.

۳- پارسی یا ناین (په هله فی): پرانیا په یقین کو ژ فی زمانی هاتینه د ناغ زمانی فارسی دا، په یقین ئولی (زه رده شتی) نه، وهکی: آبان، آفرینگان، ارد، اردش،

اردیبهشت، اشناد، امرداد، انیران، اوستا، خورشید، سروش، شهریور و.....هتد.

۴- هندی: ل سهردهمی ساسانیان و ئیسلامی، چندیین په یقیین هندی هاتنه د ناڅ زمانن فارسی دا، وهکی: انبه، برشکال، جمدر، جنگل، جنم، جوکی، چاپ، چمپا، دهره، کافور، کپی، کتاره، نارگیل، نیلوفر، هلاهل و.....هتد.

۵- عه‌ره‌بی: ژ نه‌نجامی هیرشین عه‌ره‌بان و ب ریکا ئیسلامی، مشه په یقیین عه‌ره‌بی هاتنه د ناڅ زمانن فارسی دا، و هیرثایی گوتننن یه کو، کا زمانن عه‌ره‌بی ب چ گهرماتی و ب چ هیزهک بسره مصری و سوریی دا گرت، ب هه‌مان گهرماتی و هه‌مان هیز بسره ئیرانی ژی داگرت، لی زمانن فارسی تا حه‌ده‌ده‌کی خوه لبه‌ر گرت و ب ریکا زمانین: (قبطی، نبطی، ئارامی و سریانی) دا نه‌چو.

سهره‌تا (ههر ژ چه‌رخنن ئیکتی تا چه‌رخنن پینجی)، تنن نه و په یقیین عه‌ره‌بی هاتنه د ناڅ زمانن فارسی دا کو هه‌قواتایین به‌رامبه‌ر وان د زمانن فارسی دا نه‌بوون، وهکی: زکاة، حج، مسلم، مؤمن، کافر، جهاد، فاسق، منافق، قرآن، متعه، طلاق، قبله، شیطان، کوثر، وسوسه، دعا، عزرائیل، میکائیل، شهید، لعنة، رجیم، شنبه، جمعه و.....هتد.

هه‌روه‌سا هنده‌ک په یقیین ئیداری و گه‌له‌ک په یقیین جوړاو جوړین دی ژی هاتنه د ناڅ زمانن فارسی دا، وهکی: اول، ثانی، غزا، غزو، سلطان، حرس، شرطه، امیر، رعیه، کاتب، کتاب، رسول، حبس، خادم، خلیفة، اتفاق، فرار، سبب، اختیار، حاکم، ادعا، راتب، حمد، شکر و.....هتد.

۶- تورکی: پشتی فه‌رمانه‌وایی یا ئیرانی که‌تیه ده‌ستتې هنده‌ک سنسلیین تورکا (غه‌زنه‌وی، سه‌لجوقی، خواره‌زمشاهی و ئیلخانی) یان و مانا سوپایی تورکا ل شار و باژیرک و گوندین ئیرانیان، د قی ده‌می دا زمانن تورکی هاته د ناڅ زمانن فارسی دا، بۆ نمونه: اتا، اتابیک (اتابک)، اطاق، باشی، بیگ (بگ)، تاش، چاروق، چخماق، خاتون، خاقان، خان، سنجاق، قاپچی، قربان (قماندان، کماندان) و.....هتد.

(۷) مه‌غولی: ژ چه‌رخنن حه‌فتی و هیرقه، پشتی مه‌غولان بسره ئیرانی دا گرتی،

گهلهک په یقین مه غولی هاتنه دناڅ زمانې فارسی دا، وهکی: آقا، آلتون، اردو، الاغ، ایل، ایلخان، ایلچی، بهادر، تومان، سوغات، سیورمیش، قراغچی، نوکر، یاسا، یاغی و.....هتد.

(۸) نه وروپي: ل سهردهمی صهفهوی یان و ژ بهر هاتن و چونا بالیوز و بازگانین بیانی بو ئیرانی و بهروفازی، هیدی هیدی په یقین بیانی هاتنه دناڅ زمانې فارسی دا. ل سهردهمی قه جه را ژی، ژ بهر فریکرنا بالیوزین ئیرانی بو وه لاتین نه وروپي و دامه زراندا بالیوزخانه و کنسولی یین وان ل تهران و باژیرین دی، و ب تاییه ت پشته فریکرنا قوتابیان بو نه وروپا ل سهردهمی دهسته ل تداري یا (ناصرالدین شاه)ی، مشه په یقین روژناڅایی هاتنه دناڅ زمانې فارسی دا.

پشته (مشروطیت)ی و خوه شبوونا په یوه ندی یان ل ناقبه را ئیرانی و وه لاتین روژناڅایی، هیرشا په یقین نه وروپي و نه مریکی بو سهر زمانې فارسی ب هیتز تر لی هات، بو نمونه دی هندهک ژ وان په یقان ژ فان ههر سی زمانین ژیری ئینین:

- **فره نسی:** آدرس، آرتیکل، آژان، اتومبیل، ارگ، بانک، بلیط، پارسی، پارک، پارلمان، پرگرام، پلیس، پیانو، تروریست، تلفن، تلگراف، دیپلماسی، رادیکال، سالن، سانسور، سندیکا، کابینه، کمیسیون، کنفرانس، موزیک و.....هتد.

- **ننگلیزی:** استوپ، اسمو کینگ، باسکت بال، ساندویچ، فوتبال، کتری، کوکتل، گلاس، واگن، هاف بک، گاف تایم و.....هتد.

- **روسی:** استکان، اسکناس، بلشویک، چتور، درشکه، روبل، سماور، کالسکه، وتکا و.....هتد.

زمانی فارسی پشتی دیاربوونا ئیسلامه تی

پشتی دیاربوونا ئیسلامه تی و دهمی فی دینی ئیران ژ ی شه گرتی، زمانی عه ره بی ل فی وه لاتی به لاقه بوو، و هوسا زانا یین ئیرانی بیت موسلمان ژ بهر ئولی خوه که تنه د ناڅ زمانی عه ره بی دا و هه ر هینگی بوو کو نفیسین و توری ئیرانیان بوو زمانی عه ره بی و زمانی عه ره بی ل فی وه لاتی ب دریتی یا دو چه رخا گه هشته گویتکی، ب تایبه تی ژ لای زانستی و نه ده بی شه. و هه ر د هه مان ده مدا ژ زمانی فارسی ما زمانی ناخفتنی و دانوستاندنیت روژانه لسه ر ناستی مللی.

ده ستپیکا چه رخ سیی بی کوچی، هنده ک ده قه رین روژه لاتا ئیرانی، وه کی: (خوراسان و سگستان و.....) لېن سیبه را خیلافه تا ئیسلامی سه رخوه بوونا خوه وه رگرتن و ریقه برنا ده قه ری که ته د ده ستین میرین ناخو بی بیت بنه مالین ناقدارین ئیرانی یین که فن دا.. هه ر هینگی زمانی فارسی سه روژنوی سه ره لداقه ب تایبه تی د بیاقن هوزان و نه ده بی دا، به لام نه ف زمانی فارسی بی نوی ل ژیر کارتیکرنا زمانی عه ره بی بو ما وه یه کی دریت گه لکه هاتبوو گوهارتن.

هه ر ل فی دهمی بوو کو بو جارا ئیکتی هوزانا فارسی یا ئیسلامی ل سه رده می (یعقوب بن لیث - دامه زرتنه ری ده وله تا سه ففاری ل سگستان -) دیار بووی، نه و ژ ی پشتی وان سه رکه فتنا بوو بیتن کو (یعقوب بن لیث) ی بده ستقه ئینان، ل وی دهمی هوزانغان و په سنکه رین (یعقوب) ی رابوون ب شه هاندنا هوزانا و په سندانا وی ب زمانی عه ره بی.. (یعقوب) ی گوټ: بزچی هوین ب وی زمانی هوزانا ب من شه ده یین بی کو نه م تی نه گه هین - ژ بهر کو وه که مه گوټی زمانی عه ره بی زمانی فه رمی بی ده وله تی و زمانی زانست و نه ده بی بوو و خه لک هه ر ب زمانی خوه بی فارسی دناخفتن -، و هوزانغان ل زمانی فارسی زقپین و هوزان ب زمانی فارسی

نقیسین و ب زمانى فارسى په‌سینى وی دان و پشتى هینگی زمانى فارسى دیسان هاته‌قه مه‌یدانى و زمانى هوزانى و نقیسینى ل سه‌رده‌مى ده‌وله‌تا (سامانى) ل خوراسانى گه‌له‌ک پیش‌کەت و هەر ل قى ده‌مى بوو کو ئیکه‌مین هوزانقانى مه‌زنى فارسان دیار بووى کو ئه‌و ژى (جعفر بن محمد رودكى یى سه‌مه‌رقه‌ندى ۲۶۰-۳۲۹ کۆچى) بوو. هه‌روه‌سا گه‌له‌ک نقیسینى فارسى یا نوی ل قى سه‌رده‌مى هاتنه مه‌یدانى کو خودانىت ناقدارترین وان ئەف زانایه بوون: (ابو علی محمد بلعمى - ابو ریحان بیرونى و ابو علی بن سینا).

دقى قى ژى ژ بېر نه‌کین کو ئەف شوره‌شا ئەده‌بى و ره‌وشه‌نبېرى کو ب هاتنه‌قا زمانى فارسى لسه‌ر ئاستى ئەده‌ب و هونه‌رى دیار بوویه‌قه، ل دژى زمانى عه‌ره‌بى نه‌راوه‌ستیا، به‌لکو زمانى عه‌ره‌بى هەر ما زمانى عه‌ره‌بى جارن و دشین بېژین هیژ و یقه‌تر ژى.

هه‌روه‌سا ل سه‌رده‌مى سه‌لجوقیان ژى کو ده‌یتته هژمارتن گرنگترین و ناقدارترین سه‌رده‌م بو میژوووا زانست و ئەده‌بى ل ئیرانى، نه‌به‌س ب زمانى فارسى، به‌لکو ب زمانى عه‌ره‌بى ژى، مشه‌ زانا و نقیسه‌ران ب هه‌ردو زمانان خوه‌ به‌ردانه قادی کو کیمتر نه‌بوون ژ ناقدارین چه‌رخى چارى (بیرونى و ابن سینا) ی، و هه‌گه‌ر بېژین ل وی سه‌رده‌مى تۆرى فارسى گه‌هشتبوو پلا گه‌هشتنى، ئەفه به‌ره‌مه‌مى وی گه‌هشتنى ل چه‌رخین پیتنجى و شه‌شى کۆچى دیار بوو، کو بو نمونه ژ هوزانقانا دکارین قان ناغان بینین: (ناصر خسرو - عمر خیام - الحکیم السنائى - شیخ عطار - الحاقانى الشروانى و نظامى گنجوى)، و ژ میژووونقیسان: (راوندى) یى خودانى په‌رتوکا «راحة‌الصدور»، و ژ فه‌قه و زانایان: (حجة‌الاسلام الامام محمد الغزالي و القشیری) و ژ وه‌زیر و نقیسه‌ران ژى، ناقدارین مینا: (عمید الملك الکندري و نظام الملك - وه‌زیرى ناقدار د میژوووا شارستانیا ئیسلامى دا کو گه‌له‌ک خواندنگه‌هل باژیرین وه‌کی: بلخ، نیشابور، هرات، اصفهان، بغداد و.....هتد، ب ناغى وی (نظامیه) هاتینه‌ ناقرن -)، یین قى سه‌رده‌مى نه.

***

به‌ری هیرشا مه‌غولا ده‌سته‌لات ژ ده‌ستی سه‌لجوقی یان هاتبوو دهر و که‌تبوو د ده‌ستی‌ن ده‌وله‌تا خواره‌زمشاهی یان دا. و ده‌مان ده‌مدا ژی ده‌سته‌لات ژ چه‌نگیزخانئ مه‌غول که‌تبوو ده‌ستی‌ن کور و نه‌قیی‌ن وی، کول سه‌رده‌می هولاکوخانی، هیرش‌ین وی بو سه‌ر ده‌قه‌ری دویم‌هیک ب خیلافه‌تا ئیسلامی ل ده‌قه‌ری ئینا و هوسا ده‌سته‌لات‌داری ل ئیرانی که‌ته ده‌ستی ئی بنه‌مالئ کوب (ئیلخانی) د ناقدار بوون و ئیکه‌م که‌س ژ ئی بنه‌مالئ کول ئیرانی حوکم گرتیه ده‌ست (غازان خان) بوو.

هیرش ده‌قه‌ری بدروستاهی بیه‌نا خوه نه‌دای ژ به‌ر هیرش‌ین مه‌غولا، جاره‌کا دی هیرش هاتنه‌قه سه‌ر ده‌قه‌ری و ئی جاری ژ لایئ ته‌میور له‌نگی قه بوو کوب ژیک بژاله‌بوونا ده‌وله‌تی بدویم‌اهی هات و ویرانی و پاشقه‌مانین ئیکجار زور بجی هشتن، کو شابیت‌ین ئی مالویرانیی هه‌تا چه‌رخئ ده‌هی کۆچی ژی مابوون، نه‌و ده‌می کو ده‌وله‌تا سه‌فه‌وی ده‌سته‌لات ئیخستی د بن رکبیا خوه و وه‌لات کره‌قه ئیک پارچه و ب هه‌مان سنورین خوه یین که‌فن و ل ژیر حوکمه‌کی ئیکانه.

به‌لام ژ لایئ نه‌ده‌بی و نقیسینی قه د فان چه‌رخین ره‌ش دا، نقیسه‌ر و هوزانقان د ده‌ست داهیتلای نه‌بوون، به‌لکو هوزانقانی‌ن مه‌زنین وه‌کی سعدی شیرازی ل چه‌رخئ چه‌فتی و حافظ شیرازی ل چه‌رخئ هه‌شتی خوه کرن سه‌مبول کو حه‌تا نوکه ژی وه‌لاتی ئیرانی و ئیرانی ب وان سه‌رفیازن و شانازی ب نه‌ده‌بی وان دهن. هه‌روه‌سا ژ لایئ صوفیاتی و خودیناسیی قه، هوزان ل ئیرانی گه‌ه‌شته گویستکی، نه‌و ژی لسه‌ر ده‌ستی‌ن هوزانقانی‌ن مینا: جلال الدین محمد رومی، حافظ شیرازی، عبدالرحمن جامی و.....هتد.

چهند خالین گرنگ و پیدفی

ژ

دهستورا زمانى فارسی

ژ بویى کوئم ژ دوباره و چهند باره کرنا هندهک په یف و نهجامین ژیدهرین زمانى فارسی خوه بدهینه پاش، مه ب فەر دیت ناماژى بکهینه چهند خالین گرنگ و پیدفی ژ دهستورا زمانى فارسی. بو نمونه مه ژ ژیدهرى (رفتن) ب تنى چندی نه نجام بیت ل خواری وهرگرتین کو هه گهر کت و ان مه د قى قاموسى دا ئینابانه خوار، پیدفی بوو نه ف قاموسه ب قه بارى خوه قه چهند بهرامبهرى نه فا نهو بایه، بویه ژى پیدفی یه لسه ر خوانده قای ناگه هدارى فان پیزانینان بت، بهرى خوه بهرده ته دنا ف قاموسى دا.

ژیدهر

ژیدهر (یان ژیدهرى ساده)، نهوه کوژ په یشه کى ب تنى پیک دهیت، وهکى: (گرفتن - بردن - شنیدن).

د زمانى فارسی دا نیشانین ژیدهرى (تن - دن)، کول دویمایه پهیقى دهین، نه شه ب مهرجهکى کو هه گهر تیبا (ن) ژ داویا پهیقى بهیتته راکرن، کارى بوری هه ر ژ وى پهیقى بمینته د جه دا، وهکى:

رفتن (چون) «ژیدهر» --> رفت (چو) «کارى بوری»

گفتن (گوتن) «ژیدهر» --> گفت (گوت) «کارى بوری»

آمدن (هاتن) «ژیدهر» --> آمد (هات) «کارى بوری»

ژیدهرى لیکدای

ژیدهرى لیکدای نهوه کوژ دو یان چهند په یشان پیکهاتبت، وهکى: سخن گفتن - باز آمدن - در برگرفتن.

ژیدهری دارشتی

ژیدهری دارشتی، ئەوه کو هەر د بنیات دا ژیدهر نه بوویه، به لکو (یدن) ل داوییا په یفا فارسی یان عه ره بی هاتییه زیده کرن و ژیدهر ژئی چیبوویه، وهکی:

هراس + یدن = هراسیدن (ترسیان)

فهم + یدن = فهمیدن (تی گه هشتن)

ژیدهری بی داوی

ژیدهری بی داوی یان ژیدهری کوری پری ئەوه ژیدهره کو تیپا (ن) ژ داوییا وی هاتبته لادان، وهکی: رفت و آمد - گفت و شنید - خرید و فروخت.

ژیدهری دوپهین

هندهک کارا د زمانئ فارسی دا، دو ژیدهر بیین ههین، وهکی: (خفتن - خوابیدن)، (رستن - روییدن) و (گداختن - گدازیدن).

ناقی ژیدهری

ناقی ژیدهری ئەوه کو ئەنجام، ئانکوا ژیدهری بدهت، کو چه ند جوړن:

۱) ناقی ژیدهری بی کو ب تیپا (ش) ب داوی دهیت، وهکی: آموزش - آسایش - بخشش - پرورش و.....هتد.

۲) ناقی ژیدهری بی کو ب تیپین (ار) ب داوی دهیت، وهکی: گفتار - کردار - دیدار - رفتار و.....هتد.

۳) ناقی ژیدهری بی کو ب تیپا (ی) ب داوی دهیت، وهکی: خستگی - آسودگی - تشنگی - زندگی و.....هتد.

۴) ناقی ژیدهری بی کول سه ر کیشا کاری بووری بی کت دهیت، کو دهیت وهکی ژیدهری بی داوی ژئی، وهکی: گذشت - نشست - خرید - برید و.....هتد.

۵) ناڤی ژیدهری کو ژ ره گه زئی (کاری فرمان بو که سی کت) پییک دهیت، وه کی:
 (رم - هراس - خرام - خراش - پسند) کو ژیدهرین (رمیدن - هراسیدن -
 خرامیدن - خراشیدن - پسندیدن) ژئی هاتینه چیکرن.
 ههژی گوتنی یه کو ناڤی ژیدهری ژ هه می ژیدهران ناهیتته دروستکرن، بو نمونه ژ
 ژیدهری (خواندن) ناڤی ژیدهری دروست نابیت.

کار

کار، نهو په یقه یا کو نه نجامدانا کاره کی بگه هینت د ئیک ژ هه سی ده میتن
 سیکانه دا (بوری - نهۆ - ناینده). دابه شبوونا کاری لسهر شهش که سانه، کو نهو ژئی
 نه قین خواری نه:

که سی ئیکه م یی ناخفتنکه ر	«من»	(نه ز - من)
که سی دووهم یی کو دگهل دناخفن	«تو»	(تو - ته)
که سی سی یه م یی کو د ناخفتنی		
دا به حسی وی دهیتته کرن	«او، وی»	(نه و - وی، وی)
که سین ئیکه م یین ناخفتنکه رین	«ما»	(نه م - مه)
که سین دووهم یین کو دگهل دناخفن	«شما»	(هوین - وه)
که سین سی یه م یین کو د ناخفتنی		
دا به حسی وان دهیتته کرن	«ایشان، آنها»	(نه و - وان)

کاری بوری

نهو کاره یی کو لده می بوری هاتیه نه نجامدان و پینج جورن:
 ۱) کاری بوری یی خواهه سر: نهو کاره یی کول دده می بوری هاتیه نه نجامدان

بی ی دیارکنا چه وایه تی، وه کی:

رفتم -- < (ئه ز) چۆم

رفتیی -- < (تو) چۆی

رفت -- < (ئه و) چۆ

رفتیم -- < (ئه م) چۆین

رفتید -- < (هوین) چۆن

رفتند -- < (ئه و) چۆن

۲) کارئ بۆری یی بهردهوام: ئه و کاره بی کول ده می بۆری ب رهنگه کی

بهردهوام هاتبته ئه نجامدان، و نیشانا وی (می - همی) یه لسه ری کاری، وه کی:

می رفتم - همی رفتم -- < (ئه ز) دچۆم

می رفتی - همی رفتی -- < (تو) دچۆی

می رفت - همی رفت -- < (ئه و) دچۆ

می رفتیم - همی رفتیم -- < (ئه م) دچۆین

می رفتید - همی رفتید -- < (هوین) دچۆن

می رفتند - همی رفتند -- < (ئه و) دچۆن

۳) کارئ بۆری یی نه قلی: کارئ بۆری بی نه قلی دو جوړن، ئیک ژئ ئه وه کو

کار ب دروستاهی ب دو ماهی هاتبت، وه کی:

خوانده ام -- < (من) بی خواندی، یا خواندی

خوانده ای -- < (ته) بی خواندی، یا خواندی

خوانده است -- < (وی) بی خواندی، (وی) یا خواندی

خوانده ایم -- < (مه) یا خواندی

خوانده اید -- < (وه) یا خواندی

خوانده اند -- < (وان) یا خواندی

ئانكو؛ يېت خواندين و يېت ژ خواندني ب دوپماهي هاتين.

چۆرى دووى ئەو كۆب دروستاهى كار ب دوماهي نه هاتبت، وهكى:

ايستاده ام -- < (ئەز) يى راوهستيايه، يا راوهستيايه

ايستاده اي -- < (تو) يى راوهستيايي، يا راوهستيايي

ايستاده است -- < (ئەو) يى راوهستيايه، يا راوهستيايه

ايستاده ايم -- < (ئەم) يىت راوهستياينه

ايستاده ايد -- < (هوين) يىت راوهستياينه

ايستاده اند -- < (ئەو) يىت راوهستياينه

ئانكو؛ يىت راوهستياين و هيشتا ژى د راوهستياينه.

۴) كارى بۆرى يى دوير: ئەو كارە يى كول دەمەكى بۆرى يى دوير هاتبتە

ئەنجامدان، وهكى:

رفته بودم -- < (ئەز) چۆبووم

رفته بودى -- < (تو) چۆبووى

رفته بود -- < (ئەو) چۆبوو

رفته بوديم -- < (ئەم) چۆبووين

رفته بوديد -- < (هوين) چۆبوون

رفته بودند -- < (ئەو) چۆبوون

۵) كارى بۆرى يى ئيلتيزامى: ئەو كارە يى كۆب ئەنجام گەهشتنا وى، جەھى

شك و گومانى بت، وهكى:

بايد رفته باشم -- < پيويسته (ئەز) چۆبم

بايد رفته باشى -- < پيويسته (تو) چۆبى

بايد رفته باشد -- < پيويسته (ئەو) چۆبت

بايد رفته باشيم -- < پيويسته (ئەم) چۆبين

باید رفته باشید -- < پتویسته (هون) چۆن
 باید رفته باشند -- < پتویسته (ئهو) چۆن
 ئانکو؛ پیدقی یه چۆن، لی چیدبت ژى نه چۆن.
 ههروهسال نمونا سلال ل شوینا (باید) ئالاقى گومانى (شاید: چیدبت) ژى
 دهیت، ئانکو؛ چیدبت ئهز چۆم، چیدبت تو چۆی و.....هتد.

کارى نهۆ

د زمانى فارسى دا ژ بو کارى نهۆ چۆ دارشتنن تايبهت نین و هندهک جارا کار،
 کارى نهۆیه و هندهک جارا ژى دبهت کارى ناینده و ب فان ههردو رهنگایه:
(۱) کارى نهۆ یى ئخبارى: ئهو کاره یى کو د ئه نجامدانى دایه و هیشتاب
 دوماهى نه هاتیه، وهکی:

مى روم -- < (ئهز) یى دچم

مى روى -- < (تو) یى دچی، یا دچی

مى رود -- < (ئهو) یى دچت، یا دچت

مى رویم -- < (ئهم) یى دچین

مى روید -- < (هون) یى دچن

مى روند -- < (ئهو) یى دچن

ههروهکی مه پیشتر ژى گوتى، د زمانى فارسى دا رهوايه کو تو بو (دى چم)
 ژى، کو کارى نایندهیه، بیژى: (مى روم).

(۲) کارى نهۆ یى ئیلتیزامى: وهکی:

بروم -- < (ئهز) بچم

بروى -- < (تو) بچی

برود -- < (ئهو) بچت

برویم -- < (ئەم) بچین

بروید -- < (هوبین) بچن

بروند -- < (ئەو) بچن

کاری ئاینده

کاری ئاینده ئەو کاره یی کو هیژ دەست ب ئەنجامدانا وی نههاتبته کرن، وهکی:

خواهم رفت -- < (ئەز) دئ چم

خواهی رفت -- < (تو) دئ چی

خواهد رفت -- < (ئەو) دئ چت

خواهیم رفت -- < (ئەم) دئ چین

خواهید رفت -- < (هوبین) دئ چن

خواهند رفت -- < (ئەو) دئ چن

کت و کۆم

کت: ئەو په یقه کو کهسه کی یان تشته کی ب تنی نیشان بدهت، وهکی: مرد -

زن - کتاب - قلم.

کۆم: ئەو په یقه کو پترژ دو یان چەند کەسان یان تشتان نیشان بدهت، و د زمانئ فارسی دا (ان) و (ها) هیماییت وینه. هندی گیاندارن ب (ان) دهینه کۆمکرن، وهکی: مردان - زنان - شیران. و هندی بی جانن ب (ها) دهینه کۆمکرن، وهکی: کتابها - قلمها - شمشیرها. ههروهسا شینکاتی و هندهک ئەندامین لهشی ژی ب (ان) دهینه کۆمکرن، وهکی: درختان - چشمان - ابروان و.....هتد). ههروهسا په یقین (روز - شب - روزگار) ژی هندهک جارا ب (ان) کۆم دبن و دبنه: (روزان - شبان - روزگاران). ههگەر دویماییا په یقه کی ب تیپین (ا) و (و) داوی هاتبت و بقین ب (ان) کۆم بکن، تیپا (ی) ل بهری هیمایی کۆمکرنی دهیتته

زیده‌کرن، وه‌کی: (دانا: دانا + ی + ان = دانایان)، (بینا: بینایان)، (پارسا: پارسایان) و (سخنگو: سخنگویان). ئەڤه و ئەڤ قاعیده ژ هندهک په‌یشان ناگرت، وه‌کی: (بانو: بانوان)، (گیسو: گیسوان)، (آهو: آهوان)، (بازو: بازوان) و (جادو: جادوان).

هه‌گه‌ر دویم‌هیکا هندهک په‌یشان ب (ه)ا کو بلیڤ نه‌بت (غیر ملفوظ) ب داوی هاتبت و بقیین ب وی په‌یقی ب (ان)ی کۆم بکن، ئەو تیپا (ه) ده‌یتته گوهارتن ب تیپا (گ)، وه‌کی: (دایه: دایه + ان = دایگان)، (خفته: خفتگان)، (آینده: آیندگان) و (مورچه: مورچگان). و هه‌گه‌ر بقیین هه‌مان ره‌نگه په‌یشان ب (ها)ی کۆم بکن، هه‌رچه‌نده دینه دو (ه) لدویڤ ئیک، به‌لام پیڤدی یه هه‌ردو به‌یتنه نقیساندن، ژ به‌رکو هه‌گه‌ر نه‌ئینه نقیسیین، ئانکوین وان ده‌یتنه گوهارتن، وه‌کی: (نامه‌ها - نامها)، (گله‌ها - گله‌ها) و.....هتد.

ئەڤه و دڤی ژ بیر نه‌کین کو گه‌له‌ک جاران روی دایه کو په‌یقیین فارسی ب هیمایین کۆمکرنی بین عه‌ره‌بی (ون، ین، ات) هاتینه کۆم کرن کو ئەڤه شاشی یه‌که به‌رده‌وام خه‌لک که‌فتینه تیدا و ئەو شاشی ژی نه‌و لسه‌ر زمانتی فارسی کرینه مال. هه‌روه‌سا هندهک په‌یقیین کۆم بین عه‌ره‌بی دیسان ب هیمایین کۆمکرن فارسی کۆم کرینه‌ڤه و ب تایبه‌ت ئەو په‌یقیین کو د زمانتی عه‌ره‌بی دا هاتینه کۆمکرن ب ریکا (جمع تکسیر)، کو ئەڤه هه‌ما هه‌ر ئیک‌جار شاشی یه‌کا غه‌ریبه.

پیشگر و پاشگر

پیشگر و پاشگر، هندهک تیپ یان په‌یقن کول سه‌ری په‌یشان، یان دویم‌هیکا په‌یشان ده‌یتن و مایی خوه د ئانکوا وان په‌یشان دا دکهن.

پیشگر د زمانتی فارسی دا ئەڤه‌نه:

نا <-- ناتوان، ناجور

بی <-- بیدل، بیباک

هم <-- همنشین، همزانو

فرا --> فراخور، فرابر

فرو --> فرومایه، فروبردن

بر --> برانگیختن، برنشانیدن

پاشگرد زمانی فارسی گه له کن کو نه و ژی نه فنه نه:

- پاشگردین وه کهه فی و سالتو خدانئ:

ین --> زرین - سیمین - نمکین

ینه --> زرینه - سیمینه - پشمینه

گان --> دهگان - بازرگان - گروگان

گین --> شرمگین - غمگین - سهمگین

ناک --> دردناک - غمناک - ترسناک

مند --> هوشمند - خردمند - هنرمند

یار --> هوشیار - بختیار - دادیار

ور --> تاجور - هنرور - کینه‌ور

- پاشگردین وه کیاتین:

وار --> پریوار - بنده‌وار - شاهوار

انه --> خردمندانه - دوستانه - مردانه

سان --> پیلسان - دیوسان - شیرسان

آسا --> مهرآسا - مه‌آسا - پلنگ‌آسا

وش (فش) --> ماهوش (ماه‌فش) - پریوش (پری فش)

- پاشگردین جهی:

گاه --> رزمگاه - بزمگاه - کمینگاه

ستان --> گلستان - نخلستان - بوستان

کده --> دهکده - بتکده - آتشکده

لاخ <-- سنگلاخ - دیولاخ

زار <-- لاله‌زار - گلزار - مرغزار

بار <-- رودبار - جویبار

سار <-- کوهسار - چشمه‌سار

دان <-- یخدان - جامه‌دان - نمکدان

سیر <-- گرمسیر - سردسیر

- پاشگرتین ده‌می:

ان <-- بهاران - بامدادان - برگریزان

گاه <-- شبانگاه - شامگاه - صبحگاه

گاهان <-- شامگاهان - صبحگاهان - سحرگاهان

- پاشگرتین بکه‌رینی:

نده <-- زننده - گوینده - دهنده

ان <-- گریان - خندان - شتابان

ار <-- پرستار - خواستار - دوستار

گار <-- پروردگار - آموزگار

کار <-- ستمکار - درستکار - بزه‌کار

گر <-- دادگر - ستمگر - آهنگر

- پاشگرتین خاوه‌نداری و پارتیزانی:

دار <-- سرایدار - راهدار - پرده‌دار

بان <-- باغبان - دشتبان - دربان

وان <-- ساروان - گاروان

بد <-- کهبید - سپهبید - هیربید

تیبین کو دہینہ گوارتن ب ہندہک تیبین دی

د زمانی فارسی دا ہندہک تیب دہینہ گوارتن ب ہندہک تیبین دی، کو لخوائی
 ئەم دی دیار کہین:

- تیپا (ا) دبتہ (ی) <--> ارمغان: یرمغان
 تیپا (ا) دبتہ (د) <--> بآن: بدان
 تیپا (ا) دبتہ (ه) <--> انبان: ہنبان
 تیپا (ب) دبتہ (و) <--> باز: واز
 تیپا (ب) دبتہ (ف) <--> زبان: زفان
 تیپا (پ) دبتہ (ف) <--> پیل: فیل
 تیپا (ت) دبتہ (د) <--> کتخدا: کدخدا
 تیپا (ج) دبتہ (ژ) <--> کج: کژ
 تیپا (ج) دبتہ (ک) <--> آخشیج: آخشیک
 تیپا (چ) دبتہ (ش) <--> کاچی: کاشی
 تیپا (خ) دبتہ (ه) <--> خستو: هستو
 تیپا (خ) دبتہ (غ) <--> ستیخ: ستیغ
 تیپا (د) دبتہ (ت) <--> زردشت: زرتشت
 تیپا (ر) دبتہ (ل) <--> سوراخ: سولاخ
 تیپا (ز) دبتہ (ج) <--> سوزیدن: سوجیدن
 تیپا (ز) دبتہ (چ) <--> پزشک: پچشک
 تیپا (ز) دبتہ (غ) <--> گریز: گریغ
 تیپا (ز) دبتہ (س) <--> ایاز: ایاس
 تیپا (ژ) دبتہ (ش) <--> باژگونه: باشگونه
 تیپا (س) دبتہ (چ) <--> خروس: خروچ

تیپا (س) دبته (ه) <-- آماس: آماه

تیپا (س) دبته (ش) <-- فرسته: فرشته

تیپا (ش) دبته (س) <-- شار: سار

تیپا (ش) دبته (ج) <-- کاش: کاج

تیپا (غ) دبته (گ) <-- لغام: لگام

تیپا (ف) دبته (و) <-- فام: وام

تیپا (ف) دبته (پ) <-- سفارش: سپارش

تیپا (ک) دبته (غ) <-- کژغاو: غژغاو

تیپا (ک) دبته (خ) <-- شاماکیچه: شاماخیچه

تیپا (گ) دبته (غ) <-- گلوله: غلوله

تیپا (گ) دبته (د) <-- آونگ: آوند

تیپا (گ) دبته (و) <-- گرگ: ورگ

تیپا (ل) دبته (ر) <-- زلو: زرو

تیپا (م) دبته (ن) <-- نردبام: نردبان

تیپا (ن) دبته (م) <-- کجین: کجیم

تیپا (و) دبته (ب) <-- نوشته: نبشته

تیپا (و) دبته (پ) <-- وام: پام

تیپا (و) دبته (ف) <-- یاوه: یافه

تیپا (ه) دبته (ح) <-- هیز: حیز

تیپا (ه) دبته (ج) <-- ماه: ماج

تیپا (ه) دبته (همزه) <-- هست: است

کورترکنا په یشان

- کورترکنا په یشان د زمانې دا ټانکو سټک کرن و سټک کرن ژې ټانکو ټراکنا
 تپپه کې ژ په یقی، بو نمونه: (هماره - نکه - شه) کورترکریټن په یقیټن (همواره -
 نگاه - شاه) ن. ل خالین ژیری دې پتر ب سهر چه وانی کورترکنا په یشان هل بن:
- ۱) تپپا (ا) ټه لیفا ل سهرې په یقی دهیته راکرن، وهکی: (اشتر - استخر -
 افکندن)، دې بنه: (شتر - ستخر - فکندن).
- ۲) تپپا (ا) ټه لیفا بهری (ه) اکوب لیث دبت دهیته راکرن، وهکی: (شاه - گاه
 - راه)، دې بنه: (شه - گه - ره).
- ۳) تپپا (و) واوا بهری (ه) اکوب لیث دبت دهیته راکرن، وهکی: (اندوه -
 انبوه)، دې بنه: (انده - انبه).
- ۴) تپپا (و) واوا دناف په یقی را دهیته راکرن، وهکی: (گوهر - بیهوده - بود)،
 دې بنه: (گهر - بیهده - بد).
- ۵) تپپا (ه) اکوب لیث دبت دهیته راکرن هه گهر ل پشت (ا) ټه لیفی بت،
 وهکی: (گیاه - گناه - شاه)، دې بنه: (گیا - گنا - شا).
- ۶) تپپا (ه) اکوب لیث نه بت (غیر ملفوظ) دې ژ دو ماهیا بهرکارناقی (اسم
 مفعول) هیته راکرن، وهکی: (سالخورده - سرآمده - کارآمده)، دې بنه:
 (سالخورد - سرآمد - کارآمد).
- ۷) تپپا (ه) اکوب لیث نه بت دناف په یقا لیکدای دا، وهکی: (که اندر - که این
 - چه توان)، دې بنه: (کاندر - کاین - چتوان).
- ۸) و هندهک نمونین تاییهت ژې بیت هین، وهکی: (زمین - زانسوتر - چون او
 - هر زمان)، دې بنه: (زمی - زاستر - چنو - هزمان).

ژبدهر

بۆ دهستنيشانكرنا په يقين فارسي و شروقه و لي زقرينا په يقان، و بابه تين زمانه فاني بين قى قاموس، من مفا ژ فان ژبدهران و هرگرتيه:

- ۱) فرهنگ فارسي عميد (دو جلدی)، تأليف: حسن عميد - چاپ هفتم (۱۳۶۹)، مؤسسه انتشارات امير کبير - چاپخانه سپهر، تهران
- ۲) فرهنگ فارسي معين (شش جلدی)، تأليف: دکتر محمد معين - چاپ يازدهم (۱۳۷۶)، مؤسسه انتشارات امير کبير - چاپخانه سپهر، تهران
- ۳) فرهنگ سعدي (فارسي بفارسي)، تأليف: اصغر حامدي رباني - چاپ هه شتم (زمستان ۱۳۶۹)، انتشارات مهتاب - چاپ مهارت
- ۴) واژه نامه (فارسي - كردي)، تأليف: دکتر محمد تقی ابراهيم پور - چاپ اول (۱۳۷۳)، انتشارات ققنوس - چاپخانه دنيا، تهران
- ۵) هه نيهانه بۆرينه، فرهنگ (كردي - فارسي)، تأليف: هه ژار - چاپ اول (۱۳۶۹)، انتشارات سروش - چاپخانه پويا، تهران
- ۶) المعجم الذهبي (فارسي - عربي)، تأليف: الدكتور محمد التونجي - الطبعة الاولى (آذار ۱۹۶۹)، دار العلم للملايين، بيروت
- ۷) الادب الفارسي، تأليف: الدكتور محمد حمدي - الطبعة الثانية (۱۹۹۵)، منشورات توس - المطبعة: حيدري، طهران

و بۆ هه قواتا بين كوردي من بهرئ خوه دايه خه لكئ گوندان و نقيسهر و زمانزانيين هه ژا ب تا بيه تي ئه و هه ژا بين كول كوفا را «مه تين» كار دكن نه خاسمه كو هه مي ئه و

کەسەن یێن کۆ خەمی ژ پاراستنا پە یقین رەسەن و خومالی یێن کوردی دڤۆن، و چ
گاشا پیتوبست ببایە هەر ئێک ژ شان هێژایان دا قەستا ژێدەرین خوە یێن جھێ
باوەریی کەن. سەرەراییی ئێ چەندی ژێ هێژگەلەک کیماسی ماینە و ئەز دی
چاڤەریی خەمخوریا خەمخوران بۆ چاپین داھاتی.

آب (Ab): ئاڦ.

آب آتسگن (Abê Ateşgon):

دږکه یه ژ مهیا رهنګ سور - ئاڦا
کو رهنګی ئاګری بدهت.

آباد (Abad): ئاڦه دان - ل دو ماهیا

ئاڦی پړانیا گوندان دهیت.

آبادان (Abadan): جهی ئاڦه دان -

ئاڦی باژیره کی ئیرانی یه.

آب آلو (Abê Alû): ئاڦا حولیکی

- ئەو ئاڦه یا کو حولیکیت هسک

دکهنه تیدا دا دیسان نهرم بینهڦه.

آبان (Aban): هه یڦا هه شتی یه ژ

سالا هه تاڦی - هه یڦا دووی یه ژ

وهرزی پاییزی - ههروهسا روزا

دهی یه ژ هه می هه یڦین سالیین

هه تاڦی.

آبانگان (Abangan): ئاڦی جهژنا

ئیرانی ییت کهڦنه کو دکهڦته د

روژا دهی ژ هه یڦا (آبان) یی دا.

آبانگاه (Abangah): ئاڦی روزا

دهی یه ژ هه یڦا فهروهردین (هه یڦا

ئیکتی ژ وهرزی بهاری) - ئاڦی

فریشته کی یه کو وه کیلی ئاڦی یه.

آب باز (Ab baz): مهلهڦان.

ههروهسا په یڦا (آبورز) ژی لکاره.

آب بازان (Ab bazan): تیره یه که ژ

گیانه وهرین دهریایی یین ب

مه مک، وه کی: (دو لڦین و

کاشالوت) ان.

آب بسته (Ab bestê): ئاڦا

بهستی (به فر - گژلوک) - شویشه.

آب تاخن (Ab taxten): میزتن.

آب تره (Ab terê): گیایی ره شاد.

آب تنی (Ab tenî): مهلهڦانی.

آبتین (Abtîn): ئاڦی په رتوکا

(آبتین) ی یه، بنیره (آبتین).

آبجامه (Abcamê): جاما کو ئاڦی

یان مه یی پی ڦه دخون.

- آبجو (Abco): بیره.
- آب چر (Ab çer): چه روانی
که سه کی کو که سه کی دی ته رشی
خوه لی بچه رینیت و ژ پیشقه
دراشه کی بده ته خودانی چه روانی،
نه و چه روان دی بته (آب چر) ا
ته رشی که سی دووی (خودانی
ته رشی).
- آبچین (Abçîn): خالی - پارچه کا
په رۆکی یه کو له شی مرۆقی مری
پشتی شوبشتنی پین زوها دکهن.
- آب حیات (Abê heyat): ئافا
ژیانن؛ دبیزن هه ر که سی ژ فی
ئافی شه خوت دی هه روهه ر ژیت
هه ر وه کی دبیزن خدر پیغه مبهری
ژی، ژئ شه خواریه و هیشتا یی
ساخه - درکه یه ژ ده فی یاری.
- آبخانه (Abxanê): نه دهب،
ته والیت (W.C).
- آبخست (Abxest): فیقی هسک
بووی - فیقی رزی.
- آب خضر (Abê Xêzêr): ئافا
ژیانن، ئافا حیاتن (آب حیات).
- آب خفته (Abê Xuftê): گوم -
درکه یه ژ به فری و جه مه دی.
- آبخو (Abxû): گزیره.
- آبخوار (Abxwar): ئاف شه خور.
- آبخواره (Abxwarê): ئاف شه خور
- ترارک یان ئامانه کی کو ئاف و
مه ی پین بیته شه خوارن.
- آبخور (Abxor): ئاف شه خور - مفا
- بهخت - رزقی روژی - ده راف.
- آبخوست (Abxost): گزیره.
- آبخیز (Abxîz): نه ردی تیر ئاف -
نه ردی کو مروف پچه کی بکۆلت،
ئاف ژئ بزیت - شیل - پیل - ئاف
رابوون.
- آبداده (Abdadê): تیژکری،
سه قاکری (بو سه قاکرنا شیر و
خه نجه رال کاره).
- آبدار (Abdar): تیر ئاف، ب ئاف -
که یف خوهش - ب چیژ، ب تام.
- آبدارخانه (Abdarxanê):
چایخانه - قه هوه خانه.
- آبدازک (Abdazek): فرنده که ژ
چوبچکی بچوبکتره.
- آبدان (Abdan): سه ودا ئافی -
مشانه (میزدانک) - هه ر جهه کی
ئاف لی خرغه بیت.
- آبدان (Abedan): کورتکری یا
په یفا (آبدان) - ئافا.
- آبدزک (Abduzdek): جویر.

- آبدست (Abdest):** دهستمنیژ - سرت - شارهزا و کاردان.
- آبدستان (Abdestan):** مهسین - گوزک.
- آبدندان (Abdendan):** جورهکی - هناری به - جورهکی هرمیکی به - نهو نهزانی کو مروف بشیت د قوماری دا ب حيله ژی بیت بی ی کو نهو ب خوه بحهسییت.
- آبدوغ (Abdûx):** ئافه ماست - دهو.
- آب دهان (Abê dehan):** ئافا دهفی (گلیز، تف).
- آبدیده (Abdîdê):** تهر، شل، ههر تشتهکی کو ئافی بکیشیته خوه، وهکی: (پهروک، ئیسفهنج و .....هتد) - نیای.
- آب دیده (Abê dîdê):** روئدک، هیستر.
- آبراهه (Abrahê):** ریکا کو ئاف تیرا بچیت.
- آب رخ (Abê rux):** ئاورپی، هه تک، هیقینی سهربلندی.
- آب رز (Abê rez):** چپکیت ئافی دهمی کو ژ چهقهکی بری بی داری دکهثیت - مهی - ئافا ژههری.
- آبرفت (Abreft):** رهمل و ئاخا کو ئافا رویباری دگهل خوه دبهت - لیم.
- آب رفتن (Ab reften):** تیکچوون (بو تیکچوونا جلک و پهروکا لکاره).
- آب رو (Abê rû):** بنیره (آب رخ).
- آبرون (Abruven):** گیایی ههردهم شین، ههردهم بهار - گولین کو بیستانی پیشچاډ دکن.
- آبریز (Abrîz):** ئافرئژ (بو جهی) - چالا کو ئافا همامی درئژتی.
- آبریزان (Abrîzan):** ههمان (آبریزگان) ه کو جهژنه کائیرانی بین کهفن بوو، ل روژا سیزدهی تیرمههی ژ ههمی سالتین هه ئافی دکره جهژن و گولاف ب ههقدو دا دکرن؛ تا سهردهمی «صفوی» یا ژی ئهف جهژنه دهاته کرن.
- آبریزه (Abrîzê):** ئیشهکا چافی یه کو ههردهم چاډ روندکا دکهت.
- آب زر (Abê zer):** ئافا زپری.
- آبز (Abzen):** تهستهکا مهزن کو مروف خوه تیدا بشوت.
- آبه (Abzêh):** ئافره.
- آبزی (Abzî):** گیانه وهروی کو د ئاف

ب ناقین: (ابستا و اوستا) ژى
ناقداره.

آبستى (Abêstenî): ناقزى (دهمى)
كوژن يان هه ر گيانه وه ره كى مئ
ناقز دبيت كوئف مدهه ل دهف
مرؤفا نئزىكى «۲۸۰» رؤژانه).

آبسته (Abeste): زهفيا ئاف ژ سه ر
هاتبسته گرتن - زهفيا به رهه ف بؤ
چاندنى. (آبست) ژى ل كاره.

آب سفيد (Abê sêfid): ئيشه كا
چاقى يه د زاراوى پزىشكى دا
دبئزنى: (Cataracte).

آب سنگين (Abê sengîn): ئه و
ئاقه يا كو پرى كه ره ستين
كانى (معدنى) بت.

آب سوار (Ab sevar): په قيشكىت
ئاقى.

آبسه (Abêshê): قونير - وه ره مه كا
ب كيم ل بنى ددانى يان هه ر
جهه كى ژ له شى.

آب سياه (Abê siyah): ئيشه كا
چاقى يه كو د ئه نجام دا خودانى
كوژه دكه ت - مه يا كوژ تريبى ره ش
هاتبسته چيكرن - ئافا بؤش - ئافا
ره ش (طوفان).

آبشار (Abşar): سويلاث - د

ئاقى دا دژيت - گيانه وه رين
ده ربايى.

آب زیر کاه (Abê zîrê kah):
درکيه يه بؤ مرؤقى زيره ك و
حيله كهر كو بسه رقه خوه
نیشابدهت يئ بئ نازاره و ژ بن فه
درنده و پيسه مرؤف بيت - وه كى
قى دركا كوردى يه: (نهرمكى بن
كايى يه).

آبژ (Abêj): گورى يا ئاگرى -
چربسك.

آبسال (Absal) - آبسالان: وه رزى
بهارى - دهمى بارانا - سالا پرى
ئاف و باران - بؤ په يقين (باغ و
بيستان) ژى لكاره.

آب سبز (Abê sebz): ئيشه كا
چاقى يه كو ب زاراوى پزىشكى
دبئزنى: (گلوكوم - Glau-
come).

آب سبك (Abê sebuk): ئافا
پاقژ بؤ فه خوارنى.

آبست (Abêst): ئاقز، ب تشت، ب
حال. ههروهسا په يقين: (آبسته،
آبستان و آبستن) ژى لكارن.

آبستا (Abêsta): ناقى په رتوكا
زه رده شت پئغه مبه رى يه. ههروهسا

آبفت (Abeft- Abaft): جلکئی ستوبر.	زاراوی وهرزشی دا جـــــوره کئی هیترشی یه و بهر یقه کرنا ته پئی یه بۆ پشت تۆرئی د یاری یین (قولیبال، تهنس و تهنسال سهر میتزی) دا.
آب فسرده (Abê fesurdê): ئافا قه پرسی - جه مه د (بهستی) - به فر.	آبشامه (Absame): په رده کا ته نکه کودل و پش (سیه) د ئاف را هاتینه پیچان.
آب فشان (Ab feşan): کانیکا ئافا گهرم کو وه خم و هلمما گهرم ژئی رادبیت.	آبشت (Abeşt): قه شار تی - نه پهنی - جه هسویس، قه سه قه گو هیتز.
آبک (Abek): زاراوه کئی کیمیایی یه بۆ په یقا «سیماب» بکار دئینن.	آبشخور (Abêşxor): مفا - بهخت - باهر - ژینگه ه - وارگه ه - ده راث.
آبکار (Abkar): ئافگیتیر - ئافکیش - مهی قه خۆر - مهی فرۆش.	آب شدن (Ab şuden): حه لیان - درکه یه بۆ شهرم کرنی.
آب کردن (Ab kerden): بنیره: (آب شدن) - درکه یه بۆ فرۆتنا تشته کئی بی خیر ب ریکا فیل و سه خته کاری بی.	آب شش (Absuş): سیه هیت ماسییان کو (اکسیژن) ئ پی ژ ئافئی وهر دگرن.
آبکش (Abkeş): صافو ک (صافینک) - ئافگیتیر - ئافکیش.	آب شنگرفی (Abê şengurfi): درکه یه ژ مه یا سوور و روئدکیت خوبنه لو.
آب کشیدن (Ab keşîden): ئاف ژ بیبری کیشانه دهر - قه گوهاستنا ئافئی ژ جهه کی بۆ جهه کی دیترب ئامانه کئی ئافئی - ژاراف کرن - کیسه دانا برینن ژ بهر شوشتنا ب ئافا نه پاقتز.	آب شیب (Ab şêyb): ئافا بهزهک (جوتیار پتر فی زاراوی بکار دئینن).
آبکند (Abkend): ئه ردی کو ئافئی هلکولا بیت.	آبغوره (Abxûrê): سیهک (ئافا تربیی نه گه هستی) - درکه یه ژ گرین و روئدک باراندنن.

- آبکور (Abkûr): نهو کهسی ژ ئاڤی
 بی بار - نهو کهسی کو ئاڤی
 نهدهت کهسین دیتر - خهسیس -
 قهلس.
- آبکوهه (Abkûhê): پیتل.
 آبکی (Abekî): ههه تشتی وهکی
 ئاڤی بیت - تیر ئاڤ - پر ئاڤ،
 ئاڤدار - فیقیی قل.
- آبگانه (Abganê): بچوبکی
 نهگه هشتی - بچوبکی (بی مروڤی
 یان بی گیانه وهری) مری بهری
 بیته سهه دونیایی - (آبگانه
 کردن Abganê kerden:
 ژبه رچوون - بهرهاڤیتن).
- آبگرد (Abgerd): زڤرۆک (زڤرۆکا
 ده ریایی).
- آبگردان (Abgerdan): مۆچک (ژ
 کاچکی مه زنتر و کویرتره).
- آب گردش (Ab gerdêş): گه پرا
 ئاڤدانئ (جوتیار ڤی زاراوی بکار
 دئینن دهمی نوبه تی دگرن بۆ
 ئاڤدانا بیستانین خوه).
- آب گرم (Abê germ): ئاڤا گهرم -
 ئاڤا کهلی - گهرماڤ.
- آب گرم کن (Ab germ kun):
 ئاڤ گهرمکهه (مه بهست ژئ ئامیری
- ئاڤ گهرمکهه «حه مام».)
 آبگز (Abgez): فیقیی عیبه لو -
 فیقیی رزی.
- آبگند (Abgend): جهی کو ئاڤا
 پیس و گه نی لی خرقه دبیت - گۆم.
- آبگون (Abgûn): وهکی ئاڤی -
 پشکه که ژ کاریزی کو ئاڤ ژئ
 دزیت - هه ود.
- آبگیر (Abgîr): هه ود - سیرج،
 چالا ئاڤ لی خرقه دکهن -
 مه له فانگه ه - ئامانی کو گولاڤی
 دکهنی - نهو کهسی د سه رشوی ڤه
 ل ده می سه رشویشتنی ئاڤی ل
 مروڤی دکهت.
- آبگینه (Abgînhê): شیشه - شیشا
 مه بی - خودیک.
- آبگینه گهر (Abgînhêger):
 شوبشه ساز.
- آب لبو (Ab lembû): فیقیی قل.
 آبلوچ (Ablûc): شه کر - قه ندئ
 سپی.
- آبله (Abêlê): خوریک.
 آبله رو (Abêlê rû): سهه روچاڤ
 خوریک.
- آب مروارید (Abê murvarîd):
 هه مان ئیشا «ئاڤا سپی» یه، کو

آبوند (Abvend): گوزکي ٿاڻي.	ٽيڪه ڙ ٽيشين چاڻي.
آبه (Abe): «ليزابه - Lîzabe»	آب مزه (Abê mujê): روندڪ.
پتر لسهر زارو ڇه لڪي يه: ٿاڻا	آبناڪ (Abnak): شهدار - نماي -
ٿيچ، ٺه و ٿاڻا ڪو دگهل بوونا	ٿاڻدار.
نويزادهي ڙ زڪي دهيكسي	آب نبات (Ab nebat): شه ڪروڪ،
دهردڪه ڦيٽ.	شه ڪرڪ.
آبي (Abî): ٿاڻي (بوهر تشتتھ ڪي)	آب نگاري (Ab nêgarî): زانستي
ٿاڻي بڪار دهيت وھڪي گيانه وھري	ڪول سهر ٿاڻي باخفت، د زاراوئ
ٿاڻي و شينڪاتي بيت ٿاڻي و	زانستي دا دبيٿڙني:
چاندنا ٿاڻي) - رھنگي شين - ٺه و	(Hydrography).
ڪهسي ڪو خه لڪي گوندئ	آب نما (Ab nema): حه و د بيان
ٺاوه (گونده ڪه ل نيزيڪي باڙيري	جوڪا ڪو ٿاڻا وي ديار بت - ٺه و
ساوه ل ٿيراني) بت - بيھ (ٺه و ڙي	جهي ڪو ٿاڻا ڪانيي يان ڪاريزي
فيٿيه ڪه).	بسهر ٺهرد دبت - لهيلان.
آبيار (Abyar): ٺه و ڪهسي ڪو ٿاڻي	آب نورد (Ab neverd): دهرياقان.
ل سهر بيستان و زهڻي و مالا	آبو (Abû): جورهڪي گولي يه ڪو
به لاث دکھت.	فارس دبيٿڙني (نيلوفهر) ڙي -
آبياري (Abyarî): ٿاڻدانا زهڻي و	خال (برايي دهيكسي)، بوڻي
بيستانا.	مه بهستي (آبي) ڙي لڪاره.
آپاردي (Apardî): زرشهرم - فيلباز	آب ورز (Ab verz): مهلهشان -
- زيرهڪ. ههروهسا (آپارتي) ڙي	غهواس.
لڪاره.	آب و رنگ (Abo reng): رويي
آتبين (Atbîn): ٿاڻي بابي فرهيدوني	سور و سڀي - ٿارونگ - ٿاڻ
يه - ڪهسي ڪو ڪارتن باش دکھت	رهنگ.
و خوداني ٿاخفتنا خواه بت - ٿاڻي	آب و گل (Abo gël): خاني -
خوداني پهرتوڪا «آبتين» ه.	ٿاڻاهي.

- آتش (Ateş):** ناگر.
- آتشبار (Ateşbar):** هەر تشتی کو ناگر ژئی ببارت - ئەو کەس یان ئەو تشتی کو ناگری ببارینت (بۆ زاراوین لەشکەری پتر لکاره).
- آتشبان (Ateşban):** ناگرفان (ئەو کەسی کو پاسه وانی و سه ره گوهی یا ناگری ئاته شکە دئی / بنییره آتشکده / دکر).
- آتش برزین (Ateş berzîn):** بنییره: (آذر برزین).
- آتش بس (Ateş bes):** ناگریه ست (شهر راوه ستانندن).
- آتشپا (Ateş pa):** درکە یه بو وی کەسی بله ز بیت و بچیت.
- آتش پارسی (Ateşê parsî):** ناگروک - شهف ترسک و تامیسک - ناگری کو فارسا د ناگردانکین خوه فه هل دکرن.
- آتشپاره (Ateşparê):** پارچه کا ناگری - درکە یه ژ مروقی زیرهک و سرت و درنده و بچویکی شیم.
- آتش پرست (Ateş perest):** ناگر په ریس - ژ بهر کو ناگر لجه م زه رده شتی یان پیروز بوو، لهو ناچی «آتش پرست» لسهر هاتیه دانان، ههروه سا (آذرپرست و آذرکیش) ژئی دبیتژی.
- آتش تاب (Ateş tab):** ئەو کەسی کو کهره ستین سوته مەنی دکه ته دناف کویرهی دا.
- آتشخانه (Ateşxanê):** کویرهه.
- آتش خای (Ateş xay):** ئەو کەسی کو ناگری دجویت ئان دخوت.
- آتشخوار (Ateşxar):** ناگرخور - مریشکا ناگر خور - کهر دیکل یانژی نه عام (کو یی هاتی یه نیاسین ب ناگرخوری) - درکە یه ژ هه رامخور و زالمان.
- آتش خوی (Ateş xûy):** به دفه ر - بی ئەده ب.
- آتش دست (Ateş dest):** درکە یه بو مروقی زیرهک و ده ستماتی.
- آتش دهقان (Ateşê dêhqan):** ناگری کو جوتیار به رده ته زه قیی پشتی ژ دروینی خلاس دبیت و به ره مئ خووه ژ ناف زه قیی دکیشیته دهر.
- آتش زبان (Ateş zeban):** ئەو کەسی کو سفک دناخیت.
- آتش زنه (Ateş zene-zenê):** تشتی کو ناگر پی بیته هلکرن

به کئی پیروز بوو کو ناگر تیشه هلدکرن و زرده شتی یا نهو ناگر د پاراستن - په رستگه ها زرده شتی یان، ل ئیرانی سی ژ فان په رستگه ها ژ نه قین دیتر مه زنتر و ناقدرترن نهو ژی:

١- په رستگه ها «آذر فرنیغ» نان «آذر خرداد» نان «آذر خروه» ل (کاربان فارس)، کو یا تاییهت بوو ب پیشه وایتن روحانی یین زرده شتی یان فه.

٢- په رستگه ها «آذرگشسب»، ل (شیز آذربایجان) و تاییهت بوو ب پاشا و شه رکه رین ئیرانا هینگی .

٣- په رستگه ها «برزین» نان «آذر برزین مهر» ل (ریوند خراسان) کو تاییهت بوو ب خه لکی و جوتیاران فه.

آتش کردن (Ateş kerdn): ناگر هلکرن - په قاندا گولله توپ و تغه نگان.

آتشگیره (Ateşgîre): پویش و په له خ.

آشناک (Ateşnak): وهک ناگری (چ بوره نگی خوه بیت یان

وهکی ستاویه را (دو به ریت سپی کو هه گه ر لیک ددهن چریسکیت ناگری ژئی دچن) و چه خماقا (بهره کی گه له ک رهق و ره شه کو هه گه ر ئاسنی لی بدهن چریسکیت ناگری ژئی دچن - د زار اوئی جیولوجی دا دبیزنی (Silex).

آتش سری (Ateş serî): به دغه پی - توره بوون.

آتش سوز (Ateş sîz): نهو تشتی کو د ناغ ناگری دا د سوژیت - ناگر هلکهر.

آتش سوزی (Ateş sîzî): ناگر تی به ریوون.

آتش طور (Ateşê Tor): ناگری کو ل چیا یی طور ب بهر چاقی موسا پیغه مبهری که فتی کو ئارونگا نوبرها خودی بوو.

آتش فشان (Ateş fêşan): فولکان.

آتشک (Ateşek): خوریک - که هره ب - ستیرستپروک - چراک نان گلوپیت کول شه قی (دهمی نفسنتی) هل دکهن.

آتش کاو (Ateş kav): په لگازک.

آتشکده (Ateşkedê): ئاهاهی

- بو تیهنا خوه بیت).
آتش نشانندن (Ateş nêşanden):
 ناگر فه مراندن.
- آتش نشانی (Ateş nêşanî):**
 ریقه بهری یا ناگر فه مراندن.
- آتش نهاد (Ateş nehad):** بنیره:
 (آشناک).
- آتشه (Ateşê):** که هره با.
- آتشی (Ateşî):** وه کی ناگری -
 درکه به بو مروقی توره.
- آتشیزه (Ateşîze):** ستیرستپروک.
- آتشین پنجه (Ateşîn pencê):**
 درکه به بو مروقی دهستهه ل و
 شارهزا و کاردان.
- آتوربانان (Atûrbanan):** ئیک ژ
 چینین چوارینین کومه لائیرانی
 بوو ل سه ده می ساسانیان، کو
 پیکهاتیبوون ژ (مغان، موبدان،
 هیریدان، داوران).
- آتون (Atûn):** کورها همامی -
 کورها گیچی - نهو ژنکین کو
 کچکا فیر دکه نه کارین دهستی.
- آجل (Acul- Acel):** بایی کوژ
 هه فکی دهر دکه قییت و دهنگ ژئ
 دهیت.
- آجیدن (Acîden):** قهیتک دان،
- قولپک لیدان - شریقه دانان -
 گرکنا تشته کی. ههروه سا
 په یقیین: (آجدن، آژیدن، آژدن،
 آزیدن، آزدن، آزندن، آزنیدن) ژئ
 لکارن.
- آجیل (Acîl):** توفک (چهره ز).
- آچار (Açar):** ترش، ترشی - دیسان
 نه ف په یقه لکاره بو کلیل و سپانا
 ژئ لی (آچار) ا کو بو فان هه ردو
 په یقیین داوی بی بکار دهیت د بنیات
 دا په یقه کا ترکی به.
- آخ (Ax):** دهنگی کو لده می ئاخینک
 راهیلانی ژ دهقی دهر دکه قییت؛ (آه
 - وای) ژئ لکارن.
- آخال (Axal):** گلش - هه ر تشته کی
 بی که لک.
- آختن (Axten):** کی شانه دهر (بو
 نمونه: ده می شیر و خه نجه را ژ
 کافلانی دکیشنه دهر).
- آخته (Axte-ê):** خه سانندی
 (گیانه وهر و مروف ده می دهینه
 خه ساندن). ههروه سا: (آخته) ژئ
 لکاره.
- آخریان (Axrêyan):** مال - که ل و
 په لیت ناف مالی - په روک.
- آخسه (Axsume- Axseme):**

نههئ یه ژ سالا هه تاقئ - ناھئ
روژا نههئ یه ژ هه می هه یقئین
سالا هه تاقئ کو ئیرانیئین که فن
روژا نههئ ژ هه یقا نههئ دکر نه
جه ژن.

آذر آباد (Azer abad): په رستگه ه
- دبیژن ناھئ په رستگه هه کئ بویه
ل ته بریزئ کو صوفئ یه کی ب
ناھئ (آذرباد) نه و یا ئا فا کری و
(آذر آبادگان) ناھئ که فنئ
(آذربایجان) ژ ویرئ هاتیه.

آذر آیین (Azer Ayîn): ناھئ
په رستگه ها چارئ یه ژ هه ر هه فت
په رستگه هئین مه زئین ئیرانیئین
که فن.

آذر برزین (Azerberzîn): ناھئ
په رستگه ها سیئیی یه ژ
په رستگه هئین مه زئین ئیرانیان کو
(آتش برزین - آذر مهر) ژئ لکارن
- ناھئ په هله وانه کئ ئیرانیان بوو.

آذر پیرا (Azer pîra): خزمه تکارئ
په رستگه هئ.

آذرخش (Azerexş): کاره با -
برویسی.

آذر زردشت (Azer zerdeşt):
ناھئ په رستگه هه کا مه زن یا

پارسی یانه.

آذرشسپ (Azerşesp): ناھئ
فریشتا ئاگری - برویسی - کمکه
- چه پچه پیسک - جوره کئ په نبئ
یئ چیا یئ یه کو دناث ئاگری دا
ناسوژیت. (آذرشب Azerşeb و
آذرشست Azerşust و
آذرشین Azersîn) ژئ لکارن و
هنده ک وه سا بو دچن کو
(آذرشسپ) ناھئ په رتوکا
(آذرشست) ی یه و هنده کئین دی
دبیژن کورتکریا په یقا
(آذرگشسپ) ه.

آذرکده (Azerkedê): په رستگه ه.

آذرکیش (Azerkîş): ئاگر په ریس.

آذرگشسب (Azerguşesb):
کورتکری یا (آذرگشنسب)، ناھئ
ئیک ژ هه رسی په رستگه هئین مه زن
و ناقدارئین زه مانئ ساسانیان.

آذرگشنسب (Azerguşnesb):
Azer = ئاگر، guşn = نیس،
esb = هه سپئ = هه سپئ کو
وه کی ئاگری دکه ته غار. بو
شه رکه را دهاته بکارئینان.

آذرنگ (Azereng): خه م - رینج -
مرن - روناھئ - ب رهنگئ ئاگری

- تیشک.
- آذرنوش (Azernûş):** ناڤی پهرستگه هه کا مه زنه ژ هه ر ههفت پهرستگه هین مه زنین پارسبان کو جهی وی ل (بلخ) ی بوو.
- آذری (Azerî):** وه کی ناگری - نهو که سی کو خه لکی نازه ربایجانی بت - ناڤی زاراقه کی فارسی یی که فنه کول نازه ربایجانی دهاته بکارئینان.
- آراستن (Arasten):** جوان کرن - پاقر کرنا سهر و روی یا - ریک خستنا ناڤ مالیین مالی.
- آرام (Aram):** د زمانی عه ره بی دا کوما (ارم) ی یه نانکو نهو بهرین دادنه بهر لیثین جاددا بو ری نیشاندانی، ههروه سا کوما (رئم) ی یه نانکو خه زالا سپی، لی د زمانی فارسی دا نانکو یین: (قرار - بی دهنگ - نهلف - هیدی) ددهت.
- آرامگاه (Aramgah):** مه زار - گور (گورستان).
- آرامی (Aramî):** نهو که سین کو بدویف (آرام - کوری پینجی یی سام کوری نوحی) که تین.
- آرایش (Arayêş):** بنیره (آراستن).
- آرایشگاه (Arayêşgah):** سهر تراشخانه - موبکارخانه.
- آرایشگر (Arayêşger):** سهر تراش، موبکار، حه للاق.
- آرد (Ard):** نار.
- آردبیز (Ardbîz):** موخل.
- آردن (Arden):** مفسک - هه سکیف.
- آرزم (Arezm):** شهر - جهنگ.
- آرزو (Arêzû):** ئومید - هیچی - چاقه ری - نارمانج - خواست (ههز) - مراد و مه خسه د.
- آرزوانه (Arêzûwanê):** مه هبیران (بوژنا ب حال بکار دهیت کو لدهمی ئافزی یی حه ژ هندهک خوارنا دکهت).
- آرستن (Aresten):** بنیره: (آراستن).
- آرستن (Arêsten):** شیان، کارین، پی چیبون.
- آرش (Areş):** ناڤی کوری دووی یی «کیقباد» ی و برایی «کیکاس» ی، ههروه سا دگوتنی «کی آرش» ژی.
- آرش (Arêş):** ئینان.

کهسی کو دهستیت شکهستی و
خهلیای دبه ته جه).

آروین (Arvîn): نه زمون.

آری (Arî): په یفا بهرشدانی (به لئ)
کو بهروفاژی په یفا (نه، نه خیر) ه.

آریا (Arya): گرنګترین پارچه یه ژ

نه ژادی سپی کو لدهستپیکتی
ملله تهک بوو ل بیابانان دژیان و
سی هزار سالا بهری زایینا
مه سیحی هندهک ژ وان چونه
هندستانی هندهک ژ ل ئیران و
کوردستانی مان و بین دی بهرف
یه ونان و ئەلمانیا و ژیر و ژورتین
نه وروپا کسه فتنه ری.

ناقین (هندونه وروپی - ئاریایی -
ئاری - ئاریانی - ئاریان و ئارین)
ژی هه بوقی نه ژادی لکارن.

هندهک زمانین کو که سین ئاری
پی دئاخفن نه فنه (ناقبتیایی -

سانسکریتی - په هله فی - فارسی
- کوردی - یه ونانی - لاتینی -

ئهلانی) ژ وهلاتین نه وروپی تنی
وهلاتین (فینله ندا - مجارستان -

ترکیا) ژ فی نه ژادی نائینه
هژمارتن - ههروه سا ئاریا ناقی
گیایه کی یه وه کی خشخاشی یه و

آرشی (Aresî): یی «ئارهش» ی،

مه بهست ژی تیرا ئارهشی یه کو د
چیروکین ئیرانی دا هاتیه ده می
شهر که تیه ناقبه را (منوچهر و
ئه فراسیاب) ی بریار هاته دان
له شکه ری ئیرانی تیره کی
بهاقیژت، هه رجه کی کو نه و تیر
که ته نه ردی دی نه و در بیته
سنوری ئیران و تورانا؛ ئینا
«ئارهش» ی تیرهک ژ باژی ری (آمولا
طه بهرستانی) ها قیت ئول
(مهرف) که ته نه ردی.

آرغدن (Aruxden- Aluxden):

توره بوون.

آرمان (Arman): ئارمانج، هیفی،
ئارهزو - کوفان.

آرن (Aren): نه نیشک، د فارسی دا

(آرنج (Arenc) پتر لکاره کو هه ر
فی ئانکوی ددهت.

آرنگ (Areng): نه نیشک - خه م -

ئیشاندن - رهنگ - جور - شیوه.

آرواره (Arvare): لاچلاچ،

لاچلاچک (هه ردو ههستیین سه ری

و بنی بین ده فی کو ددان لسه رن).

(آروار، آروارک و آره) ژ لکارن.

آرویند (Arûbend): جه بیار (نه و

- آزفنداك (Azfendak):** كه رهستين بئ هشيبي ژي چيدكن - د زمانتي فهره نسي ژي دا لشيونا ناواز و ناوازدانانتي لكاره، كو فارس ژي هه ر ب فني ئانكوبيي بكار دئين.
- آزگار (Azgar):** ته مام - دريژ و بښه كيښ - ره به ق.
- آزمایش (Azmayêş):** نه زمون، ته جريبه.
- آزوغه (Azoxe- Azoqe):** خوارنا كيم - نهو خوارنا كيم يا كو ريښنگ دگهل خوه دبه ت - خوارنا كول مال بو پاشه روژي هلدگرن.
- آژگن (Ajgên):** ده رگه هي كون كون كوژ ده رښه مروښ ژ ناف خاني دا بيين.
- آژند (Ajend):** گل، ته قن (بو چيكرنا ئافاهيپن به را و لبنا، فني ته قني بكار دئين).
- آژنگ (Ajeng):** خيچ و كوريشكين ل سه ر روي (ده مي پيري يي يان تورپه بونتي).
- آژنگ ناك (Ajeng nak):** بره تيچكچووي - نه ني گري.
- آژير (Ajîr):** هشييار - زيرهك - هايدار.
- آژيراك (Ajîrak):** قيژيپن مروښا و شهينا ده وارا.
- آريدبريد (Arîdberîd):** بنئي گياپه كي وه كي پيشازي يه كو د كه فندا پزيشكا بو چاره كرنا ئيشا باوه سير بكار دئينان.
- آريغ (Arîx):** دلسار - نه فره ت - كينه و دژاتي.
- آزاد (Azad):** ئازاد - رها - به روفاژي په يفا (به ني).
- آزار تلخه (Azarê telxe):** ئيشا زهرک (ئيشا يرقان).
- آزخ (Azex):** بالويل (به هلويلک).
- آزردن (Azurden):** ئيشانندن - قه هرانندن - دلته ننگرن.
- آزرم (Azerm):** شهرم و حه يا و هه تک.
- آزري (Azerî):** يي ئازهری، مه به ست ژي (باپيري ئيبراهيم پينغه مبهري يان مامي وي يه كو دگوتني ئازهری په يکه رساز).
- آزغ (Azux):** چقهك كوژ دارا خورمي هاتبيته برين.

- آژینه (Ajine):** ٲالافه کٲی پیلایی کو دهستکٲی وی ژ داری یه و وهکی ته بهرکایه؛ ٲهف ٲالافه ٲیته بکار ٲینان بو درکرن و ٲیژکرنه بهرٲین ٲاشا.
- آس (As):** دستار و ٲاش لی بفارسی ٲهقی ب دهستی بگیریٲن دبیژٲی «دستاس» و هه گهر ب ٲاقتی بیته گیریٲن دبیژٲی «آسیاب» و هه گهر ب هیزا کهری بگیریٲن دبیژٲی «خرآس» و هه گهر ب هیزا بای بهیته گیریٲن دبیژٲی «آسیای بادی» و بیٲن ب هیزا ماتورا بهیته گیریٲن دبیژٲی «آسیای دودی» - ٲاقتی داره کٲی یه وهکی هناری یه، بهرگیٲ وی که سکن و گولیلکیت سپی پیٲفه دٲین و دبیٲهن خوهشن، فیقیی وی وهکی ژنوی چیدبت که سکه پاشی رهش دبت؛ ٲهف داره بعدهری ژی ههر بقی ٲاقتی یه - د زمانی فرهنسی دا ٲاقتی جوهره کٲی یاریا قوماری به کو ٲیرانی ژی ههر بقی مه بهستی بکار دٲینن.
- آسا (Asa):** فره مانه ب ٲفسٲٲی (ٲٲفه) - پاشگره و ٲانکویا «وهکی و مینا» ددت - باوشکیت خه وی - رٲک و پیٲک کرن (چ مال بیٲ یان سهر وره بن) - ماقویل - ٲنه جه (وهکی: قهسه ٲنه جه) - هیٲیاتی (نهرماتی - ٲٲایبهٲ لدهمی ٲاخفتٲی) - شٲواز.
- آسان (Asan):** سانه هی.
- آسایش (Asayêş):** بی دهنگی - ته نا هی.
- آسبان (Asban):** ٲاشقان.
- آستان (Astan- Astanê):** ده رازینک.
- آستر (Aster):** به طهن (بو جلکا دهٲت) - ویٲفه تر.
- آستن (Astên):** هچکٲ جلکی - دبیژٲی «آستین و آستی - آستیم - آستم» ژی.
- آستیم (Astîm):** کیسه دانا برینی.
- آستین (Astîn):** هچکٲ جلکی - ده ری مهشکی - رٲک و رٲباز. کوته آستین (Kuteh Astîn): دهستکورت - لاوازال - هه ژار.
- آستینه (Astîne-ê):** هیکا مریشکی.
- آسغدٲن (Asuxden):** نه سوتی یان

هه‌وی (دهمی دوو ژن شوی ب
 زه‌لامه‌کی دکهن ههر دوو ژن دینه
 هه‌وی بیین هه‌قدوو).
آس و پاس (Aso pas): ره‌پ و
 رویت (بو مروقی مفلس بکار
 دهیت).
آسه (Ase): ته‌وهر - به‌ری ناشی -
 ئاتافی ژه‌نگی بوونا گه‌می - مورکا
 دووی ژ ستوی کو دکه‌فته پشت
 مورکا (اطلس) دا.
آسیا (Asîya): ددانی کورسی -
 ناش.
آسیب (Asîb): زیان - درب - ئیش
 - هه‌رشی.
آسیمه (Asîmê): په‌ریشان.
آش (Aş): جوره‌کی خوارنا ئیرانیانه.
آشام (Aşam): ههر تشته‌کی بیته
 فه‌خوارن.
آشپز (Aşpez): زادچیکه‌ر کو
 به‌ره‌بی دبیژنی (طباخ).
آشغال (Aşxal): گلینش.
آشغالدان (Aşxaldan): سه‌تلا
 گلینشی.
آشفتن (Aşuften): په‌ریشان بوون -
 توپه بوون - سه‌رگه‌ردان بوون.
آشفتنه بخت (Aşuftê bext):

نیف سوتی.
آسغدن (Asexden): ئاماده‌بوون.
آسمان (Asman):
 ئه‌سمان (هه‌روه‌سا بو‌قی مه‌به‌ستی
 په‌یقین: سپهر، گه‌ردون، فلک،
 چرخ، چرخ بلند، چرخ دولابی،
 چرخ کبود ژی لکارن) - ناخی روزا
 بیست و هه‌فتی یه ژ ههر هه‌یقه‌کا
 سالا هه‌تافی، (آسمان روز) ژ
 ههر بو‌قی مه‌به‌ستی لکاره.
آسمان پیسه (Asman pîsê):
 ئه‌سمانی کو پنی پنیکیین ئه‌ورا
 لی بن.
آسمانخراش (Asmanxeraş):
 گه‌له‌ک بلند (بو‌ئاهاهی یا بکار
 دهیت).
**آسمان دره (Asman dere- der-
 rê):** ریکا کادزا (زاراوه‌کی
 ستیرناسیی یه).
آسمان نورد (Asman neverd):
 فروکه یان ههر تشته‌کی کول هه‌وا
 بچت.
آسمانه (Asmane-ê): بان.
آسمند (Asmend): دره‌وکه‌ر -
 فیلباز - حه‌یران.
آسنی (Asnî- Asnêy):

- بهخت رهش - بی شه نس.
- آشکوب (Aşkûb):** بان.
- آشکوخ (Aşkux):** ته حسین،
حولسین - هلنگفتن.
- آشمال (Aşmal):** مه للاق - دو روی
- نه زمان خویش.
- آشموغ (Aşmux):** کهسی کو
خه لکی بسهردا بیهت یان ریکتی
لبه ر بهرزه کهت - قه سه قه گو هیز.
- آشنا (Aşêna):** هه فال - نیاس، خزم
- کهس و کار - مه له قانی (بو قی)
مه به سستی پتر شنا şêna لکاره).
- آشوب (Aşûb):** فتنه - دهنگ و دۆر
- سه رهلدان - شوره ش.
- آشوب انگیز (Aşûb engîz):**
فتنه چی، فتنه هلیخ.
- آشوریدن (Aşûrîden):** شیل و بیل
کرن - تیکدان - سه رابن کرن -
تیکه لکرن. ههروه سا (شورانیدن)
ژی لکاره.
- آشوغ (Aşûx):** غه ریب (مه به ست ژئی)
مروقی غه ریب، نه خه لکی ده قهرئ
یان بیانی یه).
- آش و لاش (Aşo laş):** پرت پرت -
بژاله.
- آشیب و تیب (Aşîbo tîb):** نه
- نارام - نیگه ران - په ریشان حال. د
شه هناما فردهوسی دا (آشیب و
شیب - آسیب و شیب) ژئی هاتیه.
آشیهه (Aşîhê): شهینا هه سپی.
آغار (Axar): نیای.
آغاز (Axaz): ده سستیپک، سه ره تا.
آغر (Axer): هشکه رۆ - جهین کو
پشتی ئاف رابوون بدوماهی تیت
و هیشتا ئاف تیدا مابیت.
آغستن (Axêsten): پرکرن، تژی
کرن.
آغشتن (Axêšten): ته رکرن، شل
کرن - شیلاندن - تیکه ل کرن -
هه قیرکرن.
آغشغه (Axêşxe): په نجه را مه زن -
ده رگه هی کو جهی رونا هیی لی
بت.
آغوز (Axuz): فری (شیری) کو هه تا
سی روژا پشتی زایینی ژ په زی و
چیلادوشن). په یقین (شیرماک،
فله، شمه، فرشه، زهک) ژئی هه ر
بو قی مه به سستی لکارن.
آغوش (Axûş): باغه ل، هه مبیژ - د
زمانی تورکی دا کو ئیرانی ژئی هه ر
ب وی مه به سستی بکار دئین نا قه که
ژ نا قین به نی بیت تورک.

- آغیل (Axîl):** نېرېنا ژ کورښې چاڅې
ب نيشانا توره بوونې.
- آفتاب (Aftab):** گهرماتي - روناھي
- هه تاف (بهروفاژي په يفا سيبه ر)
- روژ کو بهره بي ديژنې (شمس)،
(آف - خورشيد) ژي لکارن.
- آفتاب پرست (Aftab perest):**
روژ په ريس - کمکه. (آفتاب
گردک) ژي لکاره.
- آفتاب گهردان (Aftab gerdan):**
گول به روژ.
- آفتابگين (Aftabgîn):** روژا
هه تافي، روژا ساھي (بهروفاژي
روژا نه وري).
- آفتابه (Aftabê):** مه سين.
- آفدم (Afdum):** دوپماھي - نه نجام.
- آفروزه (Afrûzê):** فتیلا له مپي يان
فانوسې.
- آفروش (Afrûşe):** حه لاوا کو ژ نار
و دوهن و هنگشيني يان شه کرا
که لاندی هاتبيته چيکرن.
- آفريدگار (Aferîdegar):** نافه که ژ
نافين خودي (نافرېنده، چيکهر).
- آفريدن (Aferîden):** ژ نه بوونې
چيکرن، خهلق کرن، نافراندن.
- آفند (Afend):** شهر، جهنگ.
- آک (Ak):** خرابي - نيش - زبان -
ئاتاف.
- آکپ (Akup):** هوندرې دهقي.
- آکج (Akec):** چنگالين ناسني.
- آکنده پهلو (Akendê pehlû):**
گه له ک قه له و.
- آکنده گوش (Akendê gûş):** بي
گوھ (نه و که سي کو گوھ نه ده ته
شيره تين خه لکی - نه گوهدار).
- آکو (Ako):** بوم، کوند.
- آگون (Agûn):** سه رنوخين -
سه رابن.
- آل (Al):** سوژي شه بي (رهنگي سوژ)
- ژنک ديژن (آل) تشته کي وه کي
نه جنايه کو نائيته ديتن و وه سا بو
خه لکی ددا خوباکرن کو خولکي
ژنکه کا لاغهر ددهت و خوري مويه
کو هه گهر ژنک بمينت بتني نه و
(آل) دهيتي و زياني دگه هينتي ب
تاييهت هه گهر ژنکا ب حه مل
باري خوه دانابيت، ديژن شه فا
شه شي پشتي زاني، (آل) دهيتي و
جهرگي وي دئينته دهر، له ورا ژي
شه زاي هندي نه بريه حه مامي بو
شويشتني نه دهيلان بتني -
ههروه سا د عه ره بي دا دو نانکويين

کلسی.	دی ژى ددهت کو ئیرانی ژى ههر
آلوجه (Alûçê): حلیک،	ب وان نانکویا بکار دئین، ئەو
حولیترشک.	ژى: «خسانه دان (اهل) -
آلودن (Alûden): شیلاندن - تی	لهیلان (سراب)» ن.
گه فراندن - ته پرکن.	آلاس (Alas): ره ژوی.
آلوده دامن (Alûdê damen):	آلکنگ (Alakuleng): یاری
دهمه ن پیس - خرابکار -	یه که کو ئەم دبیتزینی (حل حویپن -
گونه هکار - که سا کو ناچی وئ ب	دارناقوس - شه قله شیق)، ههروه سا
پیسی (خرابی) چووبیت.	ناچی کیتز که کئی یه کو بعه ره بی
آلونک (Alûnek): کولک.	دبیتزینی «ذاریح».
آله (Aluh): ئەلهو.	آلانه (Alane): خانی - هیلین.
آلیز (Alîz): جوتک - زیچک -	آلبالو (Albalû): فیتقیه که وه کی
لیتک - حه به لوتک.	گیلاسی یه به لی ژ وئ هویرتره.
آماج (Amac): ئارمانج - کیل -	آلر (Aler): ران، ره هن.
گیسن.	آلغدن (Aluxden): توره بوون.
آمادگاه (Amadgah): ریتقه به ری	آلفتن (Aluften): په ریشان بوون -
یا کو ب ئاماده کرنا خوارن و کهل و	تیکچوون (ژئه گهرئ توره بوونئ).
په لئین له شکهری رادبیت.	آلگونه (Algûnê): سؤرافا روی یا
آمار (Amar): سه رژمیتیری؛ چه ند	کو ژنک بکار دئین.
جوړ هه نه مینا سه رژمیتیری یا	آلنج (Alunc): حولیکا دارستانا.
ئابووری و سه رژمیتیری یا رامیاری	آلنگ (Aleng): خه ندهک یان
و سه رژمیتیری یا نفوسی.	شویره و دیوارین بلند ژى یین کو
آماردار (Amardar):	لدورماندوری که لها یان سوپایا
ژمیتیریار (حسابدار - محاسب).	ئافا دکرن.
آماس (Amas): جهئ وهرمتی ژ	آلو (Alû): حولیک.
له شی چ بریندار بیت یان هه رشی	آلونک (Alu'ek): هویرکیت به ری

- آندون (**Andûn**): وپراهه - وی ره ختی هه - وی دهمی، هینگی.
- آن سری (**An serî**): ناخره تی - بی وی دنیا یا دی.
- آنک (**Anek**): ب o دویراتین دھیت وه کی: (هینگی - نهو) لهه مبه ر (اینک **Înek** = نوکه - نه شه) - خوریک (نیشا خوریک).
- آنگاه (**Angah**): هینگی - وی دهمی - پاشی - پشتی هینگی - لدویشرا.
- آنین (**Anîn**): جه رکی بچویک کو لشوینا مه شکی بکار دئین بۆ ژینگر تنانیشکی ژ دهوی.
- آو (**Av-w**): ئاف.
- آوا (**Ava**): کورتکریا په یفا (آواز): ئاواز - دنگ.
- آواخ (**Avax**): ته حه م، مخابن. (آوخ، آه، وای، آوه، آواه، دریغ، دریغا و افسوس) ژی لکارن هه ر بو قی مه بهستی.
- آوار (**Avar**): توز و غوبار - دیوار یان بانج خانی کو خراب لیها تبیت و بهه رفیت - کورتکریا (آواره) - بی جه - بهرزه - دهره دهر، ئاواره - سته م - قه هرین - رینج - خرابی
- تالان کرن - لشوینا (آمار) ژی لکاره ئانکو سه ر ژمیتری.
- آور (**Aver**): براسستی - راست و دروست - بی گومان.
- آورد (**Averd**): جه ننگ، شهر - هیرش - ئینا (بۆ سییه م که سی تاک).
- آوردجو (**Averdcû**): شهر که ر.
- آوردن (**Averden**): ئینان - دیار کرن.
- آورد و برد (**Averdo bord**): ئینان و برن (مه بهست ژی کارئ بهرده و امه).
- آورک (**Averek**): بابهلپسک - هیزک (بی یاریه که کو خوه پی داددهن).
- آوند (**Avend**): گوزکی ئافی - گوزکی مه بی - د زاراوی چاندنی دا نه و بۆر بکن یین کو ئافی ژ رهین دارئ دکیشنه به لگا - ههروه سا بنیپه (آونگ) ژی.
- آونگ (**Aveng**): وه ریسستی کو تری یان هه ر فیکیه کی دیتر پیقه بکن و ب بانج خانی قه بهلاویسن - هه ر تشستی بهیته هلاویستن؛ په یقین (آوند، آون) ژی لکارن.
- آویختن (**Avixten**): هلاویستن.

- آویز (Avîz):** شهر، جهنگ - ههروهسا ئانکویا (بهلاویسه) ژی ددهت، هنده جارا دگهل په یقه کا دی دهیت و ئانکوا بکه ری شه ری ددهت، وه کی په یقا: (گلاویز «Gelavîz»: شه پرکه ر، شهرشان) - ههروهسا (آویز) کورتکریا په یقا (آویزه) یه ژی؛ ئانکو: ههلاویستی.
- آویژه (Avîje):** تایبته - صافی - هه قال و دوست و خزم. بو کومی (آویژگان و ویژگان) لکارن.
- آه (Ah):** په یقا مخابنیی یه - دهنگی ئاخینک راهیلانی یه.
- آهسته (Ahêstê):** هیدی، بی دهنگ.
- آهک (Ahek):** کلس [ئیک ژ که رهستین ئافاکرنی].
- آهمند (Ahumend):** گونه هکار، دره و که ر، عیبه لو.
- آهن (Ahen):** ئاسن.
- آهن جفت (Ahen cuft):** گپسن (بو کیلانا ئه ردی بکار دهیت).
- آهن خا (Ahen xa):** ئه و که سی کو ئاسنی ب ددانا نهرم دکه ت (درکه یه بو هه سپی ب هیز).
- آهن ریا (Ahen ruba):** مگناتیس.
- آهنکار (Ahenkar):** ئاسنگه ر، هه سنکار. ههروهسا په یقا (آهنگر) ژی لکاره.
- آهنک (Aheng):** کاری سه فه ری - ئیراده - ری باز - ئاواز.
- آهنگساز (Ahengsaz):** ئاوازدانه ر.
- آهنین (Ahenîn):** وه کی ئاسنی.
- آهو (Ahû):** خه زال، ئاسک - کیماسی (د کاری دا، د تشتی دا، ل مروژی).
- آهوانه (Ahûvanê):** وه کی خه زال، خه زالی.
- آهویا (Ahû pa):** بی کو وه کی خه زالئ توند بچیت - خانیی شه ش کوژی.
- آهودل (Ahû dêl):** ترسنوک، کولافه. (آهوری) ژی لکاره.
- آهون (Ahon):** ریکا لبن ئه ردی - شکه ن.
- آهیانه (Ahyânê):** قافی سه ری کو به ره بی دبیزنی (عظم قحف).
- آی (Ay):** بو مخابنیی و گازیکرنی تپته بکار ئینان.

قه‌سه‌قه‌گوهیز. (آیشتنه، آیشه، ایشه، ابیشه، اپیشه، انیشه) ژئی لکارن.

آیفت (Ayeft): پیدڤیاتی،

پیتوبستی، موحاجی - نیاز - خواستن «طلب» - مفا، سوود.

آییز (Ayîz - Ayîj): چریسک و

گوریا ئاگری. (آییزه، آییزک، آبیژ، آبیز، ابیز، ابیزک، آبید) ژئی لکارن.

آیین (Ayîn): ده‌ستوور - رتیباز -

داب و نهریت - شه‌نگسته، بنواش، قاعده - خوه جوانکرن (د به‌رخوهرپا چوون).

آیین جمشید (Ayîne Cemşîd):

ناقئ ئاوازه‌کئ یه ژ ئاوازین که‌قنن ئیرانییان.

آیینه (Ayîne): خودیکا روناھیئ.

آیینه چرخ (Ayîne çerx):

درکه‌یه ژ رۆژ (تاف) ئ.

آیا (Aya): ئه‌رئ، ئایا (بو پرسبارئ بکار ده‌یت).

آیزنه (Ayêzne): میړئ خویشکئ، زافایی مرۆقی.

آیش (Ayêş): هاتن (هه‌گه‌ر دارین

فیتی بین وه‌کی سیف و حولیکا

ساله‌کئ فیتی بدهن و سالادئ نه،

ئه‌و سالاب به‌ر بیت دئ بیژن ئه‌ف

داره یا ب (آیش) ه - دیسان بو

زه‌قیئ ژئی ئه‌ف زاراوه لکاره بو

نمونه لهنده‌ک جها، ساله‌کئ زه‌قی

شۆقه و بی به‌ره و سالاد دیشدا

تیتته چاندن و ب به‌ر دکه‌قبت ئه‌و

سالاد زه‌قی تشته‌ک لئ هاتبیتته

چاندن دئ بیژن ئه‌ف زه‌قیه یا

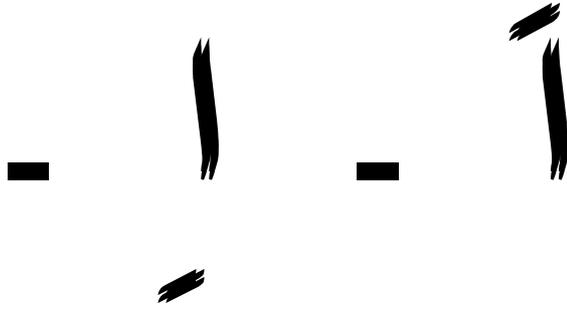
ب (آیش) ه، مه‌به‌ستا فیکرایی

ئه‌وه کو ئه‌ف ساله ئه‌ف داره یان

ئه‌ف زه‌قیه دئ تشته‌ک ژئی

هیت).

آیشنه (Ayêşne): جه‌ه‌سووس -

برویسی.
ابرو (Ebrû): بره، بری.
ابریز (Èbrîz): زبیری خوری و بی
غەش.
ابریشم (Ebrîşem): ئارمیش،
ئاڤلمیش.
ابزار (Ebzar): ئالاڤ - هەر
تشته کی کو کارهک پی بیتته کرن.
(افزار، اوزار) ژی لکارن.
ابکار (Ebkar): کشتوکال -
جوتیاری.
ابناخون (Ebnaxûn): که له.
(انباخون) ژی لکاره.
ابوعطا (Ebû 'Eta): ناڤی
ئاوازهکا موزیکا ئیرانی یه.
ایباری (Ebyarî): خه لکی «ایبار -
گونده که ل مصری» - جوړه کی
په پروکی یه - جوړه کی کوترا نه.

ابا (Eba): آش (جوړه کی خوارنا
روهنه)، بیی ئه لیفا ده سپیکتی ژی
تیتته بکار ئینان وه کی: (شوربا،
جوجه با).
ابام (Ebam): دهین، قهر.
ابان (Eban): هه یښا دووی یا
پاییزی و هه یښا هه شتی ژ ساللا
هه ناڤی کو دبیژنی (آبان) ژی.
ابدالی (Ebdalî): بی (ابدال) ی -
هه ژاری - ناڤی تائیفه کی یه ل
ئه فغانستانی کو نوکه
دبیژنی (دهرانی).
ابر (Ebr): ئه ور - جوړه کی لیفکی کو
له شتی خوه پی دشون - پرته کا
ئیسفه نجی کو زفرکی دادننه سهر و
ئامانا پی دشون.
ابر (Eber): ساللا، بالا، ژور.
ابرنجک (Ebrencek): که هره ب -

د خه ملاندن و کهسهک دا هه لگريت و
 دا ب بهر سوپای که قثیت. سهر
 ده می هه خامه نشی یان و
 ساسانیان ئەف (ئهخته ره) هه بوویه
 و چیدبیت هیشتا که قنتر ژی
 بیت، ژ بهر کو که کۆلهر دبیتژن
 (kavi) نانکوا وی (شاه یان ژی
 شاهزاده) یه و وهکی دبیتژن (اختر
 کاویان) نانکو ئەخته را شاهینی،
 هه رچهنده د داستانیان که قن دا
 هاتیسه کو (اختر = درفش) یا
 کاوی ناسنگر بوویه، بی کو زحاک
 قهلب دای و فریدون تانیه شونین.
اخترمه (Exterme): ئالا و ههسپ
 و چهک و هه ر تشته کی وهکی وان
 کورد شه ری دا ژ نه یاری
 بستین (ب عه ره بی دبیتژن
 غنیمه).

اختره (Exte - Axte):

خه ساندی (مه بهست ژی مرۆقی بین
 گون کو بی دهنگی وی وهکی ژنکا
 و موی ل سه روچاقان نه هین، یان
 ژی ئەو هه سپین کو دهینه
 خه ساندن داکو قه له و بن).
اخروش (Uxrûş): دهنگ و هه را،
 دهنگ و دۆر، قه ره بالغ.

ابیز (Ebîz): چریسکا ناگری.
اپرویز (Epervîz): سه رکه فتی -
 خوه شتقی.
اپسان (Epsan): به راف، هوسان.
 ههروه سا (افسان) ژی لکاره.
اپشک (Epşek): خوناف.
اپیشه (Epîşê-e): بی کار.
اج (Ec- Uc): کولند.
اجامر (Ecamêr): کۆمه کا مرۆقین
 کو چه ژ به لیه لی بکه ن.
اجفار (Ecjar): ناگری گه ش.
اختر (Exter): ستیر - بهخت (ستیرا
 بهختی) - ههروه سا نافتی گیایه کی
 یه - چه رمه کی چوارکوزی بسهری
 رمه کی قه (بو پتر زانیاری یا
 بنیره: اختر کاویان).
اختر بین (Exter bîn): ستیر ناس
 - فالقه که ر، خیتزانک.

اختر شبرگرد (Exterê şebگرد):

درکه یه بو هه یقی و نانکوبا وی،
 ستیرا کو ب شهف دگه رییت.
اختر کاویان (Exterê Ka-):
viyan): هه ر وهکی مه ل پیشتر
 گوتی اختر چه رمه کی چوارکوزی
 بوو کو ب سه ری رمه کی قه
 گریددان و ب گه وهه رین جورا جور

- اخشمه (Exsume): بیره.
- اخش (Exş): قه در و قیمةت و بها.
- اخککندو (Exkekendû): خشخشوک.
- اخکوک (Exkok): فییقیی.
- نهگه هشتی کولدهف مه په یقیین (که پرک و تویتک) لشوینی دهپنه بکارئینان.
- اخگر (Exger): پهل (رهژی یا ناگر پیئشه - گهش -).
- اخم (Exm - Exme): کوریشکین بره و نه نیی.
- اخمو (Exmû): نه نی گری، بره تیکچووی، تویره.
- ادا (Eda): ناز و غمزه - زارقه کرن.
- اداک (Edak): گزیرته، هسکی یا لناث ده ریایین.
- ار (Er): کورتکری یا په یفا (اگر)، ئانکو: هه که، نه گهر، هه گهر.
- ديسان کورتکری یا په یفا (اره) یه ژی، ئانکو: مشار (منشار).
- ارابه (Errabe-ê): نه ره بانا کو بدویف هه سپا فه دکهن.
- اربو (Erbû): هرمیک.
- ارتجک (Ertecek): برویسی یین نه سمانی.
- ارتش (Ertêş): کوما سوپایین وه لاته کی.
- ارتشبد (Ertêşbud): بلندترین پلا له شکهری یه لجه م ئیرانیان.
- ارج (Erc): قه در و قیمةت.
- ارج (Erec): زاراوه کی پیقانی یه، هه ژ سه ری تبلی تا دگه هیته دو ماهیا نه نیشکی کو دورین نیف میتری یه.
- ارجمند (Ercmend): ب قیمةت، ب بها، ریزدار، هیژا.
- ارجنه (Ercene-ê): ناخی ئاوازه کا موزیکی یا که فنا ئیرانی یه.
- ارچه (Erçê): هه رچه نده، هه که رچی.
- ارچین (Erçîn): دهره جکییت پیسترکی.
- ارد (Erd): دروستی و راستی - پاک، پاقری - ژئی هاتی، لایق - توره بوون - ناخی فریشته کی یه د ئایین زهرده شتیان دا کو زیره فانا مال و سامانی یه - ناخی رۆژا بیست و پینجی و ناخی زیره فانی رۆژا بیست و پینجی یه ژ هه می هه یقین سالا هه تاقی.
- ارداد (Erdad): فیلباز و حیله کهر.
- اردب (Erdeb): شهر و شور -

- جہنگ.
- اردم (Erdem):** ہونہر و پیشہ - کاری باش - ہەر ئیک ژ سورہتین مہزنین پەرتوکا «زەند».
- ارده (Erde):** کونجی یین قوتای (تارکی کونجی یا).
- اردی (Urdî):** کورتکری یا «اردیہشت» کوہیقا دووی یە ژ سالاهەتاقی یان ژێ باشتەر بیژین ہەبقا دووی یە ژ وەرزی بہاری.
- اردیہشت (Urdîbêhêst):** بنپرہ: (اردی) - د ئایینی زەردەشتیان دا، ناقی فریشتەکی یە کو د جیہانا مینەقی دا نوبنەری پاکی و پیروزی یە و د جیہانا خاکی (گوبا زەمین) دا زیرەقانی ئاگری یە و وەکیلی رۆژا (اردیہشت) ی یە کو رۆژا سییی یە ژ ہمی ہیقین سالاهەتاقی، کو ئەف رۆژە لہم ئیرانیان جەژن بوو و دگوتنە قی جہژنی (اردیہشتگان - Urdîbêhêştgan).
- ارس (Ers):** روندک.
- ارشک (Erşek):** زەلام - نیر - ژ ناقین کہ فنین ئیرانیان.
- ارغ (Urx):** کیفکویی بوون.
- ارغشتک (Erxuştek):** رەقس و سەما - دەنگی کو ژ لیکدانا تبالا رادبیت دەمی سەماکەر گەلەک ب کہیف.
- ارغون (Erxon):** ہەسپی کو حیل دکەتە غار.
- ارگ (Erg):** کہلہا موکم کو دکەنہ ئاقاہیی حوکمەتی و ئەف کہلہہ، کہلہکا بچوبکە کو د ناھ کہلہکا مەزنتەر دا دەیتە چیکرن.
- ارمزد (Urmuzd):** ستییرا «موشترە» - ناقی رۆژا ئیکتی یە ژ ہەر ہەبقەکا سالاهەتاقی.
- ارمغان (Ermexan):** خەلات و ئەو تشتتی کو ریتنگ بو کەسەکی یان ہندەکا دگەل خوہ دئینیت دەمی ژ وەغەرەکی دزقربتەقہ.
- ارمگان (Êrmegan):** فیرکەر، ماموستا، راہینەر.
- ارموی (Urmevî):** بووی کەسی دەیتە گۆتن یی کو خەلکی باژییری «ئورمی» بیت کو باژییرەکی کوردستانا ئیرانی یە، و ہندەک ژێ دیژنہ قی باژییری (رضائیہ).
- ارناوود (Ernawud):** مللەتە کہ ژ

ازبر (Ezber): ژ بهر (حفظ) [بۆ
نمونه هه گهر هۆزانه کێ ژ بهر
بکه ن] - ئەف په یقشه د زمانێ
عه ره بی دا ئانکو زه لامێ ملپان و
ب زاخ و فارس ژێ هه ر ب قی
واتای بکار دئین.

ازدر (Ezder): ژ هه ژێ.

ازدو (Uzdo): جهوی، سترک.

ازغ (Ezx): ئەو چقین داری بین کو
لدهمی که زاخێ دهینه برین - کیم
و عه داڤ.

ازگات (Ezgat): دل پیس، دلخراب،
دل ب گومان - به دکار، خرابکار.

ازیرا (Ezîra): ژ بهرکو، چونکی.

ازکهان (Ejkehan): ته نهل،
که دوه ر - که فر.

اسپرسا (Espersa): ئیرانیین که قن
ئەف په یقشه بۆ پیقانێ بکار دئینان،
ئەو ژێ دا کوره جه حیلکه بۆ دهمی
دوو دهقیقا که ته غار و ئەو
مه سافا کو به زۆکی دپیشا دگوتنێ
(اسپرسا) یهک کو به رامبهری
(۱۵۰-۱۸۹) میترايه.

اسپرلوس (Êsperlos): ته لار،
قه سرتین شها.

اسپری (Êsperî): ب داوی هاتی،

نه ژادی هندوئه وروپی کول وه لاتی
ئەلبانیا د ئاکنجی نه - ژنا شه رکهر
و شه ره لیخ.

ارندان (Erendan): په یقشه
حاشاتیین (حاشا، کلا).

اروانه (Ervane): جوهره کێ حیشترا
می به.

اروند (Ervend): ئەزموون - رینج -
کوفشان - تاره زو - جادوو - فیل،
حیله - توند و تیژ - ب هیتز.

ارویس (Ervîs): د ئایینێ
زه رده شتی دا ناقتی به ره کێ مه زنی
چوارگوشه یه کو ئالاقین عیباده تی
وه کی ته ست و هاونی دادنه سه ر.

اره (Errê): مشار (ئامیره که بو برینا
دار و ئاسنی و..... هتد، بکار
دهیت).

اریب (Urîb): خوه هر - چه میای -
شه ت (بۆ په رک و په روک و زه قیا)
لکاره.

اریس (Erîs): زیرهک و هشیار.

اریش (Erîş): زیرهک و هشیار.

ازار (Êzar): شه ل - هیزار (بنی
دیواری ژ رویی ئەردی تا نیتزیک
ئیک میتری) - بنی
ناقتی (کو برترین جهی ناقتی).

- بۆراندی. **استاغ (Êstax):** ستهور (گیانه وهر یان مروّقی کو نه زیت).
- اسپندارمذ (Êspendarmez):** د ئایینی زهرده شستی دا، ناقی فریشته کی یه کو زیره قانا نوردی یه و وه کیلا روزا پینجی یه ژ هر هه یقه کا سالا هه تاقی، ههروه سا ناقی هه یقا دوازدی و ناقی روزا پینجی یه ژ هر هه یقه کا سالا هه تاقی.
- اسپیتمان (Êspîman):** نازناقی زهرده شت پیغه مبهری یه.
- اسپیل (Espîl):** که سی کو کاری وی دزینا هه سپا بیت.
- است (Est):** ههستی، هیسک.
- است (Est-Ust):** کورتکریا اوستا (پهرتووکا ئایینی یا ئولی زهرده شتییا یه).
- استاخ (Ustax):** دلیر، نازا، نه ترس. «گستاخ» پتر لکاره.
- استاره (Êstarê-e):** ستیر - سازه کا موزیکتی یه کو ب سی تیلانه - ئەف په یقه ب ئانکوا (نخیفک، په رده و عه با) ژی دناش زمانی فارسی دا لکاره، هه رچه نده دیاره یا ژ زمانی عه رهبی هاتیه وهرگرتن.
- استام (Ustam):** لغاها هه سپی - زینا هه سپی - هه ر تشتته کی هه سپی کو ب زیر و زیقی هاتیته خه ملاندن.
- استان (Ustan-Êstan):** جهی راهه ستیانی، جهی ئانجی بوونی - پارێزگه ه.
- استبر (Êstebr):** مه زن - ستوبر - ب که له خ.
- استخوان (Ustuxan):** ههستی، هیسک - به رک (وه کی به رکی خورمی و به رکی مژمژی...).
- استر (Ester):** هیستر (گیانه وهره که).
- استردن (Usturden):** تراشین - پاقرن.
- استرش (Usturêš):** بیتر، مه ریتل.
- استره (Usture-ê):** گویزان (ئالاقی سهر و روی تراشین بو).
- استم (Êstem):** سته م، زولم، زوری.
- استمگر (Êstemger):** زوردار، زالم، سته مکار.
- استن (Ustun):** ستوین.

- هاڻيٽين دهوارا. **اسن (Esen):** جلڪي بهروپشت، جلڪي ڦاڙي - گوندوريت باڙيري «فارس».
- اشپيل (Espîl):** خهري ماسي.
- اشتاد (Eştađ):** ناڻي فريشتهڪي يه د نايين زهدهشتي دا و ناڻي روزا بيست و شهشي يه ژ هه هه يقهه کا سالا هه ناڻي.
- اشتر گاو (Uştur gav):** زهرافه، (شترگاف پلنگ) پتر لڪاره، ژ بهر ڪو گهردهنا وي وهڪي يا هيشترئ يه و شاخين وي وهڪي يين گايه و رهنگي وي ژي مينا پلنگي پني پني يه.
- اشترلڪ (Uşterlek):** ڪه رديڪل، ڪو به رهبي ديترئ (نعام)، ههروهسا د فارسي دا (شترمرغ) پتر دهيتته بڪارئينان.
- اشتڪ (Êşteġk):** قوماتڪ (ٽهو پهروڪي ڪو نوبزادهي دناڻ را ديچن).
- اشتلم (Uştulum):** زور و سته م - قهه بالغ و هه شترحوت.
- اشرفي (Eşrefî):** جوڙهڪي پاري زيري يئ ئيراني ڪو د كهفن دا دهاته بڪار
- استنبه (Êstenbe-ê):** ڪريت - گر - ب هيز، دلير - بو ديو و ڪابويسا دهيتته گوتن.
- استوار (Ustovar):** موڪوم - راست و دروست - بنه جه - جهي باوهريي - پله ڪا له شڪهري يه دناقبه را (گروهبانئ ئيڪه م و ستوان) ي دا.
- استودان (Ustûdan):** هه ستيدانڪ - گورستان - زبانه تين زهدهشتيان.
- استودن (Ustuden):** په سندان - پتهه لدان، مه دڪرن.
- استور (Ustur):** دهواري ڪو باري بهه لگريت يان سواريي قه بويل بڪهت، وهڪ: هه سپ و هيسستر و..... هتد. ههروهسا (ستور) ژي لڪاره.
- استوه (Ustuh):** وهستي ي، ماندي.
- اسغر (Usxur):** سيخور.
- اسڪدار (Eskudar):** نامه بهر - پيلڪ (قاصد).
- اسڪندان (Êskendan):** ڪليل و قفل.
- اسڪنه (Êskênê-e):** پيڪرن (بو داروباري لڪاره).
- اسڪيزه (Êskîzê-e):** جوتڪ

- ئېنان و كيشا وى بهرامبهر (۱۸) نوکا - زاراوکه د پيشانی دا زيتنگر بکار دئین - بوو.
- اشک (Eşk):** روژندک - چپکین ناغی.
- اشکاف (Êşkaf):** دهرز، کهلشت، شکه - کون - کهنتورا پهرتووک و ئامانا.
- اشکافتن (Êşkafte):** دهرزین - کهلشین - کونبوون - دهرزاندن - کهلاشتن - کون کرن.
- اشکفت (Êşkift):** ئه و تشتی کو دهرزقی کهفتی یان هاتیه کهلاشتن یان هاتیه کونکرن، بو نمونه هه گهر کونهک ل چیاى ببیت دبیتزنی (اشکفت) یا کو ئه م دبیتزنی «شکهفت».
- اشکل (Êşkêl):** هه سپی کو دهستی وی بی راستی و پی وی بی چه پی سپی بن - فیل و حیله - قه لپ، سه خته.
- اشک میغ (Eşkê mîx):** باران، چپکیت بارانی.
- اشکنه (Êşkene-ê):** ناغی خوارنه کی به - ناغی ئاوازه کی به ژ موزیکا که فنا ئیرانی -
- بادان (بادانا بسکی).
- اشکوفه (Uşkufe-ê):** کویلکا داری کو بهری بهلگا دبشکفن - هلافتن (دل رابوون).
- اشنوسه (Êşnûse-ê):** بیهنشک، (اشنوشه، شنوشه، شنوسه، وستوسه، ستوسر) ژى لکارن.
- اشو (Eşo):** زهلامی دلپاک و پیروز و ب وژدان - بههشتی.
- اشیهه (Eşîhe-ê):** شهینا هه سپی، (شیهه) ژى دئیتته بکارئینان.
- اصفهان (Êsfehan):** کوما سویاه (اسپاهان) - ناغی بازیره کی مه زنی ئیرانی به کو دبه سه نته ری پاریزگه ها دهی یا ئیرانی - ناغی ئاوازه کا موزیکی به.
- اصفهبید (Êsfehbud):** اسپهبد: فرماندی سویای.
- اعزام (Ê'zam):** د فارسی دا ئانکو هنارتنا که سه کی بو جهه کی.
- اغلیسون (Êxlîson):** که سکوسور، که سکوتالا (قوس قزح).
- افت (Uft):** کهفتن - کیم، کیم و کاسی.
- افتادن (Uftaden):** کهفتن (چ ژ جهه کی خوه بهاقتینه ئه ردی و

- بکه‌ښیت، یان ژي ژ زیده
وهستیانی خوه لسه‌ر پیت خوه
نه‌گرت).
افتالیدن (Êftalîden): ره‌شانندن -
په‌لاته‌کرن - دراندن - که‌لاشتن.
افچه (Efçe): هه‌لامه‌ت. هه‌روه‌سا
(مترس، مترسک، هراسه، داهل)
ژي د زمانې فارسی دا دئینه بکار
ئینان.
افد (Efd): سه‌یر، عنتیکه.
افدر (Efder): مام (برایین بابین)،
هه‌روه‌سا برازا ژي لکاره (چ کچ
بت، چ کوپ). هنده‌ک جارا (اودر)
یان ژي اخدر) بکار دئینن.
افدم (Efdum): دویماهی،
سه‌ره‌نجام.
افراس (Efras): کاریز - کانی.
افزون (Efzûn): زیده، پتر.
افسر (Efser): تانج (کولاقی
شاهینین) - پله‌کا له‌شکهری یه.
افسردن (Efsurden): چرمسین -
سار بوون - جه‌مسین - دل‌سار بوون
- خه‌مگین بوون.
افسوس (Efsûs): زولم و سته‌م -
خه‌م و کوفان - ترانه و یاری.
افسون (Efsûn): فیل و حیلہ -
قه‌لپ، سه‌خته.
افشار (Efşar): مالکه‌کا
تاو‌لی (تاو‌له جوره‌کی یاریت یه) -
ناقې ئاوازه‌کا موزیکا ئیرانی یه -
تائیفه‌کا نه‌ژادې تورکایه کول
نازه‌ریا‌یجانا ئیرانی و قه‌زوبین و
که‌رمانی دژین کو (نادر شاهې
ئه‌فشار - ئه‌وی کول سالا
۱۱۰۰ کۆچی ژ دایک بووی و ل
سالا ۱۱۴۸ کۆچی بوویه شاهې
ئیرانی و ل سالا ۱۱۶۰ کۆچی
هاتیبه کوشتن - ژ قې تائیفی بوو).
افشک (Efşek): خوناښ.
افشرون (Efşûn): سی تلک و
مله‌یتب.
افشه (Efşe-ê): سافار - دانقوت.
افغان (Efxan): هه‌وار - ئاخینک -
زیمار.
افگار (Efgar): که‌سیره، وه‌ستیای
- خه‌مگین - بریندار.
افندیدن (Efendîden): شه‌رکرن -
هلی‌خستنا شه‌ر و شه‌ره‌نیخا.
اقبیل (Êqbîl): ئقبال، به‌خت -
خوه‌شبه‌ختی.
اکبیر (Êkbîr): بیس، کریت.
اکدش (Êkdêş-Ekdeş): دوقزور،

البا (Ulba): خوارنه که کو پیک
دهیت ژ دل و میتلاک و پیشازین
لبهر دوهنی سۆرکری. (قلیه پوتی
و حسرة الملوک) ژی لکارن.
الباد (Élbad): کویرنج.

الپر (Elper): زیرهک - فیلباز.
الجخت (Elcext- Elçext): هیثی
- چاقهری (بو وی کهسی دهیتته
گوتن بی کو چاقهری ول هیثی
بت کو دی خه لکهک ههر تشتا
دهتی، بلا نهی پیدتی بیت ژی).
الدنگ (Eldeng): بیعار - کهدوهر
- کولانی (بی کول کولانا مهزن
ببیت و ههر رۆژ ل مالا ئیکی
بخۆت و قه خۆت).

الرد (Elerd): تورپه کا مهزنه کوژ
ریسی دهیتته چیکرن و بو
قه گوهاستنا (کا، شینکاتی،
سلک و.....هتد) بکار دئین.

الست (Elest): ران، رههن.
الفختن (Elfexten): کۆمکرن،
خرقه کرن. (الفاختن، الفخدن،
الفغدن، الفنجیدن) ژی لکارن و بو
جهی کۆمکرنی په یثقا (الفنجگاه:
Elfengah) بکار دهیت.

الفیه (Elfiye): دهزگه هی گوهنیلی

گیانه وهر یان مرۆقتی کوژ دو
نه ژادا بیت (دهیک ژ نه ژاده کی و
باب ژ نه ژاده کی دیتر).
اکنون (Eknûn): نهۆ، نوکه، نهها.
(اکنون و نون) ژی لکارن.

اکوان (Ekvan): گولا نهرغه وان -
گونه هکار - ناخی دتوه کی یه د
داستانین شه هنامی (شاهکارا
نه بولقاسم فردوسی) دا کو دگهل
روسته می شهر کر و هاته کوشتن.
اگر (Eger): هه گهر، هه که. (گر و
آر) پتر لکارن ب تایبه تی د
هۆزانان دا.

اگرچه (Egerçê): هه رچه نده،
هه کهرچی.
الاخن (Elaxûn): ئاواره و
دهر به دهر.

الام (Ulam): ئەف په یقه ژ تورکی
یا مه غولی هاتییه وهر گرتن و ل
سهر ده می قهره قوبونلو و قه جهرا
که سهک هه بوو کو به لاش خزمه تا
مه ئمووری دیوانی دکر و ری نیشا
وی مه ئمووری ددا ژ گونده کی بو
ئیکی دی کو دگوتنه وی کهسی
یان وی ری نیشانده ری: «الام».

الاو (Elav): گوری یا ئاگری.

الواط (Elvat): زهلامی بیعار -

فهلپته و کولانی.

الوس (Elûs): سپی - ههسپی سپی.

الیجه (Elîce): جورهکی پهروکی

گه خگه ختی نارمیشی یان هریی یه

کوب دهستی چپدکهن.

امرداد (Emurdad): ناخی

فریشته کی یه د ئایینی زهردهشتی

دا - ناخی روژا ههفتی یه ژ ههر

ههیشه کا سالا هه تاخی - هه یفا

پینجی یا سالا هه تاخی

یه (مرداد).

امرود (Emrûd): هرمیک.

امروز (Êmrûz): ئه ثروکه (روژا کو

ئهم تیدا)، بی پیتا (ز) ژی

گه لهک بکار دهپت.

امروزه (Êmrûzê): قی زهمانی،

قی سه ردهمی.

امسال (Êmsal): ئه ف ساله (سالا

کو ئهم تیدا).

امشاسپند (Emsaspênd):

فریشته. د ئایینی زهردهشتی دا

ناخی ههر شهش فریشتین مه زنین

پله یهک (بهمن، اردی بهشت،

شهریور، اسپندارمذ، خرداد،

امرداد) بوو، و مه زنی شان ههر

بی زهلامی. «الفیه شلفیه»: ناخی

پهرتوکه کی بوو یا پری وینین

رویس و دلبر کو «حکیم ازرقی

شاعر» بو «طغان» شاهی سه لجوقی

به رهف کربوو و ناخی وی کربوو

[الفیه (کیر) و شلفیه (قوز)]،

ههروهسا هندهک دبیزن «الفیه و

شلفیه» ناخی دو ژنا بوویه.

الک (Elek): بیژینک.

الک دولک (Elek dulek): یاری

یه کا بچوبکایه کو ئهم دبیزینی

(ترانی).

الکی (Elekî): کاری بیهوده -

ئاختنا کو راستی بو نه بت، (ئهم

د کوردی دا لشوبنا قی په یقی،

په یفا «ژقه ستا» بکار دئینن).

الگو (Ulgû): نمونه (خه یات و

پیتلاف چیکه ر پتر بکار دئینن).

الم شنگه (Elem şengê):

قه ره بالغ، هۆسه، دهنگ و دۆر.

النگو (Elengû): بازنگ (ئه وی کو

ژنگ بو جوانیی دکهنه دهستین

خوه). (دستبند و دستیاره و دست

برنجن) ژی لکارن.

الوار (Elvar): ده پی پان و درپژ و

ستویر.

- انبار (Enbar):** عنبار.
- انبارک (Enbarek):** جه بلخانه،
 ئەف ناڤه ل سهردهمی ساسانیان بو
 عنبارا چه کی دهاته گوتن، و ئەوی
 کو لهر دراوه ستا دگوتنی (انبارک
 سالار، یان ژێ انبارک بڤ).
- انباز (Enbaz):** ههفتا - ههفتکار -
 شریک.
- انباشتن (Enbaşten):** عنبارکرن،
 خهزنکرن.
- انباغ (Enbax):** ههفتا - ههفتکار -
 شریک - ههوی (دهمی زهلام دکهته
 دوو یا چه ند ژن، ئەو ژن دبنه
 ههویین ههفت).
- انبان (H-Enban):** هنبان.
- انبردست (Enburdest):** پلایس،
 کیلبتان.
- انبره (Enbere):** گیانه وهری کو موی
 بان هریا وی وی وهریابیت -
 ههسپ و حیشتیری کو ئافتی پین
 دکیشن.
- انبست (Enbest):** مه پین،
 جه مسین، قه رسین، رهق بوون (بو
 ماست و شیر و خوینی دهیته
 بکارئینان).
- انبه (Enbele):** ته مه رهند (فیقی
- شهش فریشتا (سپنتامینو) بوو کو
 پاشان ناڤی (ئاهورامه زدا) دانانه
 سه ر.
- امشب (Êmşeb):** ئیشه ف، ئەف
 شهفه (شهفا کو ئەم تیدا).
- امل (Ummul):** که فنه پهریس (پتر
 بو وان ژنکا بکار دهیت پین کو
 هیشتا گریدای ب داب و نه ریتین
 که فن فه بن).
- امیان (Emyan):** چزدانکا
 چه رمی (چزدانکا پارا).
- انار (Enar):** هنار.
- انار بن (Enar bun):** دارا هناری.
- انارستان (Enarêstan):** باغی
 هنارا.
- اناهیتا (A-Enahîta):** پیس
 نه بووی (پاک) - ناڤی فریشته کی
 بوو کو وه کیلا ناڤی بوو کو پاشان
 گوتنی (ستیپرا زوهره)؛
 (اناهید) ژێ لکاره و (ناهید) ژێ
 کورترکی یا وی یه - ههروه سا
 ناڤی په رستگه هه کی بوویه ل
 هه مه داننی و ل سه ردهمی
 «هه خامه نشی یا» - په رتووکا
 ئافیتا، اناهیتا ب که چه کا جوان
 دایه نیاسین.

- انجیر بن (Encîr bun): دارا
 یه که).
 انبوب (Enbûb): بهرک و مهحفوبیر
 هیژیری.
 یان هه ر تشته کی کو بیته
 انجیردن (Encîrden): کون کرن.
 رائیخستن.
 انجیره (Encîrê): کون (پتر بۆ کونا
 قونج بکار دهیت).
 انجین (Encîn): پرت پرت کری.
 انچوچک (Ençûçek): دندکا
 هر میکی - هه ر تشته کی هوبر یان
 بچویک - مروقی بهژن کورت و
 هوبر (قهزم).
 انداختن (Endaxten): ئیخستن -
 هاقتین - رائیخستن.
 اندازه (Endazê): چه نداتی -
 قه داره - قه در و قیمة.
 انداوه (Endavê): مالنج -
 شکایهت.
 اندخس (Endexs): پشته فان.
 اندخسواره (Endexsvarê): که له.
 اندر (Ender): هوندر، ژ ناڤدا -
 هنده جار دبیته پیشگر و ب
 ههردوو رهنگین (اندر، در) ل
 پیشی یا (فعل)ی دئین و جار
 ژمی دبیته پاشگر و بدویف
 (ناڤ)ی را دهیت و ئانکوا (زپ)
 ددهت، وهکی (پدر اندر =
 زریاب).
- انبو (Enbû): بهرک و مهحفوبیر
 یان هه ر تشته کی کو بیته
 رائیخستن.
 انبودن (Enbûden): ئافراندن،
 چیکرن، خولقاندن - چنن (گول
 چنن) - سهفتاندن (وهکی نشینکین
 مالی دهمی کو لسه ریک
 دسهفتین) - خرڤه کرن و تژی کرن.
 انبوه (Enbûh): پر، گه لهک - ئالوز
 و دناڤیکرا.
 انبویدن (Enbûyîden): بیهن
 کرن.
 انبیس (Enbîs): گه نم یان نوک
 و.....هتد، کو گیره کری بن و دابنه
 بای.
 انتر (Enter): جوړه کی مه میونکایه
 کورانیته وی د بی موبنه و کوریا
 وی درتزه و سیرکباز بۆ که ناندنا
 خه لکی، وانا فیتری کارین سهیر و
 که نیلوک دکن.
 انجمن (Encumen): جقات.
 انجوخ (Encûx): کوریشکین
 سهروچاقا یان له شی ل ژیر
 کارتکرنا پیری.
 انجیر (Encîr): هیژیر - کون.

اندریای (Enderbay): کورتکری	یا په‌یقا «اندریایست» ه، ئانکو: پیدقی، پیویست.
اندرخور (Enderxor): ههژی، ب	سه‌رقه، لایق.
اندرز (Enderz): په‌ند، شیرت -	وه‌سیه‌ت، حیکایه‌ت.
اندرزگر (Enderzger):	نصحه‌تکه‌ر - ل سه‌رده‌می ساسانیا دگوتنه مسته‌شار (راویژکار)ی.
اندروا (Enderva-derva):	سه‌رنوخین - هلاویستی - سه‌رگه‌ردان.
اندروب (Enderûb): گوری	یاتی (جوړه‌کئی ئیشا پویستی یه).
اندرورد (Enderverd): شه‌لوارئ	کورت.
اندرون (Enderûn): هوندر، ژ	ناقدا.
اندرک (Endek): پیچ‌هک،	کیم. [اندرک اندک = پیچ پیچه، کیم کیم].
اندرک خور (Endek xor):	کیمخواره.
اندمه (Endeme): بیرئانینا خه‌مین	که‌قن - گوتنا سه‌ره‌تیبین نه‌خویش
و خه‌مگین.	
اندرختن (Endûxten): خرپه‌کرن،	
کۆمکرن، جه‌ماندن.	
اندرول (Endûl): به‌رک.	
اندره (Endûh): خه‌م - کۆشان -	که‌سه‌ر.
اندره‌زدا (Endûh zuda): ئه‌و	تشت یان ئه‌و که‌سی کو خه‌ما کیم
بکه‌ت.	
اندره‌فزا (Endûh feza): ئه‌و	تشت یان ئه‌و که‌سی کو خه‌ما زیده
بکه‌ت.	
اندره‌گسار (Endûhgusar):	خه‌مخور - خوه شریک زانین د
	خه‌مین ئیکئی دی دا - ئه‌و که‌سی
	کو دل‌هی دلی که‌سی دل‌مای دده‌ت.
اندره‌گین (Endûhgîn): خه‌مگین،	دلته‌نگ.
اندری (Endî): ب هیقی بوون - سه‌یر	
- هه‌روه‌سا ئانکوا «بوو - بلا	
بیت (باشه) - ماژخونه - به‌لکی»	
ژی دده‌ت.	
اندریشمند (Endîşmend): خودان	هزر، ره‌وشه‌نفر، ره‌وشه‌نبیر.
اندریشه (Endîşê): هزر - دالغه -	گومان - ترس.

- انر (Ener): هەر تشته کی کریت و پیس - ترسناک.
- انژه (Enje): نیسک.
- انفست (Enfest): ته قنی ته قنیپرکی، ته قنی داپیروشکی.
- انگ (Eng): زرکی تک - میشا هنگفینی - دۆب (دۆبا هنگفینی) - ئاڤا فیتی (عصاره) - بۆریکیت کوژ ته قنی هاتبنه چیکرن و دناڤ دیواری یانژی ل بن ئه ردی را بۆ شه گوهاستنا ئاڤی دهینه بکارئینان.
- انگار (Êngar): ههروه کی، ههچکو.
- انگاره (Êngarde): چیشانۆک - چیرۆک - سه هاتی.
- انگاز (Engaz): ئالاف.
- انگبین (Engubîn- Engebîn): هینگفین یانژی هه ر تشته کی شری.
- انگرده (Engurde): تلیا تری.
- انگروا (Engêrva): هه قشی.
- ههروه سا (زاغه و آغل) ژی دهینه بکارئینان.
- انگر مینو (Enger mînu): انگره مئین یوه: روحا خرابکار (ئه هریهن)، د ئایینی
- زه رده شتی دا ریبه ری خرابیی و نیشانا شه ر و فه ساد و پیسی و سه رۆکانیا پویچی و کریتاهی و تاریاتی بی یه.
- انگژ (Engêj): بیتر، مه ربیل.
- انگشت (Engušt): تیل، تل (تلین دهستی یان پی).
- انگشت (Engêšt): رهژی.
- انگشتال (Engêstal): نه خوهش، نه ساخ.
- انگشتر (Enguštêr): گوستیرک.
- انگشت شمار (Engušt şumar): کیم (ته مه ت تلین دهستا).
- انگشته (Engušte): مله یب.
- انگل (Engul): تلین دهستا.
- انگور (Engûr): تری؛ لی هه گهر نه گه هشتی بیت دبیزنی «غوره Xûrê».
- انگورستان (Engûrêstan): رهزی تری. ههروه سا (تاکستان، موستان، رزستان) ژی گه له ک لکارن.
- انگور فرنگی (Engûr ferengî): دری، تری ره شک.
- انگورک (Engûrek): بۆ بچویک کرنا تری دهینه گوتن - جوړه کی

- تہ قنپیرکایہ - بیبیک (بیبیکا چاچی).
انگوری (Engûrî): یا
 تری (مہ بہ ست ژئی ټو مہ یہ یا کوژ
 تری دھپتہ چیکرن) - یا
 باژیری (انگوریہ، انگورا، آنقرہ،
 آنکارا، پایتہ ختی تورکیا) کود
 کہ فن دا لقی باژیری جوڑہ کی
 شالا دہاتہ چیکرن و یا ناقدار بوو
 ب شالا ټہ نگوری.
- انگیختن (Engîxten):** لٹاندنا
 تشتہ کی ژ جہی وی - دانہ کاری -
 ناراندن.
- انگیزہ (Engîzê):** ټہ گہر، سہ بہ ب.
- انوشہ (Enûşe-ê):** نہ مـ،
 ہر دہمی، ہر دہم شین.
- انیران (Enîran):** ناچی فریشتہ کی
 یہ د ئایینی زہر دہشتی دا کو
 وہ کیلہ ب ژن ئینانی - روژا سیہی
 یہ ژ ہمی ہ یقین سالہ تافی -
 یں نہ ئیرانی - ژ بلی ئیرانی.
- انیسان (Enîsan):** چیٹانوک -
 ٹاخفتنن درہ و بیہودہ.
- انین (Enîn):** گوزکی بچوبکی کوژ
 تہ قنی ہاتبتہ چیکرن.
- اوام (Evam):** دہین، قہر -
 رہنگ (لون).
اوباردن (Obarden): داعویران.
اودر (Evder): مام (برایی بایی).
اور (Ever): خہ بہر، جنیو، قہ سین
 کریت، فہ حش.
اورا (E-Uvra): کہ لہ.
اورمزد (Ormezd): کورتگری یا
 ٹاھورامہ زدا (خودایی ئیکانہ) -
 ناچی ستیرا موشتہری یہ - ناچی
 فریشتہ کی یہ - ناچی روژا ئیکتی
 یہ ژ ہمی ہ یقین سالہ تافی.
 بو زانین ہر روژہ کی ناچی خوہ
 ہہ بوویہ کو ټو ژئی ټہ نہ:
 «اورمزد - وھمن - اردی بہشت -
 شہر بور - سفندارمزد - خورداد -
 امرداد - دیبآدر - آدر - آبان -
 خیر - ماہ - تیر - گوش - دیبمہر -
 مہر - سروش - رشن - فروردین -
 ورہرام - رام - باد - دیبیدین - دین
 - ارد - اشتاد - آسمان - زامیاد -
 مانترسفند - انارام».
- اورنگ (Evreng):** تہخت (تہختی
 شاہینی) - عہقل و زانین -
 مہزنا تی و جوانی.
اوستام (Ostam): زین یان لغاچی
 ہہ سپی.

- اوشنگ (Evşeng):** رستا کو جلکا
پیچ داددهن.
- اولنج (Olênc):** ئویشیی تری کو
تلییین تری پیئفه نه مابن.
- اویارقلی (Evvarqulî):** ده به ننگ.
- اهتوخشی (Uhtûxuşî):** یان ژى
اهنوخوشی: صنعه تکار.
- اهران (Ehram):** ته به رک.
- اهرم (Ehrum):** لهازه.
- اهمر (Ehmer):** طوری، تویری.
- اهوار (Ehvar):** سه رگه ردان،
حه یران.
- ایاره (Eyare):** باز نک، ده سته بند.
- ایاز (Eyaz):** فینکه بایج کوب
شه ف دهیت.
- ایازی (Eyazî):** خیلی، پۆشی (پاتی)
ره شی کو ژنک ب سه ر چاقی خوه
داددهن.
- ایتکین (Ît-Ëytkîn):** خودانی
خانی.
- ایتوک (Ît-Ëytûk):** موژده،
مزگینی.
- ایدر (Îder):** قییره، ل قییره - نوکه،
نھا، نهو، نهه.
- ایدون (Îdûn):** نوکه، ئەف دەمه -
قییره - ئاھا هوّسا.
- ایر (Ëyr):** قونیر و پرسکین هویر -
ئالاقی گوهنیلایی زه لامی (کیر).
- ایرمان (Ëyrman):** میهشان.
- ایزد (Îzed):** خودا.
- ایستادن (Îstaden):** راوه ستیان.
- ایشان (Îşan):** ئەو (جهناقى کۆم بو
که سین سیی یین نه دیار)،
ههروه سا وهک ریزگرتن بو
(جهناقى کت بو که سی سیی یین
نه دیار) ژى دهیت.
- ایمد (Eymed):** گیسن (جوتیار بو
قلیب کرنا زه قیی بکار دئین).
- این (În):** ئەفه (جهناقى نیشان دانى
بو نیزیکیى)، ئەف جهناقه هه کهر
بیسته کۆم، بو مروّقا دى (اینان)
بکار ئین و هه کهر کۆما گیانه وه را
یان تشتا بیت دى (اینها) بکار
ئین.
- ایوار (Ëyvar-Ëyvare):** ئیفار.
- ایواز (Ëyvaz-Ëyvaze):**
خه ملاندی.

ب

جعفر: با جعفر، ابا سعید: با سعید و.....هتد).

با آفرین (Ba aferîn): ههژی پهسندانئ.

با ارز (Ba erz): گرانبها، هیترا، بهریز.

باب (Bab): باب - ههژی، لایق، ب سه‌رڤه - نسبت، حق، وهکی دبیتزن ب نسبت یان دهره‌قا فلان تشتی، د فارسی دا دبیتزن (در باب فلان چیز) - بو پیشانی بکار دهیت بهرام‌بهر (۶۰) شیت گه‌زایه.

بابا (Baba): باب، پاپیر، پیره‌میر.

بابزن (Babzen): سیخا که‌بابا.

بابک (Babek): کورتکریا په‌یثا

(باب) ه‌ئانکو بابئ بچوبک -

په‌روهرده‌که‌ر - جهئ باوهریی و

شول بنه‌جه.

ب (Ba): تیپا دووی یه ژئه‌لفابیییا

زمانئ فارسی. هندهک جارا دهیتته

گوهارتن بو تیپا (و)، وهکی:

(باز: واز = شه‌کری. یان آب: آو

= ئاڤ)، و هندهک جارا دبته

(ف)، وهکی: (ابزار: افزار =

ئالاڤ)، و ل هندهک جهان دبته

(م)، وهکی: (غژب: غژم = لبا

تری) - ل ده‌ستپیکا کارئ فه‌رمان

ژی دهیت، وهکی: (برو: هه‌ره).

با (Ba): ئام‌رازئ په‌یوه‌ندیئ

یه (دگه‌ل) - کورتکریا په‌یثا

(باد) ه؛ ئانکو: بی، بیت،

وهکی (زنده‌با: ساخ بی، هه‌ر

بژی) - پیش‌گره‌که د زمانئ کوردی

دا به‌رام‌بهر (ب) ه، وهکی:

(باهنر «ب هونه‌ر»، با ادب «ب

ئه‌ده‌ب» و.....هتد) - کورتکریا

(ابا) یا عه‌ره‌بی، وهکی: (ابا)

- بابو (Babû):** کورتکریا پدیشا (باب) ه ئانکو بابی بچویک - دهر ویش یان مه زنجی دهر ویشا.
- بابوته (Babûte-ê):** گوزکی پری ئاش.
- بابیزان (Babîzan):** باوه شینک.
- باتره (Batere-ê):** دهف - بازنه.
- باتنگان (Batêngan):** باجانره شک.
- باج (Bac):** باج، خوبک - گوتار - ئیک ژ مه راسیمیت ئولی یین زهرده شتی یا - تارباتی و بی دهنگی ل دهمی ده ستپیکرنا مه راسیمه کا ئولی - ههروه سا ئه و دوعایین کو هیدی و لبن لیثاقه دخوبن - ناقی ئیک ژ نقیژین زهرده شتی «سروش باج» ه ئانکو گوتنا سروس؛ ئه و ژی دهمی سپیدی ژ خه و رادبن و پشتی ده ست و رویین خوه دشون فی نقیژنی بجه دئین.
- باجریزه (Bacurbuze-ê):** ههژی - که سی کو بشیت سه رپهرشتی یا هنده کین دی بکه ت.
- باخت (Baxt):** دؤرا (خساره ت بو).
- باختر (Baxter):** روژتاڤا، په هله فی یا بو (باکور) بکار دئینان.
- باخه (Baxe-ê):** کویسه له.
- باد (Bad):** با (هه وایی کو بلقلقت). - وهرمتنا جبهه کی ژ له شی لده می ئلتیهایی - دفنبلندی (غرور) - بو دوعایی بکار دهیت ب ئانکوبا «بی»، وه کی: (زنده باد: ساخ بی، ساخ بت، هه ر هه بت، هه ر بژیت).
- باداباد (Badabad):** لشوینا فی رستی دهیت: (چ دقه ومیت بلا بقه ومیت).
- بادافراه (Badefrah):** سزا.
- بادام (Badam):** باهیث.
- بادام بن (Badam bun):** دارا باهیثی.
- بادام سیاه (Badamê siyah):** درکه یه بو چاقی دلبرئی.
- بادبان (Badban):** ئه و خیشه تا کو دئیکه به له ما دا بلقلقت، بعهره بی دبیتنی (شراع).
- باد بدست (Bad bêdest):** درکه یه بو مروقی رویت و ده ستقاله و بی شول.
- بادبر (Badber):** درکه یه بو مروقی مه دحوک و چوژی نه ئیت.

هەر رۆژ). بادزن (Badzen): باوه‌شپینک و پانکه.	باد بروت (Badê burût): درکه‌یه بو‌که‌سی کوژ بلی خوه‌که‌سی نه‌بینت (خوه‌گه‌له‌ک مه‌زن دبینت).
بادسار (Badsar): عاقل سٹک - وه‌کی بای (مه‌به‌ست ژئ بو‌چوونئ).	بادبز (Badbez): پایبیز (وه‌رزئ پایبیزئ).
بادسنج (Badsenc): درکه‌یه بو‌که‌سی کو د هزرا دا دگه‌هته نارمانجین خوه - ئالافه‌که کو پلا له‌زاتی یا بای دیار دکه‌ت و بعهره‌بی دبیتزئ (میزان الریاح).	بادپا (Badpa): درکه‌یه بو‌ب حیل ریشه‌چوونئ (پتر بو‌هه‌سپی بکار ده‌یت).
بادکنک (Badkunek): پفدانک - میزدانک، میزدانک (مثانه).	بادپیما (Bad pēyma): بنیره بادپا - بو‌مرۆقئ بیکار و مفلس و دره‌وکه‌ر و پرپیژ ژئ لکاره.
باد گند (Badê gund): ئیشا «فتق»، وه‌رمتنا کو دکه‌فته گونا.	بادخیز (Badxîz): جهئ کو گه‌له‌ک با لی به‌یت.
بادل (Badêl): دلپیر، دلاوه‌ر، عه‌گید، میترخاس.	باد دار (Bad dar): وه‌رمستی - درکه‌یه بو‌مرۆقئ خوه‌مه‌زن بکه‌ت - هه‌روه‌سا کارئ فه‌رمانه و ئانکو: وه‌سا هزر بکه‌کو بایه. یان ژئ: چو هزرا ژئ نه‌که.
بادنجان (Badêncan): باجانره‌شک.	باد دست (Bad dest): که‌سی کو گه‌له‌ک پارا سه‌رف بکه‌ت.
بادنا (Badnema): ئالافه‌که کو دادنه د رتیا بای دا، دا بزائن کا با ژ کبیر ره‌خی فه‌ده‌یت.	بادرم (Badrem-rum): بیته‌وده - بی کارتیکن - فه‌مای.
باد نوروز (Badê nûrûz): بایئ بهاری - ناقئ ئاوازه‌کا موزیکی یه.	بادرو (Badro): خانیی هاقینی کو هه‌رچوار ره‌خین وی با تیرا بیت و بچیت.
بادوود (Bado bûd):	بادروزه (Badrûzê): هه‌رۆک (یی)

باردار (Bardar): دارا ب بهر -

ژنکا ب تشت (حال) - گیانه وهری
ناقر.

باردیج (Bardîç): داره کی دریش کو

ریتاله کا پهروکی ب سهری وی
فه دکهن و وی پهروکی تهر دکهن و
ته نویری پی پاقژ دکهن.

بارک (Barêk): کورتکری یا

(باریک)، نانکو زراف.

بارکش (Barkêş): باربه (حمال)،

ههروه سا بو گیانه وهری و عه ره بانئ
و ترومبیلئ ژئ دهیت بین کو
بارئ بکیشن.

بارکش (Barkeş): خه مگین،

خه مخور، خه مدار.

بارگاه (Bargah): ژ دو پهیشین

(بار = روخسه ت) و (گاه =
پاشگری جهی، جه) پیکهاتی به،
ژیکرا نانکو ئه و جهی کو شاه
روخسه تی بده ته خه لکی کو وی
لی بینن.. لقی داوی ئه ف په یقه
هه ر ب قئ نانکو بی د ناف مه
کورد ا ژئ دا په یدا بوویه، لی ئه م
(باره گه ه) بلینف دکین.

بارگین (Bargîn): هه ر تشتئ کو

ثاقئ تیدا یان ل پشت خرچه

د فنبندی (غرور).

بادوید (Bado bîd): بی سوود،

بی مفا، بیهوده.

باده (Bade-ê): مهی.

باده پرست (Badê perest):

مه یقه خۆر - مهی په رتیس.

بار (Bar): (بار) ه لگرتنی -

بچویک د زکی ده یکی دا - بهری
دارئ (فیقی) - سفر یان هه ر
که ره ستئ کانی کو ب زیری یان
زیقی هاتبیته طام دان - کیمیا یا
کو ب زه قی و هردکهن - جار،
که ره ت (ئیک جار، دو که ره ت) -
بو مه زناهیئ دگهل نا قین خودئ
دئیت کو کورتکریا (باری) یا
عه ره بی به، وه کی (باراله - باری
تعالی) - روخسه ت، ئزنه، ئانه ه
- پاشگره و نانکویا کنار و تثباتی
یان مشه یی دده ت،
وه کی (جویبار، رودبار) - ههروه سا
هاتیه ژ «باریدن - بارین»، وه کی
(اشکبار: روژدک ریژ، خونبار:
خوین ریژ).

باراه (Barah): که سی کول رییه کا

راست بچت - ب وژدان.

بارجامه (Barcamê): جهال - تیپ.

بکهن، وهکی: سکر، چال.

بارو (Barû): دیواری کسه لهی،

شویرهه.

باروا (Bareva): ههژی، ب سه رهقه،

لایق.

بارور (Barver): بنیره (باردار).

باره (Bare-ê): ههسپ - تهرز و

شیواز - ب نسبهت، دهرهق (ب

نسبهت فلان تشتی یان دهرهق

فلان تشتی) - جار، کههت -

پاشگره و ئانکویا ههژی کرنی

ددهت، وهکی: (زنباره = کهسی کو

ههژی ژنکا دکهت. شاعر باره =

کهسی کو ههژی هوزانفانا بکهت).

بارهبند (Barê bend): گوژ، جهی

کو ههسپا لی گری بدهن.

باریدن (Barîden): باران - گژلوک

- بارین - به فر بارین.

باریک (Barîk): نازک - له غه -

زراف.

باریک بین (Barîk bîn): زیرهک،

هوشیار.

باز (Baz): پیشگره و ئانکویا وی

ب وی په یقی شه گریدایه یا کو بو

دبسته پیشگر، وهکی (باز آمدن =

هاتنه شه، باز آوردن = بینانه شه،

بازیافتن = دیتنه شه) - کاری

فهرمانه ژ (باختن = دۆراندن) -

ئانکویا دۆراندی یان یاریکه

ددهت وهکی لدویف هندهک په یقا

دهیت، وهکی: (جان باز = کهسی

کو گیانی خوه گۆری تشته کی یان

کهسه کی یان ئارمانج و دۆزه کی

بکهت، سرباز = ئه و کهسی کو ژ

بو خاترا تشته کی یان کهسه کی

سه ری خوه ژ دهست بدهت؛ حقه باز

= کهسی کو یاریا ب حیلا

دکهت (حیله کهر)، کبوتر باز =

کهسی کو یاریا ب کوترکا دکهت -

شه کری (دژی گرتی) - بازی (ناقی

فرنده کی نیچیری یه) - ژ سه ری

تبلا تا نه نیشکی.

بازار (Bazar): بازار، سوپک (جهی

کرین و فروتن تشتا)، ههروه سا بو

قه یسه ری ژی دهیت.

بازارگان (Bazargan):

بازرگان (تجار)؛ هه ژ قی په یقی

یه: (بازرگانی = تجارة).

بازآورد (Bazaverd): خه لات (ئه و

خه لاتین کو لده می کهسه کی ژ

وه غه ره کی بزقریته شه، بو هه قال و

نیاسین خوه بینیت)، (ره آورد،

- سوغات، ارمغان و پیشکش) د
زمانی فارسی دا پتر لکارن.
بازپرس (Bazpurs):
پرسیارکەر (کارمه ندی ریشه بهرین
پولیسایان دادگه هی دهمی کو
گونه هباری پرسپاریچ دکهن).
بازپس (Bazpes): ل په ی، لدویف.
بازپیچ (Bazpîç): نه و زپرکین کو
بهنداښ سهری بچوبکی فه دکهن
دهمی دلاندکی دا، دا بڅو خو یاریا
پی بکه ت.
بازجو (Bazcû): فه کوله ر (که سی کو
ژ تالیی دهوله تی قسه ل
ئه شکه راکرنا هنده ک نه پهنی یا
بگه رییت).
بازداشت (Bazdaît): ریگری –
گرتن. هه ژ قی په یقی یه:
(بازداشت کردن = زیندان کرن).
بازدم (Bazdem): هه وایی کو
مرۆښ یان گیانه وهر هلدکیتشیت
دبیژنی (دم = dem)، و نه ښ
هه وایه دهمی کو دهرده که قیته ژ
دهرقه دبیژنی (بازدم).
بازدید (Bazdîd):
سهره دان (دیدار کرن).
بازرس (Bazres): چاقدیر.
- بازرستن (Bazresten):** نازادبوون،
رزگاربوون، قورتال بوون،
فهره ستن.
بازماندن (Bazmanden): د جه
دا مان - پاشقه مان - وهستیان.
بازنشستن (Baznêşesten):
روینشتن، خو ه دانه پاش ژ کاری؛
هه ر ژ قی په یقی یه: (بازنشسته
= خانه نشین).
بازو (Bazû): زهند (ژ ملی تا
ئه نیشکی).
بازودادن (Bazû daden): درکه یه
ژ هاریکاری کرنی.
بازوله (Bazûle-ê): جه نجه ر.
بازه (Baze-ê): قسه کوری –
گه لی (ناقبه را دو چیا یا) - ناقبه را
دو دیوارا، یان ژی پانی یا کولانی
- د زاراوی جوتیاری دا سنوری کو
دو زهقی یا یان دو لاتکا ژتیک
جودا که ت.
بازهشتن (Bazhêşten): نازاد کرن،
لی گه ران (به لا خو ه ژتیه کرن).
بازی (Bazî): یاری، گه مه.
بازیگوش (Bazîgûş): ترانه کهر،
که سی کو هه رده م هه ز ژ یاریا
بکه ت.

سهر ب باژتيری «سبزوار» څه .
باشگاه (Başgah): حه وشه ک يان
 تالاره کی مه زن کو خه لکه ک لي
 خرقه بييت، چ بو وه رزشکرنی بييت
 يان ژي بو ياري کړنې و
 بيتهنقه دانتي، لي نوکه پتر بو
 ياريگه ها وه رزشي دهپته بکارين .
باشنگ (Başeng): ئو يشي تری
 يي هلاويستي ب دارميوي څه (چ
 هسک بت، چ هيشتا يي ته ر بت)
 - خياري مه زن کو جوتيا ري
 هلگرتبيت بو توڅي .
باشنگان (Başengan): شيڅا خيار
 و گوندورا و تشتين ژ څي رهنگي،
 ههروه سا (جاليز و پاليز و باغتره)
 ژي دهينه بکارئينان .
باغچ (Baxeç): بييسيره (تري نيښ
 گه هشتي) .
باغچه (Baxçe): باغي بچوبک .
**باغ سیاوشان (Baxê Siya-
 vuşan):** ناڅي ناوازه کا موزيکا
 که څنا ئيراني يه .
باغ شهریار (Baxê Şehriyar):
 ناڅي ناوازه کا موزيکا که څنا
 ئيراني يه .
باغ شیرين (Baxê Şîrîn): ناڅي

باژرنګ (Bajreng): بهرگليسيکي
 بچوبکا - زه خمه (يپن کوژنک
 بسهر مه مکين خوه دادگرن) .
باستار (Bastar): د کوردي دال
 شوي نا «فلان» دهپت، فارس
 ديپتن: (باستار و بيستار) و ئه م
 ديپتن: (فلان و بيپهان) .
باستان (Bastan): که څن - بوړی -
 دپرين .
باستان شناس (Bastan şenas):
 شوينوارناس .
باسره (Basere-ê): زه څي يا
 به ره هڅ بو چاندي .
باسک (Basuk): باوشکين خه وي،
 (خميازه، دهن دره، فاژ، فاژ،
 پاسک، پاشک) ژي لکارن .
با سنگ (Ba seng): ب سه نگ،
 ب قيمه ت، گرانبا .
باسواد (Ba sevad): ئه و که سي کو
 بزانت بخوبنت و بنڅيست،
 خوبنده وار .
باشام (Başam): په رده .
باشامه (Başame-ê): عه با -
 دهر سوکا ژنکا .
باشتن (Baştin): فيقيي کوژ دارئ
 هاتبيسته چنين - ناڅي گونده کی يه

- ثاوازه کا موزیکا که ثنا ئیرانی یه .
باغوش (Baxûş): گه ژین -
 نقو بوون د ئاقتی دا .
بافتن (Baften): راجانندن،
 قه هاندن .
بافدم (Bafdum): سهره نجام .
باک (Bak): ترس .
بال (Bal): زه ندکی مرؤقی، ژ ملی
 تا سهری تبلا - چه نگ (ئه ندامی کو
 فرنده پی دفرن) .
بالا (Bala): سلال، بلند - به ژن .
بالاخره (Bêlexerê): په یقه کا
 شاشه کو د فارسی دا که فته
 کاری، به لی هه رچه و ا بت ئانکوین
 (سهره نجام، وه لحاصل) ددهت .
بالش (Balêş): بالیفک، پالگه ه .
بالو (Balû): به هلو بیلک، بالویل .
بالوایه (Balvayê): حاجی ره شک .
باله (Balê): ئه و په رین کو ماسی
 پی مه له فانی یا دکه ت - زار او ه کی
 مه حه لی پی باژی ئی سمنانی یه ،
 ئانکو بیئر، مه ریتل .
بالین (Balîn): نقشینی نقشستنی،
 بالیفک، ئه و جهی کول دهمی
 نقشستنی پالا خوه ددهنی (ئه و جهه
 ژ نقشینکی پی کو ژ سهری تا
- سینگی دکه فته سهر) .
بام (bam): بانئی خانی - سپیده
 زوی - د زار اوئ موزیکتی دا
 دهنگی ستویره (بم) .
بامداد (Bamdad): سپیده زوی .
بامره (Bamreh): ریکا کو دچیته
 سهریانی (دهره جک، پیسترک) .
بامزه (Bamezzê): تام خوش .
بامس (Bames): پابه ند، گرفتار .
بام غلتان (Bam xeltan):
 باگوردان (پی کو سهریانی پی
 دگپن) .
بامه (Bame-ê): ریپین درتیز . یان
 ژی مرؤقی ریبه درتیز .
بان (Ban): ئیک ژ پاشگرین
 خاوه نداری و پاریزفانیی یه و
 ئانکویا (پاریزهر، خودانکه ر)
 ددهت، وه کی: (باغبان = که سی
 کو سهره گو هیبا باغی دکه ت،
 دروازه بان = گسولچی، دژبان =
 که سی کو زیره فانیی ل که لهی
 دگریت) - بانئی خانی - کورتکریا
 (بانگ = ئاواز - هه وار) .
بانگ (Bang): ئاواز - هه وار -
 (بانگی نقشینی ژی هه ر ژقی
 په یقی هاتیه) .

- بانو (Banû):** په بېشا ریزگرتنی بۆ ناڅی ژنکي: خاتوین، خانم.
- بانه (Bane-ê):** ریښ، شه رمگهه (جهی کورنئ لی دهین).
- باور (Baver):** باوهری، پروا.
- باهار (Bahar):** ترارک یان ئامانی کوزاد تیدا بیت - جوړه کي مقام بیژی یه.
- باهت (Bahet):** بهره کي سپی یه کوزد کهن دا وهسا هزر دکرن کوهه کسه کولئ بنیریت، بی حممد دی که ته که نی، (حجر الضحک) ژی دبیژنی.
- باهک (Bahek):** نازار و نه شکه نجه - بییکا چاڅی.
- باهم (Ba hem):** ب هه قهره، ئیکگرتی.
- بایا (Baya):** پیډقی، پیویست، (بایست، و دربايست) ژی لکارن.
- باید (Bayed):** ئیلهه، دقتیت (ئیلهه بچیت، دقتیت بچیت).
- بايگان (Baygan):** ئارشیفیست (که سی کو بکاری ئارشیفکرنی رادبیت) - ئارشیف.
- بیر (Bebr):** پلنگی خپچخپچی.
- بیر بیان (Bebrê beyan):** لدویف گوتنا شه هنامی (کتا با فردوسی) نه و جلکه بی کو روسته می دکره بهر خوه ده می دچوو شه را کوژ که قلی پلنگی هاتبوو چیکرن.
- بت (But):** بوت، په یکه ری مرؤقی یان گیانه وهری کوژ بهری یان داری یان ناسنی بهیته چیکرن و بیته په راستن.
- بتاوار (Betavar):** دویماییک، سه ره نجام.
- بتاییدن (Bêtayîden):** ره هاکرن، نازادهیلان.
- بتفوز (Betfûz):** دورماندوری دهقی گیانه وهری، ههروه سا (بتپوز، برپوز، برفوز، پتفوز، بتفور، بنفوز، بتغور و پوزاژی لکارن).
- بتگر (Butger):** په یکه رساز.
- بتیا (Betya):** سینگ.
- بتیار (Betyar):** رینج، خوه وهستاندن.
- بج (Buc):** هوندری دهقی - بز.
- بجا (Bêca):** د جهی خوه دا.
- بجز (Bêcuz):** ژ بلی.
- بجکم (Beckem):** خانیی هاشینی

- کوژ هه رچه ند ره خافه دهر و په نجهر
لی هه بن.
بچم (Bêcem): لیکدای.
بچه (Beçê): زاروک، مندال.
بچه خوار (Beçêxwar): گیانه وهری
کو بچویکی خوه بخۆت.
بچهزا (Beçêza): هه ر گیانه وهه کی
کو بزیت (مه بهست ژئ نه هیکی کهر
بت).
بخاری (Buxarî): سوپه - خه لکی
باژییری بوخارا.
بختک (Bextek): کابووس،
ههروه سا په یقین: (خفتک، خفتو،
برفنجک، درفنجک، فرنجک،
فدرنجک، برغفج، برخفج، خفج،
فرهانج، کرنجو و سکاچه) ژئ
لکارن.
بختو (Buxtû): برویسی - هه ر
تشتی کو نرینا وهکی یا عه ورا ژئ
بهیت.
بختور (Bextver): خودان بهخت،
خوهش شانس، بهختیار،
بهخته وهر.
بخته (Bexte-ê): قه لهو، ب خوه قه
- ربیته کری - هه ر تشتی کو
پوبستی وی، یان قه لپیشکی وی
- ژیقسه کرییت، وهکی: (نوک،
کونجی، نیسک، ماش، بزن،
بهرخک و..... هتد).
بخسان (Bexsan): شاراندی (بو
ئاسنی) - چرمسی.
بخش (Bexş): باهر (حصه) -
پشکه کا بچویک ژ باژییری.
بخشدار (Bexşdar): ریقه بهری
ناوچت، دهقه ردار (مدیر ناحیه).
بخشنامه (Bexşnamê):
بژاندن (تعمیم).
بخشودن (Bexşûden): لیبورین،
عه فوو کرن، ههروه سا په یقین:
(بخشایش، بخشش، بخشاینده،
بخشوده، بخشایشگر، بخشای،
بخشنده) ژ فی ژئدهری نه.
بخون (Bexûn): ستیرا مه ریخ.
بخیه (Bexyê): قه یدک،
قولپک (دروینا جهه کی بری ژ
لهشی یان ژئ هه ر تخته کی دی).
بد (Bed): پاشگره و ئانکوا
(سهروه و خودان) ی دگه هینت،
وهکی: (سپهبد = سهروکی
سوپیای، موید = سهروکی
مغان «حه کیم و زانا و پیشه وایی
روحانی یئ زردهشتی یا» -

هه‌ف.	خراب، کریت، کو پتر دگهل
برادر (Berader): برا.	په‌یقه‌کا دی (ل پیشیا په‌یقه‌کا
برادر اندر (Berader ender):	دی) دهیت، وه‌کی: (بدبو = بیهن
براماک - هه‌روه‌سا بو وان برابین	نه‌خوه‌ش: گه‌نی؛ بدبین = یی کو
کو بابی وان ئیک بت لی ده‌یکین	ب چاشی گومان و بی هیقیاتیی ل
وان ئیک نه‌بن ژی هه‌ر نه‌قه په‌یقه	پاشه‌روژی دنیرت: ره‌شبین؛
دئیتته بکارئینان.	بدچشم = یی کو ب چاقه‌کی کریت
برادرانه (Beraderanê): برایانه.	ب نیرتته نامویسا خه‌لکی: چاف
براز (Beraz): سپینه.	حیز).
برازنده (Berazendê): ژ هه‌ژی،	بداختر (Bedexter): بی به‌خت،
بسهرقه، لایق.	به‌خت بره‌ش.
برافتاد (Beruftad): ژ بن چوو،	بدست (Bêdest): بهوست.
نه‌ما.	بده‌کار (Bêdêhkar): ده‌پندار،
برای (Berayê): ژ بو، ژ بهر.	قه‌ردار.
برباد (Berbad): خراب، ویران،	بر (Ber): پی‌شگره و ئانکوا (ل
کاقل.	سه‌ر، سلال) دده‌ت،
بربست (Berbest): ده‌ست‌ووور،	وه‌کی (برافراشتن = هلدان «وه‌کی:
رئسا (قاعده)، شیواز.	هلدانا ئالای»، برآمدن =
بربستن (Berbesten): گرتدان،	بلندبوون «وه‌کی: بلندبوون بیان
پابه‌ندکرن - ئاماده‌کرن - سوود ژئ	دیاریونا حه‌ملی ژنکا ب تشت»،
هه‌لگرتن.	بر روی = ل سه‌ر «وه‌کی: تشته‌کی
بربسته (Berbestê):	ل سه‌ر میتزی» - بار (فیتیجی داری)
به‌ستی (منجمد) - بی	- کورتکریا (برگ = به‌لگی داری) -
گیان (جماد).	هه‌مبیز، باغل.
بربند (Berbend): ئیله‌ک،	برابر (Beraber): به‌رام‌به‌ر -
زه‌خمه (یی کو ژنک دادنه سه‌ر	هه‌فکیش - روی ب روی - ته‌مه‌ت

- مه مکین خوه).
برپا (Berpa): سه ریچ راوه ستیان -
 پیچ رابوون.
برتر (Berter): بلندتر.
برتن (Berten): پیچ کو خوه مه زن
 بکته و زیده د خوه
 بگه هت (متکبر).
برتنگ (Berteng): ته نگا ده وارا -
 ده سبلینکین کو بچویکا د لاندکی
 دا پیچ گرتده دن.
برجستان (Bercesten):
 خوه هاقیتین (چ ژ جهه کی بلند بو
 خواری یان ژ خواری بو سالل یان
 وه کی ریقه چوونا کیچا).
برجسته (Bercestê): بلندبووی،
 دیاره (وه کی زکی ژنکا ب تشت)
 - هه روه سا بو مروقی ناقدار و
 مه زن ژی لکاره.
برخ (Berx): باهر، پشک، بهش.
برخاستن (Berxasten):
 رابوونه سه رخوه، ژ جه رابوون، ژ
 پیقه راوه ستیان.
برخچ (Berexç): کریت، پیس.
برخور (Berxor): شریک (شریکی
 مروقی د باهرا مروقی دا).
برخورد (Berxord):
- قی ککه تن (وه کی لیکنانا دو
 ترومبیتلا) - هه قدو دیتن.
برخوردار (Berxordar): خودان
 به هره.
برخی (Berxî): پچه ک، هنده ک،
 پشکه ک - قوربانی، خوه گوری
 که ر.
برخیزانیدن (Berxîzanîden):
 که سه ک ژ جه راکرن.
برد (Burd): بر (کاری برنی بو که سی
 سی سی به رزه) -
 سوودمه ند (ئه وی د قوماری دا
 فایده بووی) - نه و مه سافا کو
 گولله دپیشت هه ده می ژ توپین
 یان تشه نگی دهر دکه قییت و هه تا
 دکه قیته ئه ردی.
بردابرد (Burdaburd): دهنگودور و
 هه نگامه.
بردادن (Berdaden): فیقی دان -
 بهر دان (مه بهست ژی هه م به ری
 داروباری یه و هه م ژی بهردانا ب
 واتایا نازاکرن و تهرک کره).
برداشتن (Berdašten):
 راکرن (تشته ک ژ ئه ردی راکرن) -
 هلگرتن (بو نمونه: هلگرتنا ده خل
 و دانی بو زفستانی).

- بردبار (**Burdbar**): بینفرهه، ساپر.
- بردک (**Burdek**): تشتک، مامک - چیفانۆک.
- بردن (**Burden**): شه گوهاستن، برن (تشتک ژ جهه کی بو جهه کی دی برن) - برن (فایده بوون د قوماری دا).
- بردنگ (**Berdeng**): گرک، کومت.
- برده (**Berdê-êh**): تیپا (h) لدهمی ناخفتنی باش ناده رکهفت: خولام، خدام، به نی.
- بررسی (**Berrêsî**): ژ (بررسیدن) یا هاتیه وهرگرتن، ئانکو: لدویشچوون.
- بررفت (**Ber reften**): چوونه سلال، بهرهف بهرزیی چوون، ژیهه ل چوون.
- برز (**Burz**): بهژن و بال - بلندی - گر، چیا - مهزناهی - جوانی.
- برز (**Berz**): کار - جوتیاری؛ (برزگر: جوتیار).
- برزدن (**Burzeden**): دیاریا قوماریدا ئانکو تیکفه دان (یا وهره قین کۆمکانی یان دۆمینج).
- برزم (**Berzem**): ناز، نازداری.
- برزن (**Berzen**): ته نویر - سوویه - سیهلا کوژ ته قنا جیرکا هاتیبته چیکن و نانی لسه ر بیپیزن - کۆلان (زقاق) - تاخ (محلّه).
- برزه گاو (**Berzê gav**): گایئ جۆتی.
- برزین (**Berzîn**): ناڤی په رستگه هه کی بو ل خوراسانی، (آذربیزین، آتش برزین و آذربیزین مهر) ژ لکارن.
- برس (**Bers**): نه و داری کو دکهنه د دفنا حیشتیری را و دهست هه فساری ب وی دارکی شه دکهن.
- برساد (**Bersad**): ئیک ژ دعایین زهردهشتیان کو بو بدویمایهیک ئینانا نڤیژی تیبته گۆتن.
- برسان (**Bursan**): نهژدهها، ماری مهزن.
- برسان (**Bersan**): دوشاڤا رهش.
- برش (**Burêş**): برین - کۆپن (کارتین کو بهرامبه ری وان نه رزاقی حکومی پی دهیته وهرگرتن).
- برشتن (**Bêrêşten**): براشتن.
- برشمردن (**Berşemurden**): دوباره هژمارتن.
- برغمان (**Berxeman**): نهژدهها، ماری مهزن.

- دوهریین.
- برگندان (Berxendan):** جهژن و خوهشی یین کول رۆژتین دویماییی ژهه یقا «شعبان» دکهن، و ئەو مهیا کول وی رۆژی قه دخۆن ژ بهر کوژ وی رۆژی و پاشتر تا ئیکی هه یقا «شوال» دقیت خوه ژ مه یقه خوارنی بدهنه پاش - ههروهسا بو جهژنا دویماییا رۆژی گرتنی ژی دئیتته گوتن.
- برغو (Burxû):** زرنا، بۆق.
- برغول (Berxûl):** ساچار، دانقوت.
- برف (Berf):** بهفر.
- برفر (Berfer):** قه در و قیمهت.
- برفنج (Berfenc):** دژوار - ریکین ناسی و دژوار (ناستهنگ).
- برکشیدن (Berkêşîden):** کیشان بو سلال - ئینانه دهر - فیرکرن.
- برگ (Berg):** په ر (ورق) - بهلگیت داروباری - ساز و ئاواز - سامان.
- برگردیدن (Bergerdîden):** زقرینه شه - لدویف هاتن - لی قولپین (وهکی ئیکی خیانه تی ل هه قاله کی خوه دکهت، دبیتنی فلان کهس ل فلانی قولپی).
- برگریزان (Bergrîzan):** وهرزی پاییزی، ده می کو بهلگین دارا
- برگزیدن (Berguzîden):** هه لپژارتن - په سه ندکرن.
- برگستوان (Bergustvan):** زری و کومزری.
- برگشت (Bergeşt):** زقرینه قه .
- برگماردن (Bergumarden):** دامه زراندن.
- برگه (Berge-ê):** به لگ - وهکی به لگی - قه یسی - فیش.
- برم (Berm):** هش و بیر - کانی، که هنی - چالا کوناث تیدا خرچه دبت.
- برم (Berem):** چارچوو شه یان سیخمین کو دهینه چیکن دا شاکین دارمیوی یان کولندا و.....هتد باقیتنه سهر.
- برمخیدن (Bermexîden):** سهرسه ری و نه گوهدار.
- برمر (Bermer):** هیثیداری - چاقه رییاتی - میشا هنگفینی.
- برملا (Bermela):** ئاشکه را، فاش.
- برمنش (Bermenêş):** جه ژخوه کهر - خوه په رتیس.
- برنا (Burna):** خورت، لاو، تۆلاز -

- گه‌نج، جحیل. **بره (Berrê)**: به‌رخکا میهیی، خفشا
خه‌زالئی.
- نه‌زان - خه‌وته. **برناس (Bernas)**: های ژخوه نه -
برنامه (Bernamê): به‌رنامه.
- مه‌عده‌نی پرنجوک **برنج (Bêrênc)**:
کو بو چیکرنا سه‌ماوهر و
سینیکیت ترازی یا ... بکار
دهیت - برنجی خوارنی.
- زه‌قییت **برنجار (Bêrêncar)**:
برنجی (جهی کو برنجی لی دکهن).
برنجن (Berencen): ح‌جول و
بازنک.
- گر، چیا. **برندک (Berendek)**:
برنشاندن (Bernêşanden): سوار
کرن - دانان (وه‌کی که‌سه‌کی دادنه
سه‌ر کورسیکا ده‌سته‌لات‌داریی).
- سمبیل (مویج کو **بروت (Burût)**:
له‌نداڤ لی‌قا سه‌ری یا زه‌لامی
دهین).
- توز و **بروشک (Burûşek)**:
غویار، توز و عه‌جاج.
- باردار، ب **برومند (Berûmend)**:
به‌ر - کورتکریا په‌یقا «آبرومند» ه،
نانکو: ب هه‌تک (هه‌تک‌دار).
- «بیرون» **برون (Bêrûn)**: کورتکریا
ژ ده‌رڤه، هه‌نده‌ران.
- برهوت (Berehût)**: ناڤی نهاله‌کی
و ناڤی بی‌ره‌کا گه‌له‌ک کویره ل
«ح‌ضرموت» کو دی‌ترن (ارواح
خبیثه) لی د‌ئاکنجی نه، و چ
جهی گهرم و نه‌خوه‌ش و بی‌ئاڤ و
گیا بت، فی ناڤی بو بکار دئینن.
برهود (Berhûd): نیف سوئی.
- بریان (Bêryan)**: براشتی (بو که‌باب
و تککا و.....هتد).
- بریدن (Burîden)**: برین، له‌ت له‌ت
کرن.
- بریده‌گیس (Burîdê gîs)**: که‌زی
بری (د که‌فن دا ئه‌ف گوتنه
خه‌به‌ر «جنیو» بوو کو دگوتنه
ژنکا).
- بریزن (Bêrîzen)**: بی‌ترینک.
- بریغ (Bêrix)**: ئوبشیی تری.
- برین (Berîn)**: یی سلال، سلال تر،
بلندتر، وه‌کی: (به‌شت برین =
به‌شتا سلال). بو زانین په‌یقه‌ک
وه‌کی فی په‌یقی مه یا د‌زمانی

که فز (کول بهر لیثا ئافین نه لث دا
 دیار دبت و بهق هیلینکا خوه
 دناثرا چیدکته).
بزه (Bezxe-ê): که پرا دارمیوی.
بزک (Bezek): جوانکرنا سهر و
 روی یا.
بزم (Bezm): جهژن و میثانی و
 که یف و خوهشی و مهی قه خوارن.
بزماورد (Bezmavard): بالؤلکا
 هیتکا که لاندی (سانده ویچا هیتکا
 که لاندی).
بزنگاه (Bêzengah): نهو جهی کو
 دز و ریگر ریثنگا د شه لینن -
 درکسه یه ژ وی هوزانی یان
 په خسانی کو هوزانغان یان نقیسه ر
 مهره ما خوه تپدا ئاشکه را بکه ت.
بزه (Beze): گونه ه.
بزه کار (Bezehkar): گونه هکار.
بزیدن (Bezîden): لثلثینا بای.
بز (Bez): په تیلیت به فری.
بس (Bes): زیده، گه لهک - بهس،
 تمام (کافی)، نهقه و (بسا، بسیار،
 ای بس، چه بسیار) ههمی ژ
 ریشالی خوه یی په هله فی (Vas)
 هاتینه وهرگرتن.
بساردن (Besarden): کیلانا

کوردی دا ژی هه ی لی ئانکوا وی
 نه وهکی یا فارسی یه، نهو ژی:
 (به رین = به رفره ه)، ههروهکی
 دبیتن: (به هشتا به رین = به هشتا
 به رفره ه).
بز (Bez): کورترکریا په یفا «بزم»،
 ئانکو: جهژن و میثانی، جشاتا
 که یف و خوهشیی - ئول و ری و
 ره سم - گر، کومت.
بز (Buz): بزین.
بزداغ (Bêzdax): ئالاقه که کو
 زهنگارا خه نجهر و شیرا و تشتین
 وهکی وان پی پاقر دکهن.
بزدل (Buzdêl): درکسه یه بۆ که سی
 ترسنوک.
بزرگ (Buzurg): مه زن (چ قه به یی
 یا تشته کی بت، یان شیان و
 ریزگرتنا که سه کی بت، وهک:
 «به ری مه زن، بابی مه زن (با پیر)،
 مه زنی ئویجاخی و...»
بزرگوار (Buzurgvar): که سی
 مه زن و هژی ریزلیگرتنی.
بزغ (Bezex): بهق؛ ههروه سا (وزغ،
 غوک، غورباغه) ژی لکارن.
بزغاله (Buzxalê): کارکی بزنی.
بزغسه (Bezexseme-ê):

پہیشہ نازناٹھک بوو کو د کہفن دا	(یال) ژی لکاره.
دگوتنه شاهین چینئ؛ ههروهسا	بشتک (Buştek): گوزک، جهړک.
(فغفور) ژی لکاره.	بشک (Beşk): خوناٹ - خويسار.
بغرنج (Buxrenc): ئاریشه - ئالوز	بشک (Buşk): بسک.
- دژوار.	بشک (Bêşk): ناز و نازدارى.
بغستان (Bexêstan): بوتخانه،	بشکاری (Bêşkarî): جوتيارى.
جهئ کو په بیکه ر لی دهاتنه	بشکلیدن (Bêşkelîden):
په راستن.	سه لځاندن - کهلاشتن - کونکرن.
بغل (Bexel): باغهل، هه مبیژ -	بشکن (Bêşken): تل لیکدان
رهخ، بهرکیتلهک.	لدهمی سه ماکرنئ و ئاوازگوتنئ.
بغند (Bexend): چهرم، پوبستنی	بشکول (Bêşkûl): چالاک - مالى
گیانه وه را.	کارکرنئ - زه حمه تکیش.
بفج (Befc): تفا دهئی.	بشل (Beşel): پیټکه نویسیای.
بفخم (Befxem): گه لهک، زیده.	بشم (Beşem): مه لویل - خه مگین.
بفنج (Befenc): مارئ بی ژههر،	بشمه (Beşme): که قلی گیانه وه را.
مارئ کو زیانئ نه گه هینته چو	بشن (Beşen): بهژن و بال - سینگ
که سه کی.	و بهر.
بکتر (Bekter): زری و کومزری کو	بشور (Buşûr): نفرین، دعایین
جلکین شهرینه و ژئاسن و پویلاى	خراب، له عنه ت.
دهاتنه چیکن.	بشیز (Beşîz): ئامانئ ئافئ کوژ
بکسه (Bukse-ê): پرتا گوشتی.	چهرمى هاتبیته چیکن (راوی).
بکنک (Beknek): گیانه وه ری	بغ (Bex): خودا، یهزدان.
کوری بری.	بغا (Bexa): پویچه مروث.
بکونک (Bekûnek): شیرئ کوژ	بغاز (Bêxaz): سپینه.
دارى هاتبیته چیکن.	بغپور (Bexpûr): بغ = خودا و پور
بگاہ (Bêgah): ل دم، زوی،	= کور (پسر): کورئ خودئ (ئه ف

- سپیده زوی.
بگماز (Bêgmaz): مهی - جاما مه‌یی.
بگنی (Begnêy-nî): جوړه‌کی مه‌یی یه کوژ برنجی یان جه‌هی ده‌یته دروستکرن.
بل (Bul): پیشگره و ئانکویا پر، گه‌له‌ک، دده‌ت، وه‌کی: (بلعجب = گه‌له‌ک سه‌یر) - سنج (دارا وئ) وه‌کی دارا ته‌فزیته‌یه لی تشته‌ک پیته ده‌یت کو به‌رک و قه‌لیپ وئ وه‌کی بی قه‌سپی یه و تنی تشتی کوژ سنجی ده‌یته خوارن نارکه).
بل (Bêl): کورتکریا په‌یثا (به‌ل Bêhêl: کاری فرمانه ژ هلیدن = هیلان): به‌یله، لی گه‌ری، ژیتقه‌به - په‌حنیا پیی.
بلادر (Belader-dur): زیترو تشتین جوان کو ب ژنکا یان بوبکا قه‌دکه‌ن.
بلاده (Belade-ê): خرابکار - فاسق.
بلارج (Belarec): له‌گله‌گه.
بلال (Belal): گه‌نم شام، گه‌نموک.
بلبلی (Bulbulî): مهی، جاما مه‌یی.
بلح (Beleh): خورما نه‌گه‌هشتی.
بلد (Beled): ریبه‌ر - ری نیشانده‌ر - کاره‌ک زانین یان ریبه‌ک نیاسین - هه‌ر ب ئانکویا خوه یا عه‌ره‌بی کو «باژیر» ه د فارسی ژی دا لکاره.
بلسک (Belesk): حاجی ره‌شک.
بلسک (Bulusk-ş): سیخین که‌بابا.
بلناک (Bulxak): فتنه - شوره‌ش - تیکه‌اتن و تیکچوون.
بلغندر (Bulxender): سه‌ره‌ردای، بی هه‌فسار - بی دین.
بلغنده (Bulxundê): سه‌ریک خرچه‌بووی - میده‌ک - ره‌خه‌کی باری.
بلغور (Belxûr): ساشار، دانقوت، شوربا ساقاری.
بلغونه (Bulxûnê): سو‌رافا ژنک ل رویی خوه ددن.
بلفرخج (Bulferexc): پیس، کریت، نه‌باش.
بلک (Bêlk): گوریا ناگری.
بلک (Buluk): چاڅ گر.
بلکفد (Bulkefd): به‌رتیل.

فیقی را بهیئت ئانکوا دارا وی
 فیقی ددهت یی کولدیو بقرا هاتی،
 وهکی: (خرما بن = دارا خورمی).
بناخواست (Bênaxast): بیی
 دلی (هه گهر مرۆڤ بیی دلی خوه ب
 کارهکی رابییت).
بناغ (Benax): کنف، وه ریس، داڤا
 ئارموشی - ههوی (دو ژنا گهر
 شوی ب میرهکی کرن ههردو دبنه
 هه ویین هه قڊو).
بنام (Bênam): ناڤدار - هه ڤناڤ.
بناور (Bunaver): ههر تشته کی ب
 ریه و ریشال - کویر - قونیرا
 مه زن.
بنجک (Bunceck): گولکا په نبی.
بنجل (Buncul): تشتی ب کییر
 نه هاتی کو بکر بو نه بن.
بند (Bend): گهه (جهی پیکشه
 نویسیانا دو هه ستیا د له شی دا) -
 پشکهک ژ پهرتوکی یان یاساین -
 وه ریس یان زنجیرا کو گیانه وه را
 پی گ—ریددهن - سکر -
 دبیتنه (۴۸۰-۵۰۰) په را: (یک بند
 = بهندهک) - د یاریا خوه لیکدانن
 دا هونه ریت ل نهردی خستنی نه.
بندار (Bundar): مالدار، زهنگین،

بلکک (Bêlkek): ئاڤا تیهن
 شیر (نیث گهرم).
بلکنجک (Bulkencek): سهیر،
 عنتیکه، ههر تشتی کو سهیر بت
 و که نیا مرۆڤی پی بهییت.
بلم (Belem): به له م، قایکا
 بچویک.
بلند (Bulend): بلند، دریت، بهرز.
بلندین (Bulendîn): مه لبه نی
 ده رگه هی - سه ره ده را ده رگه هی.
بلوچ (Bulûç): کومرکا دیکلی -
 ناڤی نه ته وه کی یه ل ئیرانی کول
 بلوچستانی د ئاکنجی نه.
بلوک (Bulûk): ناوچه کا کو چهند
 گوند بسه رڤه بن - ئامانی مهی
 ڤه خوارنی - ههروه سا په ڤشه کا
 فره نسی یه لئ د زمانی فارسی دا
 گه له ک لکاره و ئانکوبا (دهسته =
 سه فته «وهکی پاری بلوک» و
 کومه ل، تاگییر «وهکی بلوکی
 روژه ه لاتی کو کومونیستن و بلوکی
 روژئاڤایی بو وان وه لاتین نه
 کومونیست دهیته گوتن».)
بن (Bun): شه نگسته، بنیات،
 ئاساس - بن (وهکی: بنی گوهی،
 بنی داری) - هه گهر لدویڤ ناڤی

- خودان باغ و بیستان.
بند انداز (Bend endaz): ژنکا
 کوسهر و رویی ژنکا حفاف
 بکته.
- بند تنبانی (Bendê tenbanî):**
 هوزانا بی معنه و بی کیش و
 سه روا.
- بند شهریار (Bendê Şehryar):**
 ناقی ئاوازه کا که فنا ئیرانی یه.
- بنده (Bendê):** خولام، به نی.
- بنده وار (Bendêvar):** وه کی به نی
 یا، وه کی عه بدا.
- بندیه (Bendîmê):** مه هیک،
 قومچه، قولیک.
- بنساله (Bunsalê):** دانسال،
 دانعه مر، ئیختیار، پیر.
- بنک (Bunek):** شوینده وس،
 شوینپی.
- بنکران (Bunkeran):** بنی قازانی،
 قهرنیکا بنی قازانی.
- بنگان (Bêngan):** فنجان، په یاله.
- بنگاه (Bungah):** جهی کرین و
 فروتنی - خانی.
- بنگره (Bengere):** نه لاک (ئاوازین
 کو دهیک بو زاروکی خوه دبیزت تا
 کو زاروکی خوه بنقینت).
- بنگش (Bunguş):** داعویران.
بنلاد (Bunlad): ئاساس، بنیات،
 شه نگسته.
- بنو (Bunû):** بیده ر، بیده را گه فی
 یان جه هی.
- بنوان (Bunvan):** زیره قانی
 بیده ری، زیره قانی زه قبا چاندی.
- بنه (Bune):** جه - خانی و دوکان -
 جل و بهرگ - بار و پیدقیاتین
 سه فه ری - ریه و ریشال - بنیات.
- بنیاد (Bunyard):** بنیات،
 شه نگسته.
- بو (Bû):** بیهن - کورتکریا (بود
 = Buved = بیت، وه سا بت).
- بواشه (Bevaşe-ê):** مله تیب.
- بوب (Bûb):** مه هفور، بهرک یان
 ههر تشته کی کو بیته رائیخستان.
- بو برد (Bûburd):** بلبیل.
- بو بک (Bûbek):** هوپ
 هوپک (هدهد).
- بوته (Bûtê):** تراش - جوره کی
 نه خشی یه لسهر په روک و جلکا
 دهیته چیکرن - که زی و بسک -
 ئامانه کی بچوبکه کو زیر و زبقی
 تیدا ده لین.
- بوتیمار (Bûtîmar):** بالنده کی

- بوزینه (Bûzînê):** مه‌بۆینک (ئه‌وا بچویک و کوری درپژ و رانکیت وئ بیج موی).
- بوژنه (Bûjenê):** کولیلک، بشکوژ.
- بوشاسپ (Bûşasp):** خه‌و، خه‌ونا خوه‌ش.
- بوف (Bûf):** بوم، کوند.
- بوقلمون (Bûqlemûn):** په‌رۆکنی ره‌نگین - عه‌لۆک.
- بوک (Bûk):** خه‌وه‌زی، به‌لکی، چیدبت.
- بوگان (Bûgan):** مال‌بچویک، هه‌روه‌سا (بون، بچه‌دان، زهدان، بویگان، پوگان، بوهمان) ژئی لکارن.
- بوم (Bûm):** جه، وار.
- بومه‌ن (Bûmehen-Bûmhen):** بی‌شقه‌له‌رز، بوومه‌له‌رز، ئه‌رده‌ژ (زلزال).
- بون (Bûn):** مال‌بچویک - باهر، پشک - بنی هه‌ر تشته‌کی.
- بویره (Bêvîjê):** ب تایبه‌ت.
- بویه (Bûye-ê):** ئاره‌زو، هیقی.
- بوییدن (Bûyîden):** بیته‌ن کرن.
- به (Bêh):** باش، قه‌نج - بیه (دارا بیه‌تی).
- ماسی خو‌ره کو نکلی وی درپژه و کوریکا وی کورته و په‌پین وی سپی و کهسک و شینن، پتر ل بهر لیتفا روببارا نیچیرا ماسی یا دکه‌ت.. دبیزن ئه‌ف فرنده چهندا تیته‌نی بیت ناقتی نافه‌خوت تا کو مه‌جور دبت و دبیزن ئه‌ف فرنده ل جه‌م خوه وه‌سا هزر دکه‌ت کو هه‌گه‌ر ئا‌ف قه‌خوار دی ئا‌ف کیم بیت، ژ بهر هندی ژئی ناقتی شی بالنده‌ی بو‌درکه دادنه‌ سه‌ر که‌سین قه‌لس (بخیل).
- بوجار (Bûcar):** که‌سج کو کاری وی پاقتزکونا گه‌نم و جه‌ه و نیسک و..... بت.
- بودن (Bûden):** بوون.
- بور (Bûr):** ره‌نگی زیری، زه‌ریان سوژی قه‌بی، هه‌سپج سوژ - بو وی که‌سی ده‌پته‌ گوتن بی کو ب کاره‌کی رابیت و د ده‌ره‌ق وی کاری ده‌رنه‌که‌فیت و لداویی شه‌رم بکه‌ت ژ کردارا خوه.
- بوران (Bûran):** سرا دژوار و زریان پیکفه.
- بوز (Bûz):** هه‌سپج کو بله‌ز بکه‌ته غار - بو مروقتی زیره‌ک ژئی ده‌پت.

- به (Beh):** په‌یښا سه‌رسورمانی
یه (په‌ح، وه‌ح، حه‌و، و.....هتد).
بها (Beha): قیمه‌ت، نرخ، بوها.
بهار (Behar): وه‌رزی بهاری -
بوت، بوتخانه - په‌رستگه‌ه،
ه‌روه‌سا ناڅی په‌رستگه‌ه‌کی یه ل
«بلخ» کو (نوبهار) ژی دبیترنی.
بهاران (Beharan): دهمی بهاری.
بهاره (Beharê): بهاره (نه‌و تشتی
کول بهاری شین دبیت و تیتته
به‌ری).
بهاری (Beharî): نه‌و تشتی کو بی
به‌اری بت، وه‌کی: (نه‌ورین
به‌اری، بارانا بهاری).
به‌از (Bêhaz): هه‌سپه‌ ره‌سه‌ن کو
به‌رده‌نه ناڅ ماهینا دا ب کاری
گوهنیلین رابیت.
به‌امین (Behamîn): وه‌رزی
به‌اری.
به‌انه (Behanê): هیج‌ه‌ت، مه‌انه.
به‌بود (Bêhbûd): (به‌ره‌ف باشی،
ساخله‌می و سلامه‌تی) بی چون.
به‌تر (Bêhter): باشتر، قه‌نجر،
چیتر.
به‌داری (Bêhdarî): وه‌زاره‌ت یان
ریشه‌به‌ریا ساخله‌می.
- به‌دین (Bêhdîn):** که‌سی کو
ئوله‌کی باش هه‌بت - ئولا
زه‌رده‌شتی کو (دین بهی) ژی بو
ده‌یت - که‌سپن کو ب دویت ئولا
زه‌رده‌شتی که‌تین کو کوما وی
دبت (به‌دینان).
به‌ر (Behr): باهر، پشک، به‌ش - ژ
بو، ژ به‌ر (وه‌کی): از به‌ر تو = ژ بو
ته، از به‌ر فلان چیز = ژ به‌ر فلان
تشتی).
به‌رام (Behram): ستیرا مه‌ریخ -
ناڅی رۆژا بیستی ژ هه‌ر مه‌ه‌کا
سالا هه‌تاڅی - ناڅی فریشته‌کی.
به‌رامن (Behramen): یاقووتا
سور - په‌رۆکی نارموبشی بی
ره‌نگین - سوراف.
به‌رامه (Behrame-ê): نارموبش -
جلکی که‌سک - ناڅی داره‌کی یه
کو لشیونین پتر «بیدمشک»
لکاره.
به‌ره (Behrê): باهر، پشک، به‌ش -
سوود، مفا.
به‌زاد (Bêhzad): نه‌ژاد باش،
ره‌سه‌ن - ناڅه بو کورا.
به‌شت (Bêhêst): به‌هشت.
به‌م (Bêhem): دگه‌لیک، به‌ه‌قره.

دبیته «سالا که بیسه» کو
دهمژمیرین زیدہ ژ ہەر ساله کی کۆم
دکهنه سهریک و دبیته نیزیکی
رۆژہ کی و دبیزنه وی رۆژا ب کہم
و کور: «اورداد».

بهین (Bêhîn): باش، باشترین -
ههفتی (اسبوع).

بی (Bî): بی، وەکی: (بی آب = بی
ئاف).

بیابان (Bîyaban): دهشت، ئهردی
پان و بی ئاف و شینکاتی.. ئەف
په یقه د بنیات دا (په هلهوی) یه.

بیات (Beyat): ژ ئاوازین که فنین
ئیرانیا (بیات اصفهان، بیات
ترک) - ناغی ئیله کی ژ ترکی
ئیرانی - ناغی که لهه کی یه ل
(لورستان) ئ.

بیاستو (Beyastû): باوشکین
خهوی - بیهنا کو ژ دهقی دهیت.
بیاوار (Beyavar): شۆل، کار،
پیشه.

بیباک (Bîbak): بی ترس، نه ترس.
بی بندوبار (Bî bendo bar):
سه رهردای، بی ههفسار (بو وان
که سا دهیت گوتن بین کو پابه ند و
گریدای ب داب و نه ریتین جفاکی

بهمن (Behmen): هه یفا یازدی یه
ژ سالا هه تاغی کو دبیته هه یفا
دووئ ژ وهرزئ زفستانی - ناغی
رۆژا دووئ ژ هه هه یقه کا سالا
هه تاغی - ناغی فریشته کی د ئولی
زه دهشتی دا - په نیا به فری - ناغی
گیبایه کی پر ستری یه کول چبای
شوبن دبت.

بهمنگان (Behmengan):
جه ژنه کا که فنا ئیرانیا یه کول رۆژا
دووئ ژ هه یفا بهمن دگیران.

بهنانه (Behnane-ê): بنییره
(بوزینه).

بهوش (Bêhûş): هشیار، سه رخوه.

بهیزک (Bêhîzek): د که فن دا هه
هه یف (۳۰) شهف و رۆژ بوون ئو
هه ر سال (۱۲) هه یف بوون ئەفه
دکهت (۳۶۰) رۆژ؛ مه پینج رۆژ
دمین تا کو سالا مه دروست بیت
چونکی یا زانایه سالا ئاسایی
(۳۶۵) رۆژ و (۵) ده مژمیر و
(۴۸) دقیقه و (۴۹) ثانیه نه،
له ورا پینج رۆژ دهاقیتنه سه ر
(۳۶۰) رۆژا دا کو سال تمام بیا و
دگوتنه وان پینج رۆژا «بهیزک».
ديسان هه ر چار سالا جاره کی سال

- خوهڻه نهين).
بی بی (Bîbî): خاتوین، خانم -
 ژنکا باش - داپیر (دهیکا بابی،
 یان دهیکا دای).
بی پایاب (Bî payab): دهریا یا
 کویر.
بیجا (Bîca): بی جه (چ بۆ مرۆڤ و
 گیانه ورین بی خانی و هیلین، چ
 بۆ په یقین نه راست و نه دجه دا)،
 ههروهسا (بی هه قال) ژى دئیت
 وهکی: (خنده بیجا = که نیی بی
 هه قال) بی کو ب تشته کی بکه ته
 که نی کو نه جهی که نی بت و کهس
 ژ بلی وی بخوه پی نه که نت.
بی چشم و رو (Bî çeşmo rû):
 درکه یه که مینا یا کوردی، ده می
 دبیژت: فلان کهس (بی
 سه رو چاڤ) ه.
بیچون (Bîçûn): بی هه فتا.
بیخ (Bîx): بنی هه تشته کی.
بیختن (Bîxten): تشته ک ل
 بیژینکی کرن.
بید (Bîd): دارا بی بی.
بیداد (Bîdad): زولم، سته م.
بیدار (Bîdar): هشیار، نه نفسی.
بیداشت (Bîdaşt): بی خه بهر، های
 ژ خوه نه.
بیدخ (Beydex): هه سپی ب له ز
 بچیت و بی شه ری بیت.
بیدخت (Bîduxt): ستییرا
 ناهید (زهرة).
بیر (Bîr): نفینک، جهی نفستنی،
 جلکین نفستنی - برویسی -
 توفان.
بیرم (Beyrem): جوره کی په رۆکی
 ته نک کو ژ به نکا هاتیه چی کرن.
بیرو (Bîrû): کیسکی پارا - بی
 شهرم.
بیرون (Bîrûn): ژ دهرقه.
بیزار (Bîzar): بیزار، په ریشان و ب
 پاتک - رهڤۆک ژ تشته کی، که سی
 کو ژ تشته کی برهڤیت و که رب ژى
 فه بییت.
بیست (Bîst): هژمارا (۲۰).
بیستون (Bîstûn): بی ستوین - بی
 ئاساس - ناڤی چیا یه کی یه ل
 ئیرانی کود چیرۆکا شیرین و
 فه رهاد دا بی ناڤداره.
بیسراک (Bîsurak): حیشتتر -
 هیستتر.
بیش (Bîş): زیده، گه لهک، فراوان.
بیشتر (Bîşter): پتر، زیده تر.

- بیشترین (Bîşterîn):** پترین، زیدہترین.
- بیشہ (Bîşê):** بیش، جھتی تیر داروبار.
- بیغار (Beyxar):** تہ عن، چک.
- بیغال (Bêyxal):** یم - تیر.
- بیغولہ (Bîxûlê):** کونج، کوژی، قورنہت - کاقل.
- بیکران (Bîkeran):** بی دویماهی، بی پایان.
- بی کیار (Bî kêyar):** چست و زیرہک.
- بیگار (Bîgar):** سوخرہ (کاری کو ب زوری و بی بہرامبہر ب ئیکی بدہنہ کرن).
- بیگانہ (Bîganê):** بیانی، نہ نیاس، غریب.
- بیل (Bîl):** بیتر، مہریتل.
- بیلک (Bîlek):** تیرا دو سہر، تیرا کو سہری و پان بیت - مہریتلا بچویک.
- بیلہ (Bîlê):** بنیرہ (بیلک) - ئەو بہ فریبن کو قایکا بی دھاژون - گزیرتہ.
- بیم (Bîm):** ترس.
- بیمار (Bîmar):** نہ خوہش، نہ ساخ.
- بیمناک (Bîmnak):** ب ترس، ترسدار، ب سہم.
- بینا (Bîna):** ب چاف، کہسی کو دبینیت (بی کو ہر دو چاقین وی د ساخلم بن بو دیتنی).
- بیناس (Bînas):** کولہک، پہنجہرہ. ہر وہ سا پہ یقین (بیناس و بیناسک) ژی لکارن.
- بی نماز (Bî nemaz):** کہسی کو نقیڑا نہ کہت - درکہ یہ بو ژنکین د (عادی: بی نقیڑاہی) دا، بی نقیڑ.
- بینندہ (Bînendê):** بینہر، تہ ماشہقان - چاف.
- بینہ (Bînê):** جھتی کو جلکین خوہ لی دئی - سخن بہری بچن د حہ مامی (سہرشوی) قہ.
- بینی (Bînî):** دفن، کہپو، پوز.
- بینی کردن (Bînî kerdn):** دفنبلند (مغور).
- بیوارہ (Bîvarê):** بی کہس، غریب، تنی، بیچارہ، بیانی، نہ ناسیار.
- بیواز (Bîvaz):** شہ قرہ قینک، چہ کچہ کیلہ.
- بیور (Bîver):** دہ ہزار (دہ ہزار

بيوند (Bêyvend-bîvend): بي

وه فايي - غه در - خيانه ت - حيله ،
فيل .

بيوه (Bîvê): بيژن (ژنکا کو هاتبيته

بهردان يان ميتر لي نه مابيت) .

بيهن (Bîhen): سيخور .

دانه ژ تشته كي) .

بيوراسب (Bîver esb): خوداني

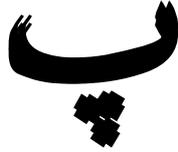
دهه هزار هه سپا (نازناقي ضحاک

ي يه) .

بيوس (Bêyûs- Beyûs): ئومييد ،

نارهزو ، هيقي .

بيوگ (Beyûg): بويك (عروس) .

هیدی ریشه چوونئی (وهسا کو دهنگ
ژ پین مرۆقی نه هیت).
پابست (Pabest): پابه ند، گرتدای.
پابماه (Pabêmah): ژنکا ب حال
کولمه ها دویماهیئ ژ ئاقزیئ
بت (وهکی ئەم ب کوردی دبیتین:
یا لسه ر مه ه و رۆژین خوه).
پاپاسی (Papasî): پاری بچویک و
کیم بها (هویرده).
پاپک (Papek): بابج بچویک.
پاپوش (Papûş): پیتلاف.
پاتختی (Patextî): جه ژنا رۆژا
دووئ ژ داوه تی (لجه م یا ئەف رۆژا
یا ناقداره ب «سه رسبه حی»).
پاتوغ (Patûx): جهی هلدانا ئالای.
پاتیل (Patîl): مه نجه لا سفری یا دهر
مه زن.
پاجامه (Pacamê): بیجامه،
شه لوال.

پ: تیپا سیئ یه ژ ئەلفابیئا زمانئ
فارسی، کو هنده جارا دهیتته
گوهارتن و دبیتته (ف)،
وهکی (پیل = فییل، پارس =
پارس، سپید = سفید).
پا (Pa): پیئ (ئندامه کی له شی یه) -
بنی ههر تشته کی.
پا افزار (Pa ezfar): پیتلاف.
پا انداز (Pa endaz): ئەو تشتین
کو لبن پی خوه براتیخن،
وهکی (مه حفویر و کومبار
و..... هتد) - که سی کو بو
قوماربازا تشتین قوماری به رهه ف
دکه ت - گه واد (ئه وئ) کو دبتته
دهستک بو پویچکرنا نامویسا
که سه کی دی).
پابرجا (Paberca): موکوم، بنه جه -
سه ریئ، ژبیته.
پابرجین (Paberçîn): جوره کی

- په نجهر - کوله ک.	پاجوش (Pacûş):
پادوسپان (Padûspan): نازناف و	کوبشه کړی (زاراوه کڼ جوتیاری یه،
پلا چوار کاربده ستین مه زن لسه ر	وه کی کوبشه کرنا دارمیوئ).
دهمئ نه نوشیروانی.	پاچک (Paçek): ریخا چیللی کو
پاده (Padê): کهل (کهلئ په زی،	هشک بییت.
کهلئ گامیثا).	پاچنبری (Paçenberî): پی خوهر.
پادیاب (Padyab): شویشتن،	پاچنگ (Paçeng): کوله ک، کونکا
دهستمنیتر گرتن.	دیواری.
پادیر (Padîr): ستوینئ کو دادنه	پاچین (Paçîn): دهلنگئ دهرپیئی
بهر دیواری ژجه چووی دا	ژنکا کو ب کوریشک بییت.
نه هرفییت.	پاخره (Paxerê): تهرمه (جهئ
پار (Par): بوری، سالا بوری -	روینشتنی ل دهرئ مالی).
کورتکریا (پاره = پارچه، قطعه)،	پاد (Pad): زیره فانی، زیره فنان -
وه کی (پارچه کا په رۆکی) ههروه سا	تهخت.
هه گهر دوجار لدویف ئیک بهییت:	پاداش (Padaş): پاداش،
(پار پار = زیقال زیقال، ریتال	سزا (هقی کرباری، چ باش بییت و
ریتال).	چ خراب).
پاراو (Parav): پیره ژن.	پادرهم (Padrem): کوما خه لکی.
پارت (Part): ملله ته کئ ئیرانی بوو	پادزه ر (Padzehr): دژی
کول دهقه را «پارت» یان ژئ	ژه هری (ههر دهرمانئ کو کارتیکرنا
«پارتیا» (دهقه ره ک بوو ل باکورئ	ژه هری ژ بن بیهت).
رۆژهلانا ئیرانی کو ژ خوراسانا	پادشاه (Padşah): شاهئ خودان
نهو تا سنسلا چیا بیتن نه لبورز و	تانج و تهخت.
دهریا چا خه زهر پیکندهات) ژیانا	پادگان (Padgan): جهئ زیره فانیئ
خوه دبرنه سه ر، و پرانیان وان	ل تاخه کی.
کوچه رات بوون و ل بن کوبنا	پادگانه (Padganê): بان، سه ربان

پارنج (Parenc): پارڻ ڪو ددهنه

سترانبيٽو و موزيڪرٿهنا دل داوهتن
تاماده بن - پارڻ ڪو ددهنه
دختوري داسه حڪه ته نه خواهشي.

پارنجن (Parencen): خرڇالين ڪو

ڙنڪ دکه نه پين خواه، حجول.

پارو (Parû): بهفري، ههروهسا

ٿالاقه ڪي مينا بهفري پي به ڪو
قايڪا پي دهاڙون.

پاره (Pare-ê): پرت، قهد، لهت،

ڪهر - پني - درپاي - ڪهلاشتي -
بهرتيل.

پارياب (Paryab): چاندنا ٿاڻي.

پارينه (Parîneh): پي پار، ڪهڻن،

دٿرين.

پازاچ (Pazaç): پيرڪ.

پازن (Pazen): نيري - بزني ڪوڻي.

پاس (Pas): زيرهقاني - چاقديري -

ريزگرتن - دانهڪ ڙشهڻي يان
روڙي.

پاسبز (Pa sebz): (درڪهيه بو

ڪهسپن پي برهشڪ، بي ٿيفلهح،

ڪور و بهش، ڪو پي وان نه پي
خيرڻ بت).

پاسخ (Pasux): بهرسف، وهلام.

پاشنه (Pşneh): پهحنی يا پيتي.

دڙيان. سهروڙڪي ڦي ملله تي پي

ناقدار ب (ئهشڪ) ل سالو ۲۵۰

بهري زاييني ل دڙي سلوڪي يا
راوهستيا و دهوله تا ئهشڪاني
دامه زرانند.

پارچ (Parç): دڙلڪي ٿاڻي.

پارچه (Parçê): پهروڙڪ - پرت،

قهد، ڪهر (وهڪي ڪهرهڪي ناني).

پاردم (Pardum): پاليڻا ڪورتاني

يان زيني، ڪو دٿيخنه بن ڪوريا
دهوارا.

پارس (Pars): نه ته وهڪي ٿيراني يه،

ههروهسا ته وهقه ره يا ڪو ٿهڻ

نه ته وه لئ ٿاڪنجي بووين - دهنگي
سهي.

پارسا (Parsa): دههمه ن پاڇو -

ڪهسي ڪو خواه ڙگونه هي بدته
پاش.

پارسنگ (Parseng): بهري ڪو

دڪه نه د رهخي دي پي ترازي دا،

دا ههردو رهخ هندي ٿيڪ لئ
بهين.

پارسه (Parsê): گه دايي -

ڪه دخودايي.

پارگين (Pargîn): گوم، چالا ٿاڻا

پيس و گهني.

- پاشیب (Paşeyb):** دهره جکین کو پیچ بیچنه بن ئهردی.
- پاشیدن (Paşîden):** ره شانندن (ثاف ره شانندن).
- پاغر (Paxer):** ستوینا لبن بانئی خانئ.
- پافشارئ (Pafêşarî):** بهرخودان - اصرار.
- پاک (Pak):** پاقر.
- پاکار (Pakar):** خزمه تکار، خولام.
- پاکباز (Pakbaz):** کهسئ کود قومارئ دا ههمئ سامانئ خوه بدوړینت - ئه قیندارئ کوژ دله کی پاقر بنیرته یارا خوه.
- پاک جامه (Pak camê):** دههمه ن پاقر (د دهره حق ناموسی دا).
- پاک جفت (Pak cuft):** ژن یان زه لامئ کو خیانه تی ل هه قژین (ئ، ا) خوه نه که ت.
- پاک چهر (Pak çêhr):** خشکوک، روی ده لال.
- پاکدامن (Pakdamen):** بنیره: (پاک جامه).
- پاکئ (Pakî):** پاقرئ، دههمه ن پاقرئ - گویزان (ثالاقئ) که فن بی سهر تراشینئ).
- پاکیزه (Pakîzê):** پاک، پاقر.
- پاگشا (Pa guşa):** میهشان کرنا بویک و زاقا پشتی داوه ت تمام دبیت، ئه و ژئ ژ بهر هندئ یه کو ریکا وانا ل مالا خوه شه که ن (دا بویک و زاقا هاتن و چوونا مالا وان بکه ن).
- پالان (Palan):** کورتان.
- پالانه (Palanê):** بهیتوتا خانئ.
- پالانیدن (Palanîden):** گشاشتن - پاقر کرن، بیژینک کرن - زیده کرن.
- پالاون (Palaven):** ئالاقئ پالاونتئ (صافینک، صافوک).
- پالاهنگ (Palaheng):** هه قسار.
- پالایشگاه (Palayêşgah):** جهئ پالاونتئ (جهئ پالاونتا گازی).
- پالیز (Palîz):** باغ، بیستان، وهرزئ خیار و گوندوړ و زه به شا.
- پامس (Pames):** گریدای، گرفتار، بیچاره.
- پانزده (Panzdeh):** هژمارا (۱۵) پازده.
- پانصد (Pansed):** هژمارا (۵۰۰) پینج سهد.
- پانیذ (Panîz):** شه کر.
- پاورچین (paverçîn):** بنیره:

- (پاږچین).
پایاب (Payab): بیرا ئاقی کوب
 دهره جک بیت دا د وان دهره جکا را
 بچن خواری و ئاقی بیننه دهر -
 جهین کیم ئاف لبر لیثا رویاری
 یان دهریایی کو پی مرؤقی ژ
 ئهدی بگریت - هیز، شیان، زاخ،
 خوراگری.
- پایا پای (Payapay):** پیکنگوهارتنا
 تشتا ل ناږه را دو وهلاتان دا بیی
 کو پاره کتی بدنه هه قدو.
- پایان (Payan):** دویماهی، نه نجام -
 خواری، نشیف.
- پای باز (Paybaz):**
 سه ما که ر (رقاص).
- پای تـخت (Paytext):**
 پایتخت (باژیتری کو سه روک و
 جقاتا حوکه تی لی بیت).
- پایدار (Paydar):** موکوم، بنه جه -
 بهر قرار - نه مر، هه رده می،
 ههروهه ر.
- پای دام (Paydam):** ته لهه.
- پای کوی (Paykûbî):** داوه ت،
 گو فنه د، سه ما.
- پای گاه (Paygah):** جه، در -
 مه قام، قه در - دهر ازینک.
- پای مرد (Paymerd):** هاریکار -
 ناږیثقانی.
- پای موزه (Pay mûze-ê):**
 جه زمه.
- پایندان (Payendan):** گره و - جهین
 پی یا (بنی کوزجکی).
- پاینده (Payendê):** هه ر و هه ر -
 موکوم.
- پایه (Payê):** پیپک - شه نگسته -
 قه در و قی مته - پله و
 پایه (رتبه).
- پایه دار (Payêdar):** تشتی کو
 پیپک هه بت - پله دار د
 رتفه بهر بیتن میری دا.
- پاییدن (Payîden):** زیره قانی
 لیکن، چاقدیری لیکن.
- پاییز (Payîz):** وهزی پاییزی.
- پاییزه (Payîzê):** پاییزی (چاندنا
 پاییزی).
- پایین (Payîn):** خواری، نشیف،
 بن، ژتیر.
- پایین پرست (Payîn perest):**
 خزمه تکار، خولام.
- پای تک (Pêptek):**
 تلمسک (تلمسکا خورمی یان
 تلمسکا تری).

پهحن، پان - قوتای، هه‌رشی، په‌رچقی.	پت (Pet): په‌رۆکی کۆژ موینی بزنا تیتنه چی‌کرن.
پخش و پلا (Pexş û pela): ژیک بژاله، پرت و به‌لاش.	پتت (Pêtet): توبه، توبه‌نامه.
پخل (Pexel): قه‌سه‌لی گه‌می یان جه‌هی.	پتک (Putk): چه‌کویچی ئاسنگه‌را.
پخمه (Pexmê): کیم عاقل، ده‌به‌نگ.	پتو (Petû): به‌تانی.
پدر (Pêder): باب (زه‌لامی کـو خودان زاروک بیت).	پتو (Petev): به‌رۆژ.
پدرام (Pêdram): پیــــروز - خو‌ه‌ش (بو‌جه‌ی) - قه‌نج.	پتواز (Petvaz): به‌رسف - په‌سه‌ند - هیتلینا فرندا.
پدراندر (Pêderender): زیراب. پدرخته (Pedrextê): خه‌مگین.	پته (Pete): پیتیل، بلیت.
پدرخوانده (Pêderxandê): ئەو که‌سه‌ی کۆ که‌سه‌ک دی وی ل شوینا بابی خو‌ه‌ دانت.	پتی (Petî): فاله - رويس، تازی.
پدرزن (Pêderzen): خه‌زویر (بابی ژنی).	پتیاره (Petyarê): ئاتاف، زیان - به‌لا - کریت و ترسناک - خرابکار - دتو - ژنا خرابکار.
پدید (Pedîd): ئاشکرا، په‌یدا.	پچ (Pêç pêç): پست پست، نم‌نم (هیدی و د بن لی‌قائه دگه‌لیک ئاخفتن).
پذیرا (Pezîra): په‌سه‌ندکه‌ر - پیشوازی که‌ر.	پچشک (Puçuşk): کوشپیل (پشکل) ئی بزنی و مه‌رئ و حیشتری و.....هتند.
پذیرفتن (Pezîruften): په‌سه‌ندکرن - پیشوازی‌بکرن.	پچل (Peçel): قریزی، پیس.
پر (Pur): پر، تژی، مشت.	پخپخو (Pêxpêxû): گلزانک.
پر (Per): په‌رئ فرندا.	پختن (Puxten): که‌لاندن، لیتان.
	پخته (Puxtê): که‌لیای (به‌ره‌ه‌ف بو خوارنی) - گه‌هشتی (بو‌فیقی) - مرۆقی کاردان و ب سه‌رپۆر.
	پخش (Pexş): په‌لاته، به‌لاشه -

- شهره نیخ، جرره.
پرخش (Perexş): رانیت ههسپ و
 هیسترا - شیر (شمشیر) - دهقک،
 مۆس.
پرخو (Perxev): کوار - که زاخه -
 ئاده.
پرداختن (Perdaxten): فه هوسوین
 - لیکدان - نه نجامدان - مژویل
 بوون - تمام بوون ژ کارهکی -
 فالاکرن - پاره دان، مه زاختن.
پردوش (Perdûş): شقیددی (شهشا
 بۆری).
پرده (Perdê): عهبا - په رده -
 په ردین ئالاقتین موزیکی وهکی
 (عود، بزق، سنی تار و..... هتد) -
 هه پارچه یهک ژ شانوی.
پررو (Pur rû): بی شهرم، زرشهرم.
پرز (Purz): پویرتک (پویرتکی
 خوخی) - ههروهسا رویی ب سه رقه
 بی نه زمانی پری چوکلکتین گه لهک
 هویرن کوئه و جوکولک د ناقدارن
 ب (پرز زبان: Purzê zeban).
پرس (Purs): پرس، پرسیار.
پرس (Pers): په رده.
پرستار (Perestar): خزمه تکار،
 کهسا کو خزمه تا نه خویشی دکهت،
پرازده (Perazde-ê): گرکا
 هه قیری.
پراکندن (Perakenden):
 په لاتنه کرن، بژاله کرن، به لافکرن -
 په ریشانکرن.
پراکوه (Perakuh): سه ری چپای،
 وی رهخی چپای.
پران (Perran): فرنده، هه تشتی
 کو بفرت ل دهمی فرینی.
پر آوازه (Pur avazê): پر ئاواز،
 پر دهنگ - ناقدار، ب ناغ و
 دهنگ.
پر آهو (Pur ahû): پر عیب.
په پایه (Pur payê): زیقزقه.
پرت (Pert): دور - رهخ، کنار.
پرتاب (Pertab): هاقیتین (هاقیتنا
 تیر و گولله توپا و..... هتد).
پرتابیان (Pertabîyan): کفاندار،
 تیر هاقیت.
پرتگاه (Pertgah): فرهک - رزده.
پرتو (Pertuv): روئاهی، تیروژک،
 تیشک.
پرچانه (Purçanê): پریت.
پرچم (Perçem): ئالا.
پرچین (Perçîn): پیژان، په رزان.
پرخاش (Perxaş): شهر، شهره دهف،

سسته ر.	قه سر.
پرستارزاده (Perestar zadê):	پرگار (Pergar):
کورئ (یان کچا) خولامی یان خودامی یان ژی به نی.	ژانستی هه نده سی دا بکار دهیت و وینین بازنه یی پی دهیت ته چیکرن (فرجال).
پرستش (Perestêş):	پرگاله (Pergalê):
په راستن.	باهر - پارچه - پنی.
پرستک (Perestuk):	پرگنه (Pergênê):
حاجی ره شک (فرنده که).	ناوچه - پاریزگه ه.
پرستک (Perestek):	پرما (Perma):
خزمه تکار.	ئالاقه که کو دار تراش بو کونکرنا داری بکار دئین.
پرستو (Perestû):	پرماس (Permas):
حاجی ره شک.	په رخاندن - دهست کرن (له مس کرن).
پرسش (Pursêş):	پرن (Peren):
پرسیار.	ستیرا په روین (ثریا) - ئارمیش، په رۆکی ئارموشی یی گولدار - بۆری - دوهی.
پرسم (Persum):	پرند (Perend):
ئاری کوب	ئارموش - شیر (شمشیر) - شقیدی (شه فا بۆری).
گرکیت هه قیری وهر دکهن دا نه میننه پیکفه.	پرنده (Perendê):
پرسه (Pursê):	فرنده، بالنده؛
سه ره دانا نه خوشی - پرسه و سه ره خوشی ل به هیداریی.	(پرندگان = کوما فرندا).
پرسه (Perse-ê):	پرنیان (Pernêyan):
کۆلانی، فه لیته - گه رۆک، گه دا.	ئارموش.
پرسیدن (Pursîden):	پروا (Perva):
پرسیار کرن.	بیهن فرهی - چه زکرن (رغبه) - تیبینی - چاقدان - ترس.
پرش (Perêş):	
فرین، خوه هلاقیتن، خوه هاقیتن ژ جهه کی بو جهه ک دی.	
پرغونه (Perxûnê):	
کریت.	
پرکاش (Perkavêş):	
که زاختن.	
پرکم (Perkem):	
بی که لک، بی مفا، تشتی کو چو پی نه قه تیت.	
پرکوک (Perkûk):	
خانینی مه زن،	

- پروار (Pervar):** قهله و - خانویی
هاښینی - ناگردانک.
- پرواز (Pervaz):** پهرقه کرنا فرندا -
فرین (فرینا فرندا و
فرؤکا «باله فر») - ده پیت نازک و
کورت کو لسهر کاریتین خانی ریز
دکهن بهری بیتته ناخبانکرن.
- پروازه (Pervazê):** خوارنا کو
ریتنگ یان نیچیرشان دگهل خوه
دبهن - ناگرؤ کو لبه پین بویک و
زاقا هلدکهن - پلپلک و زرزک و
تهیسوکین کو بسهر سه ری بویک
و زاقا دادکهن.
- پروانه (Pervanê):** په لاتینک -
ههروه سا گیانه وه ره که وه کی
طوری کول پیش یان پاش شیری
دچیت دا بهر ماییکین شیری
بخووت و ب دهنگی خووه
گیانه وه رین دی ژ هاتنا شیری
ناگه هدار دکهت - تالاقه کی
پهرداری دهستکرده کو ب کوردی
ژی هه دیتن پهرانه، وه کی:
(پهروانا ترومبیل یان فروکی) -
روخسه ت، ئیجازه، دهستور نامه.
- پروانندن (Perveranden):**
پهروه ده کرن - فیرکرن.
- پروردگار (Perverdêgar):**
پهروه ده کهر، ناغه که ژ ناښین
خوئی.
- پروژ (Pervej):** نه ژاد.
- پروزن (Pervêzen):** بیژینک،
موخهل، یان هه رتشته کی ژ فی
رهنگی.
- پرونده (Pervendê):** دوسیه.
- پرویز (Pervîz):** سه رکه فتی (مظفر،
فاتح) - ههروه سا بنیره (پروزن).
- پرویش (Pervîş):** سستی، بی
خه می، قوسیری، ته نبله ی.
- پروین (Pervîn):** کو مکه ستیرانه،
لی تنی شهش ژ وان کو وه ک
ئوبشه کی نه لجه م هه ف خرڅه
بووینه، و ب چاف دهینه دیتن،
بعه ربه دی دیتن (ثربا).
- پره (Perrê):** په ر، کنار، رهخ (په ری
باژی ری) - هه ر تشتی وه کی په ری
بیت، وه کی: په ری ناشی ناڅی.
- پرهازه (Perhazê):** داری پیتی کو
زوی ناگر تی بهر بیت.
- پرهون (Perhûn):** هه رتشته کی
بازنه بی (بیدهر - توک، رستک
و..... هتد).
- پرهیز (Perhîz):** هشیار بوون،

- خوه دوورئییخستن ژ هه ر تشته کی زیاندار.
- پرهیزانه (Perhîzanê):** پارتیز (خوه دوورئییخستن ژ خوارنیتن خراب بۆ ئیشتی) - روژی، روژی بگرتن.
- پری (Perî):** کورتکریا په یفا «پریر»، کول پیشیا هندهک په یفتین وهکی (روز، شب، سال) دهیتن و ئانکوبا (بهری دو) ددهت، وهکی (پریروز = بهری دو روژا، پیتر - پریشب = بهری دو شه فا، شه فا دی - پریشال = بهری دو سالا، پیترار) - بهری، فریشته.
- پریدن (Perîden):** فرین، خوه هلاقیتن.
- پریدن (Purîden):** پر بوون، تژی بوون.
- پریز (Perîz):** قیرین، نرین، بعهره بی دبیتژنی (زئیر) - فریز (گیایه) - بیژینک.
- پریسا (Perîsa):** کورتکریا په یفا لیکدایا (بهری افسا) یه، ئانکو: که سی کو ئه جن و په ریا ئیخسیر دکهت - حيله کهر.
- پریشان (Perîşan):** بژاله - خه مگین، په ریشان - ئالوز -
- دهست تهنگ، دهستکورت.
- پریون (Peryûn):** گوری بوون.
- پز (Pez):** ئانکوا وی یا ده قودهق هه مان په یفا «پیژ» ه، کو ژ په یفا («پختن»؛ ئانکو: په حتن، پاتن) هاتیسه وهرگرتن، وهکی: نانپز (نانپیژ)، لی پرانیا جارن ئانکوا وی یا گریدایه ب په یفا بهری وی فه، وهکی: آشپز: خوارن لینه ر (طبّاخ) - زودپز: قازانا بوخاری (ژ بهر کو تشتی تیدا زوی دکه لیت) و..... هتد).
- پزا (Peza):** که لهک (ئه و تشتی زوی بکه لیت).
- پزاوه (Pezavê):** کوبره، ئیتوبین.
- پزشک (Pêzêşk):** پزشکی، نوژدار، دختر.
- پژ (Pej):** گر، کومت، چیا - ئه داث، کیم، پیساتی.
- پژاوند (Pejavend):** شینک (بین کو جلکا و هری پی دشون) - داری کو دادننه پشت دهری دا نه فه بیت.
- پژمان (Pêjman):** خه مگین - دلتهنگ - په شیمان.
- پژمردن (Pejmurden):** خه مگین

- بوون - چرمسین.
پژواک (Pejvak): ده‌نگ،
 ده‌نگغه‌دانا ده‌نگی.
- پژوم (Pejûm):** ده‌رویش - هه‌ژار -
 گه‌دا.
- پژوهیدن (Pêjûhîden):** لیگه‌ریان،
 قه‌کولین.
- پس (Pes):** لدویف، ل پاش (وه‌کی):
 پس فردا = ل دویف سو‌باهی را،
 دوزیا - پس افتادن = پاشکه‌تن)
 - ئالاقی په‌یوه‌ندیی یا کوئه‌م
 دبیتزینی (پا)، وه‌کی: (پس توهم
 آمدی؟ = پا توژی هاتی؟).
- پس (Pus):** پس، کور.
- پساپیش (Pesapîş):** پاش و پیش.
- پساوند (Pesavend):** د هۆزانی دا
 ئانکو: (سه‌روا «قافییه») - د
 ریزمانی دا ئانکو: پاشگر.
- پست (Pest):** کورت - ژیر - نشیف
 - چوننه (بی بها - مرۆقی بی بها)
 - قه‌لس.
- پست (Pêst):** ئار، ئاری قه‌لاندی
 بی گه‌می یان جه‌می یان نوکا کو
 بعهره‌بی دبیتزینی (سویق).
- پستتا (Pesta):** پاش
 قولچک (ذخیره) - جار، که‌رته.
- پستان (Pêstan):** مه‌مک، چچک،
 گوهان (بی‌ت ژنکا یان گیانه‌وه‌ری
 می).
- پستان بند (Pêstan bend):**
 ئیله‌ک، زه‌خمه.
- پستک (Pestek):** چوخک.
- پستو (Pestû):** پاش مه‌زه‌لک.
- پسته (Pêstê):** فسته‌ق.
- پس خورده (Pes xûrdê):**
 به‌رماییک.
- پسر (Pêser):** کور، بچویکی نیر.
- پسر اندر (Pêser ender):**
 نه‌فسی (نه‌فسی کور).
- پسرچه (Pêser beçê):** سنیه‌له.
- پسرخوانده (Pêserxandê):** ئه‌و
 کورئ کو که‌سه‌ک بو‌خوه
 خودانکه‌ت، ب عه‌ره‌بی
 دبیتزینی (تبی).
- پسرو (Pêserû):** کورت‌کریا په‌یثا
 (پسر)، ئانکو: کورکئ بچویک،
 کورکۆک.
- پسروار (Pêservar):** وه‌کی کورکا -
 د زاراوی فقه‌هی دا ئانکو ئه‌و
 باهرا کوژ میراتی بابینی دگه‌هته
 کوری.
- پسغده (Pesexdê):** چیکری،

- به رهه‌ف، ئاماده. **پس فـردا (Pes ferda):** دوزبا (پشتی دو رۆژتین دی).
- پس فرستادن (Pes fêrêstaden): زفراندنه‌فه.
- پس کوچه (Pes kûçê): کولانا بچویک و بن گرتی.
- پسندیدن (Pesendîden): په سه‌ندکرن، قه‌بویل کرن، هه‌لیژارتن.
- پسوند (Pesvend): پاشگر.
- پش (Peş- puş): موبی پاتکا هه‌سپی.
- پش (Puş): بوم، کوند.
- پشام (Peşam): هه‌ر تشته‌کی ره‌نگ تاری.
- پشت (Puşt): ژ ده‌رغه یان لسه‌ر تشته‌کی - ل پشت، لدویف - پشت - پشته‌قان.
- پشتاپشت (Puştapuşt): لدویف ئیک.
- پشت پا (Puştê pa): به‌رپیک - سه‌ر پی (به‌روفازئی بنی پی ی).
- پشت پایی (Puştê payî): درکه‌یه بۆ کورپی خرابکار (مخنث).
- پشتک (Puştekan): قولیپانک، قولیپنک - چوخک.
- پشت کوز (Puşt kûj): پشت قلوز، پشت قوز.
- پشتوار (Puştvar): پشته‌قان، په‌یثین (پشتوان، پشتیبان، پشت و پناه) ژی لکارن.
- پشک (Pêşk): پشکلین گیانه‌وه‌را - پشک هاقیتین (قرعة).
- پشک (Peşek): خوناڤ.
- پشک (Puşek): کیتک، پشیک، هه‌روه‌سا په‌یثین (پوشک، پیشیک، پیشی، گربه) ژی لکارن.
- پشلنگ (Puşleng): عیبه‌لو - پاشقه‌مای - سست و خاف - که‌له‌ین کو لسه‌ری چیا یان ده‌ینه چی‌کرن.
- پشم (Peşm): هری یا میه و حیشترا.
- پشه (Peşê): پیشی.
- پشیز (Peşîz): پوبله‌ک - پاری هوبرده یی کیم بها.
- پشیمان (Peşîman): په‌شیمان.
- پغنه (Pexne): پتپکین پیسترکی.
- پف (Puf): پف (بایی ده‌قی) - وه‌رمتی، باوی.

- پفج (Pefc):** ناڤا دهڤی (تف و گلیر).
- پفیوز (Pufyûz):** زهلامی سست و تنه‌ل و بی شیان و بی غیرهت.
- پک (Puk):** پش (تشتی کو نیڤا وی قاله بیت) - مه‌زن، قه‌له و - بی‌هن (هه‌وایی کو مرۆڤ یان گیانه‌وهر هلدکیشن) - لشیونا (ملق - میژ - فری) ده‌یت بو جگارکیش و قه‌لوینکیشا.
- پکر (Peker):** گیژ - سه‌رگردان - خه‌مگین.
- پکند (Pekend):** نان (خه‌لکی خواره‌زمی قی په‌یقی بکار دئین).
- پکنه (Pekne):** قه‌له و - قه‌زم (به‌ژن کورت).
- پگاه (Pêgah):** سپیده زوو.
- پل (Pul):** پر (جسر).
- پل (Pêl):** په‌حنی یا پیی.
- پلاس (Pêlas):** به‌رک.
- پلخ (Pelex):** گه‌وری، حه‌فک.
- پلخ‌تته (Pêlexte):** صافی‌نک (ئامانه‌کی کون کونه، کو ده‌خل و دانی تیدا دشون).
- پلشت (Peleşt):** پیس، دژین، قریتی، ب کیم و عه‌داف.
- پلغده (Pelexde-ê):** رزی، خراب بووی (بو هیتکا و فیقی بکار ده‌یت).
- پلک (Pêlk):** چه‌رمکی کو مژویلانک لسه‌رن.
- پلگان (Pêllegan):** پیسترک، په‌بیسک، ده‌ره‌جک.
- پلمس (Pelmes):** هیتجه‌ت، مه‌انه - دره‌و، نه‌وه‌یی - بیبه‌ختی.
- پلنگ (Peleng):** پلنگ.
- پلوان (Pulvan):** که‌رتکین د ناڤه‌را مشار و حه‌ودان دا (زاراوه‌کی جوتیارانه).
- پلوس (Pêlûs):** زمانخو‌ه‌شی، مه‌للاقی.
- پله (Pêllê):** پله، پایه (رتبه، درجه) - پیکیکن پیسترکی.
- پلیته (Pelîtê):** فتیله.
- پلید (Pelîd):** پیس (نجس).
- پلید ازار (Pelîd êzar):** زناکه‌ر.
- پناباد (Penabad):** پاره‌کی زیڤی بوو ب کیشا نیڤ مسقالی (نیڤ قران) کو لسه‌ر زه‌مانی قه‌جه‌را ده‌اته بکارئینان.
- پناغ (Pênax):** ئارمویش، داڤا ئارمویشی.

- پنام (Penam):** په روکړه کې سپی
 یې چوارکوژی کوژ په نښی دهاته
 چیکرن و زه رده شتی یان دئیخستنه
 بهر دهقی خوه و ل پشتقه گریددان
 لدهمی کو لهه مبهه راگری پیروز،
 ناقیستا دخواندن - فهشارتی.
پناه (Penah): پشته فان - زیره فان -
 سیبه را دیواری.
پنپه (Penbê): په مبی.
پنج (Penc): هژمارا پینج (۵).
پنجاه (Pencah): هژمارا
 پینجی (۵۰).
پنج پا (Penc pa): کیتواله، قرژال.
پنجره (Pencerê): په نجره.
پنجگان (Pencgan): پینج پینجه.
پنج گاه (Penc gah): نیک ژ
 ناوازین موزیکا ئیرانی یه.
پنجول (Pencûl): په ننجین
 گیانه وهرین درنده.
پنجه (Punçê): نه نی - مویین
 هنداقی نه نیی - نه و په روکی کو
 ژنک دئیخنه نه نیا خوه.
پند (Pend): په ند، شیرت - ناقی
 فرنده کی یه کو وه کی قهلی یه بهس
 ژ وی بچوبکتره.
پندار (Pendar): هنر - دالغه -
- گومان - سهیر - دفنلندی.
پنزه (Penzê): داوت، گوڅه ند.
پنگ (Peng): ئویشیی خورمی (چ
 خورمه پیڅه بن یان پیڅه نه بن).
پنگان (Pêngan): په یاله، فنجان.
 ههروه سا (بنگان، فنجان، پیاله)
 ژی لکارن.
پنهان (Pênhan): فهشارتی،
 نه پهن، نه دیار.
پنیر (Penîr): په نیر.
پوچ (Pûç): خرش.
پوده (Pûdê): کهفن و پیتی.
پور (Pûr): کور، پس.
پوران (Pûran): نافه که بوژنکا.
پور دستان (Pûrê destan):
 روسته می زال.
پوزخند (Pûzænd): ناقی جوره
 که نی یه کی یه کو بو کیمکرن و
 یاری پیکرنی دهیته بکارئینان کو
 بهه ربه دیبیزنی (استهزاء).
پوزش (Pûzêş): لیبورین.
پوسانه (Pûsanê): زمانخوه شی،
 مه للاقی.
پوست (Pûst): پویست، چه رم.
پوش (Pûş): خیفه تا مه زن - په رده -
 جلک - زری و کومزری.

- پوشاک (Pûşak):** هەر تشتی کو بکهنه بهرخوه.
- پوشال (Pûşal):** پویش و پهلهخ.
- پوشی (Pûşî):** په رۆکهک بوو کو شاشک و شویتک ژێ دهاتنه چیکرن.
- پوشیدن (Pûşîden):** د بهرخوه کرن.
- پوک (Pûk):** خرش - پویش و پهلهخ.
- پوکه (Pûkê):** قالکا فیشه کی.
- پول (Pul):** پر (جسر).
- پول (Pûl):** پاره.
- پولاد (Pûlad):** پیلا.
- پولک (Pûlek):** پویلکه - پویلکه کیت ماسی - کورتکریا په یفا (پول: پاره) یه.
- پولکی (Pûlekî):** پاره په ریس، یی کو چه ژ پارا دکهت - بهرتیلخۆر.
- پونگ (Pong):** کیفکو، کیفکویی.
- پویدن (Pûyîden):** غاردان، به زین، بله ز چوون - لیئگه ریان و لیئغه کۆلین.
- په (Peh):** بۆ سهه رسورمانی بکار دهیت (پهح، وهح، حهه و ..... هتد).
- پهرو (Pehrû):** پنی.
- پهره (Pehrê):** زیره فانی - چاقدان.
- پهلو (Pehlû):** رهخ، ئال، کنار، کیلهک.
- پهلو (Pehlev):** ملله تی پارت؛ ههروه سا وهکی دبیتژن «پهلوی»، ئانکو پارتی (ملله تی پارتی - بنییره: «پارت») - شار، باژیر - دلیر، ب هیتز (ئه و ژێ ژ بهر هندی) یه کو پارتی (پهلوی) د میتچاک و دلیر بوون.
- پهلودادن (Pehlû daden):** هاریکاری کرن.
- پهلودار (Pehlûdar):** مالدار و زهنگینی کو کهس و کارین وی خیری ژ وی و مالی وی ببینن.
- پهمزک (Pehmezek):** سیخور.
- پهن (Pehn):** پان، پهحن، بهرین.
- پهن (Pêhên):** پشکلی ههسپ و هیتستر و کهرا.
- پهنا (Pehna):** فرهه، بهرین - فرههی، پانی.
- پهناور (Pehnaver):** گهلهک پان، بهرین.
- پهند (Pehend):** طهله، طهلی.
- پی (Pey):** دهمارین سپی یین دریتژ د لهشی گیانهوهر و مرۆفان دا کو ژ دهماغ و نخاعی دهردکهشن و ل

- پیچیده چشم (Piçîdê çêsm):**
چاڤ وور، چاڤ ویر.
پیدا (Pêyda): ناشکهر، په‌پیدا.
- پی در پی (Pêy der pêy):**
لدویڤ ئیک، به‌رده‌وام.
- پیر (Pîr):** پیر، دانسال - لدهڤ
صوفی یا ئانکو (رتبه‌ر و ری
نیشانده‌ر).
- پیرار (Pîrar):** پیرار، به‌ری دوو
سالا.
- پیراستن (Pîrasten):** خه‌ملاندن.
- پیرامون (Pîramûn):** دۆرماندۆر،
ده‌وروبه‌ر.
- پیراهن (Pîrahen):** فانیلین زه‌لاما
یان ته‌ته‌کی ژنکا.
- پیرایشگاه (Pîrayêşgah):**
سه‌ر تراشخانه (حلاقه).
- پیروج (Pîrûc):** عه‌لوک.
- پیروز (Pîrûz):** سه‌رکه‌فتی (د شهران
دا).
- پیش (Pîş):** به‌ر، به‌رامبه‌ر، هه‌مبه‌ر -
به‌ری، وه‌کی: (پیش دم = به‌ری
بیته‌نه‌کی) - لجه‌م - سه‌رکه‌که
به‌رامبه‌ر (ضمه) یا عه‌ره‌بی.
- پیشاب (Pîşab):** میز، ده‌ستاڤا
زراف.
- سه‌ر زه‌ڤله‌کا به‌لاڤه‌ دین دا هاتن و
چوون و لقلقین ب ریکا وان بیته
ئه‌نجامدان، ب عه‌ره‌بی دبیتژی
(عصب) - شه‌نگسته، ئاساس -
لدویڤ، ل پشت - پی (ئه‌ندامه‌کی
له‌شی یه).
- پیاپی (Peyapey):** لدویڤ ئیک،
به‌رده‌وام.
- پیاده (Pîyadê):** په‌یا - د یاریا
شه‌ترنجی دا هه‌ر شازده‌ جندینه.
- پیاده‌رو (Pîyadêro):** شوسته،
ره‌سیف.
- پیاز (Pîyaz):** پیغاز.
- پی افکندن (Pey efkenden):**
دانانا به‌ری بنیاتی.
- پیاله (Pîyalê):** په‌یاله، فنجان.
- پیام (Peyam):** په‌یام.
- پی بردن (Pêy burden):** شه‌دیتن،
سه‌ره‌لبوون.
- پیجامه (Pîcamê):** بیجامه.
- پیچ (Pîç):** لیک بادای، وه‌ریادای -
چه‌میای - بورگی - هه‌ر گیایی کو
لدور تشتا بنالییت.
- پیچپا (Pîçpa):** کیڤزاله، قرژال.
- پیچه (Pîçe-ê):** پۆشی، پیچه،
خیلی.

- پیش آمد (Pişamed):** رویدان (رویدانا کو ژ نشکه کیقه روی بدهت).
- پیشانی (Pişanî):** ئه نی - بهخت، شه نس - ژ ههژی و بسهرقه - دفتبلندی و خوهمه زنکرن - ترانه و گه لته - زرشه رمی - بی ده لنگی و بیعاری.
- پیشاوند (Pişavend):** پیشگر.
- پیشرفت (Pişreft):** به رهف پیشقه، پیشکه تی.
- پیشکار (Pişkar):** که سی کو لبر دهستی به رپرسه کی مه زن کار دکهت و هنده جارا شولیت وی برتقه دبهت - به رپرسی دارایی بی پارتزگه هی - ئه و که سی کو د نانپیشخاناقه نانی ژ تهنویری دئینته ده.
- پیشکش (Pişkêş):** خه لات، دیاری.
- پیشگاه (Pişgah):** ده رازینک - بهر تهختی شاهی.
- پیش گفتار (Piş guftar):** پیشگوتن.
- پیشهاد (Pişnehad):** پیشنیار.
- پیشوا (Pişva):** سه رکرده، ربه ر، ری نشانده ر.
- پیشواز (Pişvaz):** پیشوازیکن.
- پیشوند (Pişvend):** پیشگر.
- پیشه (Pişê):** شول، کار، پیشه.
- پیشیار (Pişyar):** خزمه تکار - شاگرد - هاریکار - جیگر.
- پیغاره (Piñarê):** ته عن.
- پیغاله (Piçalê):** په پاله.
- پیغام (Pêyxam):** په پیام.
- پیغامبر (Pêyxamber):** په پیامبر، پیغه مبر.
- پیغان (Pêyxan):** په ایمان - سوز - مهرج.
- پیک (Peyk-Pêyk):** پیلک، قاسد.
- پیکار (Pêykar):** شهر، جهنگ.
- پیکان (Peykan- Pêykan):** کوما پیلکا - پرته کا سه رتیژا ئاسنی یه کو دئینخه سه رتین رما و تیرا.
- پیکر (Pêyker):** که له خ، له ش - په یکه ر، بوت - که قال، تابلو - د زانستی ماتماتیکی دا ئانکو (رقم)، بو نمونه: (۷۶۵) هژماره کا سی رهقه م (سه پیکری یه کو ژ ۵)، ۶، ۷) پیک دهیت.
- پیگرد (Pêygerd):** لدویچوون (تعقیب).

پیل (Pîl): فیل.

پیلپا (Pîlpa): پی بین فیلی -

خودانی پی بین مینا بین فیلی -

ناقی نیشه کی به کو دکفته بین

مروقی، ب عه ره بی

دیترنی (داء الفیل) - جوړه کی چه کی

به وه کی گورزی به - ستوینی کو

دادنه بن بانی - جوړه کی په یالا کو

مه پی پی فهدخون.

پیلو (Pîlû): سیواک (کوژ دارا

«نهراک» دهیتته چیکرن)،

ههروه سا بو فرچی دانا نه فین

دهستکرد ژی دهیتته گوتن.

پیه (Pîlê): ته فنه کی نازکه کو کرمی

نارموبشی ژ دهقی خوه دینته دهر و

لدور خوه دپیچت، نه ف ته فنه ب

گهرماتی به کا تایبهت دبیته

نارموبش - نافزه (پدین وهرمتی و

نه داف گرتی).

پیمان (Pêyman): په یان، سوز -

هه فبه ست - مهرج.

پیمودن (Pêymûden): ری

قه برین، قوناغ قه برین (ههروه کی

دهمی ری فنگه ک ژ جهه کی دده ته

ری و تاکو دگه هیته جهی

بیهنقه دانی، دی بیترت من هنده

ری یا فه بری) - پیشان، کیشان.

پینکی (Peynekî): هینشکیت

خه وی.

پینو (Pînú): که شک.

پینه (Pînhê): پنی (پنیین جلکا و

پیلافا و..... هتد) - په قیشکین

رهق بووی، کول دهستی دیار دبن

ل ژیر کارتیکرنا زیده کارکرنی -

نهو پنی یا کول نه نیا مروقی

نقیترکه ر دیار دبیت ژ بهر زیده

چوونا بو سوجدی.

پیواز (Peyvaz): شه فره فینک،

چه کچه کیله.

پیوستن (Pêyvesten): پیکفه

نویسیان، گه هشتنه هه ف - هه رده م.

پیوند (Pêyvend): گه هشتنه هه ف،

پیکفه نویسیان - مرو فاهینی،

خزمانی - پیک (زاراوه کی

جو تباری به - پیک کرن -).

پیوندی (Pêyvendî):

په یوهندی (علاقات) - خزمانی -

دارا کو هاتبیتته پیک کرن.

پیه (Pîyê): دوهن، بهز، دینگ.

پیه سوز (Pîyêsûz): چراکی ب

فتیله کو لشوینا گازی، ب دوهنی

کار بکه ت.

تاب (Tab): بادانا کو دکہ قیثہ پرچن
و وهریسی - روناکی - گهرماتی -
شیان - زاخ - قرار (بیپهن فرهی) -
هیترک .

تاباک (Tabak): تا (حرارة) -
دلقتوک - نهرهحه تی .

تابان (Taban): شهوقدهر (وهکی
شهوقا هه یقی) .

تابستان (Tabêstan): هاقین،
وهرزی هاقینتی .

تابوک (Tabûk): ژور،
پاشمه زهلک .

تابه (Tabê): ئاقله وریک .

تابیدن (Tabîden): شهوققه دان،
ته بیسین - تشتی کو بهیته لیک
بادان .

تابین (Tabîn): بندهست، ژیردهست
- فه رمانبهر - جندی یق کو چو
پلین له شکه ری نه بن .

ت (Ta): پیتا چواری یه دئه لفابییا
زمانی فارسی دا کو مشه جاران
دبیته (د)، وهکی: (توت: تود =
توی، توختن: دوختن = دورین (بو
جلکا)، کتخدا: کدخدا = مه زنی
گوندی) .

تا (Ta): ئالاقی په یوهندی یی یه،
وهکی: (از مشهد تا تهران = ژ
مه شهه دی تا تهرانی) -
طا (رهخه کی باری، رهخه کی کاغز
یان په روکی طاکری - کت (بهروفاژی
جوت) - لدویف هژمارا دهیت و
ئانکویا دانه ددهت، وهکی: (دوتا =
دو دانه، سی تا = سی دانه) -
داف (دافین بهنکا، دافین موی،
دافین تیلین سازی «ژهه») -
ههروهسا ناقی داره کی یه ژی کو
په یفا (داغداغان) پترتر بو دهیته
بکار ئینان .

تاڀال (Tapal): ريخا چيڻي.	تارا (Tara): ستيڀر.
تاڀو (Tapû): ٿامانه ڪي مهزنه ڪوڙ	تاراج (Tarac): تالان.
ٿاڃا جيڙڪا دهاته چيڙڪرن و دهخل و دان دڪرنه تيڍا.	تارانڊن (Taranden): هاڙو تن - دوورڪرن - دهريخستن - بڙاله ڪرن.
تاتا (Tata): لالوته، تورتوري.	تارتار (Tartar): ريتال ريتال، پرت پرت، ڪه رڪهر.
تاتلي (Tatêlî): سوفره، خوان.	تارتن (Tarten): ته ٿنڀيڙڪ، داڀيروشڪ.
تاتو (Tatû): هه سڀي ڪورتڪ و تيڀر موي ڪو بو غارداني گهلهڪ بهيڙه.	تارڪ (Tarek): سهر - راستڪا سهري. ل ههروهسا په يقيني (تار، تاره، ڪاچڪ، ڪلاڪ، ڪلال، هباڪ) ڙي لڪارن.
تاتوره (Tatûrê): وهريسي ڪو دڻيخنه پين دهوارا و لجهه ڪي طهول بڪهن.	تارم (Tarem): گونبهه (قوبه) - خانيني ب داراهاتبيته چيڙڪرن - پيسترڪا داري يان ٿاسني.
تاتول (Tatûl): دهڻ خواهه.	تارميج (Tarmîx): مڙ، مڙهوي.
تاچه (Taçê): جهال.	تاريڪ (Tarîk): تاري.
تاختن (Taxten): غاردان - هيڙش برن - بهزانڊن.	تاز (Taz): مروڙي پويچ و بي بها - گه نجي ڪو حهڙ شوليڻ پويچ بڪهت.
تاخيڙه (Taxîrê): بهخت، شهنس - قهدهر (ٺهڻ) په يقه ب باوهريڻ ٿولي قه گريڍايه و ٿانڪوا وي ٺهوه نه صيب يان قسمه ته يي ڪو پيشدهم يانڙي چيتر بيڙين بهري بوونا مروڙي، بو مروڙي هاتييه ده سنيشانڪرن).	تازانڊن (Tazanden): بهزانڊن (بو هه سڀ و دهوارا دهيت گوتن).
تار (Tar): بهنڪ، دهزي - داڻ - ته ٿني ته ٿنڀيڙڪي - ٿالاهه ڪي موزيڪي يه (بڙق) - راستڪا سهري - تاري.	تازه (Tazê): نوو - ڪه يه خواهه و دلڙه ڪهر - گهش.
	تازي (Tazî): تازي - عه ره ب، عه ره بي، وه ڪي ديڙن: (اسب

- تازی = ههسپچ عه ره بی).
تازیانه (Tazyane): شلاق (بی کو دهوارا پی دبه زینن یانژی مروفا پی دقوتن).
تاژ (Taj): خیشهت، کوین - نازک - خوین شرین، ههستی سفک.
تاس (Tas): ترارکی سفری - زار (النرد) - سه ری بی سوی، شامی (اصلح) - خه م - بی قراری و بی نارامی.
تاسانیدن (Tasanîden): بی هیز کرن - خه ندقاندن - بی دهنگ کرن.
تاسه (Tasê): خه م - بی قراری و نه نارامی - مه هبیران (ئهو حاله ته کو لدهف ژنکین ئافز دیار دبت ده می کو دلج وان ژ هندهک تشتا رهش دبیت و هندهک تشتین دی بۆ دینه داخواز).
تافتان (Taftan): سه وکیت ته نویری.
تافتن (Taften): بادان - هلکرن و شه و ققه دان - شاراندن و سۆز کرن.
تاک (Tak): دارا تری (دارمیو).
تاکستان (Takêstan): ره زئی تری.
تالاب (Talab): حه ود - مه له فانگه ه.
تالار (Talar): ژۆرا مه زن، هۆل.
تاوان (Tavan): تاوان.
تاول (Tavel): په قیشک (ئه قین کو لسه ر دهستی دیار دبن) - گۆلک، گۆلکی نیر.
تاهو (Tahû): مه ی، عه ره ق (یا کو ژ ئافا میویرا هاتبیته چیکرن).
تب (Teb): تا (حرارة).
تبار (Tebar): نه ژاد، خانه دان، بنه مال.
تباسیدن (Tebasîden): ژ بهر زیده بوونا گه رمه پی ژ حالچوون، فه راک، ئه له مک.
تبان (Tebanî): ده ست دانه هه ف ژ بۆ بهه قرا ب کاره کی رابن.
تبخال (Tebxal): تامپسک، شه فترسک.
تبر (Teber): ته قر، ته به رک.
تبرک (Tebrek): که له.
تبست (Tebest): خراب بووی (فاسد) - بی که لک و ژ کارکه فتی.
تبستغ (Tebestux): که سی کو بله ز باخفیت.
تبشی (Tebşî): فه رخه سیینی (سیینی یا مه زن).

تیند (Tebend): فہند و فیل، حیلہ.	نہ کریت.
تینگ (Tebeng): طہبہ کین فیقی یین کوژ شفقین داری بہینہ چیکرن (طہبہ ک، سہ لک، زہنبیل، سہ فی و..... ہند)۔ دہف و داہول - ہہروہ سا دہنگی زہنگل و چنگ (ناقوس) ئی یہ ژی. ہہروہ سا پہ یقین (تبکان، تنگان، تبوک، تینگ و تینگو) ژی لکارن.	تخت (Text): کورسیکا شاہینین. تخت اردشیر (Textê Erdeşîr): ناقئی ئیک ژ ناوازین کہہ فنین موزیکا ئیرانی یہ. تخت خواب (Textêxab): تہختی نشستنی. تختہ (Textê): دہپی داری - ہہر تشتی کوراست و پہن بت، وہکی: (مہحفویرا، پارچین ئہردی، وہرہقین مہزنین کاغہزی یان ئاسنی و..... ہند)۔ فہرشئ کو مربا لسہر دشون - تابوت.
تپانچہ (Tepançê): شہق، زللہہ (یین کو مروٹ ب دہستی دادنتہ روپی کہسہ کئی دی)۔ دہبانجہ، وەرور.	تخجم (Tex- Texeccum- cum): نہ پیروز، پی برہشک، بی یوم، بی ئیفلہح.
تپنکوز (Tepenkûz): دہبہنگ، حوتک، بی فہم.	تخس (Texs): گہرمی، تا (حرارۃ)۔ دلقتک ژ بہر خہم و کوفانا.
تپہ (Teppê): گر، تہل.	تخش (Texş): تیر، تیرو کشان - سہری جقاتی.
تپیدن (Tepîden): لہرزین - بی قہراری، نہ نارامی - دلقتک.	تخشا (Tuxşa): براثکہر.
تتربو (Tetrebû): ترانہ، یاری.	تخشایی (Tuxşayî): کارگہہا چیکرنا چہکی.
تتری (Tutrî): سماق.	تخلہ (Texle-ê): گـوـپال - ہویرہویرک و پرت پرت.
تتق (Tutuq): خیقہت، کوین.	تخم (Tuxm): طوٹ (بذر - نطفہ)۔
تجارہ (Tecare-ê): جانیکی ہہسپی، بی کوہیشتا زین لی	

ترب (Turub): تفریت گیانه و هرا.	هیک - گون، رطلین مرؤقی یان
ترس (Ters): ترس. پیس، قه حبه.	تخمه (Tuxme-ê): نه ژاد، بنیات -
ترسا (Tersa): یی کو بترسید - مه سیحی - عیباده تکهر و خودیناسی ئولجی مه سیحی یه، کو د دیرئی قه دروینت و ل ویرئی ب طاعت و عیباده تی مژویل دبت (راهب).	تؤفکیّت زه بهش و گوندور و کولندا.
ترسو (Tersû): ترسنوک، کولافه.	تر (Ter): نیشانانا هه قبه ریج، وه کی:
ترش (Turş): ترش.	(بهتر = باشتر، بزرگتر = مه زنتر، مهتر = چیتتر) - نوی - ته پ، شل (بهرؤفاژی هسک).
ترشیدن (Turşîden): ترش بوون.	ترا (Tera): دیوار - سکر.
ترغ (Turux): هه سپی رهنگ سؤر.	تراز (Teraz): خه مل - نه خش و نیگارین لسه ر په رؤکا - میزاننا به ننا ی.
ترغو (Terxû): جوره کنی حه ریری رهنگ سؤر.	ترازو (Terazû): تراز ی.
ترفنج (Terfenc): دژوار، ریکیت	تراشیدن (Teraşîden): تراشین.
	تراک (Terak): شهق شهق بووی - دهنگی کو ژ شکه ستنا تشته کی رادبیت، ههروه سا بؤ دهنگی برویسی یا ژی لکاره.
	ترانه (Teranê): سررود - ئاواز - هؤزانا دوریزی (دو بهیتی) - ته ر و طول - دل به را جوان - طولازی روی دهلال.
	تراهی (Terahî): فیقیی ژ نوی بگه هیت.
	ترب (Turub): تفریت مه زن.

- تاسی، ئاسته‌نگ. تاشریب (جوره‌کی خوارنی یه).
ترفند (Terfend): فه‌ند و فیئل - دره‌و - قه‌لپ، سه‌خته - ئاخفتین بی مه‌عنه.
ترقه (Tereqqê): ته‌فته قوشک.
ترک (Terek): شه‌ق شه‌ق، دهرزتی - خه‌نده‌کا کو لدۆرماندۆری که‌له‌ی ده‌یته کولان - نیای - ته‌ر، شل - کچکا نه شوی کری - جوړه‌کی حه‌لاوی یه.
ترک (Terk): کومزری (کولائی ناسنی کو شه‌رفانا دشه‌را دا دکرنه سه‌ری خوه) - پاتکا سواری ده‌می کول هه‌سپی سوار.
ترکش (Terkeş): کیسکی کو تیرا دکنه تیدا (تیردانک).
ترکه (Terke-ê): شقک، ترک.
ترکیدن (Terekîden): دهرزین - شکه‌ستان - په‌قین.
ترلک (Têrlêk): قه‌میسی هچک کورت - نه‌عال، شمک.
ترمه (Têrme): شال، جوړه‌کی په‌رۆکی یه.
ترمه (Terme- Turme): ته‌حتبی زینا هه‌سپی.
ترنانه (Ternanê): تاشریب (جوره‌کی خوارنی یه).
تروال (Terval): چقی زراف یی داری - به‌لگی شینکاتی یا.
تروند (Tervend): فیقیبی نوی گه‌هستی.
تره‌بار (Terêbar): هه‌می ره‌نگین فیقی و شینکاتیبی خوارنی.
تریت (Terît): ته‌شریب، نانن هوبیره‌ویرکری د ناث ئافکی، شیری یان ئافه‌ماستی دا.
تریز (Têrîz): ده‌مه‌نا جلکی، دانگ.
ترین (Terîn): نیشانا هه‌قه‌رکرنی، وه‌کی: (به‌ترین = باشتین، داناتین = زاناتین).
تریوه (Terîve): ریکا پرکه‌ند و کۆر.
تز (Tez): ددانکییت کلیلی - فرنده‌کی خوه‌شخوانه - که‌چهل، شامی (اصلع).
تژده (Tejde): ده‌ستحه‌قی کو ئاشقان وهردگریت به‌رامبه‌ر ئارکونا گه‌می - ده‌ستحه‌قی کو ئاشچیکه‌ر وهردگریت به‌رامبه‌ر تیژ کرن یان چیکرنا ناشی.
تس (Tus): بایی کو بی دهنگ ژ

- قوئی دهرکه قیبت - تف، گلینز.
تس (Tes): شوق، زللهه.
- تساجه (Tesaçê):** تیمساح - نهههنگ.
- تسمه (Tesmê):** قایشا چهرمی، که مهربه ندا چهرمی.
- تش (Teş):** کورتکریا په یفا (آتش = ناگر) - ته بهرک، ته فکر.
- تش (Têş):** تیهنی.
- تشت (Teşt):** ته ست.
- تشت (Têşter):** د ئایینی زهردهشتی دا ناغی فریشتا بارانی یه.
- تشلخ (Teşlîx):** جی نشیژک، سوجادک، شه ملک.
- تشنک (Teşnek):** ئەو جه ژ ههستیج سهری یی کول بچویکاتیج نهرم.
- تشنه (Têşnê):** تیهنی.
- تشی (Teşî):** سیخور.
- تشییه (Teşîrê):** ته بهل، مه پمه (ئیک ژ پی یاریکین بچویکایه).
- تف (Tef):** گهرمی - هلم (بخار) - رو ناهی.
- تف (Tuf):** تف، گلینز.
- تفاله (Tufalê):** سومارته.
- تفت (Teft):** گهرم - ب جم و جۆل - ب لهز.
- تفتان (Teftan):** گهرم و شاریای - که ره کئی نانی - ناغی چیا به کی یه ل سهر توخیبجی ئیران و نه فغانستانی کوجارجارا هلمما گهرم ژ دهغی وی دهرده قیبت.
- تفته (Teftê):** تهغنی تهغنیپرکجی - گهرم بووی.
- تفتیک (Teftîk):** هری یا نهرم.
- تفسه (Tefsê):** پنیکیتن رهش بیتن کول سهر رویت مروغی دیار دبن - خه م و دل که سه هری - بنیره: (تاسه).
- تفش (Tefş):** شیهه تکران، نسحه تکران، گازنده ژیکرن.
- تفنگ (Tufeng):** تفهنگ.
- تک (Tek):** کت - تنی - ئیکانه - کیم - بن (قعر) - غاردان.
- تک (Tuk):** نکلی فرندا - سه ری تیژی ههر تشته کی وه کی شوپژن و خه نجهر و پم و..... هتند.
- تک (Têk):** پاری.
- تکاپو (Tekapû):** شه کۆلین، لیگه ریان.
- تکان (Têkan):** لقلقین، له رزین.

- تکاور (Tekaver):** به زوک، بی کو دکه ته غار - هه سپی کو حییل بکه ته غار.
- تک (Tek tek):** ئیک ئیکه.
- تکز (Tekej):** توئی دنات به رکی تری دا.
- تکل (Tekel):** میها ب شاخ - زه لامی گهنج و به زن بلند، زه لام باش.
- تک لپه (Tek leppê):** ئیک لب (هه گیایه کی کو دندکا وی ئیک لب بیت، وه کی: گه می و جه هی و..... هتد).
- تکمار (Tukmar):** تیرا کو سه رکی تیر پیغه نه بیت.
- تکمه (Tukmê):** مه هیک، قومچه، قولپک - ئالافه کی بچوبکه کو هه رگه ر بده وسینن دی گلوپ هه لب بیت یان زهنگ هیته لیدان و..... هتد (پلاک).
- تکند (Tekend):** کولکی مریشکا.
- تکو (Tekû):** موئی خه له ک و قزاقز - نانئ دوهن دای.
- تکوک (Tekûk):** جاما مه یی، جاما عه رقی.
- تکه (Têkkê):** پرت، کهر - پاری.
- تکه (Tekkê):** بزنی نییر - بزنی کو ف بهر په زی دکه قیت (سه رکیشی په زی).
- تکیده (Tekîdê):** له غه ر، لاواز، زراش.
- تگرگ (Tegerg):** گز لوک.
- تگل (Têgel):** پنی یین کو دئیخه جلکین دریای.
- تلاتف (Telatûf):** پیس و قریژی - دهنگ و دور و قه ره بالغ.
- تلاش (Telaş):** بزاش، پینکول.
- تلالا (Telala):** دهنگ - گازی - ئاواز - سترانیبژی.
- تلان (Tellan):** گه له ک قه له و، بخوه فیه.
- تلخ (Telx):** ته حل - مرؤقی بی لوق و بی طبعه ت.
- تلخه (Telxê):** زه رداش.
- تلکه (Telekê):** پاری کو ب فهند و فیل ژ ئیکی هاتیبته ستاندن.
- تلمبه (Tulumbê):** ئالافه که کو ئاقی پی ژ بیرئ دکیشنه ده ر (په مپه).
- تلنگ (Teleng-Tuleng):** داخواز - ئاره زوو - پیویستی - گه دایی، خاستن، هه روه سا په یقا

- (تلنه) ژى لكاره. **تلو تلو (Têlu-têlu):** هه ژهه ژۆك، تى و تى برېڅه چوون (دهمى) مرۆڅ سه رخوهش دبیت). **تلوك (Telûk):** ئارمانج. **تله (Tellê):** طه له، طه لى. **تله (Têllê):** دهره جك، پيپكيتن پيستركى. **تلى (Tulî):** كيسكى كو دهرزبك و به نكا بكنه تيدا. **تم (Tem):** تارياتى - ره ساتى - هلم، مژ - نه خووشى به كا چاقى به. **تماخره (Temaxerê):** ترانه، يارى، سحبه ت. **تماغه (Tumaxê):** كولاڅ. **تمرگيدن (Temergîden):** ناخفتنه كا كولانكى به نانكو روينشتن، بۆ نمونه هه گهر ماموستا بيژيته قوتايي ته بهل روينه، دى بيژيتى: «بتمرگ = (Bêtemerg)، كو نيزيكى (وهلى به، بقه لعه) يا مه به. **تمليت (Temlît):** سه ربارك - ره خه كى بارى. **تمنده (Temende):** لالوته، تورتورى. **تمنه (Temene):** شوپنا كو خيڤا پي ددروين. **تموك (Temûk):** ئارمانج - جوړه كى تيرا كو سه رى وان په حن بوو و هه گهر چووبا د له شى را ب ساناهى ژى نه دهاته دهر. **تن (Ten):** له ش، كسه له خ، به روبه دهن. **تناور (Tenaver):** قه له و - ب هيژ (بۆ مرۆڅ و گيانه وهر) و ئازا (بۆ دارا). **تنبان (Tenban):** شه لوال، بيجامه. **تنبسه (Tenbesê):** مه حفوير، فهرش. **تنبېك (Tunbek):** طمبلك (ئالافه كى موزيكى به). **تنبل (Tenbel):** ته مبهل، كه سلان، بى كار، كه دوه ر. **تنبل (Tunbul):** فيل، حيله - جادوو (سحر). **تنبو (Tenbû):** جوړه كى خيڅه تايه. **تنبور (Tenbûr):** ته مبيور (ئالافه كى موزيكى به)، ههروه سا (دنبه) ژى لكاره. **تنبوشه (Tenbûşê):** بۆرپيا كو ژ

رازی بوون (یئ کو بهریکی هندی
ماپنه پیته کوب کاره کی رابیت
لی وی قه بوول نه دکر و ل داویئ
رازی بیت کو وی کاری بکته).
تندرست (Ten durust): ساخلم،
لهش ساخ.

تندرو (Tundrû): یئ کو بله ز
بچیت - توره (یئ کو زوی
بفوبریت) - بی ترس - لیف و
لامتور شور - به خیل.

تنده (Tunde): سه رنشیف،
ژوردانی - بشکوژ - به لگی داری
یئ کو ژ نوی دهر دکه فیت.
تندیس (Tendîs): وه کی له شی -
په یکه ر، بوت.

تنزیب (Tenzîb): فانیله - په روکی
سپی کو فانیلا ژئ چیدکه ن یان
دادنه سهر برینا.

تنک (Tunuk): تهنک - په حن -
کیم جه فه گر.

تنکه (Tunuke): دهر پی کورت،
ته بانه.

تنگ (Teng): تهنک (جهی تهنک)
- دؤل، نهال - تهنکا دهوارا -
جهال - بار، خرار، بو نمونه
دیژن: (تنگ شکر = باری)

ئاخا جیر کاده پته چیکرن و د ناڅ
ئاڅا هیا دا بکار دئین.

تنبوك (Tenbûk): نهو رهخی زینا
هه سپی یئ کو (رکاب) پیته بیت.
تنبیدن (Tenbîden): له رزین -
هه رفین - دل قوتک.

تنخواه (Tenxah): پاره - زیر -
متا.

تند (Tund): تیژ و برهک - چست و
چه لهک - طام تیژ، وه کی طاما
فلفلئ - بی طبعهت، توره -
نه ترس - به لاکر - بلندا هی.

تنداب (Tundab): بهزهک (ئاڅا کو
لسهر ئوردی یان د مشارا دا
به زیت ژ بهر سه رنشیفی یا وان)
- تیژاڅ.

تندباد (Tundbad): هر هبا، توفان.

تندبار (Tundbar): گیانه وه ری
درنده و گه زنده یان له قه اڅیژ و
پیته دهر، گیانه وه ری تازار گه هینه ر.

تندخو (Tundxû): به دفه ر، بی سنج
- توره.

تندر (Tunder): دهنگی گرگرا
ئه ورا، یان هه ر تشتی کو وه کی
ئه ورا گرگری بکته.

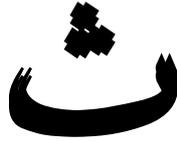
تن دردان (Ten derdaden):

- شەکرى کو درکەيه ژ لیڤین
دلەبرى).
- تنگ (Tung):** گوزک، جەرک.
- تنگاتنگ (Tengateng):**
دناڤیکرا، د بنیکرا.
- تنگبیز (Tengbîz):** بیژینک.
- تنگنا (Tengna):** جـهـی
تەنگ (کولانا تەنگ، ریکا
تەنگ) - تەنگی - دژواری -
جەخت، فشار.
- تنگە (Tengê):** جەهەکی تەنگ ژ
دەریایی د ناڤهینا دو هسکیا دا
کو دو دەریایا بگه‌هینته ئیک، ب
عەرەبی دیژنێ «مضیق»،
وهکی (تنگە ە هرمز = مضیق
هرمز، تنگە ە سوئز = مضیق
سوئز) - پرتەکا بچویک ژ زیری
یان زبقی.
- تنگیاب (Tengyab):** تشتی کو
بزه‌مه‌ت بدەست بکەڤیت.
- تنو (Tenû):** زاخ، شیان.
- تنور (Tenûr):** تەنوبر.
- تنوره (Tenûrê):** جوړه‌کی جل و
به‌رگتی شەری یه.
- تنوز (Tenûz):** شکەن، دەرز.
- تنومند (Tenûmend):** بخوڤه،
- قەلەو - بەژن بلند - ب هیتز - ئازا.
تنه (Tenê): لەشی مروڤی -
دار (هەر ژ ئەردی تا چقا) - تەڤنی
تەڤنپیرکی.
- تنه‌ها (Tenha):** کت - تنی -
ئیکانه.
- تنیزه (Tenîzê):** دەهمەن، دەهمەنا
چپای یان دەشتی.
- تو (To):** تو (جیناڤی دووی یی
کت).
- تو (Tû):** تیدا، دناڤدا.
- تواسی (Têvasî):** مەحفویرا ب
نەخش.
- توان (Tevan):** هیتز - زاخ - شیان.
- توانا (Tevana):** یی ب هیتز - یی
ب زاخ - یی ب شیان.
- توانستن (Tevanêsten):** کارین،
شیان، پی چیبوون.
- توبان (Tûban):** ئەو دەریپین کورت
یی کو وەرزششان دکەنه پی خوه
لدەمی یاریا خوه لیکدانێ.
- توبره (Tûbreh):** چنتکی کو
نیچیرشان یان ریتنگ خوارنا خوه
یان که‌لوپه‌لین نیچیری دکەنه تیدا
و ب ملی خوه‌ڤه‌دکەن - جهۆری
کای و جەهی (جهۆری دەوارا).

- توبه (Tûbe):** كه سكو سۆر، كه سكوئالا (قوس قزح).
توب (Tûp): ته په - توبا په رۆكى - تۆپ (كو وئ ژى رهنگيڼ خوه هه نه، وهكى: تۆيا نه مساوى، تۆيا ۱۰۶ ملم و تۆيا ۱۲۰ ملم و..... هتد).
توت (Tût): توى.
توتك (Tûtek): طوطى، به به غا - پشكهك ژ بلوولئ كو شقان موزيكئ پئ لئددهن - سندوقا پارا، گه نجينه.
توچال (Tûçal): كونه فر.
توده (Tûdê): گر - تهل - كۆما خه لكى.
تور (Tûr): تۆر، وهكى تۆرا ماسى يا - د چيروكيڼ شه هنامئ دا ناغئ كورئ ناغه يئ فره يدونى يه كو (تورج) ژى دبئژئى - دلير و په هله وان.
تورك (Tûrek): طوؤرى، توبرى (گيانه ودره كئ درنده به).
توريدن (Tûrîden): شه رمين بوون - ره قين، هه لاتن - دويركه فتن.
توسن (Tûsen): شه مپۆز.
توش (Tûş): خوه لبه رگرتن - هپز - زاخ - لهش، به دهن - زاد.
توشك (Tuşek): دۆشهك.
توشكان (Tûşkan): ئاگردانكا حه مامئ.
توشه (Tûşê): زاد، خوارنا هندك، خوارنا كو رتفنگ بۆ ده مين پيدفئى دگهل خوه هلدگرت.
توشى (Tûşî): ئه و پيڅقه خوارنا كو ههرئيك خوارنا خوه دانسته سهر سوفري و پيڅقه خوارنيڼ هه قدوو بخۆن.
توغ (Tûx): ناغئ داره كئ يه كو بۆ سوتنئ ده پسته بكارئينان - ئالا (علم) - نيشانه (علامه).
توف (Tûf): هه وار و فرياد - دهنك و دۆر - قهره بالغ و هۆسه.
توفال (Tûfal): پرته ده پين بچوبك كولسه ر گاربتين بانئ خانئ رادئبخن و ئاخئ دكه نه سه ر.
توفان (Tûfan): تپك هاتن و تپكچوون - دهنك و هه را - قپككه فتنه هه واى و بايين دژوار - رابوونا ئاغئ و له ييزتنا پيلين ده رباين.
توك (Tûk): كوله كا موسى يان هريئ - پوچك يان موبئ هنداف چاغئ

- هه سپی - چاڤ.
تول (Tûl): رهښین، هه لاتن.
تولک (Tûlek): زیرهک، چه له ننگ -
 مریشکا کو په رین وی وهریابن.
توله (Tûlê): تویله یان کوپچکی
 سهی و طوری (تویری) یا.
تونی (Tûnî- Tûnêyî): خه لکی
 «تون» (باژیره کی ل دهڅه را
 خوراسان کو نوکه دبیژنی
 «فردوس») - ناواره - دز، ریگر.
تویل (Tevîl): سهر شامی (اصلع) -
 نه نی - راستکا سهری.
ته (Teh): بن، وهکی (بنی
 ده ریای).
تهک (Tehek): څاله، خالی -
 رويس، تازی - توز و غوبار -
 نورد، گویا زه مین.
تهم (Tehm): ب زاخ، ب هیز -
 مه زن، ب که له خ - بی هه قتا د
 مه زناهی و دلیری و نازاتی بی دا.
تهی (Tuhî): څاله، خالی.
تیان (Têyan): مه نجه لا مه زن.
تیب (Tîb): سهرگرده دان، چه یران.
تیبا (Tîba): ناز و نازداری - فیل و
 فند - ترانه.
تیپ (Tîp): دهسته که کا ریک و
- پیک ژ خه لکی - زار او ده کی
 له شکهری یه.
تیتال (Tîtal): فیل و فند -
 مه للاقی.
تیج (Tîc): کاتین داری - نارموبش
 خاڤ.
تیر (Tîr): تیر (تیرا کڅانی) - ته لقه،
 فیشهک، گولله - گاربته - باهر،
 پشک - ناڅی ستیرا (عطارد) -
 ناڅی مه ها چواری یه ژ سالا
 هه تاڅی و سهری وهرزی هاشینی یه
 - ناڅی رۆژا سیزدی یه ژ هه می
 مه هه تین سالا هه تاڅی - ژ بهر کود
 که څن دا ناڅی هه یثا ده ستپیکا
 وهرزی پاییزی (تیر) بوو، له ورا
 دگوتنه پاییزی ژی (تیر) - تاری.
تیرست (Tîrset): هرمارا سین
 صه د (۳۰۰).
تیره (Tîrê): بنه مال، خانه دان،
 دهسته کهک ژ مروڅا کو ژ نه ژاده کی
 یان ژ نه ته وهکی بن - تاری، رهنګ
 رهش.
تیریز (Têyrîz): دهه مه نا جلکی،
 دانګ - چه نګ و په رین
 مریشکی.
تیز (Tîz): برهک، تیژ - چست و

- چہلہک، حییل و بہزہک - تیژ(بۆ)
 طامی - بایئ ب دہنگی کوژ
 قونی دہردکہ قییت.
- تیشہ (Tîşê):** تہ بہرک، تہ فرک.
- تیغ (Tîx):** شیر، شمشیر -
 دہفک (موس) - ستیری، درک -
 بلنداهی و سہری چیای -
 تیروژکین تاغی (شعاع الشمس).
تیغال (Tîxal): ہیلینا فرندا.
- تیغہ (Tîxê):** ہہر تشتی کو وہکی
 دہفکی تیژ و برہک بت -
 ناقیر (دیوارکی تہنک).
تیکوز (Tîkûz): کہ شک.
- تیل (Tîl):** خال (نقطہ).
تیلا (Tîla): وہریس، نالاقی وہریس
 بادانی.
- تیلہ (Tîlê):** تہ بہل، مہر مہر (پی)
 یاریکہ کا بچویکایہ).
تیم (Tîm): جہہ کی مہزن کو
- بازرگان ل ویری بازارا بکہن -
 خہ مخوری، دلتنگی.
تیمار (Tîmar): سہرہ گوهی و
 چاقدیری و برین پیچی یا
 نہ خوہشی بریندار - خہ مخوری،
 دلسوژی - ہزر (فکر) - ئیش و
 رینج (وہستیان، زہمہت، وہکی:
 رینجہر = بی کو خوہ دواستینیت
 ل پیناٹ کارہکی، زہمہتکیش).
تیمارستان (Tîmarêstan):
 شیتخانہ (شماعی).
تیمسار (Tîmsar): پلہیہ کہ بۆ
 ئہ فسہ رین لہ شکہری کوژ
 (سرتیپی)ی مہزنتہرہ -
 جہناب (حضرت).
تیموک (Tîmûk): لیٹ شۆر،
 گرتی، بی مہعد.
تیوا (Tîva): بی ترسی، بیباکی.

ث: ئەف تىپە نە د زمانى كوردى و نە
ژى د زمانى فارسى دا نينه و چ
پهيشا د ناڤ زمانى فارسى دا ب
به چاڤ بكهفت كو ئەف تىپە د
ناڤ دا بيت، هه گەر مرۆڤ لدويڤ
بچيت دى بينيت كو ئەو پهيشه د
بنه رەت دا عەرەبى نە. ههروهسا
هندهك پهيف ژى، پهيفين دارشتى
يان ليكداينه ژ زمانى عەرەبى و
زمان و پاشگرتن فارسى، وهكى
قان نمونين ل خوارى د ديار.
يو زانين بليڤكرنا ڤى تىپى لجه م
فارسان ههروهكى بليڤكرنا (س،
ص)، ه، ئانكو هه مان (S) دهيتته
بليڤكرن.
ثابت (Sabêt): موكوم، بنه جه.
ثابت ساختن (Sabêt saxten):
سه لماندن، راقه كرن.
ثابت شدن (Sabêt şuden): راست

و دروست بوون - ديار بوون، سه لين.
ثابتە (Sabête): ستيرا نه لڤ يان
ژى مرۆڤ تى نه ئينته دەر كو يا
دلڤيت.
ثافل (Safêl): رەپالھان - هەر
تشتى كوب بن بكهڤيت (ب
تايبه تى د ئاڤى دا).
ثالك (Salês): سى يەم.
ثامن (Samên): هه شتەم،
هه شتە مين.
ثانى (Sanî): دو يەم.
ثانيه شمار (Sanîyê şumar):
چرکه ژمىتر (مىلن ده مژمىترى كو
به س چرکا ديار دكه ت).
ثبت (Sebet): هپجه ت، مهانه -
جهى باوهرى، زهلامى جهى
باوهرى.
ثبور (Subûr): پويچ بوون، هپلاک

و چالاک بوون، ماهر و شارده زابوون.	بوون، نه مان.
ثناخوان (Senaxan): مه دحکه ر،	ثروتمند (Servetmend):
که سئ کو په سن و سالوختین	سه رمایه دار، دهوله مه ند، زه نگی ن،
تشته کی یان که سه کی بده ت.	هه بی.
ثوابکار (Sevabkar): قه نجی کار،	ثری (Seryî): زه نگی ن، دهوله مه ند،
که سئ کو کارین باش و ب خیر	زه لامی مالدار.
دکه ت.	ثفل دان (Sufldan): ئامانی کو
ثیران (Sîran): گا بیتن نیر.	بلغه م و ئافا دهقی بکه نی.
	ثقافت (Seqafet): زیرهک و چست

ج

- ج (Cîm):** هنده جارا دبسته (ز)، وهکی: (ارج = ارز: بها، قه در و قیمهت)، هنده جارا دبسته (ژ)، وهکی: (کج = کژ: خوههر)، هنده جارا ژی دبسته (گ)، وهکی (آخشیج = آخشیگ: عنصر یانژی هه ر ئیک ژ چوار عنصرین (ثاف، ناگر، با، ئاخ)).
- جا (Ca):** جه - مه قام، پایه، پله.
- جابجا (Cabêca):** جیبه جی - د دهم دا، ده ملده ست، ئیکسه ر - هنده جها، وهکی: (جابجا باران آمده بود: هنده جها باران هاتبوو و هنده جها نهء).
- جاجیم (Cacîm):** جوړه کئی په روکی یه - بهرک.
- جاخسوک (Caxsûk):** شالوک.
- جادنگو (Cadengû):** بهر دشان - خزمه تکارئ په رستگه هی.
- جادو (Cadû):** سیحر، جادوو.
- جادوزن (Cadû zen):** ژنا سیحره به ند - نه و که سی کو سیحرئ به تال که ت.
- جادوگر (Cadûger):** جادووگر، سیحره به ند.
- جارختی (Carextî):** رستا جلکا، یان هه ر جهی جلکا لی هلگرن.
- جارو (Carû):** کورت کریا په یفا لیکدایا (جا روب = جا روبنده) ئانکو: جه پاقژکه ر، گیسک، جه ریفک.
- جارو جنجال (Caro cencal):** هه وار و قیرین، هوسه و قه ره بالغ، دهنگ و دور.
- جاری (Carî):** ژن تی (ژن برابا میتری).
- جاست (Cast):** ئیسل (جهی کو تری بکه نی و ب پیافه بچنه سه ر دا

- ثاقئ ژئ بگرن).
جاشدان (Caşdan): کوار.
جاف (Caf): قه حبه، جفت (ژنا خرابکار، ژنا کوب زه لامه کی ب تنئ تیر نه بیت).
جاکار (Cakar): زه فی یا کو هه رسال بیته چاندن زار او هکی جوتیاری یه).
جال (Cal): ته له، ته لی.
جالیز (Calız): وه رزی گوندور و زه بهش و خیارا.
جام (Cam): جاما شه رابی - خودیک و شیشه.
جام جم (Camê Cem): داستانی ئیرانی بین که فن دا جاما (جه مشید) ئی شاهی پیشدادی یانه کونه خشه یی جیهانی لسه ر بوو و هه می جیهان تیرا ددیت.
جامه (Camê): په رۆکی دروی یان نه دروی، جل و بهرگ - په یاله - گوزکی مه یی.
جامه دران (Camêderan): ئیک ژ ئاواژین که فنین موزیکا ئیرانی یه؛ دبیزن ئهف ئاوازه ژ دانانا (نه کیسا) ی بوو کو ده می ئهف موزیکه دهاته لیدان، ئاماده بوویا جلک د بهر خوه دا ددراندن.
جامه غوک (Camêyê xûk): که فز.
جامه کن (Camêken): جهه که د هه مامی قه کو تیقه جلکا ژ بهر خوه دکه ن - ریگر.
جان (Can): جان، گیان، ئه و تشتن کولهش پی زبندی.
جانا (Cana): گیانه، ئه ی جان.
جانان (Canan): دلبر - خوه شتی.
جانباز (Canbaz): که سی کو گیانی خوه دئیکه د مه ترسیب دال پیتناف ئارمانجه کی، گیان فیدا - ئازا، دلیر، نه ترس.
جانبدار (Canêbdar): لایه نگیر - هاریکار.
جان بوز (Canbûz): قه شارگه ه، په ناهگه ه، هه شار.
جانخانی (Canxanî): جوړه کی جهالی مه زن و زقره.
جانشین (Canêşîn): جیگر - خه لیه - قایمه قام، ولیعهد.
جانور (Canêver): گیان داری زبندی کو بشیت بیت و بچیت (پتر بو گیانه وه ری دهیته بکارئینان).

- جانہ (Canê):** گیان، جان - چہ کئی شہری و زری و کومزری - ہەر گیاندارہ کئی جحیل - کاتہ (بین دارا).
- جاور (Caver):** خودانی جہی - حال، حالت، چہواتی.
- جاورد (Caverd):** ستی، درک.
- جاوید (Cavîd):** نہمر، ہەر دہمی، ہەر وہەر، ہمیشہ بی (دائی، ابدی).
- جای (Cay):** جہ، در.
- جای مند (Caymend):** تہ نبل، کہ دودہر.
- جایی (Cayî):** ئہ دہب، دستا خانہ، تہ والیت (WC).
- جدا (Cuda):** جودا، ژ ہہ قدو دوبر.
- جدر (Cedr):** حیشترا می یا چوارسالی.
- جر (Cer):** شکہن، دہرز، کہ لشتا کو دکہ قیتہ ئہردی - جو، جوک.
- جر (Cêr):** دہنگی دراندنا کاغہ زئی یان پەرۆکی و تشتین ژ فی رہنگی.
- جر (Cur):** زینا ہہ سپی.
- جرب (Curb):** فہرندہ کئی و ہکی کہ وی یہ.
- جریزہ (Curbuzê):** زیرہ کی - ژ ہہ ژیاتی - فہند و فیل.
- جرد (Cered):** بریندار.
- جرد (Cerd):** کورسیک یان تہ ختی شاہینی.
- جرده (Curde):** ہہ سپی خہ سانندی - ہہ سپی دو قوری کو بابی وی ژ نہ ژادی ہہ سپین عہرہ بی بت و دہیکا وی ژ نہ ژادہک دی بت.
- جرز (Cêrz):** دیوار - شہ نگستی خانی.
- جرس (Ceres):** قہید و زیندان - نازار و ئہ شکہ نجہ.
- جرشفت (Cerşeft):** راہا قیتن، ب داہولکی دادان، ہہ لہبہ ستا کو تیدا ہوزانقان پا قیتہ ئیکی.
- جرقہ (Cêrêqqê-e):** چربسکین ناگری.
- جرگ (Curg):** دہشت، بیابان.
- جرگ (Cerg):** جقات - دستہ کہ کا مروفا.
- جرندہ (Cerende):** کپکروک (عضروف).
- جرنگی (Cerengî):** کاش (وہکی مروفا دبیت من نہو پاری خوه

- کاش «نقد» دقیت).
جرواسک (Cervasek):
 چیرچیرۆک، چرچرک.
جره (Currê-e): گیانه وهری نیر (چ بفریت، چ بچه ریت) - دلیر و چست و چه لهک.
جریب (Cerîb): بۆ پیشانا ئه ردی بکار دهیت کو به رامبه ر دهه هزار میتیرین چوارگوشه به. ههروه سا په بئشین (گریب و گری) ژی لکارن.
جز (Cuz): ژ بلی، بژلی.
جزانندن (Cezanden): دل شه وتانندن، قه هراندن.
جزغال (Cêzçal): کسکیت قه لیبی.
جست (Cest): خوه هلاقیت (قفز).
جستجو (Custcû): شه کۆلین، لیگه ریان.
جستن (Custen): شه دیتن - په یاداکرن - شه کۆلین.
جستن (Cesten): خوه هلاقیتن - رهابوون، شه رهستن، ئازادبوون، رزگار بوون - ره قین - رابوونه سه رخوه.
جسک (Cesk): ئازار، نه خوه شی - به لا، مسیبه ت - ئاتاف، زیان.
جش (Ceş): موهرکا شین یا کو دئێخنه جلک یان ستوبی بچوبیکا دا چاقین نه بن.
جشان (Ceşan): گه ز (بۆ پیشانی بکار دهیت کو هه ر گه زه ک به رامبه ری ۱۰۴ سانتیمترایه).
جشن (Ceşn): شادی، خوه شی - عه ید، جیژن.
جشن (Ceşen): تا (حرارة).
جشنواره (Ceşnvarê): فستیوال.
جشه (Cuşşe): هچکی جلکی.
جغ (Cux): نیره (نیری هه قجاری).
جغجغه (Cêxcêxê): هاویشک، خشخشۆک (پی یاریکا بچوبیکا به).
جغد (Cuxd): بوم، کوند.
جغرات (Cuxrat): دهو (ماستی کو ئافا وی ژی هاتیبته گرتن).
جغه (Cêxxê): تانج یان هه ر تشته کی وه کی تانجی کول پیشیا کولافی بدهن.
جفت (Cuft): جۆت (به روفاژی کت) - ژن و میتیر (زوج) - هه قالیبچوبیک.
جفتک (Cufttek): جوتک (پته نین ده وارا کو ب هه ر دو پتیا دادنن).
جفت گیری (Cuftgîrî): پتیرابوونا

- ب کارى گوھنټيلیې .
- جفته (Cefte):** چه میای - خودهر .
- جفنگ (Cefeng):** بی مه عنه ، بیتھوده ، چوننه ، پویج ، بی که لک ، بی مفا .
- جگر (Cêger):** میلاک - خهم و کوفان .
- جگر گوشه (Cêger gûşê):** در که یه بو بچوبیکین زیده عه زیز لبه ر دلی ده بابا ، ثم ب کوردی بهس په یفا (جه گهر) بکار دئینین .
- جلب (Celeb):** دهنک و دؤر - فتنه و هوسه - مروفتی فیلباز و پویچه لو - ژنا خرابکار .
- جلق (Celq):** قهره سانندن ، ب عه ره بی دیتزنی (زلق) .
- جلبنبر (Culenber):** که سی کو جلقین دریای و پیس و قریتی ل بهر بن .
- جلبه (Culenbuh):** شینکی کو جلقا پی دشون .
- جلو (Cêlo):** پیش ، بهرام بهر - لغاف و هه قساری هه سپی .
- جله (Culle):** گری (گری یا وهریسی) - گلولک (گلولکا بهنکی) .
- جلیتغه (Cêlîtxê):** ل پرانی یا جها تیپا (ت) نابیتزن و نانکوا قی په یقی: ئیلهک (بی کول بن چاکیتی قه دکهنه بهر خوه) .
- جم (Cem):** کورتکریا په یفا (جمشید) ه ، کو لدویف داستانین شه هناما فیردهوسی چاره مین شاهی «پیشدادی» یانه .
- جماش (Cemmaş):** ترانه کهر - فیلباز - غه زه لخوان - سهر خوهش - موبکار ، سهر تراش ، حه للاق .
- جمری (Cemrî):** بی ئه سل - زه لامی گه دا و پویج و شویستی .
- جمزبور (Cemzîver):** هه سپی کو ناف چاف و زک و دهست و پین وی سپی بن .
- جمشاک (Cemşak):** پینلاف .
- جمند (Cemend):** ته نبل ، که دوه ر .
- جن (Cen):** رهخ ، کنار ، نالی .
- جناب (Cenab):** یاری یا مهر جانی یا کو دو کهس ههستیکی دو چهقی سینگی مریشکی دشکین و پاش هه ر ئیک ژوان ب هه ر کاره کی رابیت دقتیت بیتیت «من ل بیرد» هه گهر وه نه گوت ئه قه وی

دۆراند.	جنگلبان (Cengelban): زیره قانین
جنابه (Cunabe): جیمک (توام).	دارستانی.
جنبانندن (Cunbanden): لئانندن،	جنم (Cenem): جور - روی - بهژن
ههژاندن.	و بال - خود (ذات).
جنیش (Cunbêş): لئین - بزاف.	جو (Co): جهه.
جنج (Cenc): ناواز و قیژین.	جو (Cû): جۆوا ئاقی، جۆکا ئاقی.
جنجال (Cencal): قیژین و قارقار	جواری (Cevarî): گهنم شام،
- دهنگ و دۆر و قهره بالغ.	گهنمۆک.
جنجر (Cencer): جهنجهر.	جواز (Cuvaz): هاوئی کورژ داری
جندر (Cender): جلک، ههر تشتی	یان بهری هاتیبته چیکرن.
کو بکهنه بهرخوه.	جوالم (Cuval): جهال.
جندره (Cendere): نه تراشی، ههر	جوان (Cevan): جحیل، مرؤف یان
تشتی نه حولیکری.	گیانه وهر یان ژی دارا کو
جندک (Cêndek): پاره کئی کهفن	گه هشتیبته ژیی خوه یی ناغینن
بوو کورژ سفری دهاته چیکرن و	سروشتی کو لجه م روفا ئەف ژیه ل
ههتا سهردهمی قه جهرا ژی دهاته	ناقبه را (۱۸-۳۵) سالیج دایه.
بکارئینان.	جوان بخت (Cevan bext):
جنده (Cêndê): ژنکا خرابکار،	خوه شبهخت، ب شه نس.
قه حبه.	جوانک (Cevanek): لاو، تۆلاز،
جنگ (Ceng): شه، جهنگ.	کورپی گهنج.
ههروه سا په یشتین (نبرد، پیکار،	جوانمرد (Cevanmerd): لاو،
رزم، کارزار، آورد، زد و خورد) ژی	زه لامی گهنج.
لکارن.	جوانمردگ (Cevanmerg):
جنگاور (Cengaver): شه رهینه،	جانهمرگ، که سی کول گهنجاتیا
به لاکر - شهرقان، شهرکه، دلپیر.	ژیی خوه بمریت.
جنگل (Cengel): دارستان.	جوانه (Cevanê): گهنج - گهنجاتی

- زهلامى جھيل - كاتيت دارا.
جوبه (Cûbê): مهيدانك (جههك ژ باژيري كو تشتا ژ دهرفه بيننه ويري و ل ويري بفروشن).
جوجگك (Cûcgek): چيچه لوک، چيچكا بچوبك.
جوجه (Cûcê): چيچه لوکيت مريشكى يان هه فرندهكى ديتر.
جوجه تيغى (Cûcê tîxî): ژويژوى.
جوخه (Cûxê): دهسته كه ك يان كۆمهله كا مروفا يان ژى گيانه وه را.
جودر (Coder): گيايه كى دندك هوير و زرافه كول ناڤ زهڤيپين جهه شوبن دبت - گۆلك.
جودرو (Dodêro): وهرزى دروينا جهه هى.
جور (Cûr): جور، رهنك، شيبوه.
جور (Cevr- Cor): يه كه كا پيشانى بوو دڤه خوارنا مه يپ دا، كوئه و ژى ئيك ژ هه ههفت هيلان بوو كو دكه فتنه سه ر ليڤا جامين مه يپ؛ و ده مى كو دگوتن: «پيالهء جور»، نانكو «جاما ليڤوليف ژ مه يپ» ددا.
جوراب (Cûrab): گۆزه.
جوزاك (Cevzak- Cozak): خه م
- و كوڤان - خه مگين.
جوزينه (Cozîne): حه لاوا ب گوبز و باهيف.
جوسك (Cosek): مه هيك، قولپك، قومچه.
جوش (Cûş): پرسك - كه لين (كه لينا ئاڤي يان هه ر تشته كى وه كى ئاڤي روهن) - گه رمى - شوره ش - تيك هاتن و تيك چوون.
جوشاندن (Cûşanden): كه لاندن.
جوش دادن (Cûş دادن): پيڤكڤه نان، له حيم كرن.
جوشك (Cuşek): گوزكى بچوبكى ب لوبليك.
جوشكارى (Cûşkarî): ئاسنگه رى، له حيمكارى.
جوغن (Coxen): هاونى به رى.
جوگندمى (Co gendumî): دركه يه ژ پرچ يان ربه يپ ره ش و سپى دناڤيكدان.
جولاه (Cûlah): ته فنكه ر (مروڤى كو كارى وى ته فن راجاندن بت) - ته فنپيرك، داپيروشك.
جوله (Cûlê): تيردانك، كيسكى كو تيرا دكه نه تيدا - سيخور.
جوى (Cûy): جووا ئاڤي.

- جوبا (Cûya): لیگه پر.
- جوبیار (Cûybar): جهی کو گه له ک
جووین نافی لی بن - جووه کا مه زن
کو ژ چنه ند جووین بچویکتر
پیکهاتبیت - کناری جووا نافی.
- جوبیدن (Cevîden): جوبتن.
- جوبین (Coyîn): تشتی کو ژ جهی
هاتبیته چیکرن، وهکی نانی
جهی، نایا جهی (بیره).
- جه (Cêh): ژنا خرابکار، قه جهه.
- جهان (Cehan): خوه هلاقیتن (وهکی
رئقه چوونا کینچا) - دنیا، جیهان.
- جهانسوز (Cehansûz): شاهی
زالم و سته مکار.
- جهانگرد (Cehangerd):
گه ریده (سیاح).
- جهانگشا (Cehanguşa): شاهی
دلیر و دنیا فهگر.
- جهانیان (Cehanîyan):
عالم (مرؤقتین کو د دنیا بی دا
دژین).
- جهش (Cehêş): خوه بازدان ل سهر
تشته کی را.
- جهمرز (Cêhmerz): زناکهر، بی
کو نیزیکیا گوهنیللی دگهل ژنا
- پویج (قه جهه) بکته ت.
- جهن (Cehen): جیهان، دنیا، جوبا
زهمین.
- جهود (Cehûd- Cuhûd):
جوهی (یهودی).
- جهودانه (Cuhûdanê): بی جوهی
یا، پتر بو وی په روکی زهر دهیتته
گوتن بی کو جوهی یا دادنا سهر
ملین خوه دا مرؤف بزائن کا کیژ
ئه ون و کیژ خه لکی دی (نه
جوهی).
- جیبا (Cîba): پویش و په له خ.
- جیب بر (Cîb bur): دز، دزیکه ر.
- جیر (Cîr): چه رمی نهرم کو پیتلاقا
ژئی چیدکهن - دهنگی زراف و تیژ،
قیژی.
- جیره (Cîrê): خوارنه کا
دهستنیشانگری کو روژانه بده نه
ئیکی، وهکی خوارنا نه خوه شی ل
نه خوه شخانن.
- جیغ (Cîx): قیژی، قیری.
- جیک (Cîk): دهنگی فرندین
بچویک وهکی چویچکا.
- جیوه (Cîvê): سیماب (زیبق).

ج

چیکرن، بۆ نمونه «کشان» ین
«چاچ» ى د ناقدار بوون و دگوتنى
«کشانین چاچی» .

چاخان (Çaxan): ئەزمان خوەش،
مه‌للاق - بافرۆ، به‌یتەشە .

چاخچور (Çaxçûr): شەلوالەکن
دریژ و دەلنگ فرەهت ژنکایە .

هەروەسا پەیشین (چاخچور،
چاقشور، چقشور، چاخشور
چخجیر و دولاغ) ژى لکارن .

چادر (Çadur): عەبایی ژنکا -
خېشەت .

چار (Çar): کورتکری یا «چهار»
ئانکو هژمار (۴) - کورتکری یا
پەیشا «چارە» ئانکو چارەسەری -
دەرمان - را (تدبیر) - فەند و فیل
- کوبرهه .

چار ابرو (Çar ebrû): سنیلێ کوژ
نوی سمبیلین وی دئین .

ج (Çê): تیپا حەفتی یە د ئەلفابییا
زمانی فارسی دا. ئەف تیپە د
زمانی عەرەبی دا نینە لە ورا ل
گەلەک جها دبیرتی «جیما
فارسی» .

چابک (Çabuk): زیرەک،
چەلەنگ .

چابک دست (Çabuk dest):
دەستەهل .

چاپلوس (Çaplûs): ئەزمان خوەش،
مه‌للاق .

چاپیدن (Çapîden): تالان کرن .

چاچله (Çaçele): پیتلاف .

چاچول (Çaçûl): فەند و فیل،
حیلە .

چاچی (Çaçî): یێ خەلکێ باژیری
«چاچ» بیت [ناقى بەرئ یی
باژیری «تاشکەند» ه] یان ژى هەر
تشتەکن کول «چاچ» هاتبیتە

- چارپهلو (Çar pehlû):** درک‌هیه ژ زکین مه‌زن و تژی.
- چارچار (Çarçar):** به‌کسانی - روی ب روی - دیدار - بگر و فه‌کیش، شه‌ره‌نیخ - چوارچواره - چوار روژتین دویم‌هیی ژ چلی مه‌زن و چوار روژتین به‌راهیی ژ چلی بچوبک کو سارترین روژتین زفستانی نه.
- چارک (Çarek):** چاریک، ئیک ژ چاری - که‌سی کول به‌ری کاروانی یان له‌شکه‌ری دچیت.
- چارگاه (Çargah):** ئیک ژ ئاه‌نگین موزیکا ئیرانی به - هنده‌ک ل شوینا (چراگاه) بکار دئین ئانکو جهی چهری.
- چاروا (Çarva):** ده‌وار، گیانه‌وه‌رین بارکیش، وه‌کی هه‌سپ و هیتستر و که‌ر و حیستر.
- چاروناچار (Çaro naçar):** به‌ثیت نه‌ثیت، نه‌عیلاجی.
- چاره (Çarê):** چاره، عیلاج، دهرمان - فهند و فیل.
- چاش (Çaş):** جوخین، بیده‌ر، بیده‌را قوتای - ده‌خلی پاقرکری.
- چاشت (Çaşt):** ده‌سپیکا روژی، ده‌می سپیدی - تیشیت.
- چاشنی (Çaşnî):** طام - شیرینی - ئه‌و پیچا کیم ژ ههر خوارنه‌کی کو مروژ بۆ طام‌کرنی سه‌حده‌که‌تی.
- چاق (Çaq):** قه‌له‌و، بخوه‌شه - ساخلم.
- چاقو (Çaqû):** چه‌قو، کیر.
- چاک (Çak):** شکه‌ن - دهرز - تیک.
- چاک چاک (Çak çak):** دهنگی قیک‌که‌فتنا شیر و گورزا د شه‌را دا - پرت پرت، قه‌د قه‌د.
- چاکر (Çakêr):** نوکه‌ر، خولام، به‌نی، خزمه‌تچی.
- چاکوچ (Çakûç):** چه‌کوچ.
- چال (Çal):** چال، بۆ قی مه‌به‌ستی په‌یشین (چالو، چاله، گود و گودال) ژ لکارن - هه‌سپ کو موبین وی بین سور و سپی دنا‌ثیکدا بن.
- چالاک (Çalak):** چه‌له‌نگ، چست - جهین بلند.
- چالش (Çalêş):** ب ناز و مه‌زناهی بریقه‌چوون - بۆ شه‌ره‌نیخ و شه‌ر و هیرشی ژی ده‌یت.
- چالیک (Çalîk):** دار و ترانی (ناقی) یاریه‌کا بچوبیکایه). هه‌روه‌سا

ته به کا کو ژ له شه نا هاتبیته
چیکرن.

چاه (Çah): بیرا ناغی.

چاه بابل (Çahê Babêl): بیره که
ل بابل کو دبیتزن ههردو فریشتین
هاروت و ماروت تیدا حه بس
کرینه.

چاه بن (Çah bun): بنی بیروی.

چاه بیژن (Çahê Bîjen): د

داستانین ئیرانیان دا ناغی بیره کی
یه ل توران کوب فه رمانا
ئه فراسیابی، بیژن (په هله وانئ
ئیرانی) د وی بیروی دا هاتبوو
زبندان کرن و پاشان روسته می ئه و
قورتال کر. ههروه سا ئه ف بیره یا
ناقداره ب (چاه بیجن و چاه
ارژنگ).

چاهجو (Çahcû): یی کو کاری وی

کولانا بیرا بیت.

چاه رستم (Çahê Rustem): ئه و

بیره یا کو شغاد (برایی روسته می)
بو روسته می کولای و ل بنی بیروی
شیر و رم چکلاندین، ده می
روسته م د ویروی را دبوری ب
ههسپی خوه شه که ته د وی بیروی دا
و گیانی خوه ژ ده ست دا.

په بقیین (چلک چلیک و الک
دولک) ژی لکارن.

چام (Çam): ناز و نازداری.

چامه (Çame-ê): شعر، هوزان -
سرود - ئاواز.

چامه زن (Çamêzen): موزیک ژهن
- سترانیژ.

چامه سرا (Çamêsera): هوزانقان،

شاعر - سترانیژ.

چامیدن (Çamîden): ب ناز و

مه زناهی برتقه چوون - بخوه شه
میزتن.

چامین (Çamîn): میز، میزتن.

چانچو (Çançû): داره کی درتژ کو

دو ستلاب ههردو سه رتین وی
قه دکهن و دادنه سه ر ملین خوه و
ناغی پی ژ جهه کی دبه نه جهه ک
دیتر.

چانه (Çanê): ئه رزنک - گرگیت

هه قیری - لی هه گهر (پر:

Pur) لسه ری وی هات: پرچانه:

پریژ، که سی کو زیده دناخت.

چاو (Çav): زیمار.

چاوله (Çavelê): جوهره کی گولی یه.

چاوله (Çavlê): خوه هر.

چاولی (Çavulî): بیژنیکا گه می -

کولسهر پشستا ههسپی تیرا پاڤیت
پشت سه ری خوه - کهسی کوب
دهستی چه پی تیرا بهاڤیت -
فیلباز و حیله کهر.

چپاندن (Çepanden): پرکرن - ب
ته عداپی جهی تشته کی د ناه
تشته کی دی را کرن.

چچاپ (Çepçap): دهنگی
ماچیکرین لدویف نیک - دهنگی
دهفی لدهمی خوارن و فه خوارنی.

چچهل (Çepçêl): پیلاڤ.

چچله (Çepçêlê):
ته حيسانک (ئه ردی ته ر و حولی کو
پی لسه ر بحولسیت).

چپر (Çeper): پیژان - که پر -
کولکی کوژ دار و گیایین هسک
هاتبیته چیکرن - کومه کا مرؤفا
یان گیانه و هرا کو وهک بازنه کی
لدور ههڤ خرڤه بن - ئالافه کی
فه هاندنا په رۆکی یه.

چپش (Çepêş): گیسک.

چپق (Çupuq): قه لین.

چپکن (Çepken): دشداشن
زه لاما.

چپل (Çepel): پیس، ئه دافگرتی -
قریژی.

چاه زنج (Çahê zenex): چالا
ئه رزنجی کو پتر ل ئه رزنجیت ژنکا
دیار دکهن و جوانیه کا تاییه ت
دده ته ژنکی.

چاهی (Çahî): هه ر تشته ک کو بی
بیری بیت، وه کی کبوتر چاهی:
کو ترکا شین یا کو پتر د بیرین دویر
ژ گوندا هیلینین خوه چیدکه ت،
ئهڤ رهنگی کو ترکا نهول گه له ک
مزگه فتا هه نه - زیندانی، زیندانیی
د بیر دای.

چای (Çay): چا.

چایدان (Çaydan): چایدانک،
چاپه ز، قوریچ چایین.

چاییدن (Çayîden): ئیشا زکام.

چپ (Çep): دژی راست - سه رابن -
چه پان.

چپات (Çepat): شه ق، زلله ه.

چپاتی (Çepatî): نانئ ته نک.

چپار (Çepar): هه ر تشته
دوره نگ، وه کی ههسپی کوژ بلی
رهنگی خوه بی سه ره کی هنده ک
پنیین دی ژی ژ رهنکه کی دیتر لی
بن.

چپان (Çepan): جلکی که فن.

چپ انداز (Çep endaz): کهسی

- چپله (Çeple):** شەق، زللهھ.
- چپه (Çepê):** دارئ وەکی بەفری یا کو قایکا پی دھاژۆن.
- چپه (Çeppê):** چەپ - سەرنوخبین - چەپان (کەسێ کوب دەستی چەپی کار دکەت).
- چپیره (Çepîrê):** کۆم، کۆمەکا مرۆقا کول جەهەکی کۆم ببن.
- چپین (Çeppîn):** سەلک.
- چتر (Çetr):** سیهوانه (شمسی).
- چتر آبگون (Çetrê abgûn):** درکە یە ژئەسمانی.
- چتر آبنوس (Çetrê abnûs):** درکە یە ژ شەقی.
- چتر باز (Çetrbaz):** پەراشوتخان.
- چتر دار (Çetrdar):** کەسێ کو سیهوانی ل سەر سەری شاھی رادگریت.
- چترنگ (Çetrenğ):** شەترنج.
- چتو (Çetû):** پەردا کو بسەر نقینکا دادەن.
- چتە (Çete):** سەربازی کو خوە بهەلبزیریت بو جەنگی (مطوع).
- چچ (Çeç):** ملهیب.
- چچو (Çuçû):** چچک، مەمک (بیین ژنکا یان هەر گیانە وەرەکی می).
- چچول (Çuçûl):** تیتلک (یا ژنی)
- کود مەزەهەبی سوننی یا دا سونەتە هەگەر بیته برین و ل گەلەک جها سوننی کچین خوە سونەت دکەن - هەر وەسا بو کیری بچوبکی ژی دەیتە گوتن، هەر وەکی ئەم ب کوردی دبیتزینی: (پد، پدۆک).
- چخ (Çex):** کاتلان - شەر و دبن چەنگین هەقراچوون - پیکۆل و خوە وەستاندن - کیم و عەداث، قریژ و قیقار.
- چخت (Çuxt):** بان (سقف).
- چخماخ (Çexmax):** کیسکی کو بەنک و دەرزیکا بکەنە تیدا - ستاوبەر.
- چدار (Çêdar):** وەریمی کو دەست و پیین هەسپ و هیسترا پین دگریدەن.
- چدر (Çeder):** چاره، چاره سەری.
- چر (Çur):** نیر - ئالاقی گوھنیتلیی زەلامی (کیر).
- چرا (Çera):** چەرین (بو گیانە وەرا لکاره).
- چرا (Çêra):** چرا، چما، بۆچی (ئالاقی پرسیری یه) - هەر وەسا

- هندهک جارا ئانکوا «به لئ» (نعم) |
عهره بی ددهت.
چرابه (Çerabê): سه رتيك -
قه يماغ.
چراخور (Çeraxor): جهی کو چهره
لئ هه بیبت بۆ گیانه وهره.
چراغ (Çêrax): چراک - له مپه.
چراغپا (Çêrax pa): ههر تشتی
کو چراکی یان له مپئی داننه سهر -
راوهستیانا هه سپی لسه ر ههردو
پیان، ده می کو ههر دو دهستین
خوه بلند دکهت.
چراغ پره (Çêrax perê):
په لاتینک.
چراغک (Çêraxek): چراکی
بچویک - ستیرستیروک.
چراغله (Çêraxle): ستیرستیروک.
چراندن (Çeranden): چهراندن.
چرانی (Çerani): پارئ خوارنا
که سه کی کو رۆژانه یان هه یقانه
بدهنی.
چرای (Çerayî): گیانه وهری کو
بچهرت.
چرای (Çêrayî): ئه گهر، سه بهب،
سه مه د، ده لیل.
چرب (Çerb): سالۆخی دوهنی یان
ههر تشتی وهکی دوهنی یان ژئ
تیر دوهن بت - زیده، فراوان،
گه لهک، مشه.
چرباندن (Çerbanden): زیده کرن.
چرب زبان (Çerb zeban): ئاخفتن
خوش - مه للاق.
چربک (Çerbek): نانئ کو دناث
دوهنی دا بهی ته چیکرن،
هه قریشک - سه رتيك و قه يماغ -
نه وهی، دره و، بوهتان - مامک.
چربوز (Çerbûz): مشکئ بیابانی.
چربی (Çerbî): بهز - سه رتيك -
قه يماغ - تیر دوهن - درکه یه ژ
هیدی و ب نه رماتی (به رو قاشئ
زقري و ب توره یی).
چرت (Çurt): هینشکین خه وئ،
نوقرسکین خه وئ.
چرت (Çert): ئاخفتنننن بیتهوده.
په یقین (چرت و پرت - چرند) ژئ
لکارن.
چرخ (Çerx): ههر تشته کی باز نه یی
کول دور ته وهر (محور) ی بزقريت،
وهکی تایرین پایسکل و ترومیلا
- مه کینا درویننئ (خیاطه) -
ئه سمان - فه لهک، گهردون،
رۆژگار، سه رده م - کشان - به ربک

- چزد (Çezd):** چرچرک (وهکی کولییی یه، رهنگی وی کسهکه و گهلهک دهنگی دکهت ب تاییهت ل گهرمه روژین هاقینی).
- چزک (Çêzk):** ژویژی، سیخور. ههروهسا په یقین (خاریشت، جوجه تیغی، خارانو، چزغ، چژک) ژی لکارن.
- چسان (Çêsan):** ژ نالاقین پرسپاری یه و نانکوا (چهوا، کوسا، چ جزر، ب چ شیوه) ددهت.
- چسپ (Çesp):** ستورک (صمغ، لصقة).
- چسپانیدن (Çespanîden):** چه سپانندن، پیکفه نویسانندن.
- چسپندگی (Çespendêgi):** نویسه کی.
- چسپنده (Çespendê):** نویسه ک.
- چسپیدن (Çespîden):** پیکفه نویسیان.
- چسپیده (Çespîdê):** پیقه نویسیای.
- چست (Çust):** چست و چهله ننگ - موکوم - توند و سرت - رند و بالابه رز.
- چستک (Çustek):** جوره کی
- و یاخه و دورماندوری دههمه نی (بۆ جلکا) - دهور، زقرین (لدورخوه زقرین یان لدور تشته کی زقرین) - دهه (نالاقه کی موزیکی یه).
- چرد (Çerd):** دهرازینک.
- چرده (Çerdê):** روی، رهنگی روی.
- چرس (Çeres):** قهید و زبندان، نازار و نهشکه نجه - نهو تشتی کو دهرویش و گه دا بۆ خوه ب ریکا گه دایی خرقه دکهن.
- چرک (Çêrk):** کیم، عه داڤ - قرپژ و قیچار.
- چرم (Çerm):** چه رم، پویست، که قیل.
- چرمه (Çerme-ê):** هه سپ (ب تاییهت هه سپی سپی).
- چرند (Çerend):** ناخفتنن بیتهوده. (چرند و پرند) پیکفه پترل کارن.
- چرندو (Çerendû):** کرک (غضروف).
- چرنه (Çerne):** لوبلکا مه سینی یان گوزکی یان قوریکی.
- چروک (Çurûk):** کوریشک (چ ل سهر و چاقان بت یان ژی لسهر جل و بهرگان بت).
- چریدن (Çerîden):** چه رین.

- پینلاڦٽین چهرمی بیین سفکه .
چسنگ (Çeseng): که چهل، حوت،
 حوچ، کهسی کو سوی ل سهری
 نه بن.
- چش (Çeş):** کورتکریا په یثا
 (چشم) ه، نانکو: چاڦ - ههروه سا
 کارئ فرمانه ژ (چشیدن)، نانکو:
 تام بکن.
- چشانندن (Çeşanden):** تامکرن.
چشایی (Çeşayî): ئیک ژ ههستین
 پینجینه یه کو ب کارئ تامکرنئ
 رادبیت.
- چشک (Çêşek):** زیده، گهلهک،
 فراوان، مشه - زیده هی، گهلهکی،
 فراوانی، مشه یی.
- چشم (Çeşm):** چاڦ.
چشم بلبلی (Çeşm bulbulî):
 جوهره کی لوبیکایه ب رهنگی سپی
 کو خاله کا رهش ته مهت چاڦئ
 بلبلی یا لئ، لهورا ژئ نه ڦ ناڦه
 لسهر دانینه.
- چشم بندی (Çeşm bendî):**
 جادووگه ری، سیحریه ندی.
- چشم پیش (Çeşm pîş):** درکه یه ژ
 مروڦئ شهرمکری یان شهرمین.
- چشم تنگ (Çeşm teng):** درکه یه
- ژ مروڦئ هه سوید و به خیل.
چشم چران (Çeşm çeran): چاڦ
 حیز، چاڦ چهرین.
- چشم سفید (Çeşm sêfid):** بی
 شهرم، بی حه یا، بی نه ده ب.
- چشمک (Çeşmek):** کورتکریا
 په یثا (چشم) ه، نانکو: چاڦ -
 چاڦئ بچویک - چاڦ نقانندن ب
 کووژئ چاڦه کی -
 بهرچاڦک (منظره).
- چشم گشته (Çeşm geştê):** چاڦ
 ویر.
- چشمه (Çeşme):** کانیا ئاڦئ -
 سهروکانیا هه رتشته کی (منبع) -
 کون (هه ر کونه کا بچویک وه کی
 کونکا ده رزیکئ، کونکیت هویرئ
 لسهر جل و بهرگا و..... هتد).
- چشیدن (Çeşîden):** تامکرن.
چغ (Çêx): جوهره کی په ردايه کو ژ
 له ڦه نا یان شکیتن دارا چیدکن -
 ههروه سا خانیکیتن کو ژ له ڦه نا یان
 چقین دارا بیتنه چیکرن - هتیلینین
 فرندا.
- چغاز (Çexaz):** ژنکا بی شهرم و
 نه زمان رهش، ژنکا بی ده لنگ و
 شهروکه.

- چغاله (Çexalê): فیقیی
نه گه هشتی.
- چغته (Çuxte): لیان.
- چغز (Çexz): بهق - دهنگی بهقی -
قونیر.
- چغک (Çuxuk): چوبچک،
سفیانک.
- چغل (Çexel): هر تشتی کوب
ددانا نه هیته جویتن، وهکی:
گوشتی نه که لاندی - کوریشک،
قورمچک.
- چغل (Çuxel): زری و کومزری، جل
و بهرگین شه ری.
- چغل (Çuxul): ناخفتن شه گوھیز،
جه هسویس.
- چغند (Çuxund): مه زن، مه توت.
- چغندر (Çuxender): سلک.
- چغندرکار (Çuxenderkar):
جوتیاری کوکاری وی چاندنا
سلکا بیت.
- چغو (Çuxû): چوبچک، سفیانک -
بوم، کوند.
- چفت (Çeft): سیخمه کوچه قین
دارمیوئ و شاکین کولندا و
تشتین ژفی رهنگی دهاقیزنه سهر
- بان، پتسر بو بانیت
- قوبه هی (گونبه دی) دهیته گوتن.
- چفت (Çêft): زنجیر یان خه له کا کو
دهری خانی پی دهیته دائیخستن.
- چفته (Çefte): خوههر، چه میای -
نه وهیی، دره و، بوھتان.
- چک (Çek): مله یب - نه رزنک -
زلله ه، شهق.
- چک (Çêk): دلوپ. ههروه سا
په یقین (چکره، چکاله، چکانه،
چکه، چکله) ژی لکارن.
- چک (Çuk): چوک. په یفا (زانو) پتر
ل کاره.
- چکاچک (Çukaçuk): چک چک،
پست پست (ناخفتنه ک کو که تیبه ته
دهقی خه لکی). ههروه سا د زمانی
فارسی دا په یقین (چک چک، پیچ
پیچ) ژی بکار دهین.
- چکاد (Çekad): راستکا سهری - ژ
نه نیی و نه قراز - سهری چیا ی،
کیلیا چیا ی.
- چکامه (Çekamê): شعر، هوزان،
چامه.
- چکامه سرا (Çekamê sera):
شاعر، هوزانغان.
- چکاوک (Çekavek): فرنده کی
وهکی چوبچکی یه، لی ژ وی

چهل (۴۰) - ههسپیی کو ههردو
دهست یانژی دهستی وی یی راستی
و پی وی یی چه پی سپی بیت -
کیم عاقل، نهزان، ههبله، دهبهنگ.

چل (Çel): سکر.

چلاس (Çelas): چل (مرۆقی کو ژ
به ر بی نهفسی یا خوه یی ناماده
بیت خوه رهزبل و بی بها بکهت
بهس داکو پاریهکی نانی ژ کهسی
هه مبهری خوه وه رگریت).

چلب (Çeleb): نامیرهکی موزیکتی
یه وهکی دو قه پاخین قازانانه کو
لیک ددهن. په یثا (سنج) پتر لکاره
- دهنگ و دور، هوسه و ههرا.

چلبله (Çulbule-ê): بلهز -
نیگه رانی، بی قه راری.

چلپاسه (Çelpasê): مارگیسه.
په یثین (کلپاسه، کلباسه،
سوسمار، مارمولک، کرباسه،
کرباشه، کرباشو، کربش، کربشه،
باشو، ماتورنگ) ژ لکارن.

چلچله (Çêlçêlê): حاجی ره شک -
ههروهسا (کویسه له) یه ژی.

چلچلی (Çêlçêlî): بی کو بدویث
پویچاتییا بکه قییت و چو د دلئ خوه
دا نه هیلیت، ب تایبته ژ چل

مهزنتره و خوهش ئاوازه. ههروهسا
قی فرندهی ناقتین (چکاوه، چکاو،
چاوک، چکوک، چرز، مانوک،
مانورک، جل، جلک، ژوله، هوژه،
خجو، خاک خسپه) ژی هه نه و ب
عه ره بی دبیژنی (قبره) - ناقتی
ئاوازه کا موزیکا ئیرانی یه.

چکری (Çukrî): ریتفاس.

چکس (Çekes): هیلینا فرندین
نیچیری، وهکی: (بازی، شاهین
و..... هتد).

چکسه (Çekse): پرته کا کاغهزی یه
کو وهکی گو بعا (مخروط) ئی
هاتبیته پیچان و توفک و
دهرمانک و بهارات و... هتد،
بکه نه دناف دا.

چکش (Çekuş): چه کوچ، چاکوچ.

چکه (Çekê): بچویک، هویر -
لیبۆک، کهسی کو ب چقیلی و
تامساریین خوه خه لکی بکه نینت.

چکیدن (Çêkîden): دلوب کرن،
چپک ژ جهه کی کهفتن.

چگونه (Çêgûnê): ئالاقسه کی
پرسیاری یه، ئانکو: کوسا، چهوا،
چ رهنگ، چ جور، چ تهرز.

چل (Çêl): کورتکریا هژمارا

- سالیبی و ویتقه. **چلک (Çulek):** کنفی نارموبشی - گلولکا نارموبشی یان بهنکی.
- چلک (Çêlk):** هسکیف، مفسک.
- چلمله (Çelmelê):** ب ههروه، بهلاش، بی بهرامبهه. ههروهسا په‌یفتین (رایگان، مفت) ژی لکارن.
- چلنگر (Çêlênger):** کلیل ساز، قفل چیکهه.
- چلو (Çêlo):** برنجا که لاندی و ناماده بو خوارنی.
- چله (Çêllê):** چلله (به‌نکه‌کی قاییمه ژ به‌رکوی بی ژ گه‌له‌ک داڤتین زراف هاتیه چیکرن) - چلله (چل رۆژی، رۆژا چلی پشته مرنی یان پشته بوونی)، هه‌ر تشتی کو په‌یوه‌ندی ب هژمارا (۴۰) چل قه هه‌بیت.
- چلیپا (Çêlîpa):** خاچ - درکه‌یه ژ بسکین یاری.
- چم (Çem):** خوه نازدارکرن - ریڤقه‌چوونا ب نازداری - ریڤکخستی - شه‌نگسته - دبه‌رخوه‌راچوون، خوه که‌شخه‌کرن - شروڤه (روحا ناخفتن و گوتنی).
- چمانه (Çemanê-e):** په‌یاله، جاما مه‌یی، کولندی کو مه‌یی بکه‌نی.
- چمانه (Çumane):** گیانه‌وه‌ر، حه‌یوان.
- چمانی (Çemanî):** مه‌یگیپر (ساقی).
- چمپا (Çempa):** برنجی گرده (برنجی رویتک).
- چمچاچ (Çemçaç):** چه‌میای، خوه‌هر - پشت چه‌میای، پشت قلوژ.
- چمچم (Çumçum):** کلاش، جوژه‌کی پیتلاڤانه کو ژ به‌نکا ده‌یته چیکرن - سمین گیانه‌وه‌رتین چارپی.
- چمچمه (Çumçumê):** ده‌نگی پیتن مرۆڤا و گیانه‌وه‌را.
- چمخال (Çemxal):** جوژه‌کی چه‌کی بوو کو د که‌ڤن دا بکار دهات.
- چمدان (Çemedan):** یا ژ په‌یثا (جامه‌دان) هاتی، نانکو: چانتی جلکا کو مرۆڤ بو سه‌فه‌را دگه‌ل خوه دگپرنیت.
- چمن (Çemen):** جهی که‌سکاتی لی، چیمه‌ن - فریز.
- چموش (Çemûş):** شه‌مبوز، شه‌هموز (ده‌واری شه‌مبوز).
- چمین (Çemîn):** میز، میزتن، بخوه‌ڤه میزتن.

چهند (هه تا کهنگی) - ب په یقین بهری و پشتی خوښه و اتایین نویتر ددهت، وهکی: (چندانکه: هند، هه تا کو؛ یان، دوچندان: دوبه رابه، دو جار هند).

چندش (Çendêş): نیگه رانی و قههرا کو بو مروقی چیدبیت ژ نه گهری دیتنا تشتهک یان دیمه نه کی دلش.

چنگ (Çeng): په نچ (پینچ تلبین دهستی مروقی، یان په نجین گیانه وهره) - هه تشته کی چه میای یان سهه خوهر بیت - نامیره کی موزیکه یه.

چنگ (Çêng): نیکلې فرندا.
چنگار (Çengar): کیتثراله - ناخی ئیشه کی یه کو برین یان جهی وهرمتی وهکی پین کیتثراله یه.

چنگال (Çengal): په نچ (چنگ) - چه تال (تالاقه کی خوارنی یه).

چنه (Çêne): چنیک، دندکیت تومکی کو مریشک ژ نه ردی رادکته و دخوت.

چنه (Çênê): نه رزنک.

چنین (Çunîn): هوسا.

چو (Ço): وهکی، مینا.

چناچن (Çenaçen): دهنگی کو ژ کفانی دهیت ده می کو تیرا لدویف ئیک پی دهاقین.

چنان (Çunan): کورتکریا (چون آن): وهسا، وهتوف، ولو.

چنانچون (Çunançon): ههروهسا، ههروهتوف.

چنانچه (Çunançe): ژ په یقین (مهرج - شرط) یه: هه گهر، هه رگافا.

چنبر (Çenber): دورماندوری بازنه ی (محیط دائرة) - خه لک - هه تشته بازنه یی.

چنبک (Çunbek): جوره کی روینشتنی یه (وهکه هم دبیتن: فلان کهس بی ب کوندلیسک چوی یان یا خوه کریه قورمک) بو زانین هندهک گورین کهفن هاتینه قه دیتن کو بقی رهنگی روینشتنی، مری تیدا هاتبوون بن ناخکرن.

چنبه (Çunbê): داری مهزن و ستوبر، یان هه تشته کی مهزن و ستوبر و ژ وان مروقی قه له و.

چنته (Çente): چنته، جانته.

چند (Çend): په یقا پرسپاری یه: چه ند (بو هژماری و بو بهای) -

- چ (بۆ سه رسورمانتی، وهکی: چ خرابه!، چ ده لاله!) .

چه (Çe-ê): هیمایتی بچوبک کرنی، یه، وهکی: (آلوجه: حولیچهک - دریاچه: ده ریا بچوبیک، گۆل).

چه (Çeh): کورتکریا په یقا (چاه)ه، ئانکو: بیر، بیرا ئاقتی.

چهار (Çehar): هژمارا (۴) چوار.

چهارده (Çeharde): هژمارا (۱۴) چوارده.

چهارزانو (Çeharzanû):

چوارمیرکی، میهفانیک (جورهکی روینشتنی).

چهارشاخ (Çeharşax): ملهیتب.

چهارشنبه (Çeharşenbê):

چوارشه مبی (ناقتی روژا پینجی یه ژهر ههفتیهکی).

چهارشنبه سوری (Çeharşenbê Sûrî):

سûrî: جهژن و که یفکر نه کا

ئیرانیانه کو ههر سال ل شهفا چوارشه مبی یا دویمایی ژ هه یقا (اسفند = کو هه یقا دویمایی یه ژ

سالا هه تاقتی، یان وهرزی

زخستانتی) ناگری هلدکهن و خوه ل

سه را دهاقیژن و دبیتژن: «سرخ

تو از من، زردی من از تو» .

چوب (Çûb): دار (داری سوتنی یان داری کو بکیر نه جارین بهیت).

چوبدار (Çûbdar): خودان تهرش و که وال.

چوپان (Çûpan): شقان. ههروهسا

په یقتین (شبان، رمه بان، رمه یار، رمیار و رامیار)ژی لکارن.

چوچونچه (Çûçûnçe): جوړهکی

په رۆکی ته نک و رهنگ سپی یه کو لدهمی هافینتی جل و بهرگا ژتی چیدکهن.

چوخا (Çoxa): چوخک.

چوشک (Çûşek): گوزکی بچوبکی

ب لوبوبیک.

چوشیدن (Çûşîden): میهتن،

میژتن.

چوگان (Çogan): کاشو (داره که کو

بۆ یاریا گویانتی یان کاشووانتی بکار دئینن).

چون (Çon): وهکی، مینا - دهمی

کو، وهختی کو - چونکی، ژ بهر کو - چهوا، کوسا، کوتوف.

چونه (Çûnê): گرکییت هه قیری.

چه (Çê): ژ بهر کو - چ (چ نه شه، چ

نه وی هه) - چ (بۆ پرسیارتی،

وهکی: چ دبیتژی؟) - چهند - چهوا

- چهارصد (Çehar sed):** هژمارا (۴۰۰) چوارسه د.
- چهجه (Çehçehê):** ئاوازا بلبلی یان ههر فرنده کئی خوه شخوان.
- چهره (Çêhrê):** روی، روخسار.
- چهل (Çêhêl):** هژمارا (۴۰) چل.
- چی (Çî):** کورتکریا په یثقا «چیز: تشت» - ئالاقی پرسبیاری یه نانکو (چ؟). ههروهسا پاشگره کئی زمانی توکی یه کود زمانی فارسی دا ژی لکاره، وهکی: (چایچی، قماشچی).
- چیدن (Çîden):** چین (چینا سیثقا، چینا گولا، دروینا گیای ژ ئوردی) - برین یان کورتکرن یان قوساندنا نینوک و موی یا - هلگرتن (دهمی مریشک یان چوپچک دندکیت تومکی ژ ئوردی هه لدگریت) - هه لبرژارتن و قافییرکرن - ریزکرن (لدویف ئیک یان لسه رئیک ب ریکویپکی).
- چیره (Çîrê):** سه رکهفتی، کهسی کو ب تمامی نه یاری خوه بیخته بن دهستی خوه و غه لابه تی لسه بکه ت.
- چیره دست (Çîrêdest):** هونه رمه ند، شاره زا.
- چیز (Çîz):** تشت (ههر تشته کئی بی گیان).
- چیزک (Çîzek):** کورتکریا په یثقا (چیزه، نانکو: تشتوک - ژویژی.
- چیست (Çîst):** په یثقا پرسبیاری یه، نانکو: چی یه؟
- چیستان (Çîstan):** مامک (ئه و چ تشته؟). ههروهسا په یثقین (بردک، پردک) ژی لکارن.
- چیلان (Çîlan):** ئالاق و ئامیرین کوژ ئاسنی هاتبنه چیکرن، وهکی: (خه لهک، زنجیر، قفل و کلپل و کیر و ساتور و..... هتد).
- چین (Çîn):** طا (وهکی بیژی کاغه زئی یان په رۆکی بکه دو طا) - کوریشک و قورمچک (لسه روی و سه روچاڤا یان په رۆکی و..... هتد).
- چینه (Çîne):** چنیک یان دندکین کو مریشک ژ ئوردی هه لدگریت دا بخوت - دیواری کو بهس ژ لپن و ته قنی هاتبیته چیکرن (به ر و بلوک و که ریپچ تیدا نه هاتبنه بکار ئینان) - د زار اوئی جیولوجی دا، ههر ته به قهک ژ ئوردی کوژ لایین شوبینوار و پاشمایین خوه قه گریداینه ب سه رده مه کی شه.

ح

ح (Ha'): تپا هه شتی یه ژ

ئه لفا بییا زمانی فارسی. ئه ف تپه
د زمانی فارسی دا نینه و هه ر
په یقه کا کو د زمانی فارسی دا ب
به رچا ف بکه قیت کو بقی په یقی
ده ست پی کریت هینگی ئه و په یف
یان یا عه ره بی یه یانژی بنیاتی
په یقی عه ره بی یه و یا ئیخستیه د
قالین فارسی دا، هه روه سا مشه نه
په یقین دارشتی و لیکدایین
عه ره بی و فارسی کو ئه ف تپه د
نا فدا بت، وه کی نمونین ژیری.

حاجت روا (Hacet reva): ئه و

که سی کو محتاجیا وی هاتبته
قه تان دن.

حاجتمند (Hacetmend): پیدقی،

محتاج.

حاجتومند (Hacetûmend):

پیدقی، محتاج.

حاجی فیروزه (Hacî firûze):

زه لامی کول رژیین جه ژنا نه فروزی
روی خوه رهش دکه ت و جلکین
سور دکه ته بهر خوه و د ناف جادا
دا دگه ریبت و ب ئاخفتن و ترانه و
یارین خوه خه لکی دکه نینت و
پاره ی ژوان و هر دگرت.

حاجی لک لک (Hacî leklek):

له گله گه - درکه به ژ زه لامی به ژن
زراف و بالا به رز.

حادثه جو (Hadêsêcû): که سی کو

به رده وام چا هه رتی قه و متنا
رویدانیت نوی بت - که سی کو ژ
رویدانا نه ترست.

حادثه زای (Hadêsêzay): هه ر

تشت یان که سی کو بته سه به بی
قه و متنا رویدانه کی.

حاشیه بندی (Haşîyê bendî):

دروست کرنا کنارین هه ر تشته کی،

- وہکی خہملا ندنا رەخیت بیستانی ب چاندنا گولا .
- حباب (Hubab):** پەقیشکیت کو بسەر ئاقی دکەقن .
- حاشیہ دار (Haşîyêdar):** ہەر تشتی کو کنار ہەبن .
- حباب وار (Hubabvar):** وہکی پەقیشکا .
- حاشیہ دوزی (Haşîyêdûzî):** حەبس، زیندان .
- حاشیہ نشین (Haşîyê nêşîn):** دروینا رەخین پەرۆک و جلکا و ہەر تشتەکی ژ فی رەنگی .
- حەبسخانە (Hebsxane):** حەبس، زیندان .
- حەبساگە (Hebsgah):** حەبس، زیندان .
- حەبسی (Hebsî):** حەبسی، زیندانی .
- حراج (Herrac):** فرۆتتا تشتەکی ب رەنگی لسەرێک زێدە کرنی .
- حاشیہ نویس (Haşîyê nêvîs):** پەر او تیزنقیس .
- حرامخوار (Heramxwar):** حەرامخۆر .
- حاصلخیز (Hasêlxîz):** ئەردی کو بەرەکی زێدە بەدەت، ئەردی تیسەر دەرامەت .
- حەرامزادە (Heramzadê):** بیژی - دەرکە یە ژ مەرۆقی حیلە کەر و فتتەچی .
- حاک (Hakî):** کەسی کو سوجبەتەکی یان ئاخفتنەکی بکەت یانژی سەرھاتیەکی و چیرۆکەکی بیژت .
- حەرام نمک (Heram nemek):** بێ نان و خوئی، کەسی کو قەنجییت خەلکی لہەر چاقین وی نەمبەن .
- حالی (Hala):** نۆکە، نەو، فی گافی .
- حرف راندن (Herf randen):** ئاخفتن، سوجبەت کردن .
- حالی شدن (Halî şuden):** کرن، زەوق چیکرن .
- حرف زدن (Herf zeden):** ئاخفتن، سوجبەت کرن .
- حرفگیر (Herfgîr):** رەخنەگر .
- حالی کردن (Halî kerden):** تێگەھاندن .
- حرمخانە (Heremxane):** جەپین تابیەت بوژن و حورمەتا د خانیین

- مه زنان ڦه .
حرمسرا (Heremsera): بنییره:
 (حرمخانه) .
- حروفچین (Hurûfçîn):** تیپلیدهر .
- حسابدار (Hêsabdar):** ژمیریار .
- حسابداری (Hêsabdarî):** ژمیریاری .
- حسدناک (Hesednak):** حه سوید .
- حسرت خوردن (Hesret xur - den):** خه م خوارن، کول دا کرن .
- حس کردن (Hêskerden):** هه ست کرن، پی حه سیان .
- حشره شناس (Heşerê şênas):** موورنیاس .
- حشره کش (Heşerê kuş):** موورکوژ، هه ر ده رمانه کی ژه هردار کو موورا بکوژت .
- حق پرست (Heq perest):** خودی پهریس - که سی کو حه ژ راستی و دروستیی دکت .
- حق شناس (Heq şênas):** خودیناس - که سی کو باوهری ب راستیی هه ی - ب نان و خوئی .
- حق گو (Heq gû):** راستی بیژ .
- حقه باز (Huqqêbaz):** جادووگه ر، سیحریه ند - حیله که ر، فیلباز .
- حکم انداز (Hukm endaz):** تیرهاقیژی زیره ک کو تیرا وی خه له ت نه چت، سه گفان .
- حکیمانه (Hekîmanê):** وه کی حه کیما، کارین کو ب عه قل و زانین دهینه نه نجامدان .
- حلاجی (Hellacî):** کاری کو کویرنج پی رادبت .
- حلال خور (Helal xor):** حه لالخوژ، که سی کو خوه ژ مالی حه رام بده ته پاش .
- حلبی ساز (Helebî saz):** تهنه کچی .
- حلقه بگوش (Helqê bêguş):** که سی کو خه له ک یان گوهارک د گوهی بن - درکه به ژ به نی یان مرژقی گوهدار و فه رمان بجی هینه ر .
- حمایتگر (Hêmayetger):** زیره فان، حه ره س - پشته فان .
- حمدان (Hemdan):** ئالافی گوهنیلیی زه لامی (کیر) . ههروه سا (حمدون) ژی لکاره .
- حمدونه (Hemdûne):** مه میونک .
- حوردیس (Hûrdîs):** جوان وه کی حوریبا .

<p>حیلہ باز (Hîlêbaz): حیلہ کەر، فیل باز.</p>	<p>حوروش (Hûrveş): جوان وەکی حوربیا.</p>
<p>حیلہ کار (Hîlêkar): بنی پرە: (حیلہ باز).</p>	<p>حیرت انگیز (Hêyret engîz): هەر تشتی کو ببتە سه به بی</p>
<p>حیلہ گر (Hîlêger): بنی پرە: (حیلہ باز).</p>	<p>حە بیڕین و سه سورمانی. حیرت زده (Hêyret zedê):</p>
	<p>سه سورمای، حە بیبری.</p>

خ

بلند، سپیندارا (۳-۶) سالی کو
هاتیته برین و سپیکرن.
خار (Xar): سترین داری یان گولین،
درک.

خارا (Xara): جوره کی بهری
رهقه (گرانیت) - جوره کی پهروکی
نارموبشی یه.

خاراندن (Xaranden): خوراندن.
خاریشت (Xarpušt): سیخور،
ژویژی.

خارخار (Xarxar): خوریا نا له شی -
دل نیگه رانی، پهریشانی.

خاره (Xarê): چاکوچی ناسنگه را.
خاز (Xaz): کیم، عه داف - قریژ و
قیشار - جوره کی پهروکی کتانی
یه.

خازنه (Xazenê): دش (خویشکا
ژنی).

خازه (Xazê): جه بل (تهقنا

خ (Xa): تپیا نه هی یه ژئه لفابیتیا
زمانی فارسی. دهندهک په یقان دا
دهیته گوهارتن ب (ه ای، وه کی):
(خسته = هسته: بهرک) و
هندهک جارا ژی دبیته (غ)،
وه کی: (تاخ = تاغ: جوره کی داری
یه).

خا (Xa): مل، شان - چالا کو ناکین
حه مام و لیتانگه هی تیدا خرغه
دبیت.

خاتوله (Xatûlê): فند و فیل،
حیله.

خاج (Xac): خاج (صلیب) - نهرمه یی
گوهی کو گوهارکا دکه نی.

خاغام (Xaxam): زانا و
پیشه و ایتن دینی یتن جو هیا.

خاد (Xad): فزنده کی وه کی
قهل (قر) یه.

خاده (Xade-ê): داری راست و

- ثاماده کری بو پیترادانی).
خاستن (Xasten): رابوونه سه رخوه،
 ههستان - راوهستیان.
خاش (Xaş): خه سوی (دهبکا میتری
 یان ژنی) - ئەقیندار (ا - ئ)
 پهریشان.
خاشاک (Xaşak): هویرکی داری
 یان گیای یان کای.
خاک (Xak): ناخ (ته خا بسهرقه یا
 ئهردی) - ناخ (وهلات - وار).
خاکستر (Xakêster): خولهی.
خاگینه (Xagîne): هیتکا مریشکی
 یا لبهه دوهنی پشتی زهرک و
 سپیک دهینه تیکه لکرن.
خالم (Xalum): مار، ماری
 گه زنده.
خالو (Xalû): خال (برایی دهیکتی) -
 زرنا (نامیره کی موزیکتی یه).
خام (Xam): خاڤ، نه که لاندی.
خام درایی (Xam derayî): ژ بهر
 ناخفتن، ناخفتنن بیهوده کرن.
خاموش (Xamûş): بی دهنگ
 بوون، نه ناخفتن، ئارام -
 ته مراندی، قه مریای (بو چراک و
 ناگری یان ههه تشسته کی
 کاره بایی).
- خامه (Xame-ê):** ئارمویشی خاڤ،
 ئارمویشی نه بادای - له قهه یان
 ههه تشسته کی کو پی بنقیسن -
 دوهن یان نیفشکی کو بسهر
 شیر دکه قییت - کومتین
 خشبه رکا.
خان (Xan): خانی - شانان
 زرکیتکی.
خاندان (Xandan-Xanedan):
 خیزان - بنه مال.
خانواده (Xanevade): خیزان، ژن
 و عه یال - بنه مال، کهس و کار،
 خزم.
خان و مان (Xano man): ژ دو
 په یقین (خان) و (مان) کو ههردو
 هه قواتایین ههفن و ئانکویا (مال
 یان کهسین کود مالی دا دژین)
 ددهت و (و - ئالاقی په یوهندی
 بی) پیک دهیت؛ هندهک جار
 (خانمان) ژی دهیت.
خانه (Xanê): خانی.
خانه داماد (Xanêdamad):
 زاقایی کو لجهه خه زویر و خه سويا
 خوه دژیت.
خانه زاد (Xanêzad): زاروکی
 خولام و خوداما کول مالا ئاغای

- هاتیبته سهر دونیایی. **خانی (Xanî):** برکا ئاڤی.
- راستین داری. **خاو (Xav):** خو - پویرتکی مه حفویر یان په روکیتن مه خمه لی.
- خپک (Xepék):** خه ندقین - نانین مه زن و ستویر.
- خاور (Xaver):** روژهلالت (د کهشن دا بو روژئاڤا ژی بکار دئینان) - ستی، درک.
- خپله (Xepele-Xêpêlê):** مروڤتی قه له و کورتک، مروڤتی قوت و خری.
- خاور (Xavur):** میتری.
- ختار (Xetar):** ئاده (ئاده کرنا برنجی و نوکا و.....هتد).
- خاورمیانه (Xavermîyanê):** روژهلالتا ناڤه راست.
- ختن (Xuten):** ناڤی که فنی پارچه ک ژ (ترکستانا چینتی) کو (مسک) ا وی یا کوژ نافکا خه زالا دکه قیت یا ناڤداره.
- خاوش (Xavuş):** خیاری کو بو توفی بهیلن.
- ختنبر (Xetenber):** هه ژاری کو ناڤی لخواه بدت کو یی زه نگیینه یان ژی زه نگیینی کو خوه ب هه ژار و دهستکورت بینته دهر.
- خاؤل (Xavul):** میتری.
- خجاره (Xucare):** پچه ک، کیمه ک، دهمه کی کورت.
- خایسک (Xayêsk):** چاکوچی ناسنگه ران.
- خایه (Xayê):** هیک - رطل، گون.
- خاییدن (Xayîden):** جویتن، تشته ک ل ناڤ ددانان را هویرهویرکرن و نهرم کرن.
- خباره (Xebare):** چست و چه له ک، زیره ک.
- خباک (Xebak):** چاردیواری سهر شه کری کو چیل و پهزا بکه نه تیڤه.
- خجسته (Xucestê):** پیروز، مباره ک.
- خبوک (Xebûk):** موکوم، بنه جه.
- خجک (Xecek):** له ککه، داغ، خپچه (Xepçê): چقین زراف و

خرپا.	خال، نیشان.
خر (Xerr): کور (تهقنا رهش و لیچ و بین نه خواهش).	خجیدن (Xucîden): خرغه بوون.
خر (Xêr): حه فک، گه وری.	خجیر (Xucîr): جوان، ده لال.
خرابات (Xerabat): مه یخانه، مه یکه ده.	خدا (Xuda): خودا، به زدان - خودان.
خراره (Xerarê): ئاوازا گری ده می.	خداوند (Xudavend): خودا، به زدان.
کوژ حه فکی ده رد که فیت.	خدرک (Xedrek): بزوتی گهش - گه شاتی یا په لا.
خراش (Xeraş): سه لخن - فه رمانه ب سه لاندنی، ئانکو: سه لخنه.	خدره (Xudre): چریسکین ئاگری.
خراشیدن (Xeraşîden): سه لخن، که لداچون.	خدنک (Xedeng): خه دهنک، داری موکومی کو تیر و رما ژئی چیدکه ن.
خراشیده (Xeraşîdê): سه لختی، که لداچوی.	خدو (Xudû): تف، گلیر، ئاقا ده فی.
خرام (Xeram): ره فتارا هیدی و ب نازداری - موژده، مزگینی - شادی، خوشی.	خدوک (Xedûk): په ریشان، پیکداچوی، خه مگین.
خرامین (Xeramîn): چه روان، جهی چه را گیانه و هرا.	خدیش (Xedîş): مه زنی مالی - ژنکا مه زنا مالی.
خربار (Xerbar): خرار، باری که ره کی.	خر (Xer): کهر (بو نافی نیری «خر» دهیته گوتن، لی بو نافی می بی فی گیانه وهری (ماکه ر) ئ، په یفا «ماچه» دهیته گوتن) - هه ر تشته کی گر و مه زن - ل پیشیا هنده ک په یفا دهیت و مایی خوه د ئانکوا وان دکت، وه کی: خرچنگ،
خریزه (Xerbuzê): گوندور.	
خریزه زار (Xerbuzêzar): وهرزی گوندورا، زه فیا گوندورا.	
خربوز (Xerbûz): شه فیه فینک، چه کچه کوبله، شه مشه مه کویره.	

هه یفا دویمایی ژ وه رزی بهاری، و
 ناقتی رۆژا شه شتی یه ژ هه می
 هه یفتین سالا هه تاقی و ناقتی
 فریشته کتی یه د ئۆلی زه رده شتی دا.
خردادگان (Xurdadgan): جه ژنه کا
 که فنا پارسی یان بوو کول رۆژا
 شه شتی ژ هه یفا خرداد نهف جه ژنه
 دهاته کرن و ژ بهر هندی دکرنه
 جه ژن کو ناقتی رۆژی و مه هتی
 هه ردو دبوو (خرداد).
خردسال (Xurdsal): کور یان کچین
 کو ژینی وان ژ پینج سالیی کیمتر
 بیت.
خردل (Xerdêl): ترسنوک، کولافه.
خردمند (Xêredmend): ب ژیر،
 ب عاقل، زانا، هشیار.
خرده (Xurdê): هویر، بچویک -
 کیم، پچهک - چریسکین ناگری.
خرزه (Xerzêh): نیر - نامیری
 گوهنیایی زه لامی هه گهر دریتژ و
 ستوبر بیت.
خرس (Xêrs): هرچ.
خرست (Xerest): گه لهک
 سه رخووش، زیده مه ست.
خرسته (Xêrêstê): زیری.
خرسک (Xêrsek): کورتکریا په یفا

هه روه سا ناقتین (خریواز، خریبواز،
 خریوز، پیواز، خریبواز، شپ پره)
 ژی هه نه.
خرپا (Xerpa): ستوین داری یان
 ئاسنی کو داننه بن پرا یان بانئ
 خانی دا موکوم راوه ستیت.
خرتال (Xertal): که قلی چیلئ کو
 پری پاره و زپ و زپش بکه ن.
خرجسته (Xercestê): شهر و شور
 - دهنگ و دۆر، هوسه و هه را -
 که سی کو نه ژ عه شیره کتی بیت و
 خوه ژ وی عه شیرئ بژمیریت.
خرچنگ (Xerçeng): کیتژاله،
 قیرژال - هه روه سا ناقتی
 بورجا (کیتژاله = سرطان) ه.
خورخجیون (Xorxucîven):
 کابویس.
خرخه (Xêrxêrê): گه وری.
خرخسه (Xerxesê): فرندی کو
 نیچیرشان ب رهخ ته لهی شه
 گرتدهت دا هندهک فرندین دی ژ
 بهر وی بکه فن وی ته لهی.
خرد (Xêred): هوش، عه قل.
خرد (Xurd): هویر، بچویک.
خرداد (Xurdad): ناقتی هه یفا
 سی یی یه ژ سالا هه تاقی، ئانکو

- (خرس = هرچ) - هرچی بچویک -
 کودیکا هرچی - جوړه کئی
 مه حفویرایه کو پویرتکئی وی درپژه.
خرسند (Xursend): خوهشحال،
 شاد، که یف خوهش.
- خرفستر (Xerfester):** گیانه وهری
 ب زیان، وهکی: مار، دوپیشک،
 زرکیتک، کولی و.....هتد.
- خرک (Xerek):** کهری بچویک -
 چارییکا کو کارگه ر ل دهمی
 ناآکارنا خانی لسهر کار دکهن -
 نالافه کئی بچویکه کو تیلین
 نامیرین موزیکئی وهکی (سنتور و
 بزقئی) لسهر را دبورن - جوړه کئی
 خورما هسک کریه.
- خرکمان (Xerkeman):** ته لها کو
 بو طوری و رویشی و گورگ
 و.....هتد دهیته فهدان.
- خرکوف (Xerkûf):** بوم یان کوندا
 مه زن.
- خرگاه (Xergah):** خیشه تا مه زن.
- خرگوش (Xergûş):** کیثرویشک -
 ههروهسا ناقئی بورجه کئی یه ژئی.
- خرم (Xurrem):** شاد، خوهش -
 ججه کئی تازه و خوش.
- خرما (Xurma):** خورمه.
- خرما بن (Xurma bun):** دارا
 خورمی.
- خرمک (Xermek):** موهرکین رهش
 و سپی کو دئیخنه ستوی بچویکا
 دا نه ئیته چاقین کرن.
- خرمگس (Xermeges):** که رموز.
 ههروهسا (خرمنج) ژئی لکاره.
- خرمن (Xermen):** گهنم یان جه هنی
 ناماده کو پشتی گیره کرنی و
 دانه بای ل بیده ری هاتبتنه
 کو مکرن.
- خرمنکوب (Xermenkûb):**
 جه نجه ر.
- خرمنگاه (Xermengah):** بیده ر.
- خرناس (Xurnas):** دهنگئی خرخرئی
 دهمی ژگه وریا که سئی نقشستی
 دهیته.
- خروار (Xervar):** خرار، باری
 که ره کی کو نیتزیکئی سئی سه د
 کیلوگرامایه - وهکی که ری، مینا
 که ری.
- خروس (Xurûs):** دیکل. ههروهسا
 په ییقین (خرو، خروچ، خروه وخره)
 ژئی لکارن.
- خروس خوان (Xurûsxwan):**
 دهمی سپیدی وهکی دیکل بانگ

- ددهت.
خروسه (Xurûsê): تیتلکا قوزی.
خروش (Xurûş): ههوار و قیری ل
 دهمی قههرینی - هۆسه و ههرا،
 دهنگ و دۆر.
خروشیدن (Xurûşîden): ههوار
 راهیلان، قیری شه دان.
خره (Xurre-ê): نویره، گوری،
 تیروژک، روناھی.
خریدار (Xerîdar): بکړ.
خریدن (Xerîden): کرین (کاری)
 کرینا تشته کی و بهرامبه ر وی
 تشتی پاره دان).
خریش (Xerîş): سه لخ (جهی
 سه لختی) - ترانه و پی ترانک.
خز (Xez): کوژک (گیاننه وهره کی
 بچوویکی ب چچکه، وه کی
 سفوره یه و کوربا وی درپژه و تیر
 موی یه، که قلی وی قه هوائی یان
 ب رهنگی خوه لیپ یه و بن حه فکا
 وی سپی یه. پرانیجا جاران ب
 شه ف دهر دکه قیت و فرندین
 بچویک دگربت و خوینا وان
 دمیتیت، ههروه سا مار و مشکا
 ژی نیچیر دکهت و که قلی وی
 گرانبهایه).
- خزان (Xezan):** پاییز، وهرزی
 پاییزی - خشوک (هه ره که سی یان
 هه ره تشتی وه کی ماری ب ریشه
 بچیت).
خزرک (Xezrek): ترس.
خزندگان (Xezendêgan): نه و
 دهسته یه ژ گیاننه وهره کو وه کی
 ماری بریشه دچن (ئانکو خوه
 دخوشین)، مه رج نینه کو ب پی
 بن یان د بی پی بن، هنده ک ژ وان
 وه ک نمونه: (تمساح، مارگوبسه،
 مار، کوبسه له) نه.
خزیر (Xezîr): خولی یا هیشتا
 گهرم، یان ژمی هیشتا ئاگر دنا قدا
 هه بیت.
خس (Xes): پوش و په له خ -
 مرۆقین شویشتی و چونه.
خسانیدن (Xesanîden): جوبتن -
 له ق دانان.
خسبانیدن (Xesbanîden):
 نقانندن.
خسبیدن (Xesbîden): نقشتن، د
 خه و چوون.
خستر (Xester): بنیره:
 (خرفستر).
خستن (Xesten): ئیشاندن،

خسودن (Xusûden):

دروین (دروینا گیای ژئردی).

خش (Xuş): خهسوی. ههروهسا

په یقیین (خوش، خشو، خسور،

خشامن، خشتامن، خشدامن،

خوشدامن، خاش) ژئی لکارن.

خش (Xeş): سه لینه کا بچویک ل

سه ر هه ر تشته کی.

خشاب (Xeşab): ساجوړی

فیشه کا.

خشار (Xêşar): گیای ب زبان یان

چقین بی مفا کو پیتقی ناده کرنی

و که زاختنی بن.

خشت (Xêşt): لینه، که ریچی نه

قه لاندی - خشت، رما بچویک (کو

جوړه کی چه کی بوویه و د که فن دا

دهاته بکارئینان).

خشته (Xeşte): هه ژار،

دهستکورت، مفلس.

خشک (Xuşk): بی تاښ - هسک -

چرمسی.

خشکانج (Xuşkanec): لاواز،

له غه ر.

خشکاندن (Xuşkanden): هسک

کرن، چرمساندن.

خشکیدن (Xuşkîden): هسک

بریندارکرن. په یقا (خسته: Xes-

tê) هه ر ژئی ژئده ری یه، نانکو:

ئیشاندی، بریندار، نه خواهش،

خودان ئیش، وهستیای و رینج

دیتی ژ بهر کارئ زیده یان برینا

ریکین ب قه کیش. ههروهسا

په یقا (خستگی: Xestêgî) ژئی

ژئی ژئده ری یه، نانکو:

ماندیوون، وهستیان.

خستو (Xestû): که سی کو دان

پیدانی ب تشته کی بکه ت -

به رک، وه کی: (به رکین مژمژا و

خوخا و خورمی و..... هتد)، بو قی

نانکوی (خسته و هسته) ژئی

لکاره.

خستوانه (Xestevane): جلکین

کو ده رویشا دکرنه بهر خوه و نه ف

جلکه ژ هریی دهاتنه چیکرن.

خسر (Xusur): خه زویر و خه سوی.**خسر (Xeser):** ئاښا کو ژ بهر

زیده بوونا سه رمایی د

قه رسیت (جمد)، ههروهسا

په یقیین: (یخ، هسر، هسیر،

هتسه، کاشه) ژئی لکارن.

خسرو (Xusro): شاه - نازناقی

چه ندین شاهین ساسانی یانه.

- بوون - چرمیسن.
خشم (Xeşm): قههر، توره.
خشمگین (Xeşmgîn): قههری،
 توره‌بووی.
خشن (Xeşên): گر(به‌روفاژی په‌یفا
 هویر) - زفر.
خشنگ (Xeşeng): سهر که‌چهل -
 حوچ، حوت، که‌سئ کو سهرئ وی
 موی لی نه‌بت.
خشنود (Xuşnûd): شاد،
 خوه‌شحال، که‌یفخوه‌ش.
خشنی (Xuşnêy): ژنا خرابکار،
 قه‌جبه.
خشودن (Xuşûden): که‌زاختن (یا
 دارا).
خشوک (Xeşûk): بیژی.
خفت (Xêft): گری(گری یا کنفی
 یان وهریسی).
خفت (Xuft): نشست.
خفتان (Xeftan): جل و به‌رگین
 شه‌ری.
خفتانیدن (Xuftanîden): نغاندن
 - گه‌فزاندن - گریل‌کرن.
خفتک (Xuftek): کابویس.
خفتن (Xuften): نشست، د‌خه‌و
 چوون.
خفتی (Xêftî): رستکا زیری کو
 دمینیسته ب‌حه‌فکئ قه و شور
 نابیته سهر سینگئ، گه‌رده‌نی.
خفده (Xefde): چه‌میای، خوه‌هر.
خفرگ (Xefreg): بی غیرهت، بی
 نامویس - پویچ، بی سنج -
 نه‌حمه‌ق.
خفگی (Xefêgî): تن‌گه نه‌فه‌س -
 خه‌ندقین ب‌کنفی یان ههر
 تشته‌کئ دی.
خفه (Xefê): خه‌ندقی.
خفیدن (Xefîden): بی‌هن
 هلکیشان - بیهنشتن - په‌سه‌ندکرن
 - سهرنیاس - ناقدار، ب‌ناث و
 ده‌نگ.
خشک (Xekuşk): گوزکئ
 نه‌خشاندی و ره‌نگین بی کوژ
 ته‌قنا تایبهت ب‌جیرکافه هاتیبیته
 چیکرن.
خل (Xul): کیم عاقل - نه‌حمه‌ق -
 هه‌بله - خوه‌لی.
خل (Xêl): ئافا کوژ دفنا مروقی
 یان گیانه‌وهره ده‌یته‌خوار.
خلاش (Xelaş): هوسه و هه‌را،
 ده‌نگ و دؤر - نه‌ردئ ربسی.
خلاندن (Xelanden):

پي دهاژون - هه ر تشته کي سهر تيژ
 کو بچيته د تشته کي ديرا،
 وه کي (شويزن، ستری، سيخ
 و.....هتد) - پويچ و بي مفا -
 دنگ و دۆر، هوسه و هه را.
خم (Xem): خوهر، خووار،
 وهر ياداي.
خم (Xum): گوزکي مه يي يان
 سيهکي يان ناقي - داهۆل.
خماخسرو (Xumaxusro): ناقي
 ئيک ژ ناههنگين که قنين موزيکا
 ئيراني يه.
خماش (Xemaş): گليش.
خمان (Xeman): کشان (کشانان
 تيره اقيژي).
خماندن (Xemanden): چه ماندن،
 خوهر کرن.
خمانيدن (Xemanîden): ب زار
 تشته کي يان که سه کي فه کرن.
خماپاره (Xumparê): گوللا توپي.
خمخانه (Xumxanê): مه يخانه،
 مه يکه ده - دل (صوفي ل شوينا
 په يشا دل، زاراوي خمخانه بکار
 دئين).
خميازه (Xemyazê): باوشکين
 خه وي.

تيراکرن (وه کي شويزن يان ستری
 و.....هتد کو بکه نه د له شي را).
خلاوه (Xelave): سه رگه ردان،
 چه يران، ب دنبايي که فتی.
خلبان (Xeleban): فرۆکشان،
 شوفيري فرۆکي.
خپله (Xelpele): چه وتی - فهد و
 فيل - کاري نه ريک و پيک.
خلخ (Xellux- Xullex): ناقي
 کيمه نه ته وه کا تورکا بو ل نيژيکي
 (سيحون) کو لجه م شاعرين که فن
 د ناقدار بوون ب جوانی و ده لاليي
 و مشه د هۆزاني خوه دا بکار
 ثابينه. ههروه سا (خرلخ، خرلق،
 قرلق) ژي لکارن.
خلر (Xuller): که ليک، که لينوک -
 ناقي باژير که کي يه ل نيژيک
 باژيري شيراز کو تربی وي يي
 ناقداره، ب تايبه تي بو چيکرنا
 مه يي.
خلن (Xulên): کلميشوک.
خلوليا (Xulûlêya): نه خوه شي
 يه کا ده ماغي يه (دهيت وه کي
 ديناتیی) - زرشه رمی - زرشه رم -
 نه ترسی.
خله (XeLe): به فري يا کو قايکي

<p>خنګ (Xêng): سپی، هه‌ر تشتی سپی ب تایه‌تی هه‌سپئ سپی - هه‌بله، ده‌به‌نگ. خنګال (Xengal): کون. خنګل (Xengel): زری و کومزری. خنوز (Xenûz): نامانین کوژ ته‌قنئ هاتینه چی‌کرن. خنیا (Xunya): سروود - ئاواز. خنیاگر (Xunyager): سروودبیژ - ئاوازخوان - موزیکرهن. خنیدن (Xunîden): ده‌نگشه‌دانا ده‌نگی ل‌چیای و هم‌مامئ و.....هتد - ناقداریبون - هه‌لبزارتن و په‌سه‌ندکرن. خو (Xû): خولق، سروشت، طبعه‌ت. خواب (Xab): خه‌و. خواباندن (Xabanden): نشاندن. خواب دیدن (Xabdîden): خه‌ون دیتن. خوابیدن (Xabîden): نقشتن. خواجه (Xacê): خودان، مه‌زن، سه‌روه‌ر، شیخ - مالدار، زه‌نگین، ده‌وله‌مه‌ند - خساندی (زه‌لامئ خه‌ساندی - په‌یقا ب قئ ئانکوبئ ژ په‌یقا «خواجه‌سرا» هاتیه وه‌رگرتن و هیتدی هیتدی په‌یقا</p>	<p>خن (Xen): عنبارا د بنئ به‌له‌ما (باخیرا) دا - کون. خنبه (Xunbê): گوزکئ مه‌زن - کوار. خنبیدن (Xunbîden): ده‌ست قوتان، چه‌پله‌قوتان، ده‌ف قوتان - سه‌ماکرن. خنج (Xenc): ناز - شادی - سوود، قازانج. خنجیر (Xêncîr): بیه‌نا زویراندنا موی و هریبئ یان سوتاندنا هه‌ستی، هه‌روه‌سا موی و هری و هه‌ستیئ سوتئ. خندان (Xendan): ده‌ف ل‌که‌نی. خنداندن (Xendanden): که‌ناندن. خندستان (Xendêstan): جهئ ترانه و یاری و پی‌که‌نینئ - در‌که‌یه ژ لیتقئین یارئ. خنده (Xendê): که‌نی. خندیدن (Xendîden): که‌نین. خنشان (Xunşan): پیروز، مباره‌ک. خنک (Xunuk): هین، فینک، سار - باش و خوه‌ش - پیروز و مباره‌ک.</p>
--	---

- «سرا» ژیتشه بوویه و خواجه ب تنی
 مایه.. په یشا «خواجه سرا» بو وان
 زه لاما دهاته گوتن بیین کو دبوونه
 خولام د مالا مه زنی یان ناغای
 یان سه روکی.....دا، و ئەف کەسی
 کو دبوو خولام، ل دەستپیکتی
 دهاته خه ساندن پاشی دهاته
 دامه زانندن وهک خولام ل مالا وی
 مه زنی.
- خوار (Xar):** حه قیر، زه لیل - تاف -
 ههروه سا هه یف.
- خواربار (Xarbar):** خوارده مه نی،
 ئەرزاق، تازوقه.
- خوازه (Xaze):** داخواز.
- خواست (Xast):** داخواز - هه ز.
- خواستگار (Xastgar):** خوازگینی.
- خواستن (Xasten):** هیشی کرن -
 داخواز کرن - خواستن - تاره زوو
 هه بوون - حه زژیکرن -
 گازیکرن (دهمی گازی ئیکتی بکهن
 کو بنک فه بهیت).
- خواستنه (Xastê):** زیر و مال و
 دارایی.
- خوالیگر (Xalîger):** زاد چیکه ر،
 خوارن لینه ر (طباخ).
- خوان (Xan):** سفره ، خوان - ئاده.
- خواندن (Xanden):** خواندن.
- خواهر (Xaher):** خویشک، خوه.
- خواهر اندر (Xaher ender):**
 خویشک و براییین کونه ژ
 دهیکه کتی یان نه ژ بابه کتی بن.
- خواهر خوانده (Xaher xandê):**
 کچهک یان ژنکهک کو که سه کتی ب
 خویشکینی و هرگریت و ناقتی
 خویشکیتی لئی بنیت.
- خواهش (Xahêş):** تاره زوو.
- خواه ناخواه (Xah naxah):** بقیت
 نه قیت، چ بقیت یان نه قیت.
- خوب (Xûb):** باش، قهنج - جوان،
 دهلال، خشکوک.
- خوج (Xûç):** کوفیکا دیکلی.
- خود (Xod):** کومزری (کولافتی ئاسنی
 ئەوی کو شهرقانا د شهرا دا دکرنه
 سه ری خوه) - خوه (ئه ز بخوه، ئەو
 ب خوه) - خوه بی (به روفاژی
 بیانی، وهکی: یی مه بخوه یه،
 خوه بی یه).
- خور (Xor):** تاف، رۆژ - رۆژا یازدی
 ژ هه ره یشه کا سالا هه تاقی -
 خوارن، خوارده مه نی.
- خورا (Xora):** ژ هه ژی، ب سه رقه،
 لایق - خوارده مه نی.

خوراک (Xûrak): تشتی کو بیته خوارن، زاد، خوارده‌مه‌نی. خوردن (Xorden): خوارن. خورشید (Xorşîd): تاڤ، هه‌تاڤ، خۆر. خوردن (Xorend): ژ هه‌ژی، ب سه‌رقه، لایق. خوره (Xorre): نویره، گوری، تیـرژۆک - مه‌زناهی - ده‌قهر (ناحیه). خوزی (Xûzî): قه‌قوتای (گوشتی قه‌قوتای). خوست (Xust): دورگه، گزیرته (جزیره) - قه‌قوتای، هه‌ریشاندی. خوش (Xoş): باش، قه‌نج - شاد - خوه‌ش. خوشه (Xûşê): ئوبشی (ئوبشیی تری). خوک (Xûk): به‌راز. خوله (Xûlê): خالی، قالا. خون (Xûn): خوین. خوندگار (Xûndgar): خردان، سه‌روه‌ر. خونی (Xûnî): خوینه‌لو، خویناوی - کوژه‌ک، نه‌و که‌سی کو ئیک	کوشتیبت (قاتل). خونین (Xûnîn): خوینه‌لو، خویناوی. خوهل (Xûhl): خوه‌هر، خوار، چه‌میای. خوی (Xûy): سروشت، طبعه‌ت - خوه (عه‌ره‌قا کو ژ له‌شی ده‌ردکه‌قیت). خوید (Xevîd): گه‌نم یان جه‌هی کو هیشتا گولی نه‌دایبت. ب عه‌ره‌بی دبیژنی (قصیل). خویش (Xîş): که‌س و کار، خزم، نیاس. خه (Xeh): وه‌ی، وه‌ه؛ په‌یقا قه‌نجی بی یه، وه‌کی دبیژن (وه‌ه/وه‌ی پا یا باشه!). خیابان (Xîyaban): جاده‌ (شارع). خیار (Xiyar): خیار (جوره‌کی فیتی یه). خی‌تال (Xîtal): ترانه، یاری - نه‌وه‌یی، دره‌و. خیدن (Xîden): چه‌میان، خوینل بوون. خیره (Xîrê): بی ترس، بی شه‌رم - حه‌بیری، سه‌رسورمای - بی‌هوده.
--	--

که‌فن دا دئییخستنه ستوییی گاجوتتا و ئەرد پیی دکیلان).	خیزاندن (Xîzanden): ژ ئەردی بلندکرن.
خیک (Xîk): مەشک.	خیزیدن (Xîzîden): خوشین (وهک ماری ب ریتفه‌چوون) - حولسین، تەحسین - خوه هاشیتن، خوه هلاقیتن.
خیم (Xêym): برین (برینا برینداری) - تف، گلیز - ئافا کوز دفتی دهیتە خوار - کنیشتی چافی.	خیس (Xîs): تەر، شل.
خیو (Xeyû): تف، گلیز، ئافا دهفی.	خیش (Xîş): هه‌قجار (ئامیرهک بوو د

د

- د (Dal):** تپیا دهه یه ژئلفابیییا زمانه فارسی. د گلهک په یقان دا دبیته (ت)، وهکی: (زردشت = زرتشت، دشک = تشک)، و د کهفن دا هندهک جارال شوینا (د)ی (ذ) دادنان نهو ژی هه گهر تپیا بهری (د)ی ساکن یان تیپین علله (و، ا، ی) بان، وهکی: (گنبد = گنبد، گشود = گشوډ)، لی نهو چو پویته بقی قاعیدهی نائیته کرن و (د) ل جهی خوه و (ذ) ژی ل جهی خوه بکار دهین.
- دائی (Da'î):** خال، برایی دهیکتی.
- داپرزه (Daperze):** حاجی رهشک.
- داچک (Daçek):** گوهارک.
- داخل (Daxul):** داهول.
- داخم (Daxêm):** رزقی رژی.
- داخیدن (Daxîden):** ژههف جودا کرن، په لاتنه کرن، بژاله کرن.
- داد (Dad):** قانون، یاسا - داد (عدل) - وژدان - به خشیش، دان - باهر - نه سیب، قسمت - هه وار و دهنگی بلند.
- دادا (Dada):** خزمه تکاری پیر - باپیر. ههروهسا (دادک، دادو، دادا، دده) ژی لکارن.
- دادار (Dadar):** داد گهر، عادل، حاکم - نافرنده (خالق).
- داداش (Dadaş):** برا.
- دادر (Dader):** برا - دهسته برا، هه قالی کو مروث وهکی برایی خوه هه ژی بکته - داد گهر (عادل، حاکم).
- دادرک (Dadrek):** برایی بچوبک.
- دادرند (Dadrend):** برایی مه زن.
- دادن (Daden):** دان (تشتهک دانهف دهستی نیکی).
- دادوند (Dadvend):** بهر ا بهر،

- پاداش.
- دار (Dar):** دار، ب قی ئانکویئ
په یقا (درخت) ژی لکاره - کاریته
- سیپیکا خه ندقاندنی، سیداره.
- دارا (Dara):** ههیی، دهوله مه‌ند،
زه‌نگین، مالدار.
- دارائی (Dara'î):** سامان - جوره‌کی
په‌رۆکی ئارموبوشی یه -
دارایی (ریتقه‌به‌ری یان وه‌زاره‌تا
دارایی).
- دارکوب (Darkûb):** دارکوکه.
هه‌روه‌سا ناقتین (دارکو، دارتوک،
داربر، دارشکنک، دارسنب،
درخت سنبه) ژی لکارن.
- دارو (Darû):** ده‌رمان (دواء) -
ده‌رمانک، بهاراتین زادی.
- داریک (Darîk):** ناقتی وی پاری
زیری یه یی کول سه‌رده‌می
«داربوش کبیر» و ب فه‌رمانا وی
هاتیه بکارنانین.
- داس (Das):** شالوک.
- داستان (Dastan):** چیروک،
چیفانوک، سه‌رهاتی.
- داش (Daş):** کوبرهه (کو جیپرکا و
تابوکا تیدا دقه‌لین) - برا.
- داشاد (Daşad):** به‌خشیش، دان،
- پاداش.
- داشتن (Dašten):** هه‌بوون - ماتی
ژیکرن، چاقدان، بخودانکرن.
- داشخار (Daşxar):** ژه‌نگار (ژه‌نگارا
ئاسنی).
- داغ (Dax):** گه‌له‌ک گهرم، گوره -
داخ، نیشان، جهه‌ک ژ له‌شی کو
هاتبیته سوتن یان داخ کرن - خه‌م
و کوخان.
- داغان (Daxan):** بژاله، په‌لاته.
- داغمه (Daxme):** قه‌شاقی بوونا
لیقا - تامیسک، شه‌ف ترسک.
- داغول (Daxûl):** فیلباز، حیلکه‌ر.
- داغینه (Daxîne):** که‌فن و ژ
کارکه‌فتی - ئاسنی شاراندی کو
له‌شی مرۆقی یان گیانه‌وه‌را پی
داخ دکهن.
- دال (Dal):** شاهین، بازی.
- دالان (Dalan):** کولانا سه‌رگرتی.
- دالبوز (Dalbûz):** حاجی ره‌شک.
- دالمن (Dalmen):** بنیره: (دال).
- دالیز (Dalîz):** بنیره: (دالان).
- دام (Dam):** ته‌لهه، هه‌ر تشته‌کی
کو بو نیچیرکرنی بهیته بکارئینان
- گیانه‌وه‌ری کویقی لی بی تازار،
وه‌کی: (خه‌زال، شقر)، هه‌روه‌سا

- دبستان (Debêstan): خواندنگه‌ها سهره‌تایی.
- دبنگ (Debeng): ده‌بەنگ، گیش، ئەحمەق.
- دبیت (Debît): جوړه‌کڼ په‌رۆکی یه.
- دبیر (Debîr): نشیسه‌ر - ماموستایی قوناغا دواناښنجی.
- دبیرستان (Debîrêstan): خواندنگه‌ها دواناوه‌ندی.
- دچار (Duçar): گرفتار، تووش (دچار شدن: گرفتار بوون، تووش بوون) - فیککه‌فتنا ژ نشکه‌کڼ فه.
- دخ (Dex): خوری (خالص) - باش، قه‌نج - ده‌سته‌ک، فه‌وج.
- دخ (Dux): کورتکریا په‌یفا (دختر = کچ، دوت) - ناښی داره‌کڼ یه.
- دخال (Dexalet): مایتیکرن. هه‌رچه‌نده ئەف په‌یشه ژ زمانئ عه‌ره‌بی هاتیه وه‌رگرتن لی د عه‌ره‌بی دا نینه، به‌لکوب عه‌ره‌بی دبیتزنی (مداخله).
- دختر (Duxter): کچ. هه‌روه‌سا (دخ، دخت، دوشیزه) ژئ لکارن.
- دخش (Dexş): ده‌سته‌پیک، سهره‌تا - ره‌ش و تاری.
- دخم (Dexm): گوړ، قه‌بر. هه‌روه‌سا (دخمه، سرداب، سردابه، گور) ژئ لکارن.
- دخو (Dêxev): خودانئ گوندی، مه‌زنئ گوندی - زه‌لامئ ده‌به‌نگ و ئاقل سټک - ناښی زه‌لامه‌کڼ هه‌بله‌یه کو‌خه‌لکڼ ده‌ښه‌را «قه‌زوین» بوویه و گه‌له‌ک چیروکڼ ب‌کهنی ژئ هاتینه فه‌گواستن.
- دد (Ded): درنده. هه‌روه‌سا (دده) ژئ لکاره.
- ددر (Deder): کولان و باژیر، ژ ده‌رښه‌ی مال.
- در (Der): د، د ناښدا، هوندر - هنده‌ک جارا دگه‌ل هنده‌ک ژیدهران ده‌یت و ئانکویا وان دگوه‌وړت، وه‌کی: (افتادن = که‌فتن، در افتادن = دگه‌ل که‌سه‌کی ب‌شه‌ر چوون؛ یان: آمدن = هاتن، در آمدن = چوونه‌وړ، یان هاتنه ژ ده‌رښه) - ره‌خ، سه‌مت، ئال -

- دهر (دهری خانى) - دۆل، يان ریکا
 کود دۆلا را دبۆرت.
- درا (Dera): زهنگل، زهنگ (جرس)
 - فرمانه ب دهرکهفتنى (دهرکهفه).
- دراز (Dêraz): بلند - دريژ.
- درازا (Dêraza): بلندی، دريژی.
- درازکشیدن (Dêraz kêşîden):
 خوه دريژ کرن، ل سهر ئهردی
 نقشتن، بيهنقه دانا سهر پشتی،
 رازان.
- درامد (Deramed): مفا، سوود،
 داهات.
- دراییدن (Derayîden): گۆتن،
 ناخفتن، ستران گۆتن، قییری
 راهیلان.
- دربا (Derba): پیدقیاتی.
- درباختن (Derbaxten): یاری کرن
 - دۆراندن، ژ دهست دان.
- دربار (Derbar): بارهگا، کوچکا
 پاشاتی.
- دربدر (Derbêder): دهره دهر،
 ئاواره - ژ دهره کی بۆ دهره کی دی، ژ
 خانیه کی بۆ خانیه کی دی (دهمی)
 مرۆف ل کهسه کی یان ل تشته کی
 دگه رییت).
- دربر (Derber): ل هه میبیز.
- دریند (Derbend): ریکا تهنگ و
 زراث ل چپای، ریکا ل ناقبه را دو
 چپایان - دۆل - کهله - قهیدگری،
 گرفتار، ئیخسیر.
- درپی (Derpêy): پنیکیتن کو
 دئیخنه سهر جلکیتن دریای -
 لدویف را، ل پهی.
- درجا (Derca): د جهی خوه دا.
- درچه (Derçê): کورتکریا په یفا (در
 = دهروک).
- درخت (Dêrext): دار.
- درختستان (Dêrextêstan):
 دارستان.
- درخش (Dêrexş): رۆناهی،
 رۆشناهی.
- درخشان (Dêrexşan): روناهی
 دهه، ته بیسوک.
- درخشیدن (Dêrexşîden):
 رۆناهی دان، تیروژک فه دان،
 ته بیسین.
- درخف (Duxuf): زرکیتنکا رهش.
- درخواست (Derxast): داخواز،
 هیقی (رجاء).
- درخور (Derxor): ژ ههژی، ب
 سه رقه، لایق.
- درد (Derd): دهره، نه خوهوشی،

نه ساخی.	نه ساخی.
دردا (Derda): په یښا مخابنیه یه نانکو: ناخ!، ئوف! و.....هتد.	دردا (Derxîş): گه لهک، فراوان، گه لهک که تبیته سه ریک (وه کی به فری).
درز (Derz): دهرز، شکه، که لشت.	درفش (Dêrefş): شوپژنه کا ستوبر و سه رتیژه کو ده سته که کی داری بی پیښه و بو پیتلاف دروینی ده پته بکار ئینان و کساری وی ژی کونکرنا چه رمی یه - نالا، وه کی: (درفش کاویان).
درزمان (Derzman): به نکى کو دئیکنه شوپژنی یان دهرزیکى بو کاری دروینی.	درفشان (Dêrefşan): بنیره: (درخشان) - هه ژهه ژوک.
درزن (Derzen): شوپژن.	درکشیدن (Derkêşîden): څه خوارن، فرکرن. هه روه سا ب په یښا به ری خوه څه نانکوا وی ده پته گوه ارتن، وه کی: (دامن درکشیدن = خوه پاشقه کیشان. دم درکشیدن = بی دهنک بوون، خوه مت کرن.)
درزه (Derzê): گرزى گیای، پشتی دارا.	درگاه (Dergah): دهرگه ه، دهرازینک، جـــــه ی دهر دکه قتی (مه لیه ن).
درست (Durust): دروست، بی عیب - جهی باوهری - موکوم.	درگذراندن (Derguzeranden): زیده کرن، ژ هدی دهر تیخستن.
درش (Derş): گۆښ، گۆښا ده وارا.	درگذشت (Derguzeşt): مه رگ، مرن - مر (بو سییه م که سی تاکى).
درشت (Duruşt): زفر، به روفاژی نرم - گر، تشتی کو قه بارى وی ژ جوړی وی بی سه ره کی مه زنتر بت.	
درغاله (Derxale): ریکا کو د ناقبه را دو چیا یان را ببورت.	
درغم (Derxem): ناڅى ټیک ژ ناهه نگین که فنیتن موزیکا ئیرانی یه - ناڅى گـــــونده کی یه ل سه مه رقه ند.	
درغمی (Derxemî): خه لکی دهرغه م، یان هه ر تشته کی کو بی گوندى دهرغه م بت، پتر بو مه یی لکاره چونکی مه یا دهرغه م یا	

- درگـذشتن (Derguzešten):** بۆرین، چۆن، دهر بازبون، ف بهرکه تن - لیبۆرین، عه فوکرن، مرن.
- درگر (Durger):** دار تراش (نجار).
- درگرفت (Dergêrêften):** ناگر تی بهربوون، سۆتن - کارتیکرن.
- درگیر (Dergîr):** گرفتار، تووش بووی.
- درلک (Dêrlêk):** جلکێ کورتی بی هچک.
- درما (Derma):** کیترویشک.
- درمان (Derman):** دهرمان (دواء) - چاره، چاره سه ری (علاج).
- درماندن (Dermanden):** بیچاره بوون، وهستیان.
- درنا (Durna):** فـرـنـده کـی کـوبـشی یه و گوشتی وی هه لاله، پیییین وی و گهرده نا وی ددریژن و کوریکا وی کورته و پتر ل بهر لیقیین ئافا دژیته. ل ته سمانا کۆم کۆم و ب رهنگی سیگوشی (مثلث) دفرین. ههروهسا نا قیین (کلنگ، باتراژی هه نه. ب عه ره بی دبیتنی (کرکی).
- درنگ (Dêreng):** دهنگی زهنگی، دهنگی کوژ قیککه تنه دو تشتین
- ئاسنی دهیت - خوه شه هیلان، هییدی (بهروفاژی «لهز»).
درو (Dêro): دروین (دروینا گه می و جهه و نوکا و..... هتد).
- دروا (Derva):** پیددشیاتی، پیبوسیستی - هه لایوسیستی - سه رنوخیین - سه رگه ردان.
- درواخ (Dervax):** موکوم - ساخلم، لهش ساخ، ته ندروست.
- دروازه (Dervazê):** ده ری مه زن (ده ری بازیری، ده ری که لهی).
- درواژ (Dervaj):** بنیره: (دروا).
- دروانه (Dervane):** نه قه ب (کونا کول بانی دهاته شه کرن و د ویری را دچوونه سه ربانی).
- درواه (Dervah):** بنیره: (دروا).
- درود (Durûd):** دوعا - سلافا - مه دح و سه نا - دار، داری پری، ده پ (لوحة).
- درودگـ (Durudger):** دار تراش (نجار).
- دروش (Dêrevş):** بنیره (درفش).
- دروغ (Durûx):** دره و، نه وه بی.
- دروغگو (Durûxgû):** دره و کهر، دره وین. ههروهسا په یقیین (دروغ باف، دروغ پرداز، دروغزن،

دروغسار) ژی لکارن.	بیت.
دروک(Durûk): هویرکټی داری، گه رگا داری.	دیره(Derrê): دۆل، ریتکا کول ناقبه را دو چپایان را دهر باز بیت.
درون(Derûn): هوندر، ژ ناخدا - ناقټی نانه کی بوو کول دهمی زهرده شتی یا و د ری و رسمه کا تایهت دا پشتی دوعایا (درون) ژ ئاقیستایین دهاته خواندن ئه و نان دکرنه پاری پاری و لسه ر ئاماده بوویان به لاف دکرن.	درهشته(Derhêste): دان، به خشیش. درهم(Derhem): تیکه ل، د ناقټیکا - پهریشان، تیکچووی، ئهنی گری.
دروند(Dervend): شوک، چنگال. دروند(Durvend): د ئایینی زهرده شتی دا دپیژنه وی که سی بی کو هزرا وی و گوټنا وی و کریارا وی خراب بت، ئه و که سی کوژ همی سالوختن قهنج بی بار بیت، خرابکار، بی دین.	دری(Derî): هه ر تشتی کو بی دۆلی بت، وه کی: که وی کو د ناټ دۆل و نهالا دا دژیت - هه ر تشتی کوی بی کوچکا شاهی بت، پتر (درباری) ل کاره - زمانن فارسی بی کو پشتی زمانن په هله فی هاتی به بکارئینان.
درونه(Derûnê-e): زک، هوندری زکی - کشان، چه میای - که سکوسور، که سکونالا. درویدن(Dêrevîden): دروین (کاری دروینا گه می و جه هی و.....هند).	دریا(Derya): دهریا، ئاټا گه له ک کو ئه رده کی مشه فه گرتبیت و برژبته سه ر ئوقیانوسا. دریاچه(Deryaçê): دهریایا بچوبک - دهریایا کو هه رچه ند ره خین وی هشی بن، گۆل.
درویش(Dervîş): ده ستکورت، هه ژار، قه له نده ر، دهر ویش، که سی کوب بچه کا مالی دنیا بی قانع	دریافتن(Deryaften): فه دیتن، ب سه ر تشتی که هی له بوون، تیگه هشتن. دریچه(Derîçê): دهر گه هی بچوبک، کوله ک.

- دریدن (Derîden): دراندن.
- دریغ (Derîx): مخابن - کوشان،
خه م - په شیمانی.
- دریواس (Derîvas): چار ره خپین
خانی - چارچوڅی کو دهروک
دکه څتی (مه لېهن).
- دریوزه (Deryûzê): گه دایی،
خواستن.
- دزد (Duzd): دز، دزبکه، که سی
کو تشتین خه لکی بیهت بی ی
ناگه هی یا وان.
- دزدانه (Duzdanê): ب دزبکه.
- دزدکی (Duzdekî): بنییره:
(دزدانه).
- دزدیدن (Duzdfîden): دزین.
- دزغاله (Duzxalê): دیواری
دورماندوری که لهی یان باژیری،
شوبره - چه پهر.
- دزندیس (Dêzendîs): به رابه و
ئیکسان، ته مهت هه څ - وه کی،
مینا، شتی - نه شکه را، خوبا -
ده ملده ست، د گاڅیدا.
- دژ (Dêj): که له.
- دژ (Duj): پیشگره کو لبه ری هه
په یقه کی بیت نانکوا پیساتیی و
قه هری و دژاتییی دده ته په یقی،
- وه کی: (دژآباد = قه هرگرتی، نه نی
گری - دژبراز = نه جوان، خاڅ).
- دژک (Dujek): خوریک -
په قیشک.
- دژکاک (Dêjkak): ته پیری که له خا.
- دژکام (Dujkam): تام ته حل -
خه مگین - توره بووی.
- دژم (Dujem- Dêjem): دامای،
دلته نگ، خه مگین، په ریشان.
- دژمان (Dujman): خه مگین،
دلته نگ - کوشان و مخابنی.
- دژن (Dêjen- Dujen): تام
نه خوهش - به دره فتار و توره بووی.
- دس (Dês- Des): وه کی، مینا -
هه څتا (نظیر).
- دست (Dest): ده ست (نه ندامه کی
له شی یه) - یه کا هژماری، وه کی
دبیژن (دهسته کی فنجانا) - دژر،
جار، که پرت، ده می
دبیژن (دهسته کی قوماری).
- دستار (Destar): دهر سوک،
شاشک.
- دستاس (Destas): دستار.
- دستان (Destan): کوما په یشا
(دست) - فیل، حیل - سه خته،
قه لپ - سروود، ناواز - چیروک،

- چیشکانوک - ههروهسا د «شهنامه» افردهوسی دا ئه و ناڤه بئ کو سیمه رخی دانا په سهر (زال) ئ بابی روسته می.
- دستکش (Destkeş):** دهستگۆرک.
- دسته (Destê):** دهستک (دهستکی بقری، دهستکی شیر، دهستکی گولا) - گرز (گرزی گیای) - تیم، تیپ (وهک تیما وهرزشکارا یان تپیا موزیکتی).
- دش (Duş):** پیشگری کو لبه ری هندهک په یقان دهیت و نانکویا (پیس، کریت، دژ) دگه هینت.
- دشت (Deşt):** دهشت، بیابان - ئیکه مین معاملا کو سپیدی بکر و فروشه ر دکهن.
- دشتان (Deştan):** ژنا کو د بئ نثیتراهیئ (عادی) دا بیت.
- دشتی (Deştî):** بئ دهشتی - ناڤی ئاهه نکه کا موزیکا ئیرانی په.
- دشتی (Duştî):** زیری.
- دشخوار (Duşxwar):** دژوار، زهحمهت.
- دشک (Deşk):** دهزی، بهنک.
- دشمن (Duşmen):** دژمن، نه یار.
- دشنام (Duşnam):** خه بهر،
- ئاخفتنن کریت، جڤین.
- دشنگی (Deşengî):** رۆژگار، دنیا، فهلهک.
- دشنه (Dêşne):** خه نجه ر.
- دشوار (Duşvar):** دژوار، زهحمهت.
- دغ (Dex):** ئهردی هسک و رهق، ئهردی کو گیا لی شین نه بیت - ههروهسا بو سه ری بئ موی ژی دهیتته گوتن.
- دغا (Dexa):** نه راست، نه دروست، سهخته، قه لپ.
- دغدویه (Duxdûyê):** کچ - ناڤی دهیکا زه ردهشت پیغه مبه ری په.
- دغسر (Dexser):** که چهل، شامی، سه ری بئ موی.
- دغل (Dexel):** نه راست، نه دروست، سهخته، قه لپ - فیل، حيله.
- دغ (Def):** دهف (ئامیره کی موزیکتی په).
- دغتر (Defter):** دهفته ر - نقیسینگه ه، مه کته ب (جهی کاری).
- دغزک (Defzek):** مه زن، قه له و، بخوه ڤه.
- دغک (Defek):** ئارمانج.
- دک (Dek):** باهر، پشک - گه دا،

- گه دایبی. گوستخواره - کۆلانی، فهلیته.
- دکلان (Duklan):** تهشی.
- دگدگ (Degdeg):** دهنگی شهق شهقا کوژ ددانا دهیت لدهمی سهرمایین.
- دل (Dêl):** دل (قلب).
- دلām (Dêlam):** رما کورت - ههروهسا فیل و حیلله.
- دخور (Dêlxor):** پهريشان، مهلولیل.
- دلq (Delq):** جلكی دهرویشا (خرقه).
- دلqek (Delqek):** لیپۆک (کهسی کو کارین ب کهنی بکهت و خه لکی بکه نینت).
- دلm (Dulum):** خوریک.
- دلmul (Dulmul):** فهریک، کهلی نوک.
- دلh (Dulme):** ئیپراخ، دۆلمه.
- دلنگ (Dêleng):** ههلاویستی (وهکی ئوبشپین خورمی).
- دلواپس (Dêlvapes):** پهريشان.
- دلوار (Dêlvar):** دلیر، نهترس، دلاوه، میترخاس، نهترس.
- دله (Dele):** ناشی گیانه وه رهکی
- گوشتهخواره - کۆلانی، فهلیته.
- دلهره (Dêlhurê):** دلقتوک (ژ بهر ترسا ژ نشکه کی فه).
- دلیر (Dêlîr):** دلیر، ئازا، دلاوه، نهترس، میترخاس.
- دم (Dem):** ههوا، بیهن (نفس) - ئاخینک - ههوار - دهم، وهخت، گاش - دهف (دهقی کیتری یان خه نجهری) - ئالافه کی پفکرنی یه کو زیرنگر و ئاسنگه ر بکار دئینن بۆ گه شکرنا ئاگری.
- دم (Dum):** کوری، دویف.
- دما (Dema):** بیهن (نفس) - تیهن، پلا گه رمهتی یان سهرمایین.
- دماسنج (Demasenc):** ئالافی کو بۆ پیشاننا پلا گه رمهتی یان سهرمایینی بکار دهیت (میزان الحرارة، محرار).
- دماغ (Demax):** دهن، کهپو، پۆز.
- دمامه (Demame):** بلوول - زرنا.
- دمان (Deman):** مهست و غهزه بگرتی - کهسی کو حرحرا وی بت و ب قه هر قه ل کهسه کی دی بخورپ.
- دمبک (Dumbek):** تمبلک (ئامیره کی موزیکی یه).

- دمبل (Dembêl):** ئالاڤه كى وه رزشى يه، ئەو ژى پىتك دهيت ژ ئاسنه كى كورت كو ههردو ره خپن وى ئاسن پيشه نه و ياريكه رين له شجوانى يى بكار دئين.
- دمدمه (Demdeme-ê):** حيله، فيل - ناقدارى - داهول و دهنگى داهولى.
- دمدمى (Demdemî):** دهدهمى، كهسى كو هه رگاڤ بوگاڤ ئاخفتنن خوه يان بير و باوه رين خوه دگوهورت.
- دمر (Demer):** بهراپشت، فاژى - نوخين، كهسى يان تشتى كو كه تبيته سه ر دهقى خوه.
- دمغ (Demex):** شه رمكرى.
- دم گرگ (Dumê gurg):** سه و گورگ (مه بهست ژى ئەو سپيدهيا دره وينه كو مرؤف سهى و گورگى ژىك نه نياسيت، كو ئەو دهمه ژ پشتى نيغه شهقى ده مى دبسته روناھى و مرؤف وه هزر دكهت كو ئەفه بوو سپيده و دئ هند بينيت كو ديسان دنيا تارى بووڤه).
- دم گرم (Demê germ):** ئاخفتنا كو كارتىكرنى ل گوهدارى بكهت.
- دم لابه (Dum labê):** كورى ههژاندنا سهى ژ بو خوه شرين كرن و مه للاقبى.
- دمندان (Demendan):** دوزخ، جهنهم، ناگر.
- دمنه (Demne- Dêmênê):** ناڤى طورى يه كا حيله كه ره كو چيشانو كا وى دگهل (كليله) ي د پهرتوكا (كليله و دمنه) دا هاتيه - ههروه سا بو ريشى يان مرؤقى حيله كهر و فيلباز ژى دهيتته گوتن.
- دمور (Demûr):** ئاوازا نهرم و هيدى.
- دمه (Deme):** باكو زيرك، با و به فر و سه رما دگه لىك - ههروه سا ئالاڤى پفكرنى كو زيرنگر و ئاسنگه ر بكار دئين بو گه شكرنا ئاگرى - دهف (دهقى كيرى و خه نجه رى).
- دميدن (Demîden):** پفكرن - هاتنا باى - شين بوون و سه رهلدانا گياى ژ بن ناڤى - روژهلان.
- دنن (Denan):** چوونا ب كه يف و خوه شحالى.
- دنبال (Dunbal):** كورى، دويڤ - لدويڤ، ل پى، ل پشت.

- دوبلان (Dunbelan):** گونیت پەزى سى - جوړه کى کفار کایه.
- دوبه (Dunbê):** دینگى پەزى.
- دنج (Dênc):** جهى ئیمن و دویر ژ دهستدریژی یا بیانیان.
- دند (Dend):** دههنگ، ههبله، ئهحمهق.
- دندان (Dendan):** ددان.
- دنده (Dendê):** پهراسى - گېر (وهكى گېرى ترومبیلې).
- دندیدن (Dendîden):** هیدی و لېن لیثافه دگهله خوه ناخفتن.
- دنگ (Deng- Dêng):** ئاشى برنجى، ئامیری پویش قوتیبى (ئهو ئامیری کو پویشى برنجى پى بقوتن دا دندکا سپى ژ قه لپیشكى جودا بیت).
- دنگ (Deng):** بنیره: (دند) - دهنگى فیککهفتنا دو تشتین ئاسنى.
- دنگاله (Dengale):** شیشلتوکین بهستى، لویلاق، گلبله.
- دنه (Dene):** ئاواز - دهنگى خوهشى و شادى یى.
- دنیدن (Denîden):** ب شادى و خوهشحالى بریقه چوون.
- دو (Du):** هژمارا (۲) دو.
- دو (Duw-Duv):** غاردان، بهزین.
- دوازده (De-Duvazde):** هژمارا (۱۲) دوازده.
- دوازدهه (Devazdehe):** دوازده گرى (اثنا عشر).
- دوال (Deval):** كه مەریه نەند.
- دواندن (Devanden):** بهزاندن.
- دوباره (Dubarê):** دوباره، دوجارکى.
- دو برادران (Du beraderan):** نافتى دو ستیرایه کو دکه فنه د جهرگى «تەرمى نەحى» دا کو ب عه ره بى دبىژنى (فرقدان - فرقدین).
- دوبین (Dubîn):** چاف وپ، چاف ویر.
- دوپیکر (du pêyker):** نافتى بورجا سیبى یه ژ هه ر دوازده بورجین فهله کى کو وه کى دو بچیکین رويسن، ب عه ره بى دبىژنى (جوزاء).
- دوتا (Du ta):** دو طا، خوههر، چه میای، قه چه ماندى.
- دوچهره (Duçerxê):** پایسکل.
- دوختن (Dûxten):** دورین (کارى)

وی تشتین دویر چیتر ژ تشتین
نیتریک ببینت - دویربین (دیکه یه بو
که سین هزر ل پاشه روژئی دکهن و
دویر دنیرن) - دیرینه (ثلاقه که کو
تشتین دویر بو دیتنا چاڤا نیتریک
دکته).

دورو (Du rû): دو روی (که سی کو
ئاخفتن و کربارین وی نه وهک
ههف بن «منافق») - دو
روی (په روک یان ههه تشته کی دی
کو بهر و پشتین وی ژ لایی نه خش
و نیگار و..... هتد فه، دگه لیک د
جیاواز بن) - جوړه کی گولئی یه کو
ره خه کی وی سوره و ره خی دیتر
زه ره (گولا ره عنا).

دوزخ (Dûzex): جهنهم، سه قهر،
دوزخ، دوزهه.

دوزمان (Dûzman): بهنک، دهزی.
دوزنه (Du zenê): زه لامی کو دو
ژن هه بن.

دوزنه (Dûzenê): شوپژن، دهرزیک
- زیلکی زرکی تک و ستینک و
پیشی و..... هتد.

دوزه (Dûze-ê): قورینجوک.

دوزیدن (Dûzîden): دورین (بو
دریاری).

دریاری) - دوهتن (دوهتنا گوهانین
گیانه وه رین شیردهه).

دوخ چکاد (Dûx çekad): شامی،
ئه صلعه، که سی کو پیشی یا
سه ری وی موی پیته نه بن.

دود (Dûd): دوی، دویکیل.

دودافکن (Dûd efken):
جادووگر، سیحریه ند.

دودخانه (Dûdxane-ê): مال،
بنه مال.

دودمان (Dûdman): مال، بنه مال،
خانه دان.

دوده (Dûdê): بنیره «دودمان» -
که رهسته کی نه رم و دوهنکیی
رهنگ ره شه کو ژ دویکیلی گازی
دگرن و بکار دئین بو چیکرنا
رهنگ و حوری.

دور (Dûr): دویر (بو دهم و جهال
کاره).

دوراغ (Dûrax): ته ره ماست،
دهو (دهو یان ماستی کو ئاڤا وی
هاتبسته گرتن و سپیاتی ب تنی
ماییت).

دوریل (Dûrbêl): بی وه فا و
نه راست.

دورین (Dûrbîn): که سی کو چاڤی

شقییدی (شه‌فا بۆری).
دوشا (Dûşa): که‌سی یان که‌سا کو گیانه‌وه‌ری شی‌یرده‌ه د دوشیت (لده‌ف مه‌ کوردا ئەم بۆ ژنکا کو په‌زی ددۆشت په‌یقا «بی‌ری» بکار دئینین)، هه‌روه‌سا هه‌ر گیانه‌وه‌ره‌کی به‌یته‌ دوه‌تن.
دوشاب (Doşab): دوشاف (دوشافا تری، دوشافا خورمی).
دوشادوش (Dûşadûş): مل بمل.
دوشانیدن (Dûşanîden): دوه‌تن.
دوشمال (Dûşmal): که‌فیک - خاولی.
دوشنبه (Dûşenbê): سی‌یه‌مین رۆژا هه‌فتی، دوشه‌مبی.
دوشه (Dûşe): زه‌رکا شیری، ئامانی کو لده‌می دوه‌تنی شیری دکهنی.
دوشیدن (Dûşîden): دوه‌تن.
دوشیزه (Dûşîzê): کچ، کچا جه‌حیل یا نه‌شویکری.
دوغ (Dûx): ئاقه‌ماست، ده‌و.
دوغاب (Dûxab): هه‌ر تشتی کو ده‌می ئاقی بکه‌نه‌ دنا‌ف دا وه‌کی ئاقه‌ماستی سپی ببیت، مینا (کلسی).
دوغلو (Duxulû): جیمک.

دوزیستان (Duzîstan): زاراوه‌کی گیانه‌وه‌رناسیی یه؛ ئانکو ئەو گیانه‌وه‌رین کول ده‌ستپیکا ژیی خوه‌ د ئاقی دا دبۆرین و پشتی مه‌زن دین ده‌ینه‌ سه‌ر هه‌شکیی ژی دژین، وه‌کی: (به‌قی).
دوسانیدن (Dusanîden): چه‌سپاندن (تشته‌ک ب تشته‌کی دی فه‌نان ب ریکا ستورکی) - خوه‌ ژ که‌سه‌کی حسیب کرن (وه‌کی ئیک خوه‌ دگه‌هینته‌ بنه‌مالا مه‌زنه‌کی یان ئاغایه‌کی یان شیخه‌کی و.....هتد).
دوست (Dûst): دۆست، هه‌قال، یار، به‌روفاژی په‌یفتین (دوژمن و نه‌یار) - ئانکوا هه‌ژیکرنی دده‌ت ده‌می دگه‌ل په‌یقه‌کا دی به‌ییت، وه‌کی: (خدادوست = که‌سی کو هه‌ژ خودی دکه‌ت، خودی‌هریس؛ وطن دوست = که‌سی کو هه‌ژ وه‌لاتی خوه‌ بکه‌ت، نشتی‌مان په‌روه‌ر).
دوسیدن (Dûsîden): پی‌شه‌ نویسیان، پی‌شه‌مان، پی‌کفه‌مانا دوو تشتان ب پی‌کفه.
دوش (Dûş): مل، کۆل، پشت -

دوک (Dûk): ته شی.	ده (Deh): هژمارا (۱۰) دهه.
دوکارد (Dukard): جهو، مقهسا کو	ده (Dêh): گوند.
هریا په زی پی دبرن.	دهار (Dêhar): شکفت، نهال،
دوگان (Dugan): دو، دودانه،	شکه نا چپای.
دودووه، دوبه رامبه.	دهاز (Dehaz): ههوار، فریاد،
دوگانه (Duganê): هه رتشتی کوژ	دهنگی نرپینتی (وهکی دهنگی
دو تشتا یان دو که رهستا	شیری).
پیکهتابیت - نقیژا دو رکعتی،	دهان (Dehan): دهف.
وهکی نقیژین سپیدی و سونه تا.	دهان دره (Dehan derrê):
دوگاه (Dugah): ئیک ژ ناواژین	باووشکین خهوی.
موزیکا ئیرانی یه.	دهانه (Dehanê): وهکی دهشی -
دول (Dol): دولک، نامانی کو پی	دهرقه دامک، دهر، وهکی: (دهری
ناقی ژ بیری بکیشنه دهر،	بورکانی) - لغاف.
بعه ربهی دبیتزی (دلو).	ده پنچ (Dehpenc): زپری کو نیشه
دولاچنگ (Dulaçeng): ناقی	ژی زپری بیت و نیفا دیتر سفر یان
جوړه کی یه ژ جوړین نوټین	تشته کی دیتر یی بی بها بیتن.
موزیکتی.	دهخدا (Dêhxuda): خودان و
دوله (Dule): توز و عه جاج -	مه زنی گوندی، که دخودا.
کومت، گرک، ئه ردی سه ره قراز و	دهدهی (Dehdehî): زپری ته مام
سه رنشیف - چال - نالنال، لوبرینا	عه یار، زپری بی غش.
سه و طوری یا - دولک.	دهستان (Dêhêstan): کوما چند
دومان (Dûman): توفان.	گوندا کو سه رب ناحیه کی ټه بن.
دویدن (Devîden): غاردان،	دهکده (Dêhkedê): گوندی
به زین.	بچوبک.
دویست (Duvîst): هژمارا	ده کیا (Dêhkiya): که دخودا،
(۲۰۰) دوسه د.	مه زنی گوندی.

- دهل (Duhul):** داهول. نارموشی یه.
- دهله (Dehle):** پر (جسر).
- دهن (Dehen):** کورتکریا په یفا (دهان)، نانکو دهف.
- دهناد (Dêhnad):** ریکتیخستن و ریژکرن (نظم و ترتیب).
- دهیو (Dêhyû):** دهقه (ناحیه).
- دهیوید (Dêhyûpud):** دهقهردار، ریقه بهری دهقه ری.
- دی (Dî):** دوهی، روژا بوری.
- دی (Dey):** هه یفا دهه یه ژ سالو هه تافی و هه یفا نیکی یه ژ وهرزی زفستانی و ناخی روژا هه شتی و پازدی و بیست و سی یی ژ هه هه یقه کا سالو هه تافی یه و ژ بهرکو ناخی سی روژان د مه هه کی دا وک هه ف بوون و لبهر خه لکی بهرزه دبوو کا به حسنی کیژان روژی دهیته کرن، نینان ژ بوژیک جیاوا کرنا هه سی روژا، ناخی روژا هه شتی کرن «دیباذر - دی به آذر» و ناخی روژا پازدی کرن «دی بهر» و ناخی روژا بیست و سی یی ژی کرن «دیباذرین - دی بدین».
- دیبا (Dîba):** جوره کی په روکی
- دیباچه (Dîbaçe-ê):** پیشگوتن - دیم و روی.
- دیباذرین (Deybadîn):** بنییره: (دی: Dey).
- دیباذر (Deybazer):** بنییره: (دی: Dey).
- دی بدین (Dey bêdîn):** بنییره: (دی: Dey).
- دی بهر (Dey bê mêhr):** بنییره: (دی: Dey).
- دیبهء خسروی (Dîbeyê Xus-):** ناخی نیک ژ گهنج یان خزینه ییته هه شتکانه ییته خسرو په روی یه.
- دید (Dîd):** بهر تیخوه دان، لی نیرین، سه ح کرن.
- دیدار (Dîdar):** دیدار، چاښ پیکه فتن، هه فدیتن.
- دیدن (Dîden):** دیتن، بینین.
- دیده (Dîde-ê):** چاښ، بیبیکا چاخی. کومافی په یقی.
- دیدگان (Dîdêgan):** دبیت (دیدگان).
- دیر (Dîr):** دویر، درهنگ، هیدی، دهمی دویر، (بهروفاژی په یفا «لهز» و په یفا «زوی»).

- دیرانه (Dîranê):** دیرین.
- دیرسال (Dîrsal):** کهفن، کهفتار.
- دیرک (Dîrek):** ستوینا خیفه تی.
- دیرند (Dîrend):** روژگار، دهمی کو به راهی و دویماهی نههه (دهر).
- دیروز (Dîrûz):** دوهی، روژا بوری. ههروهسا په یفا (دینه) ژی لکاره.
- دیرین (Dîrîn):** دیرین، کهفن.
- دیز (Dîz):** رهنگ، رهنگی ههسپ و هیسترا، رهنگی گهور. بوئی ئانکوی په یفتین (دیزه، دیزج، دیزک) ژی لکارن. - کهله (قلعه).
- دیزندان (Dîzendan):** سپیکا ئاسنی یا کومه نجه لی دادنه سهر.
- دیزی (Dîzî):** نامانی کو ژا خا جیپکا یان بهری هاتبیته چیکرن.
- دیس (Dîs):** وهکی، مینا - ههفتا.
- دیشب (Dîşeb):** شقییدی، شهفا بۆری.
- دیگ (Dîg):** مه نجه ل.
- دیگر (Dîger):** دی، دن، وهکی: (روژهک دن، سالا دی، جارا دی).
- دیلم (Deylem):** ئاسنه کی قاییمه و ژ بو کونکرنا ئهردی یان دیواری یان لئاندنا تشتین گران بکار
- دئینن - ناچی دهقه رهکی یه ل**
- گهیلان - خولام، بهنی - ده رگه هشان**
- ههروهسا درکه یه ژ سوپایی دلیر و شه رکه ر.**
- دیم (Dîm- Dêym):** دیم و روی. ههروهسا په یفتین (دیمه، دیر) ژی لکارن.
- دین (Dêyn):** ناچی روژا بیست و چواری یه ژ هه می هه یفتین سالا هه تاچی - ناچی فریشته کی یه.
- دیو (Dîv):** دیو.
- دیوار (Dîvar):** دیوار.
- دیوانه (Dîvanê):** وهکی دیوا - بی ئاقل، دین، شیت.
- دیوه (Dîvê):** کرمی ئارموبشی.
- دیوسنا (Dîvyesna):** د ئایینی زه رده شتی دا ئانکو: کهسی کو دیوی دپه رتست.
- دیوه (Dîh):** گوند.
- دیهم (Deyhîm):** تانج، کولاقی پاشاتی.
- دیهم جو (Deyhîm cû):** کهسی کو بزاچی بکه ت ژ بو بده ستقه ئینانا تانج و ته ختین پاشاتی.

ذ

ذرت (Zurret): گه نموک، گه نم شام.
ذرخش (Zurexş): رۆناهی،
رۆناکی، رۆشناایی.

ذره‌بین (Zerrebîn): هوبرین،
مه‌زنکه‌ر (ئالافه‌کی شوبشه‌یی یه
کو تشتین هوبر و بچویک، مه‌زنتر
پێ دهینه دیتن).

ذره‌پرور (Zerre perver): ئه‌و
کەسێ کو مرۆفین بێ ده‌سته‌لات
په‌روه‌رده بکه‌ت و بگه‌هینته پایه و
پله‌یین به‌رز.

ذکاء (Zuka'): هه‌تاف، خۆر.

ذکر (Zêkr): بیرئینانه‌فه - سوپاسی
- دوعا - نقیژ - ئاخفتن یان
دوعاییین د بن لیثان فه.

ذلت (Zêllet): زه‌لیل بوون.

ذمارت (Zemaret): دلپیری،
ئازایی.

ذنابت (Zênabet): نیتزیکاتی،

ذ (Zal): ژ بلی په‌یقا «ذرخش»، چو
په‌یقین دی د زمانێ فارسی دا
نین کوب قی تیپێ ده‌ست پێ
بکه‌ن، و هه‌ر په‌یقا کوب به‌رچاڤ
دکه‌فت کوب قی تیپێ
ده‌ستپیکریت یان یا عه‌ره‌بی یه،
یان ژێ یا لیکدایه یان دارشتی یه
ژ هه‌ردو زمانین عه‌ره‌بی و
فارسی. هه‌رچه‌وا بت بلیثکریا قی
تیپێ د زمانێ فارسی دا مینا تیپا
(Z: z) ه.

ذباله‌دان (Zubalêdan): سه‌لکا
گلیشی.

ذبل (Zabl): کۆدێ کوبسه‌له‌ی -
ده‌سپیکا گه‌نجاتی پێ.

ذخیره نه‌ادن (Zexîre ne-):
haden): پاش قولاچک دانان،
تشته‌ک بو رۆژا ته‌نگافیی
هلگرتن.

خزما بیینی، مرۆقاهینی.

ذوب کردن (Zobkerden):

حه لاندن.

ذوق کردن (Zoqkerden): کهیف

کرن، زهوق ژ خوه ره چیکرن،

گیولیی خوه خوهشکرن، تام ژ

تشته کی دیتن.

ذوقناک (Zoqnak): ب له زهت،

ب تام، خوهش، گیول خوهشکه ر.

ذیل (Zeyl): دههمهن، دانگ -

خواری، بن، ژیر - دویلک، دویف،

کوری و دویماهییا ههر تشته کی.

گومان، هزر.
راد (Rad): سه‌خی، جوامپیر - دلپیر،
نازا - زانا. ئەف پەيشه دگهل
گه‌له‌ک پەيشين دى دهيت، وه‌کى:
(رادکار - رادمرد - رادمنش
و.....هتد).

راز (Raz): نهيتى، سړى، ناخفتنا
قه‌شارتى د دلى دا - معمار،
به‌ننا، كه‌سۆ كو كارى وى ئاڤاكرنا
خانيا بيت.

رازى (Razî): خه‌لكى باژپيرى
«رى».

رازيننه (Razyanê):
رزبانك (گيايه‌كى بيهن خوه‌شه)
كو ده‌رمانسازين كه‌فن گه‌له‌ك ئەف
گيايه بكار دئينان بۆ به‌رين
گولچيسكا و هناقچوونى و ئيشا
زه‌ركى.

رازيننه (Razînê): ده‌ره‌جك،

(Ra- Rê): تىپا دوازدي يه ژ
ئه‌لفابىيا زمانى فارسى. هنده‌ك
جارا دهيتته گوهارتن ب تىپا
(ش)، وه‌كى: (انگاردن =
انگاشتن: گومان كرن)، و ل
هنده‌ك جهين دى دبیتته (غ)،
وه‌كى: (كنار = كناع: ره‌خ،
كيله‌ك، كنار)، هه‌روه‌سا دبیتته
(ل)، وه‌كى: (سوراخ = سولاخ:
كون).

را (Ra): نيشانا به‌ركار «مفعول»ى
يه و پرانیا جاران دگهل به‌ركارى
دهيت، وه‌كى: (فرزین آزاد را زد
= فه‌رزینی ئازاد قوتتا) -
بي (وه‌كى دبیتتن: بي فلان كه‌سى،
بۆ نمونه: تورا = بي ته، مالى
ته. اين خانه تورا است = ئەف
خانيه بي ته يه).

راخ (Rax): خه‌م، كوڤان، قه‌هر -

پیسترک.

راژ (Raj): کۆما دهخل و دانئ

پاقتزکری.

راست (Rast): راست (بهروفاژی

په یثقا «چهپ»)-

دروست (بهروفاژی په یثقا

«چهوت»)- راست (بهروفاژی په یثقا

«خوههر»)- راست (بهروفاژی په یثقا

«درو»).

راستاد (Rastad): موچه، هه یثقانه،

دهرماله (راتب، مخصصات).

راسو (Rasû): گیانه وهره کئی وهکی

مشکی یه لی ژوی مهزنتره و

مارا دخوت و لجهم مصری یین

کهفن پیروزه، ب عهره بی

دیژنئی (ابن عرس).

راش (Raş): بنییره: (راژ)- ناقتی

جوره کئی داری یه.

راغ (Rax): بیابان، دههمه نا چیبای

کوب شینکاتی بیت و هیدی

هیدی بهرف بیابانی قه بچیت.

راک (Rak): په زئی کویقی - کۆد،

ترارکئی کوژ داری هاتیبته چیکرن

- بهنک، دهزی - ئیک ژ ئاوازین

موزیکا ئیرانی یه.

راکاره (Rakarê): ژنا دههمه

پیس، قه حبه.

رام (Ram): ئارام، فییر، هه قوت:

(بۆ نمونه؛ رام کردن: ئارام کرن،

فییر کرن، هه قوت کرن)- ناقتی

فریشته کئی یه د ئایینی زه رده شتی

دا - ناقتی روژا بیست و ئیکئی یه

ژ هه ر هه یثقه کا سالا هه تاقتی.

رامش (Ramêş): ئارامی،

ئاسوده گی، متی و بی دهنگی -

سرود و ئاواز - شادی و

خوه شگوزهرانی.

رامیار (Ramyar): شقان.

ران (Ran): رههن، ران، پشکا سلال

ژ پیی مروقتی یان گیانه وهری.

راندن (Randen): دهر ئیخستن، ژ

خوه دویری ئیخستن - بهزاندن،

دانه غار (بۆ هه سپا و... هتد) و

هاژۆتن (بۆ ترومبیل و فروکا

و..... هتد).

رانکی (Ranekî): پالی، پالیف.

رانین (Ranîn): شه لوال.

راوچه (Ravçê): تربی بیسیره -

تربی باله ته.

راود (Raved): چه روان، زه قیه کا

بلند کو تیر گیا و شینکاتی و ئاف

بت، جهی باش بۆ چه را گیانه وهرا.

- گرتیډهت. **راورا (Ravra):** سبخور - ژویژی.
- راوګ (Ravek):** ټامانې کومه ی تیندا دهیته پالاوتن.
- راه (Rah):** ری، ریګ - یاسا، قانون - شهنګسته - ریاز - ری و رهسم - جار، کهړهت، گهړ.
- راهبر (Rahber):** ریبه، ری نیشاندهر.
- راه بند (Rahbend):** ریګر، دز و جهردهچی.
- راه پیما (Rah pēyma):** کهسی کو ریکه کی دپیشت، ریټنگ - ههسپ یان هیستری کو حیټل بچیت و مروژ لی سوار بیت.
- راهتوشه (Rahtûşê):** خوارنا ریکی، نازوقی کو ریټنگ دگهل خو دبهت دا بریټه بخوت.
- راهدار (Rahdar):** زیرهټانی ریکی - کهسی کو باجا ریکی وه ریګر.
- راهراه (Rahrah):** خیچ خیچ، گهخ گهخ (پتر بۆ پهړوکی دهیته بکار ټینان).
- راهرو (Rahro):** ریټنگ - زاهد - مرید - کولانکیټ د ناف خانی یان شکهفتی یان مزگهفتین کهفن دا کو پشکین ژیک جیاواز پیکفه
- گرتیډهت. **راهزن (Rahzen):** ریګر، دز و جهردهچی.
- راهگان (Rahgan):** تشتی کو مروژ دریکا خو دا شه بینت - تشتی کو مروژ به لاش و بی زهحمهت بدهست خو هغه بیخت، مالی پفی.
- راهگذر (Rahguzer):** ریبار (کهسی کو د ریکه کی را بیورت) - ریټنگ.
- راهگذر (Rahêguzer):** ریکا کو ریټنگ تیرا دبوریت.
- راهنما (Rahnuma):** ری نیشاندهر، ریبه، پیشهوا - نه خشه یان هه تشته کی دی کو مروژ ب ریکا وی بگه هته مه خسه دا خو.
- راهوار (Rahvar):** رهوان، ههسپ یان هیستری کو حیټل بچیت.
- راهواره (Rahvarê):** خهلات (هدیه).
- راهوی (Rahuvî):** ناشی ئیک ژ ټاهه نګین موزیکا ئیرانی یه.
- رایکا (Rayka):** کوړک - کوړکی جوان و دهلال - خوشتفی.

- رایگان (Raygan):** بنییره: (راهگان).
- ریوخه (Rebûxe):** خوہشی، نه و تام و خوہشی یا کو بو مروقی دست ددهت لدهمی گوہنیلین، کهسی کو لدهمی گوہنیلین ههست ب کهیف و خوہشیی بکهت. د زمانی عه رہبی دا په یقا (ریوخ) هه یه و بو وی ژنی دهیته گوتن یا کو لدهمی گوہنیلین ژ هوش بچیت و های لخوا نه مینیت.
- رتبیل (Retbîl):** ناقی کو د کهفن دا دگوتنه شاهین (سند - کابل).
- رجه (Rece-ê):** رستا کو جلکا بسهر دادن دا زوها بن، ههروهسا نه و کنفی کو به ننا بکار دئینت لدهمی دانانا دیوارین ئا قاهیا.
- رچک (Reçek):** بایی ب دهنگ بی کو ژ هه فکی دهر دکه قیت. په یقین (رچک، رجفک، آروغ) ژی لکارن.
- رخ (Rux):** روی، روخسار - رهخ، ئال، لا.
- رخ (Rex):** شکهن، دهرز، کهلشت.
- رخبین (Rexbîn- Rêxbîn):** لورک - که شک - دهو.
- رخت (Rext):** جل و بهرگ، ههر تشتی کو بکه یه بهر خوه.
- رخسار (Ruxsar):** روی، روخسار.
- رخش (Rexş):** رو ناهی، تیشک، تیروژک - رهنگی سوز و سپی د ناقی کدا - هه سپی ره سهن - ناقی هه سپی روسته می په هله وان بوو.
- رخشا (Rexşa):** رو ناهی، رهوشه ن.
- رخشان (Rexşan):** بنییره: (رخشا).
- رخشیدن (Rexşîden):** رو ناهی دان، تیروژک فه دان.
- رخنه (Rexnê):** کون، شکهن، دهرز، کهلشت.
- رخنه (Ruxne):** کاغزه، په پرک.
- رخنه جو (Rexnê cû):** کهسی کو چاره یه کی بو کاره کی دژوار و ب زه حمهت فه بینت.
- رخیدن (Rexîden):** توند نه فهس کیشان، فه کیان (دهمی مروث بکه ته غار یان تشته کی گران هه لگريت دی نه ف حاله ته لدهف دست ددهت، ههروهسا مه د کوردیی دا بو گیانه وهران ژی نه ف په یقه یا هه ی، بو نمونه دهمی کو سه فه دکیت).

- رد (Red):** نیشان و شوین دوس، شوین پیچ - دلاوهر، دلیر، نازا - زانا، تیگه هشتی.
- رده (Rede-ê):** ریز (صف).
- رز (Rez):** رهز (باغی تری) - تری - دارمیو.
- رزبان (Rezban):** رهزبان، کهسی کو چاقدیری و سه ره گوهی یا رهزی دکهت.
- رزبر (Rezbur):** داسا بچویک کو چه قین زیده بین دارمیو پی دبرن، نالاقی کو بو که زاختنا میوی بکار دینن.
- رزبن (Rezibun):** دارمیو.
- رزدد (Rezd):** پرخور، ب خواره، هه فده لوش، یی کو گه لک تشتا بخوت.
- رزمد (Rezm):** شهر، جهنگ.
- رزمگاه (Rezmegah):** مه پدانا شهری، جهی شهری.
- رزوان (Rezvan):** بنیره: (رزبان).
- رزیدن (Rezîden):** رهنگ کرن، رهنگ کرنا په روکا یان جلکا.
- رژد (Rejd):** بنیره: (رزدد).
- رژه (Rêjê):** بنیره: (رده) - بۆرینا ریزین ریکخستی بین سه ربازا ل
- به رامبه ر شاهی یان ئیک ژ فه ماندین مه زین له شکهری (مسیره عسکریه).
- رس (Rus):** ئاخا (رس)، ئاخ سوکا تاییهت کو جیپرک و گوزک و گولدانکا و..... ژئی چیدکنه - پرخور، ب خواره، هه فده لوش.
- رسا (Resa):** گه هشتی (بالغ) - گه لک، مشه - ب ژیر، ب عاقل.
- رساندن (Resanden):** گه هاندن.
- رسانه (Resane-ê):** گه هینره، هه ر تشتی کو ئاخفتنه کی یان ده نگو یاسا بگه هینته مروقی وه کی رادیو، ته له فزیون و روژنامه - کول و کوفان، خهم.
- رست (Rust):** بنیره: (رس) - رهق، دژوار، موکوم، نازا.
- رستاخیز (Restaxîz):** رابوونه فه (قیامه).
- رستاد (Restad):** موچه، هه یقانه، ده رماله.
- رستار (Restar):** نازاد، ره ها.
- رستگار (Restgar):** بنیره: (رستار).
- رستم (Rustem):** که له خ مه زن، بالا بلند، ب هیز - مه زنتین

- په هله وانې داستانیڼ ئیرانی یه .
رستن (Resten): ئازاد بوون،
 ره هابوون، رزگار بوون، ژ ته نگاڅیا
 خلاس بوون.
- رستن (Rusten):** سه ره لیلان، شین
 بوون (مه به ست ژئ شین بوونا
 گیایه، دهمی کوژ نوی سهر ژ
 ناخی دهر دئینت).
- رسته (Reste):** بنیره: (رده).
رسته م (Rustehm): بنیره:
 (رستم).
- رستی (Rustî):** ره حه تی، ئاسوده گی
 - دلیری - باهر، پشک.
- رسد (Resed):** دهسته، کومه کا
 مروڅا کو پیکڅه ب کاره کی رابن
 - باهر، پشک (حصه).
- رسمان (Rêsman):** وهریس، کنف.
رسوا (Rusva): رسوا، که سی کو
 کاری وی یی کریت به لی بییت و ل
 نک خه لکی هه تکا وی بچیت.
- رسیدن (Resîden):** هاتن،
 گه هشتن (وه کی ئیک بگه هیته
 بنه جهه کی) - کامل بوون،
 گه هشتن (وه کی گه هشتنا فیتی).
- رش (Reş):** به کا پیقانی یه کوئه و
 ژئ ژ سهرئ تلا ناڅیجه تا بنی
- ئه نیشکی - کومت، گر، مل - هه سپی
 ناڅداری روسته می په هله وان -
 بنیره (رشن).
- رشت (Reşt):** ناخ یان گلپش و قرش
 و قالین هاڅیتنی، ههروه سا بو
 تشتین قاف و قول و خه سپال ژئ
 دهپته گوتن.
- رشتن (Rêšten):** ریسان.
- رشته (Rêştê):** به نک، وهریس،
 کنف، هه ر تشتی کو ها تبه ته
 ریسان - رژده - زار اوه کی
 په روه ردی یه، ئانکو؛ پشک،
 پشکین خواندنئ، وه کی: (پشکا
 پیشه سازی، پشکا زانستی و
 پشکا.....هتد).
- ره شک (Reşk):** حه سویداهی -
 غیرهت (مروڅه کی ب غیرهت بیت
 بو نامویسا خوه).
- رشک (Rêşk):** هیکیت پشکا.
رشمه (Rêşmê): کنفی زراف.
- رشمیز (Reşmîz):** جوره کی
 میریانه.
- رشن (Reşn):** دادگر، عادل -
 فریشتا دادگره بی د ئایینی
 زه رده شتیان دا - ناڅی روژا هه ژدی
 یه ژ هه ره یقه کا سالا هه تاڅی -

- رگبار (Regbar):** ته قیبا بارانی -
 صهلی (د گولله باران کرنی دا بکار
 دهیت دهمی دبیژن: فلان که سی
 صهلی یه کا گوللا لی ره شاندا).
رگو (Regû- Rugû): بنییره:
 (رکو).
- رگه (Regê):** هه ر تشته کی وه کی
 رهت (دناف به لگی داری، یان
 داری بخوه یان ژ ی بهری دا) بت -
 ره و ریشال، کنیت، نه ژاد.
- رم (Rem):** ترس و رهف، ره قین ژ
 بهر ترسی - کوما چاریت بین
 وه کی: (پهز، بز، چیل و گول
 و..... هتد، کومه د زمانی کوردی
 دا بو هه ر جو ره کی ژ قان
 گیانه وه ران نافه کی تایهت هه په،
 وه کی: پهز؛ بو پهز و بهزنا دهیتته
 گو تن، گاران؛ بو چیل و گولا و ل
 هنده ک جها بو ده وارا ژ دهیتته
 گو تن، ره قده: بو گورگا دهیتته
 گو تن و..... هتد) - دهسته ک،
 کومه له.
- رم (Rêm):** عه داف، کیم.
- رم (Rum-Rem):** دناف دهقی دا،
 دورماندوری دهقی، هوندری دهقی.
- رم (Rum):** موی شهمگه هی،
- گر، مل، کومت.
رفتن (Reften): چون، کوچ کرن،
 بو زین.
- رفتن (Ruften):** پاقر کرن، مالشتن،
 گیسک کرن.
- رفوشه (Refûşe):** یاری، ترانه -
 گونه ه، سه ریچی، بی نه مری.
- رفیده (Refide):** خانکی نانی.
- رک (Ruk):** دهق و دهق، راست و بی
 په رده و بی ترس (صریح).
- رک (Rek):** ناخفتنا د بن لیثانقه.
- رکاشه (Rukaşe):** سیخور.
- رکو (Rekû- Rukû):** په روک یان
 جلکی که فن بووی - ریتالین
 په روکی.
- رکیدن (Rekîden):** دگه ل خوه
 ناخفتن یان ناخفتنا د بن لیثانقه ژ
 بهر زیده هیا قه هری و دلته نگی.
- رگ (Reg):** رهین خوینی د ناف
 له شی دا. د زمانی فارسی دا نه و
 رهین کو خوینی ژ دلی دگه هینه
 نه ندام پی دی بین له شی
 دبیژنی (سرخ رگ) و نه و رهین کو
 خوینی ژ نه نداما قه دگه رینه قه دلی
 دبیژنی (سیاهرگ) و نه و رهین
 زیده زراف ژ دبیژنی (مویرگ).

گونه‌ه، ب سه‌رداچوون. رمکی (Remekî): گیانه‌وه‌ری کو زوی بڤه‌جنتقیب و بره‌قیب. رمگا (Remga): ماهین. رمو (Remû): بنیره: (رمکی). رموک (Remûk): بنیره: (رمکی). رمه (Remê): کۆمه‌کا چاریپ یا وه‌کی: (په‌ز، بز، چیل و گول و.....هتد/بنیره: رم) - ده‌سته‌ک، کۆمه‌له. رمیار (Remyar): شان - گاغان. رمیدن (Remîden): ترسین، ژئی ره‌قین. رنج (Renc): ره‌نج، دهر، ئازار، زه‌حمه‌ت، وه‌ستیان. رنجال (Rencal): خواری، خواردمه‌نی، خوراک. رنجاندن (Rencanden): نازاردان - قه‌هراندن، توپه‌کرن - وه‌ستاندن. رنج باریک (Rencê barîk): ئیشا (سل، سلله). رنجبر (Rencber): رینجبه‌ر، زه‌حمه‌ت‌کیش، کارگر. رنجور (Rencûr): نازاردیتی، خه‌مگین، نه‌ساخت، نه‌خویش. رنجیدن (Rencîden): دلته‌نگ	ریف (مویب) کو لدۆرماندۆری نامیری گوه‌نیلیی ژن و زه‌لاما ده‌یت). هه‌روه‌سا په‌یفین (روم، رومه، رنب، رنبه، رمگان، رمکان، برمگان، زمگان، موی زه‌ار) ژئی لکارن. رمارم (Remarem): ده‌سته ده‌سته، کۆم کۆم - لدویف ئیک - جوراوجور - به‌رامبه‌ر، روی بروی. رمان (Reman): ره‌فۆک، ترسنوک، کولافه. رماندن (Remanden): ترساندن، جنتقاندن، بزاندن (مرۆف ژ نشکه‌کی شه‌ئیکی یان گیانه‌وه‌ره‌کی بترسینیت و ژ ئه‌گه‌ری وی ترسی ئه‌و مرۆف یان ئه‌و گیانه‌وه‌ر ژ به‌ر مرۆفی بره‌قیب). رماندن (Rumbanden): خراب کرن، هه‌رفاندن. رمبیدن (Rumbîden): خراب بوون، هه‌رفتن. رمژک (Remjek): حولیسانک ته‌حیسانک (جهه‌ک کوژ سلال به‌ره‌ف خواری حولی بت و مرۆف بکارت خوه‌ پیدایا بخوشینت) -
--	--

- بوون، مه‌لویل بوون، قه‌هرین.
رند (Rênd): زیره‌ک، نه‌ترس،
 حیل‌که‌ر، که‌سی کو ب هشیاری و
 زیره‌کیا خوه ب‌سه‌ر راز و نه‌سرارین
 خه‌لکی هل بییت - د زاراوی
 صوفی یاتییی دا بو وی که‌سی
 دهیته‌گوتن یی کو د (باطن) یی خوه
 دا پاقرتر و خوه‌پاریزتر بت ژ
 (ظاهر) یی خوه.
- رند (Rend):** هویرکی داری (نشارة
 الخشب).
- رنده (Rende):** رنده‌ش (ئالاقه‌کی
 دارتاشییی یه بو حولیکرنا داری
 بکار دهیته).
- رندیدن (Rendîden):** رنده‌ش
 کرن، تراشین و حولیکرنا داری -
 سه‌لخاندن.
- رنگ (Reng):** رهنگ (لون) -
 سوود، مفا - حیل، فیل، فریو -
 جلکی ده‌رویشا - حیشتی توفی -
 بزنا کوبقی.
- رنگ (Rêng):** موزیک، ناهه‌نگا
 خوه‌شی هلیخ، ناهه‌نگین داودت و
 سه‌مایا.
- رنگارنگ (Rengareng):**
 رهنگین، جوراوجور.
- رنگرز (Rengrez):** خم‌بدار،
 خمدار، خمدار (که‌سی کو کاری وی
 رهنگ کرنا به‌نک و په‌روک و
 جلکا بیته) - وهرزی پاییزی.
- رنگریز (Rengrîz):** خم‌بدار،
 خمدار، خمدار.
- رنگی (Rengî):** رهنگین.
- رنگین (Rengîn):** رهنگین.
- رنگین کمان (Rengîn keman):**
 که‌سکوسور، که‌سکوئالا (قوس
 قزح).
- رو (Rû):** روی، روخ‌سار، دیم -
 روی، نالی ب سه‌رقه یان ژ ده‌رقه
 یی هه‌ر تشته‌کی (به‌روقاژی
 پشت) - سه‌به‌ب، وه‌کی: (از این
 رو = له‌ورا، ژ به‌رقی چه‌ندی).
- روا (Reva):** تشته‌کی رون وه‌کی
 ئاقی کو د حاله‌تی چوونی دا
 بت (جاری) - رهنگه،
 چیدبیت (مکن، جایز) - شایان،
 هه‌ژی، سه‌رقه، لایق.
- روال (Reval):** شیواز. ئەف پهیقه
 یا نوی یه و ل قی داوییی دناث
 زمانن فارسی دا زیده‌بوویه.
- روان (Revan):** گیان (هنده‌ک دبیشن
 «روان» تاییه‌ت بو مرؤقا دهیته

- بکارئینان و بۆگیانه وهر (حیوان)
پیدئقی یه په یفا «جان» بکار
بهیت، ژ بهر کو «جان» پویج
دبیت و دچیت لی «روان»
دمینیت.. هنده کین دی دبیزن چو
جیاوازی لناقبه را ههردووان دا
نینه و په یفا «روان» بۆگیانه وهر
ژی بکار دئینن. - هه گهر په یقه ک
یان کاره ک دگهل بیت نانکوین
ژیک جودا ددهت، وهکی: (آب
روان: ئافا شه ریژ، ئافا رهوان -
طبع روان: گیلوی کوب ساناهی
هوزانا بشفهینت - شعر روان:
هوزانا کو تیگه هشتنا وی چ
کوسپ و ته گهره تیدا نه بن بۆ
خوانده قای یان گوهداری - روان
کردن: ژ بهر کرن «مه بهست ژئی
ژبه رکنا وانانه».)
- روانخواه (Revaxah):** گهدا،
گهدایی.
- روانداز (Rû endaz):** هه ر تشستی
کو لدهمی نفسستی ب خوه دادهن،
وهکی لحتیف و به تانی و..... هتند.
- رواندن (Revanden):** ب ری کرن،
قریکرن - فه پژاندن، رهوان کرن.
- روان شاد (Revan şad):** په یفا
- ریژلیگرتنی یه بۆ که سی مری، هه ر
وهکی د کوردی دا دبیزن: (خودی
لی خوهش بووی، خودی ژئی رازی،
رهحه تی).
- روانکاو (Revankav):** پزیشکی
دهروونی.
- روانکاو (Revankavî):**
زاراوه کی زانستی دهروونی
یه (پسیکانالیز)، کو ئیک ژ
شیاوژین فه دیتنا چاره سه ری یه بۆ
ئیشین دهروونی.
- رواه (Revah):** زادی ئیخسیرا،
خوارنا زیندانیا.
- روبارو (Rûbarû):** روی ب روی.
- روباره (Rûbare):** که فا کو ب سه ر
که ره ستین چه لاندی، مینا ئاسنی
دکه قیت.
- روباه (Rûbah):** رویشی.
- روباه ترکی (Rûbahê turkî):**
سیخور.
- روبر (Rûbur):** نمونه.
- روبراه (Rûbêrah):** ئاماده بۆ ب
ریکه فتنی، به ره هف بۆ کار کرنی،
ئاماده بوون بۆ سه فه ری.
- روبرو (Rûbêrû):** روی ب روی.
- روبند (Rûbend):** خیلی،

- پۆشی (په روکه کئی سپی یان رهش
کو دکه فن دا ژنکا ب سهر رویین
خوه دا دئینانه خوار).
روبه (Rûbeh): کورتکریا په یفا
(روبا،)، ئانکو: رویی.
روبهاننه (Rûbehanê):
حیله که رانه، فیلبازانه - وهکی
رویی فیلباز و حیله که ر.
روبهک (Rûbehek): کورتکریا
په یفا (روبا،)، ئانکو: رویی -
رویی بچویک، تیشکی رویی.
روبیان (Rûbîyan): کولیا
دربیای (جراد البحر).
روبیدن (Rûbîden): پاقر کرن،
رامالین، گیسک کرن، مالشتن.
روتافتن (Rûtaften): روی لئی
وهرگیپان، پشت دانه تشته کی -
رهفین و فیرار کرن.
رود (Rûd): رۆ، رویار - ژهه (ژهها
کفانئ) - تیله یان ژهها سازی -
زاروک، بچویک (چ کور بت یان
کچ) - رويس، تازی - مریشک یان
ههر فرنده کئی فه ریچکاندی - په ز و
بزنین کو هری و مویتن وان هاتبنه
برین.
روداد (Rûdad): رویدان، ئه و
- تشتی کو هاتیبه رویدان (حادثة،
واقعة).
رودبار (Rûdbar): رۆ، رویبار.
رودخانه (Rûdxanê): ئه و جهی کو
رۆ (رویبار) تیرا دبویت.
رودزن (Rûdzen): سازژهن (که سی
کو سازی «نامیری موزیکی»
دژهنیت).
رودک (Rûdek): کورک، کورکوک -
پشیکا کویشی (گیاننه وهره کئی
درنده یه وهکی پلنگی و هندی
سه یه، ب عه ره بی
دبیزنی «وشق».)
رودگر (Rûdger): که سی کو تیلین
سازی یان ژهه یین کفانئ چیدکه ت.
رودل (Rûdêl): پریونا عوبرکی،
قه قزی کو تووشبووی پیدقی ب
دهرمان یان خوارنن هناف
نهرمکه ر دبت (امساک).
رودلاخ (Rûdlax): جهی کو چند
رویباره ک تیرا ببۆرن.
روده (Rûdê): روییک - مریشک
یان ههر فرنده کئی فه ریچکاندی -
په ز و بزنین کو هری و مویتن وان
هاتبنه برین - دارا به لگ لئی
وهریای.

- روده دراز (Rûdê dêraz):** در کعبه یه ژ مرۆقی پریبژ.
- روز (Rûz):** رۆژ (هەر ژ رۆژهلتنی تا رۆژتاشابوونی) - وهخت و دهم.
- روزافکن (Rûzefken):** تایا کو رۆژهکی بیته مرۆقی و رۆژهکی نه.
- روزان (Rûzan):** کۆمکریا په یشا (روز)، نانکو: رۆژان. ههروهسا (روزها) ژ لکاره.
- روزانه (Rûzanê):** هه ر رۆژ، رۆژانه، رۆژ ب رۆژ - رزق یان نهو خوارنا کو مرۆف تیرا رۆژی بدهست خوهفه بینیت.
- روزبان (Rûzban):** ده رگه هقان.
- روزگار (Rûzgar):** دنیا، گیتی - رۆژگار، زه مانه - دهم، وهخت - ئیقفار - وهرز، مهوسم.
- روزمه (Rûzmeh):** حسابا رۆژ و هه یف و سالی (تاریخ).
- روزنامه (Rûznameh):** رۆژنامه (جریده) - دهفته رکا کو بازرگان حساباتین خوه بین رۆژانه تیدا دنقیسن.
- روزنامه نگار (Rûznamehêgar):** رۆژنامه نقیس، رۆژنامه فان.
- روزه (Rûzê):** رۆژی (صوم)، رۆژی ل سالا دووی کۆچی لسه ر موسلمانا واجب بویه و پیدقی یه ل هه یشا (رمضان) ئ مرۆقی موسلمان ب رۆژی بیت و بهری هینگی هه ر هه یف سی رۆژا ب رۆژی دبوون نهو ژ رۆژین (۱۳)، (۱۴، ۱۵) بوون ژ هه ر مه هه کی کو دگوتنی (ایام البیض).
- روزی (Rûzî):** خوارنا کو تیرا وی رۆژا کو مرۆف تیدا بکته - باهر، پشک.
- روسپی (Rûsepî):** ژنکا دهه من پیس، قه حبه.
- روسپی باره (Rûsepî barê):** زه لامی زناکهر، زه لامی کو نیزیکی یا گوهنیلیی دگهل ژنکین قه حبه دکته.
- روسپی زاده (Rûsepî zadê):** بیژی.
- روستا (Rûsta):** گوند.
- روستره (Rûsuture-ê):** خاوی، هه ر پارچه کا په روکی کو مرۆف سه ر و چافا پی زوها بکته.
- روش (Revêş):** چوون - ته رز، شیواز (اسلوب).

- روش (Roş): روژناهی، روژناک.
 روشا (Roşa): بنیره: (روشن).
 روشن (Roşen): روژناهی، روژناک، رهوشه، گهش - خوهیا، دیار، ئاشکهرا.
 روشنا (Roşena): تیـشک، تیروژک، نویره، گوری.
 روشنان (Roşenan): تشتین کو دته بیسن (وهکی ستیرا).
 روشنایی (Roşenayî): روژناکی، روژناهیاتی (بهروفاژی په یشا «تاریاتی» یی).
 روغن (Roxen): دوهن.
 روفتن (Roften): مالشتن، گیتسک کرن.
 روم (Rom): ریتف (موبین شهرمگه هی - موبین دۆرماندۆری نامیرین گوهنیلیین زهلامی و ژنکی).
 رومال (Rûmal): دهستمال یان هه په پروکه کی کو دهست و روی یا پی پاقر بکهن.
 رون (Reven): ئەزمون.
 روند (Revend): شیواز، تهرز.
 رونما (Rûnuma): سهرسبه حی (خهلاتی کو داوهتی ددهنه بیک و زاقا) - سهریپچک (خهلاتی کو دبهنه سهری نويزادهی).
 روہنی (Rûhênî): پیلا - شیرئ کو ژ پیلائی هاتیبته چیکرن.
 رویا (Rûya): رووهک.
 رویارو (Rûyarû): روی ب روی.
 رویاندن (Rûyanden): روواندن، شینکرن (چاقدیری و سهرهگوهی یا توژی چاندی کرن تا کو شین بیت).
 رویداد (Rûyadad): بنییره: (روداد).
 روی زرد (Rûyzerd): شهرمکری، رنگ و روی قولپی ژ شهرما.
 رویگر (Rûyger): سهففار (صفار).
 رویه (Rûyê): روی، رهخی ژ دهرفه ژ هه تشته کی.
 روی هم (Rûyê hem): لسه ریک، قیکرا (جمعاً، کلاً).
 روییدن (Rûyîden): شین بوون (مه بهست ژئ شین بوونا گیا و شینکاتیایه).
 رویین (Rûyîn): درکبه ژ تشتین رهق و موکوم.
 رویین تن (Rûyîn ten): ب هیز و زاخ - نازناخی «سفهندیار» ی به د

<p>رهبه (Rehbe): ترس، سههم.</p> <p>ره پیما (Rehpêyma): کهسێ کو ریکه کئی دپیشت، ریتینگ - ههسپ یان هیستری کو حییل بچیت و مرۆف لی سوار بیت.</p> <p>ره توشه (Rehtûşe): خوارنا ریکئی، نازوقی کو ریتینگ دگهل خوه دبهت دا بریتقه بخوت.</p> <p>رهرو (Rehro): ریتینگ - زاهد - مرید - کولانکیت د ناڤ خانی یان شکهفتی یان مزگهفتین کهشن دا کو پشکین ژیک جیاواز پیکفه گرییده.</p> <p>رهزن (Rehzen): دز، جهردهچی، ریگر.</p> <p>رهگو (Rehgû): سترانیپژ.</p> <p>رهگیر (Rehgîr): ریگر، دز، جهردهچی - ریتینگ، گهبریده.</p> <p>رهن (Rehn): گرهو، تشتهک ل نک کهسهکی ب گرهو دانان، دهمی کهسهک مهبلهغهکی پاره ی قهر بکهت دقت بهرامبه ر وی پاره ی تشتهکی ب هه مان بها بدانیته نک خودانی پاره ی و چ گاڤا قهری خوه ژقراندهغه دی وی تشتهکی کو ب گرهو ل نک خودانی پاره ی</p>	<p>شههنا ما فردهوسی دا.</p> <p>رویین خم (Rûyîn xum): داهۆل.</p> <p>ره (Reh): کورتکریا په یفا (راه): ری، ریک - جار، کهرهت - ری و رهسم، ریباز - ئاواز.</p> <p>رها (Reha): نازاد، سهریخوه.</p> <p>رهاندن (Rehanden): نازادکرن، رزگارکرن.</p> <p>رهاوی (Rehavî): ئاوازهکا موزیکا ئیرانی یه.</p> <p>رهایش (Rehayêş): نازادبوون، رزگار بوون.</p> <p>رهبان (Rehban): زیرهقانی ریکئی - کهسێ کوژ مهزناهی یا خودی زیده بترسییت.</p> <p>رهبان (Ruhban): خودیناس و عیبادهتکهری ئولئ مهسیحی، کهسێ کو د دیری فه دروینت و ب عیبادهتی مژویل دبت.</p> <p>رهبر (Rehber): ریبهر، پیشهوا، ری نیشاندهر.</p> <p>ره بردن (Reh burden): فه دیتن یان بسه رهلبوونا تشتهکی یان ریکه کئی یان چاره یه کئی.</p> <p>ره بسیج (Reh besîc): ریتینگ، سهفره کهر.</p>
--	---

نهفسی و بدهستقه ئینانا سنجین
قهنج - خوه قهدهرکرن ژ بو هزرکرن
و عیبادهتی.

ریاکار (Riyakar): دو روی، کهسی
کوب سه رقه و هسا خوه نیشان
بدهت کوی کارین قهنج دکهت و
دههمه ن پاقره و دبنقه بهرؤقازئی قئی
چهندی بت.

ریال (Réal- Riyal): ناقتی پارئی
ئیرانی یه و دکهفن دا دگوتنی
(قران: Qêran)، کو ههر ریالهک
بهرامبهری سه د دینارانه و ههر دهه
ریال دبنه ئیک تومان.

ریچار (Rîçar): مرهبا - ریچول،
ریچال - ئاخفتنین پویج و بیهوده.

ریخ (Rîx): ریخ، گوی.

ریخت (Rîxt): بهژن و بال.

ریختن (Rîxten): پهلاته کـرن،
به لاقـکرن - رشتن.

ریدک (Rîdek): کورک، کورکوک.

ریدن (Rîden): ریتن، تارهت کرن.

ریز (Rîz): هویر، بچویک، گهلهک
بچویک - چپک - قورچ - په یاله -
ئارهزوو، مراد.

ریزابه (Rîzabê): ئاڤا کوژ جههکی
یان جووهکی یان رووهکی بریژته

دانای ژی وهرگریته قه.

رهنما (Rehnema): ری نیشاندهر.

رهنمون (Rehnemûn): بنیره:
(رهنما).

رهو (Rehû): ری باز - شهنگسته -

ههروهسا دبیزن ناقتی وی چیا یه یی
کو (ئادهم) لسه روینشتی پشتی
کوژ بهشتی هاتیه دویریختن.

رهی (Rehî): ری فنگ - خولام -
به نی، عه قد.

رهیاب (Rehyab): کهسی کو ریکی

قه بینته قه - کهسی کو ریکه کا تازه
یان ری بازه کا نوی بدانت ژ بو
ئه نجامدانا کارهکی.

رهیدن (Rehîden): ئازادبوون،
رزگاربوون.

رهیق (Rehîq): مهی، عه رهق.

رهینه (Rehîne): بنیره: (رهن).

ریاست (Riyaset): سه روک بوون،

سه روهری کرن - سه روهری،

سهرداری، مهزنی، فهرمانه وایی.

ریاضت (Riyazet): هه قـۆـتـکرنا

جانی ههسپی و ریقه چۆن نیشا دان

- وهرزش کرن - وهک زاراهکی

صوفیاتی، ئانکو: خوه لبه رهنج و

وهستیانی گرتن ل پیناڤ پالوتنا

سهر رویباره کی.	بوون، پرت پرت بوون، برین لی
ریزان (Rîzan): ریژ، وه کی: (اشک	دیار بوون - رشتن، پییدا کرن،
ریزان: روندک ریژ، بهرگ ریزان:	ره شانندن.
وه زئی به لگ که فنی (پاییز)).	ریغ (Rîx): ده همه نا چپای - بیابان -
ریزه (Rîzê): هویر، بچویک.	دوژمنی، کینه، نه فرهت.
ریزیدن (Rîzîden): رشتن.	ریغال (Rîxal): په یاله یان جاما
ریژ (Rîj): ئه ردی پر گرگ - ئاره زوو،	مه ی قه خوارنی.
مراد - گیتول.	ریکا (Rîka): بنیره: (رایکا).
ریس (Rîs): به نک، ده زی.	ریکاشه (Rîkaşê): سیخور.
ریستان (Rîsten): بنیره: (ریدن).	ریگ (Rîg): خش بهرک، بهرکیت
ریسمان (Rîsman): وه ریس، کنف.	هویر، خیز.
ریسیدن (Rîsîden): ریسان،	ریم (Rîm): کیم و عه داڤ - قریژ و
قه هاندن.	قیشار.
ریش (Rîş): ریھ، ردین —	رین (Rîmen): فیلباز، حیله کهر -
برین (جرح).	کیندار.
ریش کاو (Rîşkav): هه بله، بی	ریمه (Rîme-ê): کنیشتی چاقی.
فه هم - نه حمه ق.	ریو (Rîv): فیل، حیله.
ریشو (Rîşû): ریھ دریژ.	ریواس (Rîvas): بنیره: (ریو) -
ریشور (Rîşûr): بنیره: (ریشو).	ریتفاس.
ریشه (Rîşê): ره و ریشال (مه بهست	ریوه (Rîve): گر، مل، کومت -
ژی ره و ریشالین دار و گیاینه).	بنیره: (ریو).
ریشیدن (Rîşîden): زیقال زیقال	

ز(Za): تپپا سیزدی یه ژئه لفا بییا
زمانی فارسی. هندهک جارا دهپته
گوهارتن ب تپپا (ج)، وهکی:
(ارز = ارج: بهما، قه در و
قیمهت)، و هندهک جارا دببته
(غ)، وهکی: (فروز = فروغ:
روناکی).

زائر(Za'û): ژنکا کوژ نوی خودی
بچویکهک دابیتتی (ژنکا کو د
روژین دهستپیکتی دا بت پشتی
بچویک بوونی).

زاب(Zab): ئاف زه - کانی - ریکا
کو ئاف تیرا دبوریت - سالوخ و
خهسلهت.

زابل(Zabul): ئاقتی ئاوازه کسا
موزیکا ئیرانی یه، پارچه یه که ژ
موزیکا چارگاه.

زابلستانی(Zabulêstanî):
خه لکنی باژیری زابلستان (کو ئاقتی

که قنی سیستانی بو).
زاج(Zac): ژنا کو بچویک ببیت
هه تا هفت روژین وی تمام دبن
دببترتی زاج (مه په یقه کا نیزیکی
قتی په بقی ب زمانی کوردی یا
ههی، کو ئه و ژی په یقا «زاک» ه، و
«زاک» ژی ئه و شیره کوهه ر ژ
پشتی بوونی ژ گوهانین دهیکتی
یان ماکتی دهر دکه قیت. ئه ف
په یقه بو مرؤف و گیانه وهران
ههردووان بکار دهپت).

زاج سور(Zac sûr): روژا کو ژنکا
بچویک بووی دچیتته همامتی و
خوه دشوت، وی روژی میهفانندی
یه کتی دادن و دببترتی «زاج سور».
زاد(Zad): کورتکریا په یقا «زاده:
زا، ژ دایکبووی» - ته من و ژی،
مینا: (زاد برآمدن = به زاد
برآمدن: پیروون، دانسال بوون،

- بناقسالقه چوون).
زاد بر زاد (Zad ber zad): بابک
 بۆ باکی، جیل بۆ جیلی، سینگ بۆ
 سینگی.
زادبود (Zadbûd): زادگهه، جهی ژ
 دایکبوونی.
زادبوم (Zadbûm): وهلات، وار،
 جهی ژ دایکبوونی.
زادغر (Zadxer): بیژی، ههرا مزاده.
زادن (Zaden): زان، بچویک بوون.
زادوبورد (Zado bûd):
 هه بوون (وجود) - سامان و
 سه رمایه - زادگهه (جهی ژ
 دایکبوونی).
زاده (Zade-ê): ژ دایکبووی، زا،
 زاده (وهکی: میرزا، شاهزاده).
زار (Zar): پاشگره و ئانکوا زیدههی
 و پرانی و فراوانیی ددهت، وهکی:
 (پنبه زار = جهی کو گه لهک په نبی
 لی هه بیت، ریگزار = جهی کو
 گه لهک خیز لی هه بیت) - بی هیز،
 وهستیای، لاواز، له غه - نالین،
 گری ژ بهر زیدههی یا ئیشا یان
 خه ما - خراب، بی سه روبه ر، شیل
 و بیتل.
زارخورش (Zarxurêş): کیم خواره،
 که سی کو ژ بهر کیم خوارنی له غه ر
 و بی هیز بییت.
زاریدن (Zarîden): گرین (بهروفاژی
 که نینتی).
زاستر (Zaster): ویشه تر، دویرتر.
زاغزر (Zaxer): بهر چیلک
 کیسکه که کو دکه قته د ناچه را
 حه فک و عویرکی مریشکی دا و
 تۆمک تیدا خرچه دبت).
زاغنونل (Zaxnûl): دم، نکل - تیرا
 سه ر تیز.
زافه (Zafe): ژویشی.
زاگاب (Zagab): حبری چینی.
زال (Zal): پیر، دانسال - ههروه سا
 سالوخه بۆ دنیا بی یان ژی درکه یه
 بۆ دنیا بی - ناچی بابی روسته می
 یه کو کورپی «سام» ی بوو و دیبژن
 ده می کو ژ دایک بووی مو بی
 سه ری وی سپی بوو، له ورا ژی
 ناچی «زال» ل سه ر دانابوون.
زالو (Zalû): زیری، زیلی.
زامه ران (Zamehran):
 نوشدارو (دهرمانی دژی ژه ری یه -
 دهرمانه که شه دخون بۆ ژ ناچه رنا
 ژه ری و کار تی کرنین ژه ری).
زامیاد (Zamyad): ناچی رۆژا

- بیست و ههشتی یه ژ ههر هه یقه کا
 سالاهه تاقی - ناقی فربشته کی یه
 د ئایینی زهردهشتی دا.
زانو (Zanû): چۆک.
زانوی (Zanûyî): ههر تشته کی
 وه کی چۆکی چه میای بیت، بۆ
 نمونه: (ئیشکین بۆری یا).
زاو (Zav): ب هیـز، ب زاخ - ب
 شیان، هۆستا (دکاری هونه ری دا)
 - شکه ن، دهرز، که لشت.
زاور (Zaver): هیـز، زاخ، شیان -
 خزمه تکار.
زاورا (Zavêra): بیچاره -
 دهر به دهر.
زاوش (Zavuş): د زمانی فارسی دا
 ناقی ستیرا (موشته ری) یه.
زاوانه (Zavlane): قهید (خه له کین
 ناسنی کو دهست و پین زبندانیان
 پی گرتیدان) - ههروه سا بۆ
 که زبین بادای ژی دهیته گوتن.
زایا (Zaya): یا بزیت (بهروفاژی
 ستور).
زایاندن (Zayanden): پیرکاتی
 کرن، هاری ژنکا ب حمله کرن دا
 بچویک ببیت.
زایش (Zayêş): بوون، بچویک
 بوون.
زایشگاه (Zayêşgah): جهی
 بچویک بوونی (ب تایبه تی بۆ
 پشکه کی ژ نه خوه شخانئ دهیته
 گوتن کول وئ پشکی زاروک
 دهیته سه ر دنیا بی (ولاده)).
زایان (Zayman): بنیره: (زایش).
زاییدن (Zayîden): زان، بچویک
 بوون.
زب (Zeb): به لاش، ب ههروه.
زبان (Zeban): ئە زمان (لیسان) -
 زمان (لغه).
زبانە (Zabanê): پیت، بلتیسه،
 گرپه.
زبر (Zêbr): زقر (بهروفاژی نه رم).
زبر (Zeber): سلال، لسه ر - «ه»،
 «ه» (مه بهست ژئ «فتحه» یه، بۆ
 نمونه هه گهر بیژی «فتحه» یه کی
 دانه سه ر فلان تیپی، دئ ب
 فارسی بیژی: «زبری بگذار بالای
 فلان حرف».)
زبرتنگ (Zeberteng): تهنگا
 دهوارا.
زبردست (Zeberdest): ب هیـز، ب
 شیان، ب زاخ - زۆردهست،
 زۆردار (بهروفاژی ژیردهستی).

- زبرزیر (Zeberzîr):** سه‌رابین، نوخین - قاشی، به‌راپشت - ویران.
- زبوده (Zebûde):** ناقی گیایه‌کی یه - ژ نشکه‌کی فه.
- زبهر (Zêbher):** بیتزاربوونا ده‌یک و بابا ژ زاروکین خوه.
- زخ (Zex):** به‌هلیک، بالیل - بنیره: (زخم) - بنیره: (زخمه) - نال نال - ناواز، ناواژین خه‌مگین.
- زخاره (Zexare):** چه‌قین دارئ.
- زخم (Zexm):** برین، جهه‌کی له‌شی کو درب دیتبیت و خوبن و کیم ژئ بهیت.
- زخم خوردن (Zexm xorden):** برینداربوون.
- زخمدار (Zexmdar):** بریندار.
- زخم کاری (Zexmê karî):** برینا ب ترس، برینا کو‌گه‌هشتبیتته نه‌ندامه‌کی گزنگ یئ له‌شی کو جهی مه‌ترسیی بیت.
- زخمناک (Zexmnak):** بریندار.
- زخمه (Zexme):** نالاقه‌کی بچوبکه کو سازژهن دناث هه‌ردو تبلین خوه یین شه‌هده و به‌رانی دا دگرت و ژه‌هین سازی پی دژه‌نت.
- زخمی (Zexmî):** بریندار.
- زد (Zed):** جه‌وی، سترک.
- زداییدن (Zêdayîden):** پاقتزکرن - صه‌فاندن، پارزنین - هوسین.
- زدن (Zeden):** لیدان، قوتان.
- زدوخورد (Zedo xord):** هه‌فشدو قوتان.
- زدودن (Zudûden- Zêdûden):** بنیره: (زداییدن).
- زر (Zer):** زبیر - پیر، دانسال.
- زراغنگ (Zeraxeng):** ئه‌ردئ ره‌ق - جهی کو‌گه‌له‌ک خیز لی بیت.
- زر آگین (Zeragîn):** پری زبیر، تژی زبیر.
- زراندود (Zerendûd):** ئافزیرکری، تامدای ب زبیری.
- زراه (Zerah):** ده‌ریا.
- زریان (Zerban):** پیر، دانسال.
- زرچوبه (Zerçûbê):** ده‌رمانکی زهر (جوره‌کی بهاراتایه).
- زرد (Zerd):** زهر، ره‌نگی زهر.
- زردالو (Zerdalû):** مژمه.
- زردپاره (Zerdparê):** په‌روکه‌کی ب ره‌نگی زهری کو د که‌فن دا جوھی یا دادنانه سه‌ر ملین خوه داکوژ موسلمانا بهینه فه‌رق کرن.
- زردک (Zerde):** کورتکریا په‌یشا

- زردپوش (**Zêrêhpûş**): کهسج کو زری و کومزری کرینه بهر خوه - زریپوش (مدرع).
- زردگر (**Zêrêhger**): زری ساز.
- زیرین (**Zerrîn**): زیرین، ههر تشسته کی وه کی زیری یان ب رهنگی زیری یان ژ زیری هاتبسته چیکرن.
- زستن (**Zêsten**): ژیان.
- زشت (**Zêşt**): کریت.
- زشتار (**Zêştar**): ناخفتن پیس، قهسه تامسار.
- زشت خو (**Zêşt xû**): بی تبعهت.
- زشت نام (**Zêşt nam**): رسوا، هه تک لی چووی.
- زشت و زیبا (**Zêšto zîba**): نهو هوزانا کو هوزانشان د ریزه کی دا په سنج بدهت و د ریزا دویف دا تی بوهرینیت (نه کامیج بکته).
- زشت یاد (**Zêşt yad**): غه بیهت، نه کامی کو دهر باره ی کهسه کی نه ناماده بیتنه کرن.
- زغار (**Zexar**): له ککه یان پنی یا کولسه ر نهردی خویا دبیت لژیر کارتیکرنا نمج (رطویت) یان دوهنی - به لا، نه خواهشی، تازار -
- (زرد) نانکو: رهنگی زهر - گیزهر.
- زردگوش (**Zerdgûş**): درکه یه ژ مروفتین منافق و پویج و فه لیته و کولافه و په شیمان.
- زرده (**Zerdê-e**): زهرک (زهرکا هیکتی) - هه سپج زهر.
- زردی (**Zerdî**): ئیشا زهرکی.
- زرزر (**Zêrzêr**): زرزر، زیرین، زرینتی، زره زری.
- زرزوره (**Zurzûre**): جوره کی ته قنپیرکایه.
- زرگر (**Zerger**): زیرنگر.
- زرمان (**Zerman**): پیوری، دانسالی.
- زرنگ (**Zereng- Zêreng**): زیرهک - چست و چالاک - دارا کو گه زول سه ر به لگین وی چیدبیت.
- زرنیله (**Zernîle**): ریشاس.
- زرو (**Zerû**): زیری، زیلی.
- زروان (**Zer- Zurvan**): ئیک ژ خودا شه ندایه د ئایینی زهرده شتی دا. دهسته کهک ژ زهرده شتیین کهشن ل وی باوه ری بوون کو «زروان» دهستپییکا ئافراندنی یان ئافرندی باشی یه (بابی مه زنیج).
- زره (**Zêrêh**): زری و کومزری.

زغال (Zugal): رهژی.	هاوار، فریاد، قیپین.
زگیل (Ze- Zêgîl): بههلویلیک، بالویلیک.	زغارو (Zexarû): قهجهخانه.
زلف (Zulf): بسک.	زغارو (Zexare): نانئ گارسی - گرگین هه قیپری.
زلو (Zelû): زیری، زیلی.	زغاک (Zexak): چقین دارمیوئ.
زلوییا (Zelûbîya): زهلابی، ژ بهر شکلی وی کو وه کی (زلو = زیری، زیلی) یه، له ورا ئه ف ناقه لسه ر دانایینه.	زغال (Zuxal): رهژی.
زله (Zelle): چرچرک.	زغال سنگ (Zuxal seng): کۆمپ.
زلیفن (Zelîfen-Zelêyfen): ترس - گه فکرن - کینه.	زغاو (Zexav): ژنا دههمه ن پیس، قهجه.
زم (Zem): سه رما، سپ - بایع سار.	زغند (Zexend): دهنگئ بلند، ههوار، قیژی، نرینا گیانه وهرین درنده.
زماروڤ (Zemarûx): کفارک.	زفت (Zeft): گر، قه له و، بخوه قه.
زمان (Zeman): وهخت، دهم - روژگار - مهرگ.	زفت (Zuft): قه لس، به خیل، خه سیس.
زمانه (Zemanê): روژگار.	زفت (Zêft): قیرا کوژ گازی دهیته وهرگرتن - ههروهسا بو سترکی (صمغ) ژی دهیته گوتن.
زمترا (Zemetra): ترانه و یاریکرن ب که سه کی.	زفر (Zefer): دهف.
زمزم (Zemzem): دو عایا کو زهردهشتیا ل ده می شویشتنا له شی خو ه یان ل ده می خواری دگوتن.	زک (Zek): ئاخفتنا د بن لیفانقه.
زمستان (Zemêstan): زقستان، وهرزی زقستانی.	زکاب (Zekab): حوبرئ نفیسینی.
زمودن (Zemûden): نهخش و	زکاره (Zekarê): سه سه ری، شه پرکه ر، شه رخواز.
	زکاسه (Zukasê): سیخور.
	زکند (Zukend): ترارکی کوژ ئاخا جیپکا هاتبیته چیکن.

زنبورک (Zenbûrek): جوره کئی تویچ بوو.	نیگار چیکرن. زمی (Zemî): نورد.
زنبورکچی (Zenbûrekçi): سه ریازی کو توپا ژ جورئ «زنبورک» ب حیشترا یان هیسترا هه لدگرت و د شه ری دا بکار دئینا. ئەف رهنگئی سه ریازا ل سه رده می «سه فهوی» یا و سه رده می «قاجاری» یا جوره ک ژ جیشا ئیرانی بوون.	زمیاد (Zemyad): بنییره: (زامیاد). زمین (Zemîn): نورد. زن (Zen): ژن (مرؤفا می - که سا کو دبیته هه فژینا زه لامی). زناشویی (Zenaşûyî): جوتبوون، زه وجین (شویکرنا ژنی، ژن ئینانا میبری).
زنبوری (Zenbûrî): په ردا کو دئسخنه ده ری خانی دا پیشی و میش و تشتین وهکی وان نه ئینه دژورقه.	زنانه (Zenanê): وهکی ژنکا. ههروه سا په یقا (زنانگی) ژئ ژ قی په یقی یه، ئانکو هه ر کاری کو تایبته بیت ب ژنکافه.
زنبیل (Zenbîl): سه لک، زه میبل. زنج (Zênc): جـــــهوی، سترک (صمغ).	زنباره (Zenbarê): سه رژنک، زه لامی کو گه له ک هه ژ ژنکا و سوحبه تین وان بکته. ههروه سا په یقا (زنبارگی) ژئ ژ قئ په یقی یه، ئانکو هه ر زه لامی کو خوه دژنکا شه ددهت و یاریا ب ژنکا دکته.
زنجره (Zencere): چیرچیروک. زنجه (Zence): زیمار. زنجیدن (Zencîden): زیمار کرن، گرین ل هنداف تهرمی مری.	زن بمزد (Zenbêmuzd): زه لامی بج غیرهت و گه واد کو خه لکی ب ئیه تا پیرابوونا کاری گوهنیلایی بینته دهف ژنکا خوه به رامبه ر پارهکی یان تشته کئی ماددی.
زنچک (Zençek): ژنا دههمه ن پیس، قهجه.	
زنخ (Zenex): نهرزنک. دگهل کارین کو لدویقرا دهین واتایین تایبته ددهت، وهکی: (زنخ زدن:	

ئاخفتتین بیهوده کرن. یان؛ زرخ
برخسون زدن: دپکسه یه ژ
شهرمکرنی).
زنخدان (Zenexdan): ئه رزنک -
بن کور.

زند (Zend): ته فسیر، ته فسیرا
ثاقیستایی - مه زن، گر - ب زاخ،
ب هیئز - ناخی تیره که کا کوردین
ئیرانی یه کول دورماندوری
باژیئری (مه لایر) دژیان و
«نادرشاهی» گه لهک ژ وان راکرن
و برنه دهقه را (گه ز) سه رب
پارێزگه ها نوکه یا خوراسانی شه
نیشته جی کرن و پشتی مرنا
«نادرشاهی»، «که ریم خانن زهند»
کو ئیک ژ سه درارین «نادرشاهی»
بوو ئه و «زهند» ی هه مـو
شه گه راندنه شه (مه لایر) و بوو
سه روکی عه شیرا (زهندي) یا و
ههروه سا دهستهلان ژي که ته
دهستا و ژ (۱۱۶۳-۱۲۰۹ کوچی)
ل فارس و اصفهان حوکم گپرا و
ب دهستی «آقا محمد خان»
دهستهلان زهندي یا ژ دهستا هاته
دهر. بو زانین د فان سالین ناخ
ئینای دا و لدویف ئیک، ژ فئی

بنه مالی (۸) شاه رابیون ئه و ژي
ئه شه بوون: (کریم خان - ابوالفتح
- علیمراد - محمد علی - صادق -
علیمراد دوباره) - جعفر -
لطفعلی).

زندان (Zêndan): حه بس، زیندان،
گرتیگه ه.
زندانبان (Zêndanban): زیره فانی
زیندانی.

**زندان سکندر (Zêndanê Sê-
kender):** نازناخی کود که فتن
دا لسه ر باژیئری (یه زد) نوکه بوو.
زندانی (Zêndanî): زیندانی.

زندبار (Zendbar): گیانه وه ری بین
ئازار وه کی په ز و چیتلا.

زندگانی (Zêndêganî): ژیان - د
ژبانن دا - ژي، ته مهن.

زندواف (Zendvaf): که سی کو
(زند: ثاقیستایا وه رگپرای)
دخوبینیت، پیشه وایین زه رده شتی یا
- سرود بیژ - بلبل، فرندی دهنگ
خوه ش.

زنده (Zêndê): ساخ، زیندی،
گیاندار (بهروفاژی په یفا «مری»).

زنده بگور (Zêndê bêgor):
که سی کو ب ساخی هاتیبسته

- قه شارتن.
- زندهدل (Zêndêdêl):** کوه یف
خودش، خودش حال - دل
تەر (درک هیه بو وی مروؤقی
سه ره رای پیراتیبا خوه، ههری
گیتولوت و دلی وی حه ژ خوهشیان
بکته).
- زنگ (Zeng):** ژهنگ، ژهنگار - نهو
که رهستی کول پشتا شیشی ددهن
دا بیته خودیک - تیرؤژکین تاقی
و هه یقی - زهنگل - ژهنگ،
ناتافه کی گیایی یه - لدهف صوفی
و خودیناسا درک هیه ژ وی
طاریاتیبا کو ژ گونه ه و کریاریت
نه شایستیت نه فسی دکه قیته سهر
دلی، و دلی ژ وهرگرتنا راستیبا و
رؤناهیان دویر دئیخیت .
- زنگار (Zengar):** ژهنگ، ژهنگار.
زنگال (Zengal): ساقین چه رمی
کو دئیخنه پی ی.
- زنگدان (Zengdan):** زهنگل.
زنگل (Zengul): زهنگل. ههروهسا
په یقین (زنگله، زنگلیچه،
زنگوله) ژی ههر ب قی مه بهستی
لکارن.
- زنگوله (Zengûlê):** زهنگل - ناقی
- ناههنگه کا موزیکی یه.
- زنگیچه (Zengîçê):** نه نیشک.
زنودن (Zenûden): زیمار کرن -
لویرین.
زنوییدن (Zenûyîden): بنیره:
(زنودن).
زنهار (Zênhar): په بیه که بو
هشیار کرنی و های نخوه بوون یان
ناگه هدار کرنی بکار دهیت و
ئانکویا (هشیار به، خوه دویر
بیخه، ته های ل خوه هه بیت)
ددهت، وه کی: (زنهار دروغ نگو =
نهی درهوا نه کی، خوه دویر بیخه ژ
درهوا) - ههروهسا ئانکویا
په ناه (امان) ددهت، وه کی: (به
زنهار کسی در آمدن = په ناه برنه
بهر که سه کی - په یمان عهد).
- زنهارخوار (Zênharxar):** په یمان
شکین.
- زنهاردار (Zênhardar):** خودان
په ناه و خودان په یمان، وه فادار.
زنینه (Zenîne): ههر تشته کی
بسه ر ژنکافه بیت - ب ئانکویا
(ژن) بخوه ژی دهیت.
زو (Zev): ده ریا.
زواده (Zevade): زاد، خووارنا

- ریشنگ دگهل خوه دبهت.
زوار (Zevar): خزمه تکار - کهسی
 کو چاقدیری و سه ره گوہیا نه خوه شا
 یان زیندانیان دکهت.
زواله (Zevalê): گرگیت هه قیری.
زاوه (Zavê): خوارنا کو بو
 زیندانیان به ره هه دکهن.
زوبین (Zûbîn): پما بچویک،
 خشت.
زوتر (Zûter): کورتکریا
 په یفا (زودتر) ئانکو: زویتر.
زود (Zûd): زوی، توند، حیل، ب
 له ز.
زور (Zûr): شیان، هیز، زاخ - فشار
 - دهسته لی - زور، زولم و سته م.
زور (Zever): سلال، ژور.
زور آزما (Zûrazma): وهرزکار -
 په هله وان - نهو کهسی کو زاخا خوه
 بجیربنت.
زورخانه (Zûrxanê): جهه کی
 تایه ته ب وهرزشین که قین
 ئیرانیان فه.
زورمند (Zûrmend): ب هیز، ب
 زاخ.
زورین (Zeverîn): ژوری.
زوزه (Zûzê): لورین (وهکی لورینا
 سهی و طوری یا).
زوغ (Zûx): جو - رویبار - زهداڤ.
زون (Zûn): باهر، پشک.
زه (Zêh): ئافه رین - باش، قهنج -
 زهها کشانی - ئافزه (ئاڤا کو ژ
 جهه کی بزیت) - بوون،
 زان (ههروه سا ژ قی په یقی و ب
 قی ئانکو یینه په یقین: دردزه =
 ژانین کو دهینه ژنکا یان
 گیانه وهره لده می باردانانی - زهی
 = باردار، ب حمال، ب
 تشت (حامله) و ههروه سا بو
 گیانه وهره ژی ئانکو: ئافز) -
 گیانه وهری کو ئاماده بیت بو
 ئافزبوونی - ماهینا کو باری خوه
 دانابیت.
زهاب (Zêhab): ئافزه.
زهار (Zêhar): بنی زکی،
 شه رمگه ه، پشتیکا ئاڤتی
 گوهنیلیی ژنکی، دۆرماندۆری
 ئاڤتین گوهنیلیی ژن و زه لمان
 کو ریتف لی دهین.
زهدان (Zêhdan): مال بچویک،
 ره حم (جهی بچویکی د زکی
 دهیکی یان ماکئی دا). په یقین:
 (بوگان، بویگان، پوگان، بوهمان و

- بون) ژى لکارن. زهره (Zehr-e): ژهر.
- زه (Zêh-e): کیسکی زهردافتی (کیسه الصفراء) - دلیری و میرانی. د کهفن دا خه لک ل وی باوه ری بوون کو ترسا زیده دبیته هوئی په قینا یان قه تینا فی کیسکی زهردافتی؛ و نه فروکه ژى هه گهر که سهک ژ ترسا ژ حال بچیت و بی هو ش ببیت، خه لک دبیتن: زهراقا وی یا قه تایی. ل شوینا فی رستا کوردی ب فارسی دبیتن: (زهره ترک شده).
- زهزاد (Zêhzad): ژن و زاروک، عه یال.
- زهشت (Zêhêst): بیتن (نفس).
- زهک (Zêhek): زاک و فری (شیری چیلجی یان په زی د ده مین پشتی زایینی ده).
- زهگیر (Zêhgîr): هندهک قه لپیشک کوژ چه رمی یان هه ستیا دهاتنه چیکرن و تیرها قیژا دئیخستنه سه ری تبلین خوه دا ژه ها کفانی زبانی نه گه هینته تبلین وان.
- زهنجه (Zêhence): رینج، زهحمهت، نازار.
- زهی (Zêhî): هه ر نامی ره کی موسیقی بی ژهدار - گیانه وه ری به ره هف بو نافر بوونی - هه ر تشتی کو بزیت - نافر، باردار، ب تشت (حامله) - ماهینا کوژ نوی زابیت - په یفا باشی یه، وه کی: نافرین، چ جوان، چ خوهش و.....هتد.
- زهیدن (Zêhîden): زاین، زاروک بوون - زانا نافر ژکانی یا یان هه ر تشتی کی دی.
- زی (Zî): ئال، رهخ، کنار - نیزیک.
- زیان (Ziyan): زیان، زهره، دؤراندن - زندگی (هه ر تشتی کو بژیت).
- زیب (Zîb): که شخه کرن، ئاراسته کرن، خه ملاندن.
- زیبا (Zîba): باش، دهلال، خشکوک، جوان، رند.
- زیبال (Zîbal): هه سپ و هیستری کو توند بچیت.
- زیبان (Zîban): بنیره: (زیبا).
- زیبیدن (Zîbîden): ژ هه ژى بوون، ب سه رقه بوون.
- زیچ (Zîç): چست و چالاک.

- زیر (Zîr):** ژیر، بن، خواری - نیشانا (کسره) بهرامبهر تیپا (ئ) یا کوردی - د زاروئ موزیکی دا دهنگی نازک، زراف یان نزمه.
- زیرا (Zîra):** ژ بهرکو، چونکی - له ورا - ژ بهر قئ چهندي.
- زیرافکن (Zîrefken):** دوشهک، جوده لیک، یان ههر تشتی کولبن خوه براییخن - ناقتی ئیک ژ ناههنگین کهفتین موزیکی به - ئیک ژ دوازه مهقامین موزیکی به.
- زیرزار (Zîrzar):** نالینین قههری کو ب دهنکه کئ هیدی دهریکهفن.
- زیرزبان (Zîrzebanî):** پاره یان خهلاتی کول شهفا ئیکی زافا ددهته بویکی دا بئاخفتیت (ئهف عادهته لجه م مه کوردا نینه) - ناخفتنا هیدی - ناخفتن د بن لیفتان فه.
- زیرزمین (Zîrzemîn):** سهرداف (ئهو قاتی خانی بی کوژ ناستی ههوشی یان جاددی کویرتر هاتبیته نافاکرن).
- زیرک (Zîrek):** زیرهک، چهلهنگ، ب ژیر، ب عاقل، فهما، زانا.
- زیرگاه (Zîrgah):** کورسیک، تهخت، یان ههر تشتی چوارپتیک کو لسه روین.
- زیرنگین (Zîrê nêgîn):** درکه به ژ دهستهلات و فهرواندارین.
- زیره (Zîrê):** پشکا ژیری ژ ههر تشته کی - ناقتی گیایه کئ بین خوهشه کو ئیرانی مشه د خوارینین خوه دا بکار دئین.
- زیستان (Zîsten):** ژین، زیندهگی کرن.
- زیغ (Zîx):** حیسیل.
- زیغال (Zîxal):** په یاله، په یالا مهی فه خوارینی (قدح).
- زیغگر (Zîxger):** حیسیل چیکه ر.
- زیف (Zîf):** گونه ه - بی توره بی، بی ئه ده بی.
- زیلو (Zîlû):** بهرک (جوزره کئ رائیخایه کوژ به نکین په نبه بی و ب نه خشین رهنگاورهنگ دهپته چیکرن).
- زین (Zîn):** زین (زینا هه سپا).
- زینه (Zîneh):** دهره جک - پیسترک.
- زینهار (Zînhar):** بنیره: (زنهار).
- زیور (Zîver):** ههر تشته کی کو تشته کی دی بی بخه ملین.

توند - که لهک.	ژ (Jê): تپیا چواردی یه ژئه لفا بییا
ژخ (Jex): نالین، ئاوازین غه مگین.	زمانی فارسی، هندهک جارا دبسته
ژخار (Jexar): ههوار، فریاد، نرین.	(ج)، وهکی: (رژه = رجسه:
ژرف (Jerf): کویر - دویر و دریش.	ریشه چوونا ریک و پیکا
ژرفا (Jerfa): کویری یا بیروی یان	لهشکه ری. یان، هژیر = هجیر:
حهودی یان دهربایعی.	زیرهک، هشیار - باش، قهنج.)،
ژغ ژغ (Jex jex): دهنگی قیککه تنه	ههروهسال هندهک جهین دی
دانا. ههروهسا دهنگی قیککه تنه	دبسته (ز)، وهکی: (کوژ = کوز:
باهیف و گویرا دناث تهلیسی دا.	قوز، چه میای، خوار).
ژغند (Jexend): بنیره (ژخار).	ژابیز (Jabîz): ئه و چپکین ئاقتی بین
ژف (Jef): تهر، شل (بهروقتاژی	کوژ دارئ تهر دکهفن لدهمی
په یقین «هشک، زوها»).	سوئتی - چریسکین ئاگری.
ژفک (Jefk): کنیشتی چاقی.	ژازه (Jazê): ئاخفتنین پویج و
ژفیدن (Jefîden): تهرپوون، شل	بیهوده.
بوون.	ژاژیدن (Jajîden): ئاخفتنین بیهوده
ژک (Jek): ئاخفتنین د بن لیقناقه.	کرن.
ژکاره (Jekare): پریش و ماییتیکه	ژاغر (Jaxer): بهرچیلکا مریشکی.
- کیندار - شهپرکه.	ژافه (Jafê): ژویژی، سیخور.
	ژاله (Jale): خوناث - باران و گزلوکا

- ژکفر (Jekfer): بیهنفرهه، ساپر.
- ژکیدن (Jekîden): ئاخفتننن ل بن
لیشانفه ژئه گهری قههر و
عیجزاهیئی.
- ژگور (Jegûr): قهلس، چورپیک،
بهخیل، خهسیس.
- ژنده (Jende): کهفن، خهسپال -
مهزن.
- ژنگ (Jeng): کوریشک (کوریشکین
کو لسهه پویستی دیار دبن ژئه گهر
پیروونی) - ژهنگ (ژهنگی بوونا
ئاسنی یان گهمنی).
- ژنگار (Jengar): ژهنگار.
- ژنگدان (Jengdan): زهنگل.
- ژنگله (Jengule): زهنگل - سمین
کهلاشتی (وهکی سمین بز و چیل
و خهزالا).
- ژنه (Jene): زیلکی پیتفهدهرتین وهکی
پیشی و زرکیتکا و.....هتد -
- سهرکی دهزیک و شوپرتئی.
- ژوژه (Jûje): ژویژی، سیخور.
- ژول (Jûl): پهریشان، پیکداچووی و
بی سهروبهه - قورمچک و
کوریشک.
- ژولیدن (Jûlîden): پهریشان بوون،
پیکداچوون و بی سهروبهه بوون.
- ژون (Jûn): پهیکهه، بوت.
- ژوهیدن (Jûhîden): دلۆپ کرن.
- ژه (Je): نیشانه بو بچویککرتئی،
وهکی: (دریاژه: دهریایا بچویک،
گول).
- ژی (Jî): ئاقر، ههود، ههه تشتی کو
ئاث تیدا خرچه بییت.
- ژیان (Jiyan): توپره، تبعهه رهق -
درنده.
- ژیر (Jîr): بنیره (ژی).
- ژیز (Jîz): مرار.
- ژیک (Jîk): چپک، چپکا بارانی.

س

ساییده (Sabîde): قوتای،

نهرمژاندی، نهرم کری.

ساج (Sac): سیهل (سیهلا نانی) -

جوره کی داری یه - فرنده که کو

دبیزئی (مریشکا کونجی خور)

ژی.

ساجی (Saci): نانئ لسهر سیهلئ

بیته په حتن.

ساجی (Saçî): سپی (رهنگی سپی).

ساخت (Saxt): چیکر (بو سییه م

که سی تاک) - چیکری، دهستکرد

- زین و جلی هه سپی - چه کی

شهری.

ساختمان (Saxtman): چیکرن،

ئافاکرن - خانیین بلند (عمارة) -

شیوازی چیکرنئ.

ساختگی (Saxtêgî): به رهه فی بو

پیرابوون ژ بو بجه ئینان یان

ئه نجامدانا کاره کی.

س (Sîn): تپیا پازدی یه ژ نه لفایبیا

زمانئ فارسی. هندهک جارا دبیته

(ش)، وه کی: (فرسته = فرشته:

فریشته) و هندهک جارا ژی دبیته

(ه)، وه کی: (خروس = خروه:

دیکل).

سا (Sa): ئالافئ وه کیاتیی و

کورتکریا په یفا (آسا) یه، کو وهک

پاشگرهک لدویف هندهک په یفا

دهیت و ئانکوا (مینا، وهک،

شتی) ددهت - باج، ئه و تشتی کو

شاهیین ب سه رکه فتی ژ شاهیین

شکه سستی و بی دهسته هلات

وهردگرتن.

سابوته (Sabûte): پیره ژن.

سابوره (Sabûre): خرابکار - بی

شهرم.

ساییدن (Sabîden): قوتان،

نهرمژاندن.

کول بهارا پهیدا دبیت، گهلهک
 ههژ تری و توی و کولیا دکهت -
 رینج، نازار، دهر، ئیش،
 خه مخوارن - نهو په رۆکی کو
 ژنکین هندی لشیونا جلکی لدور
 خوه دنالین.

سارا (Sara): خوری، بی غش (بو
 زپړ و مسک و عنبه را بکار
 دهیت).

ساران (Saran): کوما
 سهرا (رؤوس).

ساریان (Sarban): خودانکه ری
 حیشترا.

سارج (Sarec): زهرزیری (فرنده که)،
 عه ره ب ژی دبیتژنی (زرزور)،
 ههروه سا ناڅین (سارو، ساره،
 سارک، ساروک، سارج، سارجه،
 سارچه، ساسر، شار، شارک،
 شارو، سارنگ، سارنج، ساری) د
 زمانې فارسی دا بوڅی فرنده ی
 لکارن.

سارخک (Sarxek-Sarexk):
 پیشی.

سارشک (Sarešk): بنیره:
 (سارخک).

سارغ (Sarux): میدهک، بوخچک.

ساختن (Saxten): چیکرن،
 دروستکرن - ناکارن - بهر هه څکرن
 و ئینانه هه بوونی - جوانکرن و
 ریک و پیک کرن.
ساخته (Saxtê): چیکری.

ساد (Sad): ساده، بی نه خش و
 نیگار - دهشت، بیابان - بهرازی
 نیر، بهرازی کویقی.

ساده (Sade): ساده، بی نه خش و
 نیگار - راست، ساناهی - بی
 غش - کورې کو هیشتا موی ل
 سهر و چاڅا نه هاتبیت.

سار (Sar): پاشگره که کو نانکویا
 زیده هی و گهله کایه تیڼ ددهت،
 وهکی: (چشمه سار = پرکانی،
 کوهسار = پرچیا) - ههروه سا
 نانکویا جه، در (مکان) ددهت،
 وهکی: (خشکسار = جهی هسک
 و بی ئاف، گرمسار = جهی گهرم)
 - ل هندهک جهان نانکویا (سهر)
 ددهت، وهکی: (گواسار =
 تشته کی کو ب رهنگی سهری
 چیلن بیت، سبکسار = مهژی
 هسک، بی عاقل، نگونسار =
 سهرونوخین) - فرنده که کو خوارنا
 وی حه لاله و ژ چویچکی مهزنتره

ته رتيفكرن - شيوآزئ چيكرنئ -
دهزگه ههك يان بنگه ههك يان
ريشه به ريهك كو كارمه ندين وي
بهه قره و ب شيوه كي ريكخستي و
ريك و پيك كارين خوه بجي
بين.

سازمند (Sazmend): چيكرئ و
به رههف - ريكخستي و ريك و
پيك.

سازنده (Sazendê): چيكر -
دروستكهر - ئافاكهر - به رههف كهر
و ئافرنده - جوان و ريكوپيك كهر.
سازو (Sazû): ليفكي خورمئ،
وه ريسئ كوژ ليفكي خورمئ
چيدكهن.

سازور (Sazver): ئاماده و
به رههف.

سازيدن (Sazîden): بنييره:
(ساخن).

ساس (Sas): ته خته بينك (پيشكين
كو دكه فنه لاندكين بچوبكا).

ساسان (Sasan): ههژار، فهقير،
دهستكورت.

ساستا (Sasta): سته مكار - بي
رحم - ئازارگه هينه ر - ئه هر يمن.

ساسر (Sasur): جوره كي له فنه يه

ساروج (Sarûc): هه فيره كي ژكلس
و خوه ليئ بوو كو د چيكرنا هود
و عنبارين ئاقئ دا بكاردينان.

ساره (Sarê): جلكي ژنكين هندي
ئه فقئ لدور خوه دئالين.

ساز (Saz): ئاميرين موزيكي، كوب
سئ رهنگانه: (۱) سازين باي،
وه كي: بلوولئ، زرناسئ و
ئاكورد يونئ. (۲) سازين ژههئ،
وه كي: عود، بزق و كه مان. (۳)
سازين قوتانئ، وه كي: داهول و
تمبلك و دهف. - ههروه سا ئالاف،
يان ئالافين كاري، يان هه رتشتئ
كو مروژ د ژيانا خوه يا روژانه دا
پيدفقئ ببستئ - فه رمانه ب
چيكرنئ (چيكه)، ههروه سا وهك
پاشگر لدويث هندهك په يفا دهيت
ب ئانكوبا چيكر، وه كي:
(چاره ساز: چاره بين، كه سئ كو
چاره بيئ ل ئاريشه كي بكه تن) -
چهك و ئالافين شهري، كو پرانيا
جاران د زمانئ فارسي دا (ساز و
برگ) بهه قره دهين.

سازش (Sazêş): ئاشتي - پيگفه
ژيان - وه كهه فقئ - پيگهاتن.

سازمان (Sazman): ريكخستن و

له شی مرۆقی ب تایبه تی ل سه ر
دفتی یان ئاله کا دیار دبیت کو
هندهک جارا تا ساله کی
فه دکیشیت هه تا نه و برین ساخ
ببیته فه و پشتی ساخ دبیت ژئ
هه ر شوینا وئ وهک راقه کی دیاره
دکه ت و ژئ ناچیت. ئەف برینه
بریکا پیشیا (مه لاریا) ژ ئیکی بو
یئ دی دهیته فه گوهاستن و هه گه ر
جاره کی ئەف برینه ل که سه کی دیار
بوو، جار دی دووباره نابیته فه.

سالگرد (Salgerd): سالفه گه ر.

ساله (Salmeh): میژوو (میژوووا کو
بو دهست نیشان کرنا روژ و هه یف
و سالی د نفیسارین فه رمی دا
دهیته نفیسین).

سالو (Salû): په روکه کی سپی یئ
ته نکه کو ده رسوک و جلکین ژنکا
ژئ دهیته چیکرن.

سالوس (Salûs): فیلباز، حیله که ر.

سالوک (Salûk): لاواز - هه ژار،
دهستکورت - دز و ریگر.

سالیان (Saliyan): کوما په یفا
«سال» (سالان = اعوام، سنوات).

سام (Sam): وه رمتن، کیسه دان -

ناقئ کورئ «نه ریمان» و بابئ

کو قه له ما ژئ چیدکه ن ژ بو
نفیسین.

ساسی (Sasî): هه ژار - ده رویش -
گه دا.

ساغر (Saxer): جام، په یالا مه یئ.

ساغری (Saxerî): که فلی هه سپی
یان هیتستری کو هاتبیته
گه مارکرن.

سافوت (Safût): فیتی (دهنگی
فیتی یئ).

سال (Sal): سال.

سالار (Salar): سه ردار، سه رکرده،
مه زنی ملله تی، مه زن یان
پیشره وئ کاروانی یان له شکه ری -
د زاراوئ جوتیاربی دا ئانکو
جوتیارئ شاره زا د کارئ خوه دا.

سالاسال (Salasal): سال بو سال،
سالانه، هه ر سال.

سالانه (Salane-ê): هه ر سال،
سال بو سال - سالی جار ه کی.

سال خرد (Sal xurd): بچویک،
کو پ یان کچا کو ژبی وان کی متر
بیت ژ پینج سالیئ.

سالخورد (Salxord): که قنار، پیر،
دانسال.

سالک (Salek): برینه که کو لسه ر

نه خوشخانه) - پشک،
 باهر (حصه) - د زاراوی له شکه ری
 دا کارځی لینیپین و چاقدتیریا وی
 فرماندهیه یی کو لبر رتزا جندی
 یا را دپورت و دنیریتنه جندی یا کا
 کیژ ژوان ب چهوتی فرمانین
 فرماندهی جی به جی دکهت -
 کارتیک، بهراف.

ساو (Sav): باج، نهو تشتی کو
 شاهین ب سه رکهفتی ژ شاهین
 شکهستی و بی دهسته هلات
 وهر دگرتن - کارتیک، بهراف -
 هویرکی زیری - زیری خوری.

ساوه (Savê): هویرکی زیری - زیری
 خوری.

ساویز (Savîz): تبعهت خوهش.

سایس (Savîs): هر تشتی کیتم و
 گرانها.

سایین (Savîn): سه لکا کو په نیبی
 به رههف بز ریسانی دکه نه تیدا.

سایبان (Sayêban): سیهوانه،
 په رده، که پر یان هر تشتی کو
 بیته هلدان داکو سیبه ری بکهت.

سایه (Sayê): سه، سیبه ر.

سایه رس (Sayêres): فیقیی کو
 لبر سیبه ری دگه هیت.

«زال» و باپیری «روسته م» ی
 په هله وانه.

ساماچه (Samakçe): نیلهک،
 زه خمه (زه خمین لسه م مکا بز
 ژنکا).

سامان (Saman): ناقمالی - هر
 تشتی کو مروژ د ژیانن دا پیدفی
 بیستی - نالاقین کاری -
 ریک خستن و ریک و پیکی -
 نه اندازه.

سامه (Same): په میان، سوز -
 سویند - په ناه، په ناگه ه.

سان (San): داب و نه ریت - تهرز و

شیتواز - جوړ، رهنګ (نوع) - پتر

دگه لهندهک په یقین دی دهیت و

په یقه کا نوی یا دارشتی ژئ

چیدبیت، وهکی: (یکسان =

وه کههف، بدان سان = وهسا) -

وهک پاشگر دگه لهندهک په یقان

دهیت و نانکوا (وهکی، مینا)

ددهت، وهکی: (پیل سان = وهکی

فیلی، دیوسان = مینا دیوی) -

هروهسا کورتکریا په یقا (ستان) ه

کو پاشگره کئی جهی یه، وهکی:

(گورسان: گورستان = گورستان،

بیمارسان: بیمارستان =

- و.....هتد (خضروات).
سبک (Sebuk): سقک، بهروفاژی
 په یفا «گران» - سقک، سرت،
 چست و چه له ننگ.
سبو (Sebû): گوزک، جه رک.
سبوره (Sebûre): بنیره: (سابوره).
سبیل (Sêbîl): سمبیل، مویتین
 دسه لیتفا سه ری یا زه لامی دا.
سپار (Sêpar- Supar): نامیری
 کو ئافا تری پی بهیته وه رگرتن -
 ئیسل - گیتسن.
سپاروک (Separûk): کوتر.
سپاس (Sêpas): سوپاس.
سپاسی (Sêpasî): گه دایی.
سپاه (Sêpah): سوپا (زاراوه کی
 له شکه ری یه).
سپاهان (Sêpahan): باژیری
 نه سفه هان - کوما په یفا «سپاه» -
 ناقی ئیک ژ ئاوازین موزیکا
 ئیرانی یه.
سپر (Sêper): مه طال.
سپردن (Sêpurden): سپاردن،
 دانه ف ده ست که سه کی ژ بو
 چاقدیری و پاراستنی.
سپردن (Sêperden): قوناغ برین،
 ری فه برین.
- ساییدن (Sayîden):** قوتان،
 نه رمژاندن، نه رمکرن - تیکهوسینا
 دو تشتا.
سید (Sebed): سه لک، زه مبیل.
سبز (Sebz): که سک.
سبزارنگ (Sebzareng): ب
 ره نگی که سکی - ناقی ئیک ژ
 ئاوازین که فنیتن موزیکا ئیرانی
 یه.
سبزپا (Sebzpa): (درکه یه بو
 که سین پی بره شک، بی ئیفله ح،
 کوپ و بهش، کو پی وان نه بی
 خیری بت).
سبزپری (Sebzperî): بهار، وه رزی
 بهاری.
سبز در سبز (Sebz der sebz):
 ناقی ئیک ژ ئاوازین که فنیتن
 موزیکا ئیرانی یه - ناقی ئاوازه کی
 یه ژ هه ر سیه ئاوازین «بارید» ی.
سبزه (Sebzê): گیایی کو ژ نوی
 شین دبیت، چیمه ن - میویرتین
 که سک - که سی کو سه روچاقین
 وی بره نگی گه نمی بیت.
سبزی (Sebzî): که سکا تیین کو ب
 خافی بان که لاندی بینه خوارن،
 وه کی: که ره فس، گزنیث، شاهی

- سپوختن (Sêpuxten):** ب ته عدایی تشتهک د تشتهکی را کرن - هاژۆتن، دویرکرن.
- سپوس (Supûs):** سقی نار.
- سپوسه (Supûse):** سقی نار - که قشکی سهری.
- سپهر (Sêpêhr):** نهسمان.
- سپهرار (Sêpêhrrar):** نهسمانی نههی، نهسمانی د سه ره می نهسمانان را.
- سپی (Sepî):** سپی، رهنگی سپی.
- سپیتمه (Sêpîtme):** وهکی سپی، برهنگی سپی - نازناقی زهردهشت پیغه مبهری یه.
- سپیچ (Sepîç):** جلکی رهش - دهرسوکا رهش - بهرکا رهش.
- سپید (Sepîd- Sêpîd):** سپی، رهنگی سپی.
- سپیده (Sepîdê):** سپیلکا هیکی - سپیاتی - روناھی - سپیده، نه لند، سحر.
- سپیرک (Sepîrek):** سپیرک.
- ستا (Sêta):** پهسن (مدح) - کورترکیا په یقا (سه تار) کو نامیرهکی موزیکی یه - ناقی ئاوازهکا موزیکی یه - کورترکیا
- سپرز (Sêpurz):** خالخالک (طحال).
- سپرغم (Sêperxem):** گول و گیا، گول و گیایی بین خواهش، رحان.
- سپرلوس (Sêperlûs):** ته لار، سهرا، قه سر، قه سرین شاهینی.
- سپری (Sêperî):** دویمایهیک هاتی، تمام بووی.
- سپریدن (Sêperîden):** دویمایهیک ئینان، تمام کرن - بن پی کرن.
- سپرینغ (Seprix- Superîx):** ئوبشیی تری.
- سپزک (Sêpezk):** ئاخفتن فه گو هیتز.
- سپس (Sêpes):** پاشی، لدویقرا.
- سپست (Supust):** ب بیتن، بیتن پیس، گه نی.
- سپل (Sepel):** سمی حیشتری - سم یان نینوکا فیلی.
- سپلشت (Sêpelest):** رویدانهکا نه خواهش.
- سپنتامینو (Sêpentamînû):** هیتزا زیده کرنا باشیی و عاقلی، دژی (انگره مینو) کو هیتزا ژ بنبرن و خرابیی یه.
- سپندآسا (Sêpendasa):** چست و چه لهنگ، سرت و بله ز.

- په‌یښا (سه‌تا) یه، کونانکویا
 (سې‌طا) یان ژې (سې‌لا) ددهت
 - جوړه‌کې خیشه‌تانه - کورتکریا
 په‌یښا (سه‌تا) یه، نانکو (سې
 دانه).
- ستا (Seta- Suta):** کورتکریا
 په‌یښا (اوستا) یه، کو په‌رتوکا
 پیروژا زهردهشت پیغه‌مبه‌ری
 یه (ناقیستا).
- ستاخ (Sêtax):** چه‌قې داری.
- ستاد (Sêtax):** راوه‌ستا، ژ پیښه
 راوه‌ستا.
- ستادن (Sêtaden):** راوه‌ستیان،
 ژ پیښه راوه‌ستیان - وه‌گرتن،
 ستاندن.
- ستاره (Sêtarê):** ستیر - سه‌تار:
 نامیره‌کې موزیکې یه، کو بتنی
 سې ژهه تیدا بکار چووبینه، و هر
 ژ قې جوړی هه‌نه کو چوار ژهه تیدا
 بکار برینه و نهو ژه‌ها چواری ژې،
 موزیکشان (مشتاق علی شاه)
 تیدا بکار برینه. بو زانین نه‌قا ب
 چوار ژه‌ها ژې بیت هر دبیتنی
 (سه‌تار) لې بو ژه‌ها چواری بتنی
 دبیتنی (سیم مشتاق).
- ستازن (Sêtazen):** که‌سې کو
 نامیری (سه‌تار) ی دژهنهت.
ستاغ (Sêtax): جانیک، جانیکې
 کو هیشتا زین ل پشتی نه‌کربن -
 سته‌ور.
ستاک (Sêtak): کاتین داری،
 چه‌قې کونو ژ نوی ل داری
 دهرده‌قن.
ستام (Sêtam): لغاث،
 سه‌ره‌قسار.
ستان (Sêtan): پاشگری جهی یه کو
 نانکویا گه‌له‌کی و به‌رفره‌هی یا
 جهی دگه‌هینیت، وه‌کی:
 (تاکستان: نه‌رده‌کې به‌رفره‌ه کو
 دارمیو لې هاتبنه چاندن، رز -
 کردستان: جهه‌کې به‌رفره‌ه کو
 ملله‌ته‌ک بناقی کورد لسه‌ر د
 ناکنجی نه). هه‌گه‌ر نه‌ف پاشگره
 لگه‌ل ناغه‌کی هات کو دیماییکا
 وی ناخی (ساکن) بیت،
 وه‌کی (Kurd)، هینگی دې
 (ê) یا (Sêtan) ی ژیتسه‌بیت و
 دې مینیته بدویماهییا وی په‌یقی فه
 یا کو بو بوویه پاشگر، و دې
 بیته (Kurdêstan). لې هه‌گه‌ر
 نهو ناخ ب تیپا (واو) ب
 دویماییک بیت، وه‌کی (بو) (Bû)،

<p>سترگ (Suturg- Sêturg): مهزن، ب که لهخ - ب هیز، ب زاخ.</p> <p>سترون (Seterven): وهکی هیستری - هر تشتی کو وهکی هیستری نه زیت - خرش (عقیم).</p> <p>ستره (Suture): ده فکی سه ر و ریه تراشین، گویزان.</p> <p>ستل (Setel): قوتان، حوتک - نازاردان، ئیشانندن.</p> <p>ستم (Sêtem): ستم، زولم.</p> <p>ستم دیده (Sêtem dîdê): ستم لیکری، زولم لی بووی.</p> <p>ستنبه (Sêtenbe): مهزن، ب که لهخ - ب هیز، ب زاخ - کریت، که سی کو که له خه کی کریت لی بیت - دیو.</p> <p>ستنچ (Sêtenc): ف پاش ئیخستن، هلگرتنا قویتی، مالی بان هر تشته کی کو مروث د ژیانن دا پیدفی دبیتی بو روژا تنگافیی.</p> <p>ستوان (Sutvan): قایم، نه لث - د زاروی له شکه ری دا پله کا ئه فسه ری یه کود که فن دا دگوتنی (نایب).</p> <p>ستودان (Sutûdan): گوستان،</p>	<p>هینگی (ê) یا (Sêtan) ئی نامینیت و دی بیته (Bûstan). ههروه سا هه گهر ناڤ ب پیتا (ê) ب دویماهی بیت، هینگی (ê) یا (Sêtan) ئی دی مینیت، وهکی (لاله ستان: Lalêsêtan)، هه رچه نده هنده ک هوزاننان ژ بو کو برگین هوزانا وان تیک نه چیت، بو نمونه فی په یفا داوی (Lalêstan) دخوبن - که سی کولسه ر پشتی خوه دریز کریت، رازی - کورتکریا په یفا (آستان) ه، ئانکو: ده رازینک.</p> <p>ستاندن (Sêtanden): ژئ ستاندن، ژئ وهرگرتن.</p> <p>ستانه (Setane): ده رازینک.</p> <p>ستاوه (Sêtave): فیل، حیل.</p> <p>ستایش (Sêtayêş): په سنا قه نجیین که سه کی کرن.</p> <p>ستاییدن (Sêtayîden): په سندان، مه دح کرن.</p> <p>ستبر (Sêtebr): مه زن، قه له و، بخوه قه - رهق و قایم - ستوبر.</p> <p>ستردن (-Sê- Suturden): تراشین - سه لئاندن - پاک کرن.</p>
---	--

لکاره.	گورستانین زهردهشتیا.
ستیم (Sêtîm): عه‌داف، کیم.	ستودن (Sutûden- Sêtûden):
ستیهیدن (Sêtîhîden): بی نه‌مری	په‌سندان - سالوخ دان.
کرن، بی فه‌رمانی کرن، سه‌ریپچی	ستور (Sutûr): ده‌وار.
کرن، لادان.	ستون (Sutûn): ستوین - د زاراوی
سج (Sec): روی، دیم.	له‌شکهری دا ده‌سته‌یه‌کا سه‌ریبازا
سجام (Secam): سپر و سه‌قه‌م،	کول پشت ئیک و ل سه‌ر هپله‌کی
سه‌رما دژوار.	بپن و بچن.
سج (Sux): باش، قه‌نج - خواهش -	ستون پنجم (Sêtûnê pencum):
پیروز.	تابوری پینجی (د زاراوی سیاسی
سج (Sex): کیم و عه‌داف - قریز و	دا لکاره).
قیقار.	ستوه (Sutûh): وه‌ستیای - مه‌لویل
سخت (Sext): دژوار، ب زه‌حمه‌ت،	و په‌ریشان.
به‌روفاژی په‌یقا «ب سانا‌هی» -	ستوه‌انیدن (Sutûhanîden):
ره‌ق، به‌روفاژی په‌یقا «نه‌رم» -	وه‌ستاندن - په‌ریشان کرن.
قاییم و بنه‌جه - قه‌لس و چریک،	ستوهیدن (Sutûhîden): وه‌ستیان
به‌خیل و خه‌سیس.	- په‌ریشان بوون.
سختانه (Sextane): ئاخفتنا ره‌ق.	سته‌م (Sêtehm): ره‌ق، دژوار.
سخت دل (Sext dêl): دل ره‌ق، بی	ستی (Setî): پیلا - ئاسن - سه‌ری
ره‌حم.	رمی.
سخت رو (Sext rû): بی شه‌رم،	ستیز (Sêtîz): شه‌ر، جه‌نگ -
روی قاییم، بی حه‌یا.	دوژمنی، نه‌یاری.
سختن (Sexten): کیشان، پیشان،	ستیغ (Sêtîx): راست و بلند -
(وزن) کرن.	راست راه‌ستیای وه‌کی ستوینی -
سخن (Suxen- Suxun): ئاخفتن	هه‌روه‌سا بۆ (بلندی یا چیای،
- گوتار.	سه‌ری چیای، کتلیا چیای) ژی

نه قروزی پینجی شهف و پینجی
روژن کو کوما وان دبیته سده،
لهورا ناقی (سده) لسه رفی
جهژنی دانایه. و هنده کین دی
دبیزن زفستانا کهفن پینج هه یف
بوون، نانکوژ (۱) ی تابانی (کو
نۆکه هه یفا دووی یه ژ پاییزی) تا
دویماییکا ئسفه ندی، و ده می سده
روژ ژ فی زفستانا پینج هه یفی
دبۆرن، دهم دبیته ده هی به همه نی،
رهنگه ئەف بۆچوونا داوینی
به رئاقلتر بیت.

سر (Ser): سهر (کوئو ژی ئیک ژ
ئندامین له شی مرووف و
گیانه وه رایه) - سهر یان ده ستپیکا
ههر تشته کی - سهر یان بلندی یا
ههر تشته کی، وه کی سهری چپای،
سهری تبلا، سهری شوپژنی -
ههروه سا بۆ که سی مه زن یان
سهروکا ژی لکاره.

سر (Sur): سۆل، جوړه کی پیلایه
کو ره خی ژ سه رفه ب به نکا ده یته
چیکرن - مه یا کو ژ برنجی ده یته
چیکرن.

سرا (Sera): خانی، خانیی مه زن -
ژۆر، ئوده - جه، در.

سخن آرا (Suxen ara): که سی کو
جوان دنقیسیت، که سی کو جوان
دئاخقیت.

سخن چین (Suxen çîn): ئاخفتن
قه گویتز.

سد (Sed): سده، هژمارا سده.

سدره (Sêdre): جلکین بی هچک و
ب یاخین فره و ب رهنگی سپی
کو ههر زه رده شتیه ک ژ کچ و کورا
کو بگه هته ژیی ده ه سالیی، د ری
وره سمین ئولی یین تایبته دا
دکته بهر خوه، و لسه وان
پیدقی یه کو به رده وام د ههر ری و
ره سمه کی دا شان جلکین تایبته
بکه نه بهر خوه.

سده (Sede-ê): سه ده، چه رخ،
سه دسال (قرن) - ههروه سا بۆ
خولین سده روژی ژی لکاره -
ناقی جیژنه کی یه کو ئیرانیین
که هفن ل روژا ده هی
به همه نی (دویه مین هه یفا
زفستانی) ئەف جه ژنه دگپران و
ههر ل شه فا ده هی به همه نی ژ
ئاگر هلدکرن و ل دورماندوری وی
ئاگری که یف و شادی دکرن. دبیزن
ژ بهر کو ههر ژ فی روژی تا روژا

سهریلند.	سراب (Serab): زهڅی یان
سرافسار (Serefsar): دهست	بیستانین کو نیزیکی جو و دهرافا
ههفسار.	بن - لهیلان، سهراب.
سرافشان (Serefsan):	سراپرده (Seraperdê): بارهگا -
سهرههژینک - سهرخووش، مهست	خیشه تا مهزن - پهردا مهزن کو
- دفنبلند (مغرور و متکبر).	لشوینا دیواری لدورماندوری
سرافکنده (Serefkendê):	خیشه تی دادن.
سهرشور، هه تک لی چووی، شهرم	سراخر (Seraxur): ههسپی کود
بسهردا هاتی.	گوڅی فه ژ ناف هه می ههسپا چیتیر
سراگوش (Seragûş): دهرسوڅ،	بیت.
که څینک.	سرازیر (Serazîr): سهرنشیقی -
سرامد (Seramed): بژارتی، بژاره،	سهرنوخین.
بی بلندتر و باشتر ژ خه لکه کتی	سراسر (Seraser): ژ څی سهری
دی.	هه تا وی سهری، سهرانسهر،
سرانجام (Serencam): نه انجام،	هه می.
دویماهیک.	سراسیمه (Serasîmê):
سرانداز (Serendaz): دهرسوڅ،	سهرگرهردان، په ریشان، شه پرزه.
که څینک - بی په روا، نه ترس،	سراغ (Surax): نیشان، هیما -
دلیر.	دهوس، شوین دهوس - پرسیار ژ
سراندن (Suranden): خشاندا	جهی تشسته کی یان
تشتی لسهر نهردی و بهره څ	که سه کی (لیگه ریان ژ بو څه دیتنا
پیشقه برنا وی تشتی.	جهی تشت یان که سی بهرزه یان
سراییدن (Surayîden): سروود	نه ل پیش چاڅ).
خواندن، ناواز خواندن، هوزان	سراغاز (Seraxaz): پیشگوتن،
خواندن.	سهرگوتار.
سرب (Surb): رساس.	سرافراز (Serefraz): سهرفیراز،

- بهري لېن کومزري څه ذکر نه سهري
خوه.
- سريپايي (Serpayi):** کاري کوژ
پيشه بهيته نه نجامدان يان ژي
که سي کو بهرده وام ب کاره کی
رادييت و بو دهليفه نينه روينيت -
کريارا گوهنيلي کوژ پيشه بهيته
نه نجامدان - ژنکا دههمه ن پيس،
قه حبه - نه عال.
- سريپچ (Serpîç):** شاشک،
جهمه داني.
- سريپچي (Serpîçi):** بي نه مري،
سه رپچي.
- سرتاپا (Sertapa):** هه مي، هه موو.
- سرچشمه (Serçêşmê):**
سه روکاني، چاڅکاني.
- سرچکاد (Serçekad):** پيشيا
سهري (هنداڅا نه ني).
- سرخ (Surx):** قورمز، سور، رهنګ
سور.
- سرخاره (Serxarê):** شه و فرکيت و
سناچکين سهري کو ژنک بکار
دئين.
- سرخوردن (Surxurden):** هولسين،
ته حسين.
- سرخوش (Serxoş):** شاد،
- سربار (Serbar):** ټاليه کي باري يان
ژي سه بارک کو دادنه سه ر باري
گيانه و هرا - ديسان بو مرؤقا ژي
لکاره کو بيته سه ربار يان جهي
زه حمه تي بو که سه کي دي.
- سرباز (Serbaz):** ده رځه کري -
له شکر، عه سکر.
- سربيله (Serbîle):** سه رکي تيري
هه گه ر په حن بيت - تيرا دو چق.
- سربينه (Serbînê):** ژوره کا حه مامي
يه کو جلکين خوه تيشه دئخن
بهري بچن د ژورا سه رشويشتني
څه.
- سرپا (Serpa):** سه رپي، که سه ک يان
تشته ک کولسه ر پيي خوه
راوه ستياي بيت.
- سرپاس (Serpas):** فه رماندي
زيره فانا، سه روکي ده سته که کا
زيره فانا - پله کا له شکره ي بوو ل
سه رده مي رضا شاهي کبير کو نوکه
لشوبينا قي زاراي په يثا
«سرتيپ» لکاره - کومزري،
کولاشي ټاسني کو د شه ران دا
ذکر نه سه ري خوه.
- سرپايان (Serpayan):** شاشک يان
ده رسوکه کا نه رم کو شه رځانين

- خوهشحال.
سرد (Serd): سار، هين، فيتنگ، ته‌زی.
سرداب (Serdab): سرداف (هندهک ديبترنی بنداف ژي).
سردادن (Serdaden): نازاکرن، ره‌هاکرن - جان فیداکرن، سهر د ریکا تشته‌کی دا ژ دهست دان.
سردادن (Surdaden): لشاندن، لشاندن و به‌ره‌ف پیش‌شقه‌برنا تشته‌کی لسهر جهه‌کی راست، خوشانندن - حولسانندن، ته‌حسانندن.
سردار (Serdar): فه‌رماندی سوپای - سه‌رۆک یان مه‌زنی ده‌سته‌یه‌کی یان عه‌شیره‌کی.
سرداری (Serdarî): جوړه‌کی جل و به‌رگی زه‌لاما کو درپژ و ب کوریشک بوو و دکه‌فن دا دکرنه به‌رخوه.
سردبیر (Serdebîr): سه‌رنقیسه‌ر، سه‌رنقیسه‌کاری کو‌قار یان روژنامی.
سردر (Serder): سه‌ره‌ده‌ر.
سردرختی (Serdêrxtî): ههر فیتقیه‌کی کو ب داری قه بهیت، وه‌کی: (سیف، هرمیک، خوخ، حولیک و.....هتد).
سردسته (Serdestê): سه‌رکرده، مه‌زنی کومه‌له‌کی، سه‌ریه‌رشت یان مه‌زنی کومه‌له‌کی ژ مرو‌قا.
سردسیر (Serdêsîr): کویستان، جهین سار.
سردم (Serdem): قه‌هوه‌خانه - خانه‌قا، جهی کو ده‌رویش و قه‌له‌نده‌ر لیک خرغه دین.
سردواندن (Serdevanden): که‌سه‌ک مه‌حتل و سه‌رگه‌ردان کرن (ده‌می کو وه‌عدین ئه‌قرو و سوپاهی دده‌تی).
سردوشی (Serdûşî): سه‌رملک (سه‌رملکی جلکین له‌شکه‌ری کو پلین له‌شکه‌ری لسهر دادن).
سرراهی (Ser rahî): پارئ کو ریشینگ لده‌می بریکه‌فتنی وه‌ک سه‌ده‌قه یان خیر دده‌ته خه‌لکی دا کو خیر د ریکا وی دا هه‌بیت - نویزاده یان زارۆکی کو ژ نوی بووی و دادنه سه‌ر ریکا دا که‌سه‌ک بهیت و بهت و بخودان که‌ت.
سرز (Serez): مالنجا به‌نایی.

- ههروهسا ناڤی داره‌کی یه ژی کو
پتر بو وی داری ناڤی (زرشک)
لکاره.
- سـرشکوان (Sêrêşkvan):**
په‌ری (په‌ریا بویکی)، په‌لهه.
سرسناس (Serşênas): به‌رنیاس،
سه‌رنیاس.
- سرسیر (Serşîr):** قه‌یماغ - سه‌رتیک.
سرغج (Serxêç): کۆد، ترارکی کوژ
داری هاتیبته چیکرن.
- سرغین (Serxîn):** زرنا (نامیره‌کی
موزیکی یه).
- سرفراز (Serferaz):** سه‌رفه‌راز،
سه‌ریلند.
- سرفه (Surfê):** کوخک.
- سرفه خروسک (Surfê xurûsek):**
خه‌ندخه‌ندوک، خه‌ندقوک (کوخکا
وه‌کی یا دیکلی).
- سـرک (Serek):** کـورـتـکـریا
په‌یفا (سر)، ئانکو: سه‌رک، سه‌ری
بچویک - پتری یا تشته‌کی لده‌می
به‌راوردکرنی دگه‌ل تشته‌کی
دی (ئه‌ف پتری یه چیدبیت ژ لاین
کیشنی فه‌بیت و چیدبیت ژی ژ
لاینی بهای فه‌بیت) - سه‌ربار،
سه‌ربارک.
- سـرزداي (Serzêday):** درکه‌یه ژ
خه‌نجه‌را خوش و بره‌ک.
- سـرزدن (Serzeden):** شین بوونا
گیای (ئانکو سه‌ری خوه ژ بن ناخی
ده‌ریدخیت) - رۆژ هه‌لاتن -
سه‌رده‌دان.
- سـرزده (Serzedê):** ژ نشکه‌کی فه.
- سـرزمین (Serzemîn):** وه‌لات،
پارچه‌یه‌کا پان و به‌رین کو
ملله‌ته‌ک یان عه‌شیره‌ک لسه‌ر
بژیت. هه‌روهسا په‌یقین (مرز و بوم
- کشور) ژی لکارن.
- سـرزنش (Serzenêş):** ته‌عن تی
قوتان، گـازنده ژیکرن،
نسخه‌تکرن.
- سـرسبز (Sersebz):** ته‌ر و تۆل -
گه‌نج، کامه‌ران، خوه‌شبه‌خت.
- سـرسره (Sursurê):** حولیسانک،
ته‌حیسانک.
- سـرشار (Serşar):** لیتفولیتف، پر،
مشت، تژی.
- سـرشت (Sêrêşt):** سروشت، تبعه‌ت.
- سـرشتن (Sêrêştên):** هه‌قیرکرن -
تیکه‌لکرن - تیقه‌دان، دناڤ
هالاندن - ئافراندن.
- سـرشک (Sêrêşk):** رۆندک، هیستر

- سرکش (Serkeş):** که سئ کو بی
 نه مریج دکهت - ب شیان، ب زاخ،
 ب هیز - سه رفه راز - ههروه سا
 ناشئ ناقداره کی بوو لسه رده می
 خسرو په رویزی.
- سرکوب (Serkûb):** جهه کی بلند
 وه کی بورجی، که لهی، دوبرگه هی،
 یان گره کی یان چیا یه کی کو
 شهرفان بشین لقی جهی لسه
 دوژمنی زال ببن و دوژمنی
 بشکینن.. هه ر ژ قئ په یقئ
 یه (سرکوب کوردن):
 شکاندن «مه به ست ژئ شکاندنا
 له شکه ری یه» - ته عن تی قوتان.
- سرکه (Sêrkê):** سیهک.
- سرگران (Sergeran):** قه هری، دل
 نه خوهش - سه رخوهش، مه ست -
 دفنبلند (مغرور).
- سرگرد (Sergurd):** پله یه کا
 له شکه ری یه کو دده نه نه فسه ران و
 د که فن دا دگوتنی «یاور».
- سرگردا (Sergerda):** گئیژی،
 سه رگیتی.
- سرگردان (Sergerdan):**
 سه رگه ران، سه یران - ناواره،
 دهر به دهر، بی مال و حال -
- به رزه بووی.
- سرگرم (Sergerm):** مژویل.
- سرگزیت (Sergezît):** باج و خه راج
 - (جزیه).
- سرگزین (Serguzîn):** په ز و چیل و
 هه سپین کود که فن دا بو پاشای
 یان حاکی شه دهر دکرن.
- سرگین (Sêrgîn):** کوشپل (پشکل) تین
 دهوارا، سه رگین.
- سرم (Serm):** که نگر.
- سرما (Serma):** سه رما، سپر و
 سه قه م.
- سرما یه (Sermayê):** سامان.
- سر مست (Serrest):** سه رخوهش -
 که یف خوهش - دفنبلند (مغرور).
- سرمه (Surme-ê):** کل (کلی)
 چاقا).
- سرمه دان (Surmêdan):** کلدانک.
- سرمه کش (Surmêkêş):** کل
 چی شک - هه ر که سئ کو کلی ل
 چاقین خوه بدهت.
- سرنا (Surna):** زرنا (ثالاقه کی)
 موزیکتی یه).
- سرناچی (Surnaçi):** زرنابیتژ.
- سرند (Serend):** جوړه کی بیژینکی
 یه.

- سررشین (Sernêşîn):** نه‌فه‌رین کو ب ریتفنگی ل ته‌یارئ یان ترومبیلجی سویار دبن - د که‌فن دا بۆ وی ریتفنگی دهاته گۆتن یی کو د ناڤ کاروانی دا ل هیستری یان هه‌سپی سویار دبوو.
- سرنگون (Sernêgûn):** سه‌رنوخین.
- سرنوشت (Sernêvêşt):** تشتی کو د ئەزەل دا بۆ مرۆقی هاتیه ده‌ستنیشان‌کرن، قه‌ده‌ر - شه‌نس، به‌خت.
- سرنیزه (Sernêyzê):** قه‌مه.
- سرو (Serv):** دارا سه‌روئ.
- سرو (Surû):** شاخین په‌ز و چیل و گیانه‌وه‌رین مینا وان.
- سروا (Serva):** ناخفتن - چیشانوک - هوزان.
- سرواد (Servad):** سه‌روود - هوزان.
- سرواده (Servadê):** هوزان - سه‌روا (قافییه).
- سروان (Servan):** پیتشه‌وا، سه‌رۆک، سه‌روه‌ر - پله‌یه‌کا له‌شکه‌ری یه.
- سرود (Surûd):** سه‌روود.
- سرودن (Surûden):** ستران گوتن - هوزان خواندن.
- سرور (Server):** سه‌روه‌ر، سه‌رۆک، پیتشه‌وا، سه‌ره‌رشت، مه‌زنی بنه‌مالجی یان عه‌شیری.
- سروستاه (Serv sêtah):** ناڤی ئاوازه‌کا موزیکا که‌فتا ئیرانی یه.
- سروسهی (Servê sehî):** دارا سه‌روئ کو چقین وی د راست بن - د پرکه‌یه ژ یارا به‌ژن و بال ده‌لال - ناڤی ئاوازه‌کی یه ژ هه‌ر سیه ئاوازین «بارید» ی.
- سروش (Surûş):** فریشته - جبرائیل - د ئایینی زه‌رده‌شتی دا ئەو فریشته‌یه یی کو فه‌رمانین ئاهورامه‌زدای جی به‌جی دکه‌ت و ریکین جی به‌جی کرنا فان فه‌رمانا نیشا به‌نی یا دده‌ت.
- سره (Sereh):** بی غش، خوپی - هلبژارتی - پاک - باش، قه‌نج - بی عیب.
- سرهال (Serhal):** سه‌رگه‌ردان، چه‌یران، په‌ریشان.
- سریدن (Surîden):** خوشکین - هولسین، ته‌حسین.
- سرین (Surîn):** ره‌هن، ران.
- سرین (Serîn):** بۆ ره‌ختی سلال - ل هنداف سه‌ری - جهی سه‌ری ل

بندھق و باھیف و گويز و تشتين مينا وان.	ناث نشینکا، بالیفک.
سفالگر (Sufalger): جیپرک چیکہر.	سززا (Sêza-Seza): پاداش، جزا (حقیقہ نجیبی یا خرابی).
سفاهن (Sefahen): شہ (شہیہ) کو پرچی پی شہ دکھن).	سزوار (Sêzavar): ژہہژی، بسہرقہ (لایق).
سفت (Sêft): رہق - ستور - موکوم - تیر.	سزیدن (Sezîden): ژہہژی بوون، بسہرقہ بوون.
سفت (Suft): مل، شان - کون (وہکی) کونا دہرزیکی).	سسٹ (Sust): سست، لاواز، بی ہیز، نہرم.
سفتن (Suften): کون کرن، سمتن. سفتہ (Suftê): کون کری، سمتی.	سغ (Sex): بان، بانئ خانہ - گونبہد، قوبہ - پھنکا دہٹی - شاخین گیانہ وہرا.
سفتہ (Suftê): تیر، سہری تیری، سہری قہمہی، ہہر تشتی کو سہری وی ہاتبیتہ تیرکرن - خہلات، ہہدیہ.	سغانہ (Sexane): سہر داف. سغبہ (Suxbe): کہسی کو ترانہ پی ہاتبنہ کرن یاں د یاریہ دا فیل لی ہاتبنہ کرن.
سفید (Sêfid): سپی، رھنگی سپی. سفیدار (Sêfidar): سپیندار. سفیدہ (Sêfide): سپیک، سپیلکا ہیکن - سپیدہ، سحر.	سغور (Suxur): سیخور. سفارش (Sêfarêş): دہستور، فہرمان.
سک (Suk): لٹلٹین - سیخہ کا سہر تیزہ کو دہوارا پی دھاژون. سکار (Sêkar-Sukar): رھژی، رھژی یا ناگر پیٹھہ، پھل - ناگر - نائی دھندای.	سفارشی (Sêfarêşî): ہہر تشتی کوب دہستور یاں ب داخوایٹھہ بژ مروقی نامادہ بیبت.
سکارو (Sukarû): نان یاں گوشتی	سفال (Sufal): نامانین مینا جیپرک و ترارکا کوژ ناخ سورکا تاییہت ب شان رھنگہ نامانان قہ ہاتبنہ چیکرن - قہ لپیشکی فستہق و

کو سهری وی زراف و تیژه .	کو لهنداڻ ٿاگري بهیته براژتن .
سگلاس (Seglas): دیهل .	سکره (Sukre): ترارک - په یاله .
سلک (Selk - Sêlk): بوتکا	سکستن (Sukêsten): فهقه تیان ،
سرکی (جھی کو ٿاڻا بارانا ژ	ژیک جودابوون ، ژیکفه بوون .
سهرانا پیدا دهیته خوار) .	سکنج (Sukunc): کهسی کو بیهنا
سلم (Sêlem): تهخته رهش	پیس ژ دهقی وی بهیت .
(سابوره) .	سکنج (Sêkunc): کوخک -
سلمانی (Selmanî): حه للاقی ،	سه لخن ، که لداچوون .
سهر تراشخانه .	سکندری (Sêkenderî): هلنگفتن .
سلمک (Selmek): ئیک ژ ٿاوازین	سکیزه (Sêkîze): پیهن ، جوٿک ،
که ٿنین ئیرانی یه .	زیچک ، لیتک - پیکولا ژ جه
سلنج (Sêlunc): لیٿ کهم (کهسی	رابوونا دهوارا .
کو لیٿه کا وی نیشانین دو چه قبی	سکیزیدن (Sêkîzîden): پیهن
لی د دیار بن) .	دانان ، لیتک هاقیتن - ژ جه
سم (Sum): سمین دهوارا - کوٿانین	رابوونا دهوارا .
پهزی .	سگ (Seg): سه .
سماروغ (Semarûx): کفارکین کو	سگال (Sêgal): نه ندیشه ، هزر .
ب کیر خوارنی بهین .	سگاله (Segale): پیساتیا سهی .
سماری (Sumarî): به له م ، قایک .	سگالیدن (Sêgalîden): هزرکرن -
سماکار (Semakar): مه یگیر ،	بوچوون .
ساقیی مهیخانی .	سگ توله (Seg tûlê): کوپچکی
سمانه (Semane): بانئ	سهی ، تیشکی سهی .
خانی (سقف) .	سگرمه (Sêgêrme): نه نی گری ،
سمج (Sumc): سهر داڻ - ریکین	بره تیکچووی - خیچ و
بن ٿرد - زیندانین بن ٿرد -	کوریشکین ل سهر ٿه نیی .
کوٿانا پهزی کول بن ٿردی	سگزن (Segzen): جوړه کی تیرایه

- هاتبیته چیکنر یان ل ناڤ چیبای
هاتبیته سمتن.
- سنار (Sênar - Senar):** ئەو جه ژ
دهربایئ کو بنی باخیری ژ ئەردی
بگریت و باخیره نه کاریت ل وی
دهقهری بهیت و بچیت - کناری
دهربایئ، بهندهر (میناء).
- سنباده (Seunbadê):** زمپاره.
- سنباندن (Sunbanden):** کون
کرن، سمتن.
- سنبک (Sunbek):** قایکا بچوبک.
- سنبوسه (Senbûse):** ههر تشتی
سی کوژی.
- سنبیدن (Sunbîden):** کون کرن،
سمتن.
- سنتور (Sentûr):** ئالاقهکی موزیکی
یه کو بو شکلن خوه نیتزیکي
نامیری قانونی یه و (۷۲) ژهه
تیدا بکار هاتینه و ب دو دارکا
دهیته ژه نین.
- سنج (Senc):** ئالاقهکی موزیکی یه
کوژ دو قه پاخان پیکهاتیه کو
لدهمی لیکدانا فان قه پاخا دهنگ
ژی دهیت (ئهف ئامیره پتر د ناڤ
مهسیرین لهشکه ری دا دهاتنه
بکارئینان).
- سنجاب (Sencab):** سفوره.
- سنجد (Sênced):** سنج (دارهکا
کورت و ب ستریه، بهلگین وی
مینا یین بیی نه، گولین وی ب
ئویشینه و د سپی و بیهن خویشن،
بهری وی بچوبکه و قه لپیشکه کی
تهنکی سور بی بسه رقه و ئارکه کی
شرین و بهرکهک درپژ و رهق یی د
ناڤ فی قه لپیشکی دا).
- سنجیدن (Sencîden):** پیشان و
کیشان - بهراورد کرن.
- سنگ (Seng):** بهر، کهفر - قهدر،
بها، سهنگ.
- سنگچین (Sengçîn):** شویره،
دیواری بهرا.
- سنگدوله (Sengdûle):**
بابه لیسک.
- سنگر (Senger):** چهپه، سهنگه ر.
- سنگریزه (Sengrîzê):** خشبه رک،
به رکین هوبر.
- سنگله (Sengule):** نانئ کوژ
گاری هاتبیته چیکنر.
- سنگین (Sengîn):** ههر تشتی کوژ
بهری هاتبیته چیکنر - گران، ب
سهنگ، ب وهزن (بهروفاژی په یقا
«سشک»).

په‌رخاندن - ئیک ژ هه‌ستین
 پینجینه‌یین مرۆقی یه کو مرۆف
 ب قی هه‌ستی، هه‌ست ب گه‌رمی
 و ساری و نه‌رمی و زقیری یی
 دکه‌ت و ئالاقی وی پویستی له‌شی
 یه. بۆ قی ئانکووی د زمانی
 فارسی دا زاروی (بساوایی) پتر
 بکار ده‌یت.

سور (Sûr): میه‌قانی - جه‌ژن -
 داوه‌ت و شه‌هیان - ده‌واری کو
 خیچه‌کا ره‌ش ژ پشتا ستوی وی
 ده‌ست پی بکه‌ت و هه‌تا دویمه‌هیکا
 کوریا وی یا به‌رده‌وام بیت کو ئه‌ف
 ره‌نگه ده‌واره بۆ بی ئیفله‌حیی د
 ناقدارن - هه‌ر گیانه‌وه‌ر یان مرۆقی
 کو خوه ژ کۆمه‌لین وه‌کی خوه فه‌ده‌ر
 بکه‌ت - ره‌نگی سور یانژی ره‌نگی
 وه‌کی بی خوه‌لیی - داره‌کا هه‌رده‌م
 که‌سه‌که کو داری وی د چیکرنا
 قه‌نه‌پا دا بکار ده‌یت.

سوراخ (Sûrax): کون - که‌لشت،
 ده‌رز.

سورنا (Sorna): زرنا (ئالاقه‌کی
 موزیکی یه).

سوز (Sûz): به‌رامبه‌ر په‌یقا (سوژا)
 کوردی یه کو ژ ژێده‌ری (سوختن):

سهنه (Sene): نفرین، دو‌عایی خراب
 - له‌عنه‌ت.

سو (Sû): ره‌خ، کنار، ئال، نک -
 رۆناکی - سوود، مفا، قازانج.

سوار (Sevar): سو‌بار (به‌روفاژی
 په‌یقا «په‌یا»).

سوت (Sût): فیتی، فیتک.

سوتام (Sûtam): کیم، پچه‌ک،
 هندک - بچوبک، کچوچ - ب
 کیماسی، عیبه‌لو.

سوتک (Sûtek): فیتفیتوک، فیرک
 (ئالاقه‌که کو خودان پی فیتیا
 فه‌ده‌ت).

سوت و کور (Sûto kûr): جه‌ی بی
 ره‌وش، جه‌ی بی ده‌نگ، جه‌ی بی
 گبول.

سوختن (Sûxten): سو‌تن، ئاگر تی
 به‌ربوون.

سوخته (Sûxtê): سو‌تی، ئاگر تی
 به‌ربووی.

سود (Sûd): سوود، مفا، قازانج.

سودا (Soda): کـپین و
 فروتن (معامله).

سوداگر (Sodager): بازرگان.

سودن (Sûden): کون کرن، سمتن -
 ره‌نین - قوتان، هه‌رشاندن -

- سۆتن) هاتیه وه رگرتن.
سوزاندن (Sûzanden): سوتاندن،
 سوزاندن، ناگر تی بهردان.
سوزمانی (Sûzmanî): قه رهچ،
 ژنکا قه رهچ.
سوزن (Sûzen): شوپژن.
سوسک (Sûsk): کتیز، کتیزک.
سوسمار (Sûsmar): مارگیسک
 (فان مارگیسکا جوژین خوه هه نه،
 مینا مارگیسه و حولیسه و کمکه
 و چه پچه پیسک و بزمنیژک و هه تا
 دگه هته تیمساحی).
سوسو (Sûsû): رۆناهییه کا کیم کوژ
 دویر قه مرۆف دینیت.
سوغه (Sevxe-ê): ئەو پاری کو د
 کهفن دا شهرفانان ژ راتیی خوه
 دکوشتن و ددانه نقیسه و
 کارمه ندین دیوانی.
سوف (Sûf): جوژه کی ماسی یه.
سوفار (Sûfar): ترارک یان گوزک
 یان هه ر تشته کی کوژ ناخا جیترکا
 هاتیبته چیکرن - کونا ده زیکتی -
 ئەو جه ژ تیری کو دکه فیتته ژه ها
 کفانی.
سوک (Sok): بنیره: (سوک) - رهخ،
 کنار، لا، سه مت - نک، جه م -
- کوژی - داسیکیت گهنم و جه هی.
سوک (Sog): خه م - تازی، به هی،
 شینی - به لا، مسیبه ت.
سوگند (Sogend): سویند.
سوم (Sêvum): سییه م - سییه مین.
سومین (Sêvumîn): سییه مین.
سون (Sûn): رهخ، کنار، لا، سه مت.
سوهان (Sohan): کارتیک -
 جوژه کی شریناهییه یه.
سوین (Sevîn): ئامان، ترارک،
 گوزک، مه نجه ل - ئامانی کو بو
 سه ی ئاقی دکه نی.
سه (Sê): هژمار سی (۳).
سه تار (Sêtar): ئالاقه کی موزیکتی
 یه کوژ سی تیتلا پیک دهیت.
سهر (Suhr- Sêhr): رهنگی سوړ -
 چیتلا سوړ - چیل.
سه ستن (Sehêsten): پهیدا بوون -
 ترسان - ره فین.
سه شنبه (Sêşenbê): سی شه مبی
 کو روژا چواری یه ژ هه فیتی.
سه گان (Sêgan): سی سییه، سی
 جارکی.
سه گانه (Sêgane): سی جامین
 مه یین کو سپیده هیا فه دخون.
سه گاه (Sêgah): ئیک ژ

- ده‌ستگه‌هین موزیکا ئیرانی کو
خه‌م هلیخه.
- سهم (Sehm):** سه‌هم، ترس.
- سهمگین (Sehmgîn):** ترسناک،
ب سه‌هم.
- سهمیدن (Sehmîden):** ترسیان.
- سه‌هی (Sehî):** راست، راست
راوه‌ستیای.
- سه‌یک (Sê yek):** سیک، ئیک ژ
سییج.
- سی (Sî):** هژمار سیه (۳۰).
- سی‌ام (Sî um):** سیه‌مین، ئه‌و
تشتی کو بکه‌قبتیه پلا سیه‌ی.
- سیاه (Siyah):** ره‌ش، ره‌نگی ره‌ش.
- سیاه چادر (Siyah çadur):** ره‌ش
مال، کوین.
- سیاهی (Siyahî):** ره‌شاتی،
تاریاتی.
- سیب (Sîb):** سیف.
- سیب زمینی (Sîb zemînî):**
پنات، کرتوپ.
- سیب زمینی ترشی (Sîb zemînîyê):**
turşî: سیف بن ئه‌رد.
- سیج (Sêyc- Seyc):** میویرتین
ره‌ش.
- سیچیدن (Sîçîden):** ناماده‌کرن،
به‌ره‌ه‌فکرن، ریک‌خستن، ریک و
پیک کرن.
- سیخ (Sîx):** سیخ، سیخین که‌بابا.
- سیخگاه (Sîxgah):** جهه‌که ژ له‌شتی
ده‌وارا کو ده‌می سیخ‌ی لی دده‌ن
دی ژ جه‌رابت و خو‌ه‌ه‌لاقیت.
- سیخول (Sîxûl):** سیخور.
- سیر (Sîr):** تیر (یج کو تیر زاد خوار
بیت) - بۆ کیشانی بکار ده‌یت و
به‌رامبه‌ر شازده مسقالا یان
(۷۵) گرامایه - سیر (گیایه‌که ژ
بنه‌مالا پیفازایه).
- سیرآب (Sîrab):** تیر ئاف بووی،
پزیزی، رسی، تشسته‌ک یان
ئه‌رده‌ک کو ژ ئافی پر ببیت.
- سیران (Sîran):** دیوار یان شویره‌تین
دۆرماندۆری باژیری.
- سیرت (Sîret):** سوننه‌ت - ریبار -
مه‌زه‌ب - طبعه‌ت و سروشت.
- سیر سور (Sîr sûr):** ئافی جه‌ژنه‌کا
که‌فتا ئیرانی یایه کو دکه‌فته روژا
چارئ ژ ئیکه‌مین مه‌ها زقستانی و
د قئ روژی دا گوشت و سیر
ده‌اتنه خوارن.
- سیرسیرک (Sîrsîrek):** چرچرک.
- سیرمان (Sîrman):** یاقوبتا سور -

سیرنگ (Sîreng): سیمه رخ، عنقواء (فرنده کی چیقانوکی یه). سیر (Sîz): سرت، توند، حیئل. سیرده (Sîzdeh): هژمارا سیرده (۱۳).	سیرنگ (Sîreng): سیمه رخ، عنقواء (فرنده کی چیقانوکی یه). سیر (Sîz): سرت، توند، حیئل. سیرده (Sîzdeh): هژمارا سیرده (۱۳).
سیرنگ (Sîma): روی، دیم - بۆ دهزگه هی رۆژنامه قسانیی بینینی (تیله فزیون) ژئی دهیته بکارئینان. سیمرخ (Sîmurx): بنیره: «سیرنگ».	سیرنگ (Sîma): روی، دیم - بۆ دهزگه هی رۆژنامه قسانیی بینینی (تیله فزیون) ژئی دهیته بکارئینان. سیمرخ (Sîmurx): بنیره: «سیرنگ».
سیرنگ (Sîm saq): کهسا کو خودانا پیقین سپی و جوان بت. سیمه سار (Sîmêsar): حهیران و سه رگهردان. سیمین (Sîmîn): زیقین، هه ر تشتی کو وه کی زیقی بیت. سینه (Sînhê): سینگ - سینگ و به ر، مه مک، چچک، گوهان. سینه چاک (Sînhêçak): درک یه ژ مرۆقی به لادیتی و خه مدار، ئه قینداری دل سۆتی. سینی (Sîni): سینیک. سیه (Siyeh): کورتکریا په یثا (سیاه) ه، ئانکو: رهش، رهنگی رهش.	سیرنگ (Sîm saq): کهسا کو خودانا پیقین سپی و جوان بت. سیمه سار (Sîmêsar): حهیران و سه رگهردان. سیمین (Sîmîn): زیقین، هه ر تشتی کو وه کی زیقی بیت. سینه (Sînhê): سینگ - سینگ و به ر، مه مک، چچک، گوهان. سینه چاک (Sînhêçak): درک یه ژ مرۆقی به لادیتی و خه مدار، ئه قینداری دل سۆتی. سینی (Sîni): سینیک. سیه (Siyeh): کورتکریا په یثا (سیاه) ه، ئانکو: رهش، رهنگی رهش.
سیرنگ (Sîs): هه سپی کو حیئل بچیت، سرت بت و خوه فر دهت. سیغ (Sîx): باش، قهنج - دهلال، جوان، که شخه. سیفه (Seyfe): ئالاقه کی ئاسنی یه وه کی کیرکی کو کنارتین په رتوکا یان کاغه زا پی دبرن. سیم (Sîm): زیف - تیله - کیتم و عه داق.	سیرنگ (Sîs): هه سپی کو حیئل بچیت، سرت بت و خوه فر دهت. سیغ (Sîx): باش، قهنج - دهلال، جوان، که شخه. سیفه (Seyfe): ئالاقه کی ئاسنی یه وه کی کیرکی کو کنارتین په رتوکا یان کاغه زا پی دبرن. سیم (Sîm): زیف - تیله - کیتم و عه داق.

ش

شاخ (Şax): چه قی داری - شاخی
بزنی و گیانه وهرتین مینا وی -
باهر، پارچه، حصه - په یالا مهی
قه خوارنی، نه و ژی قه دگهرت بو
سهرده مین که قن کوژ شاخین چیل
و کهرکه دان و عاجین فیلا نه ف
په یاله دهاتنه چیکرن.

شاخور (Şaxver): شاخدار.

شاخور (Şaxûr): کویرها مه زن کو
تابوکا تیتنه بقه لینن.

شاخه (Şaxê): چه قی داری.

شاد (Şad): شاد، که یفخو ش،
خو شحال، بی خه م.

شاداب (Şadab): تهر و طول، تهر
و تازه.

شادان (Şadan): دلخو ش،
که یفخوش.

شادباد (Şadbad): ئیک ژ تاوازین
که قنین موزیکا ئیرانی یه.

ش (Şîn): تیپا شازدی یه ژ
نه لفا بیبا زمانی فارسی - جینا قی
پیغه گریدا یه بو که سی نه ناماده،
وه کی: (قلمش: قه له می وی/وی؛
یان کتابش: کتابا وی/وی) و
هه گهر دو میا هیکا په یغه کی ب تیپا
(ه) ب دو میاهی هاتبت،
وه کی (جامه)، ده می جینا قی
(ش) پیغه بهیته گریدان دی تیپا
(ا) وه ک قاعیده ل ناقبه را (ه) و
(ش) یدا هییت دانان و دی
بیته (جامه اش: جلکی وی/وی).
هه روه سا ل دو میاهی کا هنده ک په یفا
دهییت و ئانکویین (بو وی/وی،
ژیره و..... هتد) دگه هینیت.

شاباش (Şabaş): شاباش (کورتکریا
په یفا «شادباش» ه، ئانکو شاد
به.)

شاپورگان (Şapûrgan): پیلا.

- شادباش (Şadbaş):** په یښا پیروز کرنی یه، نانکو: شاد به.
- شادروان (Şadrevan):** په یښه که کو بو که سی مری دهیته گوتن و د کوردی دا بهرام بهر په یښا (رحمه تی) یه.
- شادروان مروارید (Şadurvanê Murvarîd):** ناعنی ئیک ژ سیه ناوازین باربه دی یه، ئەف ناوازه باربه دی چیکریو و بو «خسرو په روین» ی لی ددا.
- شادگونه (Şadgûne):** بالیفک، پالپشت، پالگه ه - نالیک، جوده لیک، دوشه ک - جبه - که پهن - ژنا ستران بیژ و یاریکه ر.
- شادیچه (Şadîçe):** جهی نقشتنی - لحتیف - که پهن.
- شار (Şar):** شار، باژیر - ئافاهیی بلند - ریکا پان، شاهری.
- شارستان (Şarêstan):** شارستان (قضاء).
- شاره (Şare):** شاشکا هندی یا - په روکی کوژنا هندی لدور خوه دنالینیت.
- شاریدن (Şarîden):** سه رابن بوون، رشتن.
- شاش (Şaş):** میز، ده ستا فا زراف.
- شاشک (Şaşek):** ناعنی ئالاقه کی موزیکی یه کو ب چوار تیتلا دهیته لیدان (ریاب).
- شاشو (Şaşû):** بچویکی خوه فه میزک.
- شاشیدن (Şaşîden):** میزتن.
- شافیدن (Şafîden):** که فتن، هلنگفتن.
- شاک (Şak):** نیبری، بزنی نیبر، بزنی پیبر.
- شاکار (Şakar):** سوخره، کاری ب ته عدایی و بی بهرام بهر.
- شاگرد (Şagêrd):** قوتایی پولین سه ره تایی - که سی کولنک هونه رمه نده کی یان زانایه کی فیبری هونه ری یان زانستی بییت - کوړی کول دوکانه کی خزمه تی بکه ت (به رده ستکی دوکانداری).
- شال (Şal):** شال - شویتک - شاشک - کورک.
- شالوده (Şalûde):** شه نگسته، ئاساس - نه خسه، پلان.
- شالهنک (Şalheng):** گره و، ره هینه - فیل و حیله - دهنک و دور و هوسه - بی نه گوهدار و سه ریچی

- یا فرمانان بکته.
- شالی (Şalı):** پویش برنج.
- شالی زار (Şalı zar):** زه‌فیبین برنجی.
- شام (Şam):** دستپیکا شه‌قی - شیف.
- شامه (Şame):** دهرسوک، که‌فیک - د زار اوئ فی‌زیبولوژی دا ئانکو پهردا نازک (غشاء).
- شامی (Şamî):** خه‌لکئی وه‌لاتئی شامی (خه‌لکئی سوربئی) - جوره‌کئی خوارنئی یه.
- شامیانه (Şamyânê):** سیهوانه، که‌پر.
- شان (Şan):** کورتکریا جیناقئی (ایشان = ئه‌و) - شانامیشا هنگشینی.
- شانندن (Şanden):** شه‌کرن - دامه‌زاندن - فه‌مراندن.
- شانزده (Şanzdeh):** هژمار شانزده (۱۶).
- شانک (Şanek):** به‌رچیلکا مریشکئی.
- شانه (Şanê):** مل - شه‌بئ سهری.
- شانیدن (Şanîden):** بنییره: «شاندن».
- شاه (Şah):** شاه، سولتان - ههر تشتئی کو ژ لایئ مه‌زناهی و باشیئی فه ژ هنده‌کئین وه‌کی خوه مه‌زنتریان باشر بت، وه‌کی: (راه > شاهراه، تیر > شاه‌تیر و.....هتد).
- شاهانه (Şahanê):** وه‌کی شاهی - بئ شاهی (ههر تشتئی کو گرتدای بت ب شاهی فه).
- شاهانی (Şahanî):** جوره‌کئی تری یه.
- شاهباز (Şahbaz):** ته‌بیرئ بازی بئ کو مه‌زن و ره‌نگ سپی یه.
- شاه بالا (Şah bala):** گه‌نجئ کو هه‌ف به‌ژن و هه‌ف ژبئی زاقای بت و ل شه‌فا داوه‌تئ ب ره‌خ زاقای فه تیت و دچیت (ل جه‌م مه‌ برازاقایه کو سال و به‌ژن نه مه‌رجئین سهره‌کی نه بؤ برازاقای).
- شاهبو (Şahbû):** عه‌نبه‌ر، بئنه‌نا عه‌نبه‌رئ - مسک، بئنه‌نا مسکئ.
- شاهپر (Şahper):** مه‌زنتترین په‌ر د ناف فرندا دا.
- شاهپور (Şahpûr):** کورئ شاهی، شاهزاده.
- شاه تیر (Şah tîr):** کاربتئین کو بؤ

بانج خانی بکار تینن.

شاهد (Şahêd): ژ بلی ئانکویین

عهره بی کوب هه مان رامن ل
فارسی ژى دا لکارن، ئانکوا (پار،
دلدار، میتر و ژنیتین روی جوان) ژى
ددهت.

شاهدباز (Şahêdbaz): که سچ کو

کارى گوهنیللی یی دگهل کور یان
ژنیتین جوان بکهت.

شاهدخت (Şahduxt): کچا شاهى،

شاهزاده خاتوین.

شاهراه (Şahrah): شاهرى، ریک

یان جاددا گهلهک پان و بهرین
بیت.

شاهرود (Şahrûd): ژهها مهزنا

سازى - رویبارى مهزن - ناغى
رویباره کى یه کوسه روکانیا وئ ل
شاهکوهه و ل باژیرى شاهرود را
دبورت - ناغى باژیره کى ئیرانى یه
کو دکه فته د پاریزگهها سمنان دا.

شاهزاده (Şahzadê): شههزاده،

کورى شاهى.

شاهنامه (Şahnamê): په رتوکا کو

تیدا سهه راتیتین شاهین ئیرانى ب
هوزان یان په خشان هاتینه
قههاندن. ئیرانیان گهلهک شاهنامه

هه نه، وه کى: شاهناما ابو المؤید

بلخی کول نیشا ئیکى ژ سه دسالا
چارى کوچى ب په خشانکی هاتبوو
نقیسین، و ب شاهناما مؤیدی
ناقداره، لى نهو نه مایه. ههروهسا
شاهناما ابو منصورى کوب
فهرمانا ابو منصور محمد بن
عبدالرزاقى حاکمى (طوس) ئى
هندهک زانا و میژوو نقیسان هه ر ل
نیشا ئیکى ژ سه دسالا چارى نهو
شاهنامه به رهه ف کربوو، لى نهو
ژى نهو نه مایه. بهلام شاهناما ژ
هه میان ناقدارتر شاهناما فردوسى
یه، و یا زانایه ژى کو فردوسى بو
نقیسینا شاهناما خوه گهلهک مفا
ژ شاهناما (ابو منصورى)
وهرگرتبوو.

شاهنای (Şahnay): زرنا (نالاقه کى

موزیکى یه).

شاهندن (Şahenden): خوه ژ

خرابکاریا پاراستن، کارین قهنج
کرن.

شاهنشاه (Şahensah): کورتکریا

په یشا (شاهان شاه) ه، ئانکو:
شاهى شاهان.

شاهى (Şahî): شاهاتى،

<p>شباھت (Şebahet): وهکیاتی، ئەف پهیشه د زمانى عەرهبى دا نینه بهلام فارسا ژ پهیفا (شبییه) یا عەرهبى چیکریه.</p> <p>شباھنگ (Şebaheng): بلبیل - ستیرا سپیدى.</p> <p>شب باره (Şeb barê): كهسى یان كهسا كو ههژ شهقى بكهت - ژنا پویج و دههمه ن پیس.</p> <p>شب بازه (Şeb bazê): شهف رهقینك، چه كچه کیله.</p> <p>شب پره (Şeb perê): بنیره: (شب) بازه).</p> <p>شبدیز (Şebdîz): ب رهنگى شهقى - ناڤى ههسپى خسرو پهرویزی كو رهنگى وی رهش بوو - ناڤى ئیک ژ ههه سیه ئاوازین بارهدهدی یه.</p> <p>شبست (Şêbêst): کریت.</p> <p>شبستان (Şebêstan): جهی شهقى، جهی نقشستنى - جهی تایبهت بوژنکا ل خانین مهران قه - نهو جه ژ مزگهفتى یى كو بان کری بیت.</p> <p>شب فرخ (Şebê ferrux): ناڤى ئیک ژ ههه سیه ئاوازین بارهدهدی. شبنم (Şebnem): خوناڤ.</p>	<p>دهستهه لاتداری - پارى هویرده بوو ل سهردهمى قاجارى یا - گیایی شاهی.</p> <p>شاهیدن (Şahîden): شاهاتى کرن، دهستهه لاتداری کرن - بره: (شاهندن).</p> <p>شایان (Şayan): هیژا، ب سهرفه، لایق. د کرمانجیا خواری دا ههه شایان لکاره.</p> <p>شاید (Şayed): بهلکی، چیدبیت، رهنگه.</p> <p>شایستن (Şayêsten): هیژا بوون، بسهرفه بوون.</p> <p>شاییدن (Şayîden): بنیره: (شایستن).</p> <p>شب (Şeb): شهف.</p> <p>شبالنگ (Şebaleng): نیچیر.</p> <p>شبان (Şeban): کوما شهفا، چند شهف - شقان.</p> <p>شبانگاه (Şebangah): دهمی شهقى - ههفشیی پەزى.</p> <p>شبانە (Şebanê): شهقى (ههه) تشتى كوژ بهر شهقى مابیت و روژا لدویف دا نهو تشت بهیته بکارتینان ب تایهتى خوارین). شقان.</p>
--	--

شته (Şete): تری - شه‌قی.	شبی (Şebî): مالی شه‌قی (مه‌به‌ست ژی جلکی نفستنی یه).
شجام (Şecam): سپر، سه‌رمایا دژوار.	شبیخون (Şebîxûn): هیرشپین ژ نشکه‌کیفه کو لده‌می شه‌قی بیه‌نه سه‌ر دوزمنی.
شجانیدن (Şecanîden): سارکرن، ته‌زاندن.	شبینه (Şebîne): شه‌قی، تشتی (وه‌کی خوارنی) کو ژ بهر شه‌قی مابیت.
شجیدن (Şecîden): ساربوون، ته‌زین.	شپشه (Şêpêşe): پیتشک، وه‌کی: (پیتشکا برنج و گهنم و ئاری).
شخ (Şex): چه‌قی داری - سه‌رئ چپای، گوپیتکا چپای - ئه‌ردئ ره‌ق و بی سه‌روبه‌ر - موکوم، قاییم.	شپل (Şêpl): فیتی - پله و ده‌ره‌جه. شپلیدن (Şêplîden): فیتی فه‌دان. شپلیدن (Şepîlîden): گفاشتن.
شخ (Şux): کیم و عه‌داف - قریژ و قیقار.	شتا (Şêta): برسی، که‌سی کو تیشنت یان فراقین نه‌خواربیت.
شخالیدن (Şexalîden): سه‌لخین. هه‌روه‌سا (شخاییدن) ژئ لکاره.	شتاب (Şêtab): له‌ز، زوی، حیل چوون، توند چوون.
شخش (Şexş): که‌فن - پیتی - جلکی که‌فن - که‌تن، حولسپن، ته‌حسین.	شتابان (Şêtaban): ب له‌ز - له‌زؤ (که‌سی کو ب له‌ز قه‌ستا کاره‌کی بکه‌ت).
شخشانییدن (Şexşanîden): حولساندن، ته‌حساندن.	شتافتن (Şêtaften): له‌زکرن، عه‌جه‌له‌کرن - زوی چوون، توند چوون.
شخکاشه (Şexkaşê): گژلوک.	شتر (Şutur): حیستر.
شخم (Şuxm): کیلان (کیلانا ئه‌ردی).	شترمرغ (Şuturmurx): که‌ردیکل (نعام).
شخودن (Şuxûden): که‌لدابرن - بریندارکرن - سه‌لخاندن.	
شخول (Şexûl): فیتی - نالین و قیترین.	

- شخولیدن (Sexûlîden):** فیتی
 قه‌دان - نال نال کرن - قیژی قه‌دان
 - چرمسین.
- شخیدن (Sexîden):** حولسین،
 ته‌حسین - کهفتن ژ جهه‌کی -
 چرمسین، قورمچین.
- شدکار (Şudkar- Şêdkar):**
 ئه‌ردی کیتلای و تۆف کری.
- شدکیس (Şedkîs):** که‌سکوسور،
 که‌سکوئالا (قوس قزح).
- شدن (Şuden):** بوون - چوون -
 بۆرین.
- شده‌بند (Şudebend):** روژنامه‌شان
 - میژوونقیس.
- شدیار (Şudyar):** بنیره: (شدکار).
- شرب (Şerb):** جوره‌کی په‌روکی نهرم
 و ته‌نک بوو که‌ده‌رسوک و
 که‌فیک ژئی چیدکرن.
- شرشر (Şurşur):** ده‌نگی شرشرا
 ئاقی.
- شرشره (Şurşurê):** سوبلا‌فکین
 بچوبک.
- شرفاک (Şerfak):** ده‌نگی پیی،
 هه‌روه‌سا هییدی. هه‌روه‌سا
 (شرفانگ، شرفانگ، شرفه،
 شرفک) ژئی لکارن.
- شرم (Şerm):** شه‌رم (حیا) -
 نامویس، هه‌تک - نامیرین
 گوهنیلیی.
- شرمگاه (Şermgah):** نامیرین
 گوهنیلیی بین زه‌لام و ژنکا (کیر،
 قوز).
- شرمگین (Şermgîn):** شه‌رمین.
- شرنگ (Şereng):** ژه‌هر - هه‌ر
 تشتی ته‌حل.
- شست (Şest):** هه‌ژمار شست (۶۰)
 - تبلا به‌رانئ ژ ده‌ست و پیییا -
 شوکا ماسی یا - ته‌له، ته‌لی.
- شستگانی (Şêstganî):**
 شه‌نگسته، ئاساس.
- شستگر (Şestger):** کشاندار،
 تیرها‌قیژ.
- شستن (Şusten):** شوبشتن.
- شش (Şeş- Şêş):** هه‌ژمار
 شه‌ش (۶).
- شش (Şuş):** پش، میتلاکا سپی.
- شش بانو (Şêş banû):** درکه‌یه ژ
 هه‌بقی و هه‌ر پینج
 ستیرین (عطارد، زهره، مریخ،
 مشتری و زحل). هه‌روه‌سا په‌یقین
 (شش خاتون، شش عروس و شش
 بانوی پیر) ژئی لکارن.

- شش پستان (Şuş pēstan):** مه مک پزدان، ژنکا کو مه مکین وئ نهرم و مه زن بن - پیره ژن.
- شش پستان (Şêş pēstan):** درک هیه ژ دپهلئ (سه یئ مئ) - خه بهر (جنیو) هکه کو دده نه ژنکا، ههروه کی د کوردی دا (دپهلئ) لکاره.
- ششلیک (Şêşlik):** تکه و که باب.
- شخ (Şex):** چه قئ دارئ - شاخئ گیانه و هرا.
- شغال (Şexal- Şuxal):** طوری، تویری.
- شغر (Şexer):** تیقلئ نیفا دهستی کو ژ بهر زیده کار کرنئ رهق بیبت.
- شفت (Şeft):** مه زن، گر - نه تراشی، نه حولیکری (بو داری دهیته بکارئینان).
- شفتالو (Şeftalû):** جوهره کی خوخانه.
- شفشف (Şefşef):** چه قئ دارئ کو خوههر و قبیج بیبت - رهق دارئ.
- شفشه (Şefşe):** چه قئ دارئ کو راست و نازک بیبت.
- شفک (Şefek):** بی هونهر، نه زان، هه بله.
- شفل (Şefel):** نینوکین فیل و حیشترا.
- شفوده (Şufûde):** چه فتئ (روژین چه فتیئ هه ر ژ شه مبی تا دگه هپته ئه ینیئ).
- شکار (Şêkar):** نیچیر.
- شکارگر (Şêkarger):** نیچیرقان.
- شکاریدن (Şêkarîden):** نیچیر کرن.
- شکاف (Şêkaf):** شکهن، دهرز، که لشت - گلولکا به نکئ ئارموبشی.
- شکافانیدن (Şêkafanîden):** دهرزاندن، که لاشتن.
- شکافتن (Şêkaften):** دهرزاندن، که لاشتن - پرت پرت کرن - دراندن.
- شکافه (Şêkafê):** ئالاقه کی بچویکی داری یان ئاسنی به کو سازژهن سازی پئ دژهنیت.
- شکافه زن (Şêkafêzen):** سازژهن.
- شکاندن (Şêkanden):** شکاندن، هویر هویر کرن.
- شکانک (Şekaneke):** بهر چیلکا مریشکی.
- شکر (Şêker):** شه کر - فرمانه ب

- نیچیرکرنی، ئانکو: (نیچیرئ بکه).
- شکراب (Şêkerab): قهنداڤ - درکه یه ژ دلمانەکا هندک ل ناڤه را دو هه فالان دا.
- شکرافشان (Şêkerêşan): ناخفتن خوهش، سوچه تکه ر.
- شکرپا (Şêkerpa): له‌نگ، سه‌قه ت.
- شکرخند (Şêkerxend): گرژین.
- شکردن (Şêkerden): نیچیرکرن.
- شکرفیدن (Şêkerfiden): حولسین، ته‌حسین - هلنگفتن، سه‌تمین (بو ده‌وارا پتر لکاره).
- شکره (Şêkere-ê): هه‌ر فرنده‌کی نیچیرکهر، وه‌کی: (بازی، شاهین و.....هتد).
- شکست (Şêkest): شکه‌ست، هویر هویر بوو.
- شکستن (Şêkesten): شکه‌ستان، هویر هویر بوون - به‌رامبه‌ر دوژمنی شکه‌ستان خوارن (مغلوب بوون).
- شکسته زبان (Şêkestê zeban): لالوته، تترتی.
- شکفتن (Şêkuften): بشکفتن، قه‌بوون (قه‌بوونا گولن)، ژ سه‌ریک رابوون (ژ سه‌ریک رابوونا لیڤا لده‌می گرژینتی).
- شکفیدن (Şêkufiden): بنیره: (شکفتن).
- شکک (Şekek): ته‌نبویر (تامیره‌کی موزیکی یه) - ده‌نگی پیتی ل ده‌می هاتن و چوونتی.
- شکله (Şêkle): زیڤال، ریتال (پرتین دریای ژ جلکی لده‌می ب بزماره‌کی یان که‌له‌مه‌کی دکه‌ڤیت) - تویری، کویزی (بین گوندور و زه‌به‌شا).
- شکم (Şekem): زک.
- شکمبه (Şêkembe): ئاشکی گیانه‌وه‌رتین گیاهور.
- شکممو (Şêkemû): بی‌نه‌فس، که‌سی کو بو خوارنی گه‌له‌ک هه‌ژ زکی خوه بکه‌ت.
- شکن (Şêken): کوریشکین په‌روکی - گولالی بین پرچی.
- شکنج (Şêkenc): بنیره: (شکن) - ئه‌شکه‌نجه - فیل و حيله.
- شکنجیدن (Şêkencîden): ئه‌شکه‌نجه‌دان - قورنجیک دانان.
- شکند (Şêkend): کرمین سور و دریت کول ئه‌ردین ته‌ر و نمدار

شکیل (Şêkîl): فیل، حیلہ - سهخته، قه لپ.	دمشہ نہ.
شکینہ (Şekîne): جیڑی مہزن کو دہخل و دانی بکہ نی.	شکنہ (Şêkene): نازداری.
شگال (Şegal): طوری، تویری (گیانہ و ہرہ کہ).	شکوب (Şukûb): دہرسوک، کہ فیک.
شگال (Şegal): رہڑی.	شکوخ (Şukûx): کہفتن، هلنگفتن، سہ تمین.
شگال (Şêgal): شکہن و دہرزین مہزن لسہر رویی نہردی - چال - بیر.	شکوخیدن (Şukûxîden): بنیڑہ: (شکوخ) - ترسیان.
شگالیو (Şugalîv): نان یان گوشتی کو لسہر ناگری بہیتہ قہ لاندن یان براشتن.	شکوفہ (Şêkûfê): بشکوژ، غونچہ - ہلاقتن، دل رابوون.
شگرہ (Şêgêrd): ری و ریباز.	شکوفیدن (Şêkûfîden): بنیڑہ: (شکفتن) - کہ لاشتن - شکاندنا لہ شکہری.
شگرف (Şêgerf): سہیر، عنتیکہ، عہ جیب - باش و دہلال - تشتی کو بو جوانی و قہ نجی یا خوہ بن ہہفتا بت و کیم بدہست بکہفت.	شکوه (Şukûh): شکو، مہزناتی، پایہ بہرزی.
شگفت (Şêgêft): سہیر، عہ جیب.	شکوه (Şêkûh): ترس.
شگفتیدن (Şêgûftîden): سہرسورمان، حہ بیرین.	شکیب (Şekîb): صہبر، نارام، قرار.
شگون (Şugûn): فالہ خیڑی - پیروزی.	شکیبا (Şekîba): بیٹہن فرہ، صابر.
شل (Şul): نہرم، سست - قل، ثاقدار - مروقتی سست و لاوز و تہمہل.	شکیبیدن (Şekîbîden): بیٹہنا خوہ فرہ کرن، صہبر کیشان.
	شکیش (Şekîş): جہال.
	شکیفتن (Şekîften): بنیڑہ: (شکیبیدن).

په رتوکه کې بوو کو وینین
جوراو جور تیدا بوون ژ چه وانی یا
گوهنیلی یا میرو ژنا؛ نه ف
په رتوکه «نه زره قی» بو
«طغان شاه» ی به ره ف کربوو.

شلوار (Şelvar): شه لوال.

شلوغ (Şulûx): دهنګ و دور، هوسه
و قه ره بالغ.

شله (Şulle): جهی کو گلیشی
دکه نی - نا ف لنگی ژنګی، قوز.

شله (Şele): تو لقه کرن.

شلیته (Şelîte): جوره کی ده همه نی
کو د که فن دا ژنکا لسه ر ده ریپیا
را دکر نه به رخواه.

شلیدن (Şelîden): نجمین، وه کی
مرؤقین شه له لی یان سه قه ت
بریقه چوون.

شلیک (Şellik): دهنګی فاله بوونا
ته لقی یان گولله توپی - فه رمانه
ب رهمی کرنی.

شم (Şum): پیلافا چه رمی کو
شروخیت وی ژ به نکا هاتبینه
چی کرن.

شم (Şem): ره قین، ره قین ژ بهر
ترسیانی - په ریشان بوون - فیل،
حیله، بسه ردا برن، خاپاندن -

شل (Şel): رما کورت، خشت.

شل (Şel): ره هن، ران (رانسی
گیانه وهر و مرؤفا).

شل (Şell): شه له لی، که سی کو
ده ستی وی ژ کار که تبیت.

شلال (Şêlal): دربارا ژیک فر (بو
دربارا په روک و جل و بهرگا
لکاره).

شلپ (Şêlep): دهنګی تشته کی
ده می دکه قیته د نا قی دا.

شلپوری (Şelpûy): دهنګی پیپی
لده می ریقه چوونی.

شلتوک (Şeltûk): پوش برنج.

شلتیه (Şelte): جهی کو
پشکل (کوشپل) و گلیشی
بکه نی.

شلخته (Şe-Şêlexte): ژنا بی
مه ریژ، ژنا ته مبهل کو کارین خوه
ب بی ته رتیفی بریقه بیته.

شلغم (Şelxem): شیلیم.

شلف (Şelf): ژنا ده همهن پیس،
قه حبه.

شلفینه (Şelfine): نا ف لنگی
ژنکی، قوز.

شلفیه (Şelfiye): بنیره: (شلف +
شلفینه) - (الفیه و شلفیه): نا قی

- شما (Şuma): هوبن - ههوه، وه - ههروهسا بۆرئزگرتن ل شوينا جيناڤى «تو» (كو جيناڤى تاكه بۆ كهسى دووى يى ئاماده) ژى بكار دهيت.
- شماخ (Şemax): ئيلهك، زهخمه (زهخمين سهر مهمكنين ژنكا).
- شمار (Şumar): هژمار - حساب - نمره.
- شماله (Şemale): شه مالک، مؤم - ناڤى جوره كى برنجى يه.
- شمانيدن (Şemanîden): پهريشان كرن - رهفاندين (ژ بهر ترسى مهجبور كرن كو برهڤيت) - ترساندين.
- شمخال (Şemxal): جوره كى چهكى كوله سه رده ميين كهفن دهاته بكارئينان.
- شمد (Şemed): پهروكه كى سىپى يى تهنك بوو كول هاقينى و لدهمى نقصتنى بسه رخوه داددن.
- شمر (Şemer): سكر، ههود، يان ههر تشسته كى كو ئاف تيدا يان ل پشت خرڤه بببت.
- شمردن (Şumurden): هژمارتن.
- شمشير (Şemşîr): شير (جوره كى چهكى يه).
- شمغن (Şemxên): ههر تشتى كو بيهنا پيس ژى بهيت، ب تايبه تى ژنكا كو بيهنا نه خوهش ژى بهيت.
- شمل (Şemel): پيلافا چهرمى كو شروخيت وى ژ بهنكا هاتبنه چيكرن.
- شمه (Şême): فرى.
- شميدن (Şemîden): ترسيان - رهڤين - ژ حال چوون، بى هش بوون - پهريشان بوون.
- شمين (Şemîn): بيهن خوهش.
- شن (Şên): خيز.
- شنا (Şêna): مه له قانى.
- شناخت (Şênaxt): نياسين - تتيگه هشتن و بسه رهلبوون - زانين.
- شناختن (Şênaxten): نياسينى دگه ليك كرن، هه قالىنى - زانين، زانايى.
- شناساندين (Şênasanden): دانه نياسين، ناساندين.
- شناسنامه (Şênasnamê): ناسنامه (هويه).
- شناگر (Şênager): مه له قان.
- شناور (Şênaver): مه له قان - ههر

- تشتی کولسه ر ئافی کهفتییت.
شنب (Şe-Şunb): گونبه د، قوبه.
شنبد (Şenbed): شه مبی، ئیکه مین
 روزا حهفتییت.
شنبه (Şenbê): بنیره: (شنبد).
شنج (Şenc): کومتی چپای، سه ری
 چپای - ئه ردی رهق و بی
 سه روبه ر.
شندف (Şendef): داهول.
شنغار (Şunxar): فرندی نیچیری،
 بازی چاف رهش.
شنفتن (Şenuften): گوھ لی بوون،
 بهیستان.
شنگ (Şeng): شهنگ، جوان،
 دهلال.
شنگل (Şengul): بنیره: (شنگ).
 سه رخوش، مهست.
شنگله (Şengule): ریشالوکین
 دهر سوک و په رده و جلکا -
 ئوبشیین تری و گه نمی و.....هتد.
شنا (Şêneva): گوهدار، بهیسه ر،
 بی کو گوھ لی دبیت.
شنوانیدن (Şênevanîden):
 گه هاندن، بهیساندن (ناخفتنه کی
 بگه هینیه گوھی ئیکی).
شنوایی (Şênevayî): ئیک ژ هه ر
- پینج ههستان کو ههستا گوھ لی
 بوونی یان بهیستنی یه.
شنه (Şene): ئاواز - شهینا هه سپی
 - له عنهت و نفرین.
شنیدن (Şênîden): گوھ لی بوون،
 بهیستان.
شو (Şû): میتر (میتری ژنکی).
شوا (Şêva): په قیشکیت که فا
 دهستی، کوژ نه گه ری زیده
 کار کرنی دیار دین.
شوخ (Şûx): کیم و عه داف - قریژ و
 قیقار - شاد و خوه شحال -
 ترانه کهر، یاری کهر، صوحه تچی -
 شوخ و شهنگ.
شور (Şûr): سویر، ب خوئی -
 سه رهلدان، شورش، فتنه - دهنگ
 و دور - ئیک ژ ئاوازیین که فنین
 ئیرانی یه.
شورانندن (Şûranden): فتنه
 هلیتخستان ب وی ئینه تی کو
 خه لک رابیتسه سه رخوه و
 سه رهلدانا بکهت.
شورپا (Şorba): شورپه.
شوربخت (Şûrbext): بهخت ب
 رهش، بی شه نس.
شورپا (Şûrpa): هه سپ یان هیستر

- شهریانی (**Şehrbanî**): ریتقه بهری یا پۆلیسا.
- شهرداری (**Şehrdarî**): ریتقه بهری یا باژیرفانیی.
- شهرستان (**Şehrêstan**): قهزا، باژیری کو قایمه قامی لی بیت.
- شهرک (**Şehrek**): باژیرک.
- شهریار (**Şehryar**): مهزنی باژیری، دهستهه لاتداری باژیری.
- شهریده (**Şehridê**): بژاله، پرتیبه لاف - پهریشان بووی.
- شهریور (**Şehrîver**): هه یقا شه شی یه ژ هه ر ساله کا هه تاقی، هه یقا دویمه هیکه یه ژ وهزنی هاقینی - رۆژا چواری یه ژ هه ر هه یقه کا سالا هه تاقی.
- شهریورگان (**Şehrîvergan**): ناخی وی جهزنی یه یا کول رۆژا «شهریور، ئانکو: رۆژا چواری ژ هه یقا دویمه هیا وهزنی هاقینی» دهاته گێران.
- شهسوار (**Şehsevar**): سوپارچاک - شههسویار.
- شهله (**Şehle**): بهز (بهزی گوشتی).
- شهلیدن (**Şehlîden**): ژیک بژاله و په لاتته کرن.
- یان کهری کول دهمی چوونی چۆکین وی قیتک بکه شن.
- شورش (**Şûrêş**): شورش، سه رهلدان.
- شورم (**Şûrem**): چیا.
- شوریدن (**Şûrîden**): پهریشان بوون - شورش کرن، سه رهلدان.
- شولا (**Şola**): جلکی ده رویتشا (خرقه).
- شولک (**Şûlek**): هه سپ، هه سپی کو حیل بیجیت.
- شولیدن (**Şûlîden**): تیکچوون، پهریشان بوون، دامای بوون.
- شومیز (**Şûmîz**): ئهردی کیلای و به رهه ف بۆ توفچینی.
- شومیزیدن (**Şûmîzîden**): کیلان، قلیب کرن و کولانا ئهردی.
- شوهر (**Şoher**): میتر (میتری ژنکی) - زه لامی ب ژن.
- شوهردار (**Şoherdar**): ژنکا ب میتر.
- شوی (**Şûy**): بنییره: (شوهر).
- شوی دیده (**Şûy dîdê**): ژنکا کو شوی کریت - بیژن.
- شه (**Şeh**): بنییره: (شاه).
- شهر (**Şehr**): شار، باژیر.

- شهنا (Şehna):** زرنا (ئامیره کی موزیکتی یه).
- شهناز (Şehnaz):** ناقتی ئیک ژ ئاوازین موزیکا ئیرانی یه.
- شهنگانه (Şehnganê):** گژلوک.
- شهه (Şêhe):** دهنگتی شهینا هه سپی.
- شیاریدن (Şiyarîden):** قلیب کرنا ئهردی، کیتلانا ئهردی.
- شیان (Şıyan):** سزا، پاداش.
- شیب (Şî- Şêyb):** نشیقی، سهرنشیقی - سهوداسه ری، حهیران بوون د ریکا ئه قینتی دا.
- شیبان (Şîban):** لهرزوک - په ریشان - تیکهل - سهوداسه ری و حهیران بوون د ریکا ئه قینتی دا.
- شیبانیدن (Şîbanîden):** لهرزاندن - ب سهردابرن، خاپاندن، فیل لی کرن - سهرگهردان کرن ژ بهر ئه قینتی - تیکه له لکرن - هه قیر کرن.
- شیبیدن (Şîbîden):** بنییره: (شیبانیدن).
- شیپور (Şêy- Şeypûr):** زرنا.
- شید (Şîd):** رونا هی - نویره، گۆزی - هه تاف.
- شیدا (Şeyda):** شهیدا.
- شیزر (Şîzer):** ئیکه ژ ناقتین خودی.
- شیر (Şîr):** شیر (گیانه وه ره که کوب سولتانی دارستانی هاتیه نیاسین - حه نه فی (حه نه فی یا ناقتی) - شیر (خوارده مه نی یا کو ژ مه مکین ده یکتی - یان گو هانین ماکتی لجه م گیانه وه را - دزیت هه ژ روژا ئیکتی یا ژ دایکبوونی - یان زاننی لجه م گیانه وه را - ههروه سا بو (شیری توز) یان (شیری پاستوریزه کری) ژی هه ده پته گۆتن.
- شیرازه (Şîrazê):** قهیتانا رهنگین کو بهری پهرتوک بهیته بهرگ کرن ل سهرو بنین که عبتی پهرتوکتی دادنن ژ بو جوانی بی.
- شیرجه (Şîrcê):** غارا چارگاڤ وهکی شیری - سه سهرکی خوه ئیخستنه ناقتی (نکسه).
- شیردوش (Şîrdûş):** بیتری (نهۆل جهین کو چیتلا و پهزی لی بخودان دکهن، زه لام ب قی کاری رادبن) - زه رکا شیری (نهۆل جهین کو چیتلا و پهزی لی بخودان دکهن، ئامانین

- گه له ک مه زن کو گه له نین چهنه
لیترینه بکار دئینن) - ئالاقی کو
ژنکین زهستانی (هه ر ژ ده می
بچویک بوونی تا چلکین وی تمام
دبن) شیر ی پی ژ مه مکین خوه
دکیشنه دهه (ههروه سا ل وان جهین
کـوپه ز و چیل لی دهینه
بخودانکرن، ئالاقه کی تاییه تی
دهیته بکاربرن کو ب کاری دوهتنا
شیری ژ گوهانین گیانه وه رین
شیردهه رادییت).
- شیرزج (Şîrzec): شیر ی
شه قره قینکی، شیر ی
(چه کچه کیله) ی.
- شیرلان (Şîrlan): جهی کو گه له ک
شیر لی هه بن.
- شیروانی (Şîrvanî): خه لکی
شیروان - سه ربانین کو ژ داری یان
توتیای بهینه چیکرن.
- شیروش (Şîrves): وه کی شیرا -
دلیر، میر، نه ترس.
- شیره (Şîrê): ئاقا فیتی کو هاتبیه
که لاندن تا کو تیر دبیت.
- شیرین (Şîrîn): هه ر تشتی ژ شیر ی
بیت - هه ر تشتی وه کی شیر ی یان
ب تاما شیر ی - شیرین (به روفاژی
- ته حلی بی).
- شیرینی (Şîrîni): شیریناهی.
- شیشک (Şîşek): ئامیره کی موزیکی
یه (ربا با چوار ژه هه) - به رخی نیر
کو شه ش هه یقی یان ئیک سالی
بیت.
- شیشله (Şîşele): شه له لی، که سی
کو ده ست و پین وی سست و بی
هیز بن.
- شیشم (Şîşum): بنیره: (شیشک).
شیشه (Şîşê): شیشه.
- شیفتن (Şîften): عاشق بوون -
سه رگه ردان بوون د رتیا ئه قیننی دا.
- شیلان (Şîlan): سوفا خوارنی -
ناقحی داره کی یه.
- شيله (Şîle): شیفک (ئه و جهین کو
ئاقا بارانی ریکا خوه لی فه که ت).
- شیوا (Şîva): رهوان (بو ئاخفتنی).
شیون (Şîven): گری و زیمار.
- شیوه (Şîvê): ری و ریباز - یاسا -
بنواش - داب و نه ریت.
- شیویدن (Şîvîden): تیکه له لکرن -
له رزین.
- شیهه (Şîhê): دهنگی شهینا
هه سپی.

ص

- ص (Sad):** ئەڤ تىپه د زمانى فارسى دا نينه و ئەو په يقين كو ئەڤ تىپه د ناڤ دا بن، په يقين عه رهبى نه، يان ژى په يقين ليكداى يان دارشتى نه ژ ههردو زمانين فارسى و عه رهبى. ل هندهك جها ئەڤ تىپه ل شوينا تىپا (س) هاتيه بكاربن، وهكى: په يقا (سد) كول شوينا په يقا (صد: هژمار سهد) دهيتته نقيسين. هه رچه واپت بليشكرنا قى تىپى د زمانى فارسى دا مينا بليشكرنا تىپا (س) ئه يه.
- صابون پز (Sabûn pez):** سابوين چيكر.
- صاحب خانه (Sahêb xanê):** خودانى خانى، خودانى مالى - ميپشاندار.
- صاحب خرد (Sahêb xêred):** ژير، عاقل.
- صاحب درد (Sahêb derd):** نه خوهش، نه ساخ - به لاديتى، مصيبت ديتى.
- صاحب دل (Sahêb dêl):** دلير، نه ترس - خوديناس - دل نازك، ب رهم، كهسى كو فيان و ميهره بانى لدهڤ هه بت.
- صاحب ديوان (Sahêb dîvan):** چاقديري خه زينه و داراييا دهوله تى. لسه رده مين كهفن (صاحب ديوان) ي كاره كى گزنگ بوو كو به رامبه ر وه زاره تا دارايى يا نهو بوو - هوزانقانى كو خودان ديوانا هوزانا بت.
- صاحب سخن (Sahêb suxen):** ناخفتنكه ر.
- صاحب كلاه (Sahêb kulah):** كولاقدار، تانجدار، شاه.

- صاحب مرده (Sahêb murdê):** خودان مری، ئەو تشتی کو خودانی وی مریت (ئەف پەیشا لیکدای وەک ناخفتن ل دەمی تۆرەبوونی دەیتە گۆتن ئەو ژمی ئەو دەمە کو مرۆف نفرینی ل گیانە وەرەکی دکەت).
- صاحبی (Sahêbî):** جوړه کئی ترینی سۆر و تلی گرە - جوړه کئی جلکی ئارموشیی گەخ گەخە.
- صادر شدن (Sadêr şuden):** دەرکەفتن، دەرچوون.
- صادقانه (Sadêqanê):** ب راستی و دروستی - ب برایینی.
- صاع ستان (Sa'i sêtan):** ههژار و دەستکورتی کول عەرەفاتین عەیدئ، فتر و سەدەقا بو خوە ژ خەلکی وەربرگرت.
- صاع سر (Sa'ê ser):** فتریان سەدەقا سەری مرۆفی کول رۆژین عەرەفاتین عەیدا رەمەزانی ددن.
- صاعقه آسا (Sa'êqê asa):** وەکی برویسی.
- صاف کردن (Safkerden):** حولیکرنا قورمچک و کوریشکین پەرۆکی یان ترومبیلێ یان هەر
- تشته کئی دی.
- صافی دل (Safi dêl):** دلپاک، دلصافی، دلی بی کەرب و کین.
- صافی شدن (Safi şuden):** پاک و پاقرۆ بوون، بی غش بوون.
- صباوت (Sebavet):** زارۆکینی، بچویکاتی.
- صبحانه (Subhanê):** تیشت، خوارنا دانئ سپیدی.
- صبح خوان (Subhxaan):** تەیری کو ل دەمی سپیدی ئاوازا بخوینت، بلبل.
- صبح خیز (Subhxîz):** کەسی کو سپیدەهیا زوی ژ خەو رادبت.
- صبح دم (Subhdem):** بەری سپیدی، دەمی سپیدی.
- صبح سعادت (Subhê se'adet):** دەستپیکاکا خوەشبهختیی.
- صحرانشین (Sehranêşîn):** کۆچەر، کەسین کو بو خوە ل بیابانی کوینا ئەدەدن و تیشە دژین.
- صحنه ساز (Sehnê saz):** کەسی کو دەپێ شانۆی ئامادە دکت بو پیشکیشکرنا شانۆی.
- صد (Sed):** هژمار سەد (۱۰۰).

صفرکردن (Sefrakerden): درکيه څه ټورېه بونډی.	صدربرگ (Sedberg): گولا کو پریه لگ بت.
صف کشیدن (Sef kêşîden): ب ریز راوهستان، سرا گرتن.	صدرنشین (Sedrnêşîn): کهسی کو لسه ری کوچکی یان جقاتی دروینت .
صلاح اندیش (Selah endîş): خپرخواز، کهسی کو هزی د باشیې دا بکته.	صرصرتک (Sersertek): مروث یان گیانه وه ری کو توند بچت یان توند ببهزت.
صلاحیت دار (Selahiyetdar): خودان سه لایات، کهسی کو ماف هه بت ب نه نجامدانا هنده ک کاران رابیت - کهسی کو لایق و هیژای نه نجامدانا کاره کی یان بجی ئینانا فهرمانه کی بت.	صرعدار (Ser'dar): کهسی کو ته ب یان نه له مک لی بت (نه و ئیشا کو نه م دبیزینی سه رو بنیت هه یقی). صرع زده (Ser'zedê): ته بگرتی.
صلیبه (Sulbiye): سپیلکا چاخی. صلح جو (Sulhcû): ناشتیخواز، کهسی کو پیکولی بکته ل شوینا دلمانی ناشتیی بینته گوری.	صفاکردن (Sefakerden): ناشتی کرن، سولح کرن، پیکهاتن - که یف و شادی کرن.
صلح کردن (Sulhkerden): ناشتی کرن، سولح کرن، پیکهاتن.	صفاهان (Sêfahan): باژیری نه سفه هان - ناقی ئیک ژ ناوازین موزیکا ئیرانی یه.
صلح گونه (Sulh gunê): ناشتیا وهختی کو ژ بهر هنده ک بهر ژه وه ندیین تایبته دهیته بهستان.	صفر (Sefder): کهسی کو ریژین دوژمنی د بهر ژکین شه ری دا تیک بدهت، دلیر، شه رکهر.
صليب سرخ (Selîbê surx): دهزگه هی خاچا سور یا نیث	صفرابر (Sefrabur): هه ر تشتی کو ئیشا زهرکی کیم بکته. صفرزده (Sefrazedê): زهرکگرتی، نه و کهسی کو ئیشا زهرک هاتبتی.

دهوله تی.

صلیب شکسته (Selîbê

şêkestê): هیمایی خاچا

شکهستی یه کو هیمایی فه رمی یی

حوکمه تا نازی یا ئەلمانی بوو و

لسه رده مپین گه له ک که قنتر ئەف

هیمایه، هیمایی ئارییان بوو و ل

(تخت جمشید - ل ئیرانی) ئەف

هیمایه هاتییه نه خش کرن.

صمیمانه (Semîmanê): ب

هه قالینی - ب دلپاکی.

صوف پوش (Sof pûş): که سێ کو

جلکین سۆفی دکه ته بهر خوه.

صیدگر (Seydger): نیچیرقان.

صیغه رو (Sixêro): ژنا کو ب

رهنگی مه هر کرنا وه ختی (زواج

متعه) شوی ب زه لاما ن بکه ت.

صیفی کار (Seyfî kar): فیتی و

زه رزه واتین کول وه رزی هاشینی

دهینه چاندن، وه کی: (همی

رهنگین که سکا تییا، زه به ش،

گوندۆر، خیار و.....هتد).

ض

کو پاره لی دھیتته چیکرن.

ضرب (Zerb): لیکدان (ئیک ژ ههر

چوار کریارین سه ره کی یین

بیرکاریه یه و ب قی هیمای (×)

هاتیسه دهستنیشانکرن) -

تمبلک (ئالاقه کی موزیکتی یه) -

جور و رهنگ ژ ههر تشته کی -

زلامی بیرتیژ و د هه مان دهم دا

چست و چه لهنگ.

ضرب خوردن (Zerb xurden):

درب دیتن، درب خوارن، درب

قیکه فتن.

ضرب خورده (Zerb xurdê): درب

دیتی، درب خوارن، درب

قیکه فتنی.

ضرب دیدن (Zerb dîden):

بنیره: (ضرب خوردن).

ضرب گرفتن (Zerb gêrêften):

تمبلک لیدان، تمبلک قوتان.

ضرر زدن (Zerer zeden): زیان

ض (Zad): ئەف تیپه د زمانی

فارسی دا نینه و ئەو پەیشین کو

ئەف تیپه د ناف دا بکار هاتیت،

پەیشین عەرەبی نه. ئەفه و چەند

پەیشە کین لیکدای یان دارشتی ژ

دو پەیشین عەرەبی یان ژ پەیشە کا

عەرەبی و پەیشە کا فارسی و یانژی

ژ پەیشە کا عەرەبی و پاشگره کی

فارسی و.....هتد، د زمانی فارسی

دا بکارهاتینه کو هندهک ژ وان

هەر چو جارا د زمانی عەرەبی

بخوه دا دیار نه بوینه. بلیشکرنا

قئ تیپئ د زمانی فارسی دا هەر

و ده کی تیپا (زه).

ضایع شدن (Zayê'i şuden):

پویج بوون، زهعی بوون - به رزه

بوون، هندابوون.

ضبط صوت (Zebtê sowt):

دهنگر، مسه جل.

ضرابخانه (Zerrabxane): جهی

گه هاندن.	جاران دژوار بیت و خودانی خوہ
ضعیف دل (Ze'îf dêl): ترسنۆک،	بیخیت - ب ستوی خوهڤه گرتن،
کولافه.	که فیل بوون، ده مان.
ضعیف چزان (Ze'îf çêzan): ئه و	ضیافت (Ziyafet): میهڤهان بوون،
که سی کو هه ژار و بندهستان	میهڤهانی، میهڤهانندی.
بئیشینت.	ضیاگستر (Ziyaguster): روڤناهی
ضاللت (Zelalet): سه ررید اچۆن،	دهه، تشتی کو روڤناهیی بده ته
ری به رزه کرن، لادان ژ راسته ری.	تشته کی یان جهه کی.
ضلت (Zellet): حه ییرین،	ضیققت (Zî- Zeyqet):
سه رسوورمان - سه رگه ردانی.	دهستکورتی، هه ژاری، دهست
ضمانت (Zemanet): گرفتار بوون	تهنگی، موحتاجی، بی حالی.
ب ئیشه کا ههروهه ر کو هنده ک	

ط (Ta): ئەف تىپە د زمانى فارسی

دا نینه و ئەو پەيشین کو ئەف تىپە
د ناڤ دا بت، پەيشین عەرەبى نە،
يان ژى پەيشین لیکدای يان
دارشتى نە ژ هەردو زمانین
عەرەبى و فارسی. ل هەندەک جەها
ئەف تىپە ل شوینا تىپا (ت)
هاتیه بکاربن. و بلیتکرنا فی
تیبی د زمانى فارسی دا هەر مینا
تىپا (ت)ە.

طارم (Tarem): خيشه تا مەزن -

گونبەد - خانىی کوژ داری هاتبته
چیتکرن - محەجەلى کوژ ئاسنى
يان داری هاتبته چیتکرن -
چارچووڤى کو بوکە پرا ميوئ
دهيتە چیتکرن.

طارم اخضر (Taremê exzer):

دركه يه ژ ئەسمانى. هەروەسا
(طارم اطلس، طارم فيروزه و

طارم نیلگون) بوڤى مەبهستى
لكارن.

طارمى (Taremî): محەجەلى کوژ

ئاسنى يان داری هاتبته چیتکرن -
خەلكى دهڤه را «طارم» كو گوندهكه
دكهڤته ناڤه را قەزوین و زەنجان
دا، و بوڤى مەبهستى ئەف پەيشه
(Tarumî) ژى دهيتە بلیتکرن.

طاس (Tas): ترارك - سەرى بى

موى، ئەسلەع، شامى - زار(د)
ياريا تولى دا دهيتە بكارئینان).

طاعت پيشه (Ta'et pîşê): كهسى

كو كارى خوه بكهته تااعت و
عیبادهت.

طاعت ور (Ta'et ver): بنییره:

(طاعت پيشه).

طاق (Taq): بانى چه میای، بانى

كشانی - تاك، تەك،
كت(بەرامبەرى جۆت) - ئیكانه،

داره کئی یه .	ب تنی، بی هه فتا .
طبل زن (Tebilzen): داهۆلقوت .	طاق ابرو (Taqê ebrû): کشاننا
طبلک (Teblek): داهۆلا بچویک .	برهیی .
طراز (Teraz): فه‌رمانه ژ ژێده‌ری	طاقباز (Taqbaz): لسه‌ر پشتی
(طرازیدن)؛ ئانکو: بخه‌ملینه -	رازای یان نشستی .
جوان بکه - ریک بیخه، ته‌رتیف	طاقچه (Taqçê): کورترکریا په‌یفا
بکه .	(طاق) - تاچشک .
طرازنده (Terazendê): خه‌ملینه‌ر،	طاقدیس (Taqdîs): وه‌کی تاقی -
که‌سی کوب کاری خه‌ملاندنی	ناقئ ته‌ختی خسرو په‌رویزی یه‌ کو
رادیت - ریک‌خه‌ر (ریک و	ئیک ژ تشتین سه‌یرین لسه‌ر
پیککه‌ر) .	ده‌می خسرو په‌رویزی ده‌اته
طرازیدن (Terazîden): خه‌ملاندن،	هژمارتن - ناقئ ئیک ژ هه‌ر سیه
ریک‌خستن، ته‌رتیف کرن و جوان	ئاوازین باربه‌دی یه .
کرن .	طالبی (Talêbî): جوړه‌کئی گوندووری
طرازیده (Terazîdê): خه‌ملاندی -	یه (هه‌مان گوندوورین دیمین گه‌خ
ریک‌خستی .	گه‌خ و گرنیزی نه) .
طرب آباد (Tereb abad): جهی	طاووس پیکر (Tavus pâyker):
که‌یف خوه‌شیی .	به‌ژن جوان و ره‌نگاوره‌نگ وه‌کی
طربناک (Terebnak): خوه‌شحال،	تاووسی .
که‌یف‌خوه‌ش .	طاووس فش (Tavus feş): وه‌کی
طرخان (Te-Turxan): سه‌رۆک،	تاووسی .
سه‌روه‌ر .	طاووسی (Tavusî): هه‌ر تشته‌ک
طرف (Terf): چاښ، کوژیی چاقی،	کو بیی تاووسی یان وه‌کی تاووسی
ل تشته‌کی نی‌پین ب کوژیی چاقی	بت - ره‌نگئ که‌سکئ زتیرین وه‌کی
- مفا، سوود، قازانج - دوماهیک	که‌سکاتی یا په‌رین تاووسی -
یان کنار یان لیفا هه‌ر تشته‌کی،	ناقئ جلکه‌کئی ره‌نگینه - ناقئ

وهکی: لیثا دههمه نی، لیثا
 کولاشی، کناریت چیمه نزاری
 و..... هتد - که مه ربه ند،
 قاییش (زیری یان زیشی).
طرفدار (Terefdar): لایه نگر.
طرفداری (Terefdarî): لایه نگری.
طرفگاه (Terfgah): درک هیه ژ
 دنیا یی، جیهان.
طرفگیر (Terefgîr): لایه نگر -
 که سی کو خوه ژ خه لکی شه دهر
 دکه ت، گوشه گیر، خه لوه نشین.
طرید (Terîd): ژ بلی نانکویین خوه
 بیین عه ره بی (دویر ئیخستی -
 فیراری - نهو که سی کو لدویف بی
 دی را بیته سهر دونیا یی - روژا
 دریتژ)، د زمانئ فارسی دا
 نانکویین: (هیشرش برن یان
 یاری کرن د مهیدانی دا - گه ف،
 ناخفتنا کو ترس و هه بیه تی بیخته
 دلئ بی به رامبه ر و بیته سه به بی
 هندئ کوژ نک بره فت). ددت.
طرز (Tezer): بنیاتی قئ پهیقی
 هه مان پهیقا (تزر) یا فارسی یه
 کو واتایا خانی یان قه سرا
 زقستانی ددت.
طشت بلند (Teştê bulend):

درک هیه ژ نه سمانی.
طفیل (Tufeyl): ناقتن زه لامه کی یه
 ژ (بنی امیة) کو بی ی هاتبا
 داخواز کرن دا خوه ل خه لکی که ته
 میهشان، ههروه سا نه ث که سه بی
 ناقدار بوو ب (طفیل العرائس). د
 فارسی ژئ دا نه ث پهیقه هه ر بو
 وی که سی دهیته گو تن کو بی ی
 بهیته داخواز کرن ل خه لکی بیته
 میهشان، نه قجا چ نه و بخوه ب
 تنئ بچت یان ژئ دگه ل
 میهشانه کی داخواز کری بچت.
طلا (Têla-Tela): زئر.
طلای سفید (Telayê séfid):
 پلاتین.
طلب (Teleb): فه رمانه ب
 خواستنی (بخوازه) - ده من دگه ل
 هنده ک پهیقا دهیت، نانکویا
 داخواز که ر ددت، وهکی: (آزادی
 طلب = نازادیخواز، صلح طلب =
 ناشتیخواز).
طلبنده (Telebendê): داخواز که ر.
طلبیدن (Telebîden): خواستن.
طلبیده (Telebîdê): داخواز کری.
طناب (Tenab): وه ریس.
طناب باز (Tenab baz): که سی

کولسه‌ر وه‌ریسی ده‌ییت و دچت و
هونه‌ری خوه ب فی ره‌نگی دیار
دکت.

طنبوری (Tenbûri): ته‌مبویرژهن.

طنبی (Tenebî): ته‌لار، ژورا مه‌زن.

طنزکردن (Tenzkerden): ته‌عن

لیدان، ترانه‌کرن.

طنفسه (Tunfuse-Tenfese):

بنیاتی فی په‌یقی هه‌مان په‌یقا
(تنبسه) یا فارسی به و ئانکو:
رائیخ، هه‌ر تشتی کو به‌یته
رائیخستن، وه‌کی: حیسیل،
به‌رک، مه‌حفویر و.....هتد.

طواف (Tevvaf): د فارسی دا بو

وی که‌سی ده‌یته گوتن بی کو
خواردده‌منی و فیقی دگهل خوه ل
کولان و بازاری بگی‌رینت ژ بو
فروتنی.

طوسی (Tûsi): هه‌ر تشتی کو بی

باژی‌ری (طوس) بت، کو باژی‌ره‌کی
که‌فتی ئیرانی به و دکه‌فته ده‌ه‌را
خوراسان و لده‌می هیرشین
مه‌غولیان ویران بوویه و مه‌زاری

فیرده‌وسی شاعری مه‌زنی
ئیرانی (خودانی شه‌نامی) بی لقی
جهی - ره‌نگی خوه‌لیکی، فیلی
یانژی رساسی (ئانکو که‌سکی
دناش سپی شه‌دای) - جو‌ره‌کی
شالایه.

طوطی (Tûtî): توتی، به‌به‌غا.

طوطیک (Tûtîk): کورتکریا په‌یقا

(طوطی): توتیک، توتی یا
بچویک، به‌به‌غایا بچویک.

طوطی وار (Tûtivar): وه‌کی

توتیکا، ب ره‌نگی توتیکا.

طولانی (Tûlanî): دریش، ب

قه‌کیش.

طول دادن (Tûl دادن): شه‌هیلان،

ته‌خیر د کاره‌کی دا کرن.

طیاف (Tiyaf): ره‌شاتی و تارباتیا

شه‌فتی - د زمانی فارسی دا واتایا

«کابویس» ژی ددت.

طیره (Tîre): د فارسی دا ئانکو:

په‌ریشانی، دلته‌نگی - په‌ریشان،

دلته‌نگ - شه‌رمینی - شه‌رمین.

ظ

بخه‌ملینت و نیشا مروّقی بدهت ژ بو
بسه‌ردابرن و خاپاندنا خه‌لکی.

ظل زمین (Zêllê zemîn): وهک

په‌یث ئانکو: سیبه‌را ئه‌ردی، کو
درکه‌یه ژ شه‌قی.

ظلمانی (Zulmanî): زولومات،

تاریاتی.

ظلم پیشه (Zulm pîshê): زالم،

سته‌مکار، زۆردار.

ظلمتکده (Zulmetkedê): وهک

په‌یث ئانکو: جه‌ئ تاری، و

درکه‌یه ژ دنیا‌یی.

ظ (Za): ئەف تیپه‌ د زمانئ فارسی

دا نینه و هه‌ر په‌یقه‌کا ئەف تیپه‌ د

ناف دا بکار هاتیت، ئەو په‌یث یا

عه‌ره‌بی یه‌ یان ژئ په‌یقه‌کا

لیکدای یان دارشتی یه‌ ژ هه‌ردو

زمانئین عه‌ره‌بی و فارسی.

بلی‌شکرنا قئ تیپئ د زمانئ

فارسی دا هه‌روه‌کی بلی‌شکرنا تیپا

(زه).

ظاهرین (Zahêrbîn): که‌سئ کو

تشتی ب سه‌ر‌قه‌سه‌ر‌قه‌ دبینت.

ظاهر ساز (Zahêrsaz): ئەو که‌سئ

کو رویئ سه‌ر‌قه‌یین تشتی

ع

عادت دادن (Adet دادن):

فیرکردن، عملاندن.

عادت کردن (Adet kerden):

فیربوون، عملمتن.

عادت گرفتن (Adet gêrêften):

بنییره: (عادت کردن).

عادلانه (Adêlanê): دادگه‌رانه، ب

عه‌دالته - وه‌کی عادلانه، وه‌کی

دادگه‌را.

عاذر (Azer): ناقتی زه‌لامه‌کی یه کو

دبیرن بی ئیمان مریوو و عیسا

پیغه‌مبه‌ری نه و پشتی چل روژا

ساخ کره‌قه و پشتی ساخ بووی

ئیمان ئینا.

عارفانه (Arêfanê): وه‌کی عارفا،

وه‌کی خودئیناسا.

عاریت سارا (Arîyet sera):

درکه‌به ژ دنیا یا کو هه‌ر دویم‌هیکا

وی پویچبوونه.

ع (Eyn): نه‌ف تیپه د زمانی

فارسی دا نینه و نه‌و په‌یقین کو

نه‌ف تیپه د نا‌ف دا بن، یان

عه‌ره‌بی نه یان ژ یه‌یقین لیک‌دای

یان دارشتینه ژ عه‌ره‌بی و فارسی.

عابدانه (Abêdanê): وه‌کی عابدا.

عابدفریب (Abêdferîb): نه‌و

تشت یان نه‌و که‌سه‌سی کو

خودتیپه‌ریسی بخاپینت و ژ

عیباده‌تی خودی دویر بیتخت.

عاجز آمدن (Acêz ameden): بی

هیز بوون، وه‌ستیان.

عاجزانه (Acêzanê): ب بی

هیزی، ب سستی.

عاجز ماندن (Acêz manden):

بنییره: (عاجز آمدن).

عاجز نواز (Acêz nevaz): نه‌و

که‌سه‌سی کو هاریکاریا بی هیز و

وه‌ستیا یا بکه‌ت.

- عاشقانه (Aşqanê): وهکی
عاشقا، عاشقانه.
- عاشق باره (Aşqbarê): عاشق
په‌ریس، که‌سی کو‌حه‌ژ عاشقا
بکه‌ت.
- عاشق پیشه (Aşqpişê): که‌سی
کو‌کاری وی عه‌شق و ئه‌قین بت.
- عاقبت اندیش (Aqêbet endîş):
دو‌یرین (که‌سی دو‌یرین).
- عالم آرا (Alem ara): بی‌کو
جیهانی بخه‌ملینت.
- عالم آشوب (Alem aşûb): ئه‌وی
یان ئه‌وا کو‌جیهانیان ب جوانیا
خوه‌بسه‌ردا بیه‌ت.
- عالم افروز (Alem efrûz):
روه‌نکه‌ری جیهانی.
- عالمیان (Alemîyan): کۆما
جیهانیا، هم‌می که‌سین کو‌د
جیهانی دا‌دژین.
- عالی آواز (Alî avazê):
خوه‌شخوان، دهنگ خوه‌ش -
ناقدار، ب‌ناف و دهنگ.
- عالی‌جاه (Alîcah): پایه‌به‌رز.
- عالی گهر (Alî guher): پاک نه‌ژاد.
- عامیان (Amîyan): د‌زمانی
فارسی دا‌نانکو: هم‌می خه‌لک -
- خه‌لکین نه‌زان.
عامیانه (Amîyanê): وهکی هم‌میا
و وهکی خه‌لکی نه‌خوه‌نده‌قا -
ئاخفتنا کۆلانکی.
عبادتخانه (Êbadetxanê):
په‌رسگه‌ه.
عبادتکار (Êbadetkar): که‌سی کو
کاری وی عیباده‌ت و په‌راستن بت.
عبادتگاه (Êbadetgah):
په‌رسگه‌ه.
عبادت نما (Êbadet nema): ئه‌و
که‌سی کول پیتش چا‌قین خه‌لکی
عیباده‌تی بکت و هه‌رده‌م بنا‌ف
چا‌قین خه‌لکی فه‌بت کو‌ئه‌ز
عیباده‌تی دکم.
عباسی (Ebbasî): پارێ سه‌رده‌می
شاه‌عه‌بیاسی مه‌زن بوو کو‌هه‌ر
پینجی (عباسی) به‌رامبه‌ری ئیک
(تومان)ی بوون. و لسه‌رده‌می
قه‌جه‌را چار(شاهی) یان ژێ
دوسه‌د(دینار) به‌رامبه‌ری
(عباسی)یه‌کی و پینج (عباسی)
به‌رامبه‌ری (قران)ه‌کی بوون.
عجولانه (Ecûlanê): بله‌ز و به‌ز.
عدالت پیشه (Edaletpîşê):
دادگه‌ر، دادقان - عادل.

عزاء (Eza'): د زمانې فارسي دا ټانکو: تازی، شینی - مسیبهت.	عدالتخانه (Edaletxanê): دادگه، دامال، دادسهر.
عزاخانه (Ezaxanê): مال یان جهې کو تازی لې هاتېته دانان.	عدالت گستر (Edaletguster): دادگه، دادقان - عادل.
عزب خانه (Ezebxanê): مالا کو چهند زه لامین زگورد تیدا بن.	عذر آوردن (Uzr averden): هیجهت گرتن، مهانه ټینان - داخوازا لیبورینی کرن.
عزبت (Uzlet): خوہ ژ خه لکی قهدهر کرن، خه لوه تنشینی.	عذر خواستن (Uzr xwasten): داخوازا لیبورینی کرن.
عزوبت (Uzûbet): زگورد بوون، تنی بوون، زه لامی بی ژن یان ژنا بی میتر.	عربانه (Erebane): عه ره به، عه ره بانه.
عسلی (Eselî): ههر تشتی وه کی هنگشینی چ ب رهنگی خوہ بت یان ب تاما خوہ - په روکی زهر کو جوہیا لسهر ملین خوہ دادنان ژ بوی کو ژ موسلمانا جباواز بین - طه بله (میتزکین بچویکین کو لبر سینگی قه نه پا دادن).	عربده جو (Erbedêcû): شه رخواز - فتنه چی.
عشاق (Uşşaq): کوما نه قیندارا - ناقی ټیک ژ ههر دوازه مه قامین موزیکا ئیرانی یه.	عرقچین (Ereçqîn): کولاقی کو دین دهر سوکی یان شاشکی قه دکهنه سهری خوہ.
عشق آفرین (Êşq aferîn): ههر تشت یان که سی کو ب جوانیا خوہ نه قیننی بیخته دلې خه لک.	عرق خور (Ereqxor): مهی قه خور. عرق سوز (Ereqsûz): زربانا له شی ژ بهر زیده خوہ دانې.
عشقباز (Êşqbaz): نه قیندار، که سی کو کارې وی نه قینداری بت.	عروبییت (Urûbîyet): ب زمانې عه ره بی ناخفتن.
	عروسک (Erûsek): مه نجه نیک - کورترکریا په یفا (عروس) ټانکو بویکا بچویک - بویکیت لاستیکی کو وه کی یاریک بؤ بچویکا دهینه چی کرن.

- عصرانه (Esranê):** خوارنا دانئیی ئیقاری.
- عطرآگین (Etragîn):** پر گولاف، دناف گولافی قه‌دای، بیهنخووش.
- عطر آمیز (Etramîz):** ب گولاف - بیهنخووش.
- عطسه (Etsê):** بیهنشک.
- عطسه، صبح (Etsêyê subh):** درک‌یه ژ دیاربوون یان دهرکه‌فتنا سپیډئ.
- عطوفت (Utûfet):** خوہشتقیاتی، خوشه‌ویستی - میهره‌بانی.
- عقب افتاده (Eqeb uftadê):** پاشقه‌مای، پاشکه‌فتی.
- عقب مانده (Eqeb mandê):** پاشقه‌مای، پاشکه‌فتی - نه‌هاتی، بچویکی کو نه‌ی ساخلم بت و ژ لایئ له‌شی و عه‌قلی قه‌ پاشقه‌ مابت.
- عقب نشینی (Eqeb nêşînî):** پاشه‌کشه‌کرن، خوہ پاشقه‌ کیشان (زاراوی له‌شکه‌ری یه).
- عقدہ‌گشا (Uqdêguşa):** که‌سی کو گرتیه‌کی قه‌دکت یان ئاریشه‌کی چاره‌دکت.
- عقربک (Eqrebek):** دوپیشک - برین یان وه‌رمتنا کو لسه‌ری تبلا دیار دبت و زیده ب ئیشه - کولبوون و نه‌دافگرتنا بن نینوکی کو دبتنه نه‌گه‌ری هاقبیتنا نینوکی - میلی ده‌مژمیڤئ.
- عقربه (Eqrebe-ê):** میلی ده‌مژمیڤئ.
- عکاس (Ekkas):** وینه‌گر (مصور).
- عکاسی (Ekkasî):** وینه‌گری.
- عکس (Eks):** قولپاندن، فاژیکرن - وینه (وینی کو ب کامیرا فوتوگرافی هاتبته گرتن).
- عکس برداری (Eksberdarî):** وینه‌گری.
- علالا (Elala):** دهنگ و دۆر، هوسه و قه‌ره‌بالغ. هه‌روه‌سا (عللا و علالوش) ژئ لکارن.
- علامت (Elamet):** نیشان، هیما - ئالا، عه‌لم.
- علامت گذاری (Elametguzarî):** هیمادانان لبه‌ر لیثیقین جادا یان لسه‌ر سنوران.
- علف‌خوار (Elefxar):** هه‌ر گیانه‌وه‌ری کو خوارنا وی گیا بت.
- علک خاییدن (Êlk xayîden):** علک جویتن - درک‌یه ژ ئاخفتنین

- بیتهوده کرن. **علمدار (Elemdar):** ئالاھەلگر.
- علم شدن (Elem şuden):** ناقدار
بوون، ب ناڤ و دهنگ که تن.
- علم (Elen):** ئاشکرا.
- عمارت (Êmaret):** ئاڤاکرن -
ئاڤه دانى - خانى و ئاڤاهيپن بلند.
- عمده (Umde-ê):** پالگهه، هر
تشتى کو مرؤڤ پالا خوه بده تى -
د زمانى فارسى دا ئانکوا (ب کؤم
و زنده) ژى ددت، وهكى: (عمده
فروش: کهسى کو متايهكى ب
بهايى ب کؤم بفرؤشت).
- عم زاده (Emzadê):** کورمام،
پسمام.
- عملگى (Emelêgî):** کارگهري،
پاله تى.
- عمله (Emele):** د زمانى فارسى دا
ئانکو؛ کارگر، پاله.
- عنبرچه (Enberçê):** قالکهک بوو
کوژ زيرى يان گه وهه را دهاته
چيکرن و عه نبه ر دکرنه تيدا و
ژنکا بستويى خوهڤه دهلاويستان.
ههروهسا په يقشا (عنبرينه) ژى
لکاره.
- عنتر (Enter):** که رموز - د فارسى
دا ناڤى جوره کى مه ميونکايه.
ههروهسا (انتر) ژى لکاره.
- عوارض (Evarêz):** د زمانى فارسى
دا ئانکو باج و خه راجا کو زنده تر ژ
وى ئاستى هاتيه دهستنيشان کرن ژ
خه لکى بهيپته وهرگرتن.
- عور (Ûr):** د زمانى فارسى دا
ئانکو؛ رويس، تازى.
- عوعو (Û Û):** دهنگى ره وينا سهى.
- عيالدار (Êyaldar):** زه لامى ب ژن
و زاروک.
- عيالمند (Êyalmend):** بنپره:
(عيالدار).
- عيالوار (Êyalvar):** کهسى کو ژن
ههبت و زاروک ژى گه لهک ههبن.
- عيب دار (Êyb dar):** عيبه لو، ب
عيب.
- عيبناک (Êybnak):** بنپره: (عيب
دار).
- عيدگاه (Êydgah):** جهى جهژن لى
- رؤژا جهژنى - جهى کو نقىژا
جهژنى لى بهيپته کرن.
- عينک (Ê-Eynek):** بهرچاڤک.

ع

غ(Xeyn): تپیا بیست و دووی یه ژ

نه لفا بییا زمانئ فارسی. نهف تپیه
د هردو زمانین عه ره بی و فارسی
دا هه یه و د زمانئ فارسی دا
هندهک جارا دبسته (گ)، وهکی
(آغوش = آگوش: همبیز، یان؛
زغال = زگال: رهژی و.....هتد).
ژ بهر نه بوونا تپیه کا تاییه ت
رینقیسا لاتینی دا کو دهنگی (غ)
بدهت، ژ نه چاری من (X)
بکارئینایه.. هه رچه نده د زمانئ
فارسی دا بلیتفکرنا وی تپیی مینا
بلیتفکرنا هه مان تپیی یه د زمانئ
عه ره بی دا.

غارج (Xarêc- Xarec): مهی،

مهیا کو سپیده هی یا شه دخون.

غارغار (Xarxar): دهنگی قری،

دهنگی قه لی.

غارو غور (Xaro xûr): دهنگ و

دور و قه ره بالغ.

غاز (Xaz): قاز (فرنده که) - ل

سه رده مین که قن و هه تا ده ستپیکا
سه رده می قاجاریا ناغی
بچوبکترین یانژی کیمترین پاره ی
بوو، کو ئیک «قران» دبوو بیست
«شاهی»، و هه «شاهی» یهک
دبوو دو «پول» و هه «پول» هک
دبوو دو «جندک» و هه
«جندک» هک ژ نوی دبوو دو «غاز»
- پنیکیت کو دبه نه جلکین
دریای.

غازه (Xaze): سوراقا کو ژنک ل

روی خوه ددهن.

غاش (Xaş): عاشق، نه قیندار - ب

سه ردا چووی، خاپاندی، حیله لی

بووی - بی دهماغ، مهژی رهش،

ده بهنگ.

غال (Xal): شکه فت - هه قشیی پهری

- ل چيای - کون يان هيلينا رویشی و
توبری و گیانه وهرین مینا وان.
غالوک (Xalûk): گلولکیت بهری
یان ته قنی.
- غالیدن (Xalîden): گرپل بوون -
خوه قه لپ دان ژ کیتله که کی بو یا
دیتر - تی هوسین.
- غامی (Xamî): لاواز، لاغر، بی
هیز.
- غاو (Xav): بنیره: (غال).
- غاوش (Xaveş- Xavuş): خیاری
کو بو توقی هاتیبته هه لگرتن.
- غاوشنگ (Xavşeng): داره که کو
سیخه کا ناسنی ب سهره کی وی
قه دکهن و کهر و چیل و گولا پی
دهاژون.
- غباز (Xebaz): داری کو شقان کهر
و چیل و گولا پی دهاژوت.
- غت (Xut- Xet): نهزان، دهبنگ،
ههبله - نهحمه ق.
- غتفر (Xutfer): بنیره: (غت).
- غدغد (Xudxud): دهنگی قدقدا
میشکی.
- غدنگ (Xedeng): بنیره: (غت) -
که سی کو ب رویی خوه یان ب
بهژن و بالا خوه قه ئی کریت بت.
- غر (Xur): رطلوی، زهلامی کو
ئیشا «فتق» لی بت.
- غرا (Xer): ژنکا دههمهن پیس،
قه حبه - مروقی نیرامی.
- غرا (Xur): ناخفتنا د بن لیثانقه ل
دهمی تورهبوونی.
- غرابه (Xerabe): شیشه یان بطلی
مهزن و دهر تهنگ.
- غراه (Xerare): غه رغه را ناخی د
دهقی دا ب نئیه تا پاقرکرنا دهقی
یان گه ورپی.
- غراش (Xeraş): که لداچووی،
سه لخی - تورپه و خه مگین بووی.
- غراشیدن (Xeraşîden): سه لخن،
که لداچوون - تورپه بوون - خه مگین
بوون.
- غریچه (Xerbeçê): خه بهر بیان
جنیوه که کو د کوردی دا دبیته
به رامهر: کورپی قه حبی.
- غرت (Xurt): قورچ (قورچا ناخی).
- غرچه (Xerçe): نهزان، دهبنگ،
ههبله - نهحمه ق - مروقی نیرامی.
- غرده (Xerde): عه ره بانه، عه ره به.
- غرزدن (Xurzeden): ناخفتنین د
بن لیثانقه ل دهمی تورپه بوونی -
ب سهردابرن یان خاپاندنا ژنکی

دهرانبن.	یان کچکئی ب ئییه تا هندی کو
غرنند (Xerend): کچا کول شه قشا	زه لام کاری گوهنیلایی دگهل بکته.
بویکانیئی دیار بییت کونه کچه.	غرزن (Xerzen): ژنکا دههمهن
غرننگ (Xereng): بنییره: (غرن).	پیس، قهحبه - زهلامی کوژنکا
غرنگیدن (Xerengîden): گرین،	وی قهحبه بت.
زیمارکرن.	غرس (Xers- Xeres): قههرین،
غرو (Xerv): له قهن.	توره بوون.
غره (Xurre): دهنگین ب ترس،	غرش (Xurrêş): دهنگین ترسناک،
نرپینا گیانه وه رین درنده - دهنگی	وه کی دهنگی گیانه وه رین درنده،
عه ورا.	یان دهنگی عه ورا.
غریدن (Xurrîden): لی خورین ب	غرشت (Xurrêşt): بنییره: (غرش).
دهنگی ترسناک - نرپین.	غرشمار (Xêrêşmar): قه رهج،
غریو (Xerîv): بنییره: (غره).	هوستا.
غریویدن (Xerîvîden): بنییره:	غرغره (Xerxere): گه وری.
(غریدن).	غرغشه (Xerxeşe): قه رقه شه،
غزه (Xeze): بنی کوریا گیانه وه رین	شهره دهق، جره، جه دهل، گنگاشه،
ب کوری.	دان و ستانندن.
غزب (Xujb): تلیا تری.	غرم (Xurm): په زکوبشی.
غزک (Xejek- Xêjek): جوره کی	غرمان (Xerman): توره، عیجج -
که مانچی یه.	خه مگین.
غزیم (Xujm): تلیا تری - قههر،	غرمیدن (Xermîden): توره بوون،
غهزه ب - هیترش.	عیجج بوون - خه بهرگوتن، جنیودان.
غزیدن (Xejiiden): خوشکین، ل	غرن (Xeren): دهنگی گری و
سه ر زکی بریشه چوون.	زیماری.
غشاک (Xeşak): بیهنا پیس،	غرنبیدن (Xurunbîden): قیری
بیهنا گه نی، بیهنا پیسا کوژ	شه دان - دهنگی بۆل بۆلی ژ خوه

- غنج (Xenc): جهال - سؤراڭ -
تیشکیت پیشکا کو هیشتا وهکی
کرمکانه - ئاتافه کی سیف و
باجانسورک و په مبی یه.
غنج (Xunc): غونچه، بشکوژ.
غنجار (Xencar): سؤراڭ.
غنجال (Xencal): فیتیجی کال و
نه گه هشتی کو هیشتا تام ترش
بیت.
غنجر (Xencer): سؤراڭ.
غنجموش (Xencmûş): بهق.
غنچه (Xunçe): غونچه، بشکوژ،
گولا کو هیشتا باش نه فه بووی.
غنچه پیشانی (Xunçe pîşanî):
درکه یه ژ مروقی ئه نی گری و بره
تیکچوی.
غنچه خسب (Xunçe xesb): که سی
کول ده می نفستنی خوه بکه ته
تیکرا ژ بهر سړی و نه بوونا نئینکا.
غنچه دل (Xunçe dêl): دلته نگ،
په ریشان، مه لویل.
غنچه دهان (Xunçe dehan):
درکه یه ژ دل بهرا جوان کو ده قی وی
مینا بشکوژین گولا بت.
غنچه کبک دری (Xunçeyê)
کبک دری (kebk derî): نا قی ئاوازه کی یه
- ژ سیه ئاوازین باریه دی.
غندرود (Xundrûd): زرنا، بوق.
غنده (Xunde): ته فنیپرک،
دایروشک - گلولک، بوقی
ئانکوی پهیپین (باغنده، باغند،
پاغنده، پاغند، غندش، کندش،
پنجک، بندک، بندش و بنجش)
ژی لکارن.
غنو (Xunû): نفستی، د خه و
(بهروفاژی هشیاری).
غنودن (Xunûden): د خه وچوون،
نفستن.
غنوند (Xunvend): په میان، سوز -
مهرج (شرط).
غنویدن (Xunevîden): بنییره:
(غنودن).
غنینه (Xenîne): شان (شانا
زرکیتکی یان میشا هنگفینی).
غو (Xev): قیژی، قییری، فریاد،
دهنگ یان ئاوازین بلند.
غورباغه (Xurbaxê): بهق.
غورمگس (Xurmeges): میشا
که سک.
غوره (Xure-ê): تریج بیسییره،
تریج نه گه هشتی.
غوری (Xurî): قوریک، چاپه ز.

- غوز (Xûz): قلز، قوز (پشت قلوز، پشت قوز).
- غوزک (Xûzek): گوزه کا پتی.
- غوزه (Xûze): په مبیی کو هیشتا ژ ناڅ قه لپیشکی نه ئینابنه دهر.
- غوش (Xûş): هه سپی شاهی کو زینکری و ناماده بیت ل بهر دهری باره گه هی شاهی - داره کئی ره قه کو تیروک و ته شیکا ژئی چیدکهن - پشکل (کوشپل) ین گیانه و هرا - گوھ - رويس، تازی.
- غوشا (Xûşa): پشکل یان ریخا هسک بووی - ئویشی هی هسک
- بووی گهنم یان جه هی.
- غوشت (Xûşt): رويس، تازی.
- غوشه (Xûşe-ê): ئویشی.
- غوک (Xûk): به ق.
- غوک چوپ (Xûk çûb): هه ر دو دارکین کو بچویک بو خواه یاریا «ترانی» پی دکهن.
- غوله (Xûle): خاڅ، نه گه هشتی - بی عاقل، ده به نگ.
- غولین (Xûlîn): جیړکی دو چمبلک، گوزکی دهر فره ه.
- غیشه (Xîşe): قه رهم، گیاحیسیل.

ف

فاتوریدن (Fatûrîden): دویربوون،

خوه دویبرکرن، وهلاچوون، خوه دانه
پاش، رهقین.

فاجه (Face): باوشکین خهوی،
نوقرسکین خهوی.

فاخیدن (Faxîden): چنین و
ژتیقه کرن.

فادوسیدن (Fadûsîden):
پیته نویسیان.

فاریدن (Farîden): داعوبران،
دابلعاندن.

فاژ (Faj): باوشکین خهوی،
نوقرسکین خهوی.

فافا (Fafa): دهلال، جوان، که شخه.

فام (Fam): پاشگره که ل دویمایهیا
هندهک په یقشا دهیت و ئانکویا

(رهنگ) دههت، وهکی: (سیه فام):
رهنگ رهش) - دهین، قهر.

فانه (Fane): سپینه.

ف (Fa): ئەف تیپه، تیپا بیست و

سپیی یه ژئه لفابی یا زمانی
فارسی. ل هندهک جهان دبسته

(پ)، وهکی: (فرمان = پرمان:
فهرمان، ئەمر) یان (سفید =

سپید: سپی) و ل هندهک جهین
دی دبسته (و)، وهکی: (افکندن

= اوکندن: ئیخستن) یان (یافه =
یاوه: بیتهوده، بی مهعنه).

فا (Fa): تیپا کول شوینا (با، به)

دهیت و ئانکویا (دگهل - قی)
ددهت، بۆ نمونه: (فا او رهفت =

با او رفت: دگهل وی چو) یان
؛ (فا او (فاو) داد = به او داد: دا

قی، دا ف وی). ل شوینا
پیشگری (وا) ژی دهیت، وهکی:

(فاداشتن = واداشتن: مهجبورکرن
کوب ئه نجامدانا کارهکی

رابیت).

فاوا (Fawa): رسوا.	فراوردن (Feraburden): پیشدا برن، پیششقه برن.
فتالیدن (Fetalîden): کهلاشتن - دراندن - پهلاته کرن، بهلاق کرن.	فراپایه (Ferapayê): پایه بهرز، پایه بلند.
فتردن (Feterden): بنییره: (فتالیدن).	فراپوش (Ferapûş): بی هس.
فته (Fete): پیهیل، بلیت (کارتا چوونه ژورئ).	فراتر (Ferater): پیشتر - نیزیکتر - بلندتر - سلال تر.
فچفچه (Fuçfuçe): پست پست، نم نم.	فراچنگ (Feraçeng): د ناڤ دهستان دا.
فخفره (Fexfere): سڅی نار - پینه - هویرکه نان.	فراخ (Ferax): فرهه - بهرفرهه، پهحن، بهرین.
فخمیدن (Fexmîden): داقوتانا په مبی.	فراخور (Feraxor): ژ ههژی، بسه رقه، لایق.
فخن (Fexn): ناڤا بیستانی.	فراخه (Feraxe): له رزین، ههژیان.
فدرنجک (Fedrencek): کابویس.	فراخیدن (Feraxîden): سیخ بوونا موی د له شی پا - ژ ههڤ جودابوون - فرهه بوون.
فدره (Fedre): حیسیل (حیسیلا کو لسهر بانی رادیئخن).	فرا رسیدن (Ferarêsîden): گه هشتن، نیزیک بوون.
فر (Fer): مه زناهی - پایه بلند، پایه بهرز - جوانی - هیژایی - رژناکی.	فرا رفتن (Ferareften): چۆن، پیششقه چۆن.
فرا (Fera): پیشگره کو لسهرئ هندهک په یقا دهیت و نانکوبین (رهخ، نالی - نک، جه م، نیزیک - لسهر، سلال) ددهت.	فرارون (Ferarûn): باش، قهنج - بلند - راست، بی چهپ و چوپر - دههمه ن پاک - قهنجی کار - راستگو.
فرا بر (Feraber): نهو جه ژ فیقی کو بهرک تیدا بیت.	فراز (Feraz): نه فرازی.

- فرازانیدن (Ferazanîden):** هلدان، بلندکـرن - هلکـرنا
روناهیـی، هلکـرنا ناگری.
- فرازیدن (Ferazîden):** هلدان،
بلندکـرن - شه کـرن (بهروفاژی په یثا
«گرتن»).
- فراشتوک (Feraştok):** حاجی
ره شک (فرنده که).
- فراشیدن (Feraşîden):** ره جفکین
به ری تا بهیته مروقی.
- فراک (Furak):** ل پشت، ل پاش -
سه رژنک - پیس.
- فراموش (Feramûş):** ژ بیر کری.
- فراموشیدن (Feramûşîden):**
ژ بیرکـرن، ژ بیر برن.
- فرامون (Feramûn):** دورماندور.
- فراوان (Feravan):** فراوان، زیده،
گه لهک، مشه.
- فراورده (Feraverdê):** کۆمکری،
خرپه کری.
- فراهم (Ferahem):** تاماده،
به رهه ف.
- فراهیختن (Ferahîxten):** ئه دهب
کرن، ته ریبه تکـرن.
- فریه (Ferbêh):** قه لهو، بخوه فه، ب
گۆشت.
- فرت فرت (Fêrt fêrt):** حیـل حیـل،
توند توند، زوی زوی، بله ز.
- فرتوت (Fertût):** گه لهک پیـر،
که قنار، بناث سالفه چوی و ژ
کار که فتی.
- فرجاد (Fercad):** زانا.
- فرجام (Fercam):** ئه نجام،
دویمایهیک، عقوبه ت.
- فرجمند (Fercmend):** ب قه در،
به ریز.
- فرچه (Fêrçe):** فرچی ربهـا.
- فرخ (Ferrux):** پیروز، موباره ک -
روی ده لال.
- فرخار (Ferxar):** دیر - په رسگه ه،
بوتخانه - ناقتی باژیره کی یه ل
«تبت» کو بوتخانین وی د
ناقدارن.
- فرخاگ (Ferxag):** قه لی هیـک.
ههروه سا (فرخواگ) ژی دنقیسن.
- فرخج (Ferexc):** کریت، پیس.
- فرخنج (Ferxenc):** که یف و
خوه شی - شه نس، بهخت، باهر،
نه صیب.
- فرخنده (Ferxundê):** بنییره:
(فرخ).
- فرخو (Ferxû):** که زاخه.

- فرخویدن (Ferxeviden):** که زاختن.
فردا (Ferda): سوباهي، سوبه.
فرزا (Fêrz): چست، چالاک، سرت.
فرزام (Ferzam): هيژا، بسهرقه، شايسته، لايق.
فرزان (Ferzan): زانا، ب ژير.
فرزانه (Ferzanê): زانا، عاقل، ب ژير - شهريف - رهسهن، پاک نهژاد.
فرزند (Ferzend): عه يال، کور و کچين مرؤقي.
فرزين (Ferzîn): د ياريا شه تره نجی دا موهرکا وه زيری يه.
فرسپ (Fersp): کاريته.
فرستادن (Fêrêstaden): هنارتن، رهوانه کرن.
فرسته (Fêrêste): هنير، هنارتی، پينغمه بهر - باليوز، سه فير.
فرسنگ (Ferseng): بو پيشاني بکار دهيت و بهرام بهري نيزبکی شهش كيلومه ترايه.
فرسودن (Fersûden): قتيک كه فتن و پويج بوون - كهفن بوون - پيتي بوون.
فرشته (Fêrêştê): فرشته.
- فرشه (Furşe):** فری (فريی شيری).
فرغار (Ferxar): تهرپووی، شل بووی - تيشه دای.
فرغاريدن (Ferxarîden): تهرکرن، شل کرن - تيشه دان - ههثيرکرن.
فرغانج (Ferxanec): چيل يان ماکه ريان هپسترا قه له و.
فرغر (Ferxer): جوکا ئاقي - چالا ئاقي - هشکه رۆ.
فرگردن (Ferxerden): بنپيره: (فرغاريدن).
فرغند (Ferxend): گيايه كه خوه لدور دارا دئالينيت، ب قي ئانكويي (عشقه) ژي لكاره - پيس، گهني، بيهن نه خوهش.
فرغول (Ferxûl): درهنگ کرن د كاری دا، خوه قه هيتلان ژ كاری، تشت پشت گوه ئاقيتن.
فرغيش (Ferxîş): كهفن، پويج بووی.
فرفر (Fêrfêr): كارتين بله ز و بهز وهكي خواندن و نقيسيني.
فرفره (Fêrfêrê): بنپيره: (فرفر) - فرفرۆك، پهروانه، هه ر تشته كي سئك و پهردار كو ب هيزا باي لدور خوه بزقريت.

- فرکن (Ferken):** کارپز.
- فرگرد (Fergerd):** پشکهک ژ پهرتوکی - ههر ئیک ژ پشکین فهدیدادی (بنپیره: وندیداد).
- فرم (Ferem):** خه م، کوشان - دلته نگي، پهریشانی.
- فرمان (Ferman):** فه رمان، دهستور - ستیرنی ترومبیلی.
- فرمگن (Feremgên):** خه مگین، کوفاندار.
- فرمودن (Fermûden):** فه رمان دان، دهستووردان، ئه مرکرن، ئاخفتن.
- فرموشیدن (Fermûşîden):** ژ بیرکرن.
- فرناد (Fernad):** په یاف، جهین کیم ئاف یان نهی کوبیر ل رویبار و ده ریایا.
- فرناس (Fernas):** نه زان - خه وته.
- فرنج (Furunc):** دورماندوری دهقی.
- فرنج (Ferenc):** کوبشه کرن.
- فرنگ (Fereng):** ئه وروپا، ب تایبه تی وهلاتی فره نسا.
- فرو (Furû):** پیشگره که کولسه ری هندهک په یفا دهیت و ئانکوبین
- (نشیف، خوار) ددهت، وهکی:
- (فرو آمدن: ژوردا هاتنه خوار - فروربدن: برنه خواری یان داعویران).
- فروار (Fervar):** خانگی یین هاقینی.
- فروپوشیدن (Furûpûşîden):** فهدشارتن.
- فروت (Furûter):** نشیف تر، خوارتر.
- فروخت (Furûxt):** فروت.
- فروختار (Furûxtar):** که سی کو تشتا دفروشیت، فروشه ر.
- فروختن (Furûxten):** فروتن.
- فرو (Furûd):** بن، ژیر - نشیف، خوار - د زاراوی فیزیکی دا ئانکو جه مسه ری نیگه تیفت یی که هره بی.
- فروده گاه (Furûdguh):** جهی هاتنه خواری، فروکخانه.
- فرو دین (Furûdîn):** ژیرین - نشیفت، خوارتر.
- فروردگان (Ferverdgan):** وهرزی بهاری - جهژنا کو ئیرانیا ل پینج روزین دویمایا سالی یان پینج روزین سه ری (دهستپیکا) سالی دگپران - ههروه سا جهژنا کول روزا

فرومايه (Furûmayê): پویج، نهزان، طبعهت پیس، زهلیل، خهسیس.

فرومردن (Furûmorden): تهمرین، قهمرین (وهکی تهمرینا ناگری یان قهمراندنا چراکا).

فروند (Fervend): کهله - مهیدان - داری کو دادنه پشت دهروکی دا نهقه بیب - یه کا هژمارتنی یه بۆ کهشتی یا یان فرۆکا.

فرونشانندن (Furûnêşanden): ئینانه خوار - تهمراندن، قهمراندن - کیم کرنا گهرمهتی یان دژواری - هییدی کرن، ئارام کرن.

فروهر (Ferevehr - Furûher): د ئایینی زهردهشتی دا هویرکین بچویکن ژ نویرها ئهورامهزدای و دهه بونا ههر کهسهکی دا هاتیه دانان و کاری وئ به لافکرنا نویرهتی و نیشادانا ریکا راسته و پشتی مرۆف دموت، کهلهخ دمینت د جه دا و ئه و روناھی ریکا سلال دگرته بهر و خوه دگههینته سهروکانیا خوه یا سهرهکی و ل قیتره تنهها گیان یان روح دمینیت کو دگههته سزایی کردارتین خوه

نوزدهی فره ردهینی دگپران.

فروردین (Ferverdîn): ههیشا ئیککی یه ژ سالا هه تاقی - ههیشا ئیککی یه ژ وهزئی بهاری - رۆژا نوزدی یه ژ ههمی هه یقین سالا هه تاقی.

فروز (Furûz): رۆناهی، رۆناکی، گه شاتی.

فروزاندن (Furûzanden): رۆهن کرن، گهشکرن.

فروزیدن (Furûzîden): رۆهن بوون، رۆناکبوون، گه شبوون.

فروزینه (Furûzîne): ههر تشتی کو ناگر پچ بهیتته هه لکرن وهکی پوبش و پهلهخی.

فروستردن (Furûsuturden): پاک کرن، پاقرکرن.

فروشک (Furûşek): دانقوت - ساقار.

فروشگاه (Furûşgah): فروشگهه.

فروشدن (Furûşîden): فرۆتن.

فروغ (Furûx): رۆناهی، شهوقا تاقی یان ناگری.

فروماندن (Furûmanden): بیچاره بوون، وهستیان، بی هیزبوون.

تۆره‌یی ییپن ههر ملله‌ته‌کی -
قامووس، فره‌ه‌نگ.

فره‌نگستان (Ferhengêstan):

قوتابخانه، جه‌ئ کولئ فیتری
زانستا بین و بهیته په‌روه‌رده‌کرن -
ئیکه‌تی یان کومله‌لا زانا و
نقیسه‌رتین مه‌زن.

فره‌نگ نویس (Ferheng nêvîs):

قامووس دانهر.

فره‌وش (Fereveş):

بنییره: (فره‌هر).

فری (Ferî):

ئافهرین: ئافه‌رین.

فریاد (Feryad):

ئاوازین، ئاوازین
بلند، ده‌نگین بلند.

فریب (Ferîb):

فیل، حیله.

فریبا (Ferîba):

فیل‌باز، حیله‌کهر -
هه‌روه‌سا یا کو فیل لی هات‌بیته

کرن، ب سه‌رداچووی، خاپاندی.

فریب‌انیدن (Ferîbanîden):

خیله‌کرن، ب سه‌ردا برن، خاپاندن.

فریب‌رز (Ferîburz):

خوه‌ش به‌ژن و
بال، بالاب‌لند، بالاب‌ه‌رز.

فریز (Fêrîz):

فریش (Ferîş):

بنییره: (فری) -
په‌ریشان - بژاله - سه‌رداگرتن و

تالان کرن.

ییپن باش و خراب. ئەف (فره‌هر) ه
سالئ جارەکی دهیته سه‌ر ئه‌ردی و

ئهو ژئ دکه‌فته د وی روژئ دا یا

کو جه‌ژنا (فروردینگان) تیدا

دهیته گه‌ژنا، کو ئەف جه‌ژنه

دهیته گه‌ژنا، کو ئەف جه‌ژنه

گیانین وان که‌سین کو مرین.

فره‌هیده (Fervehîde):

عاقل، ب
ژیر، زانا.

فره‌وش (Fervîş):

ئیه‌مال د کاری دا - گه‌روکرن.

فره (Fêrêh):

زیده، فراوان،
گه‌له‌ک، مشه - باش، قه‌نج،

په‌سه‌ندکری.

فره (Ferre):

مه‌زناهی - هیز، زاخ.

فره‌ختن (Ferhexten):

ته‌ریبه‌ت
کرن، ئەده‌ب کرن.

فره‌ست (Ferhest):

زیده، گه‌له‌ک،
مشه - جادوو، سی‌حر.

فره‌نجه (Fehence):

ب ته‌ده‌ب،
ب توره، طبعه‌ت باش.

فره‌نجیدن (Fehencîden):

بنییره: (فره‌ختن).

فره‌نگ (Ferheng):

زانست - تۆره
په‌روه‌رده و فیترکرن - فولکلور -

که‌لتور - شوین مایین زانستی یان

- فریش (Fêrîş):** رائیخ، وهکی: (به‌رکا و مه‌حفویرا و جهی نشستی و..... هتد).
فریفتار (Ferîftar): فیلباز، حیلکه‌ر.
- فریفتن (Ferîften):** حیلکه‌ر، ب سه‌ردابرن، خاپاندن - ترانه پی کرن، یاری پی کرن.
- فریه (Ferye- Ferîh):** نفرین، دو‌عایتین خراب، نه‌علت (لعت).
فزایش (Fezayêş): زیده‌هی.
فزاییدن (Fezayîden): زیده‌کرن.
فزون (Fuzûn): زیده، گه‌له‌ک.
فژ (Fej): کیم، عه‌داث.
فژ (Fuj): مویتین پاتکا هه‌سپی.
فسان (Fesan): هه‌سان، به‌ری کو کیر و شیرا پی خو‌هش دکهن (تیژ دکهن نان سه‌قا دکهن).
فسانه (Fesane): نه‌فسانه، چیفانوک، چیروک، داستان.
فسانیدن (Fesanîden): هوسین، تیژکرن، سه‌قاکرن، خو‌هشکرن.
فسرانیدن (Fusuranîden): قه‌رساندن، جه‌مداندن.
فسردن (Fe-Fusurden): قه‌رسین، جه‌مدین، به‌ساتن - قورمچین، تیکچوون.
فسوس (Fusûs): مخابن، به‌داخه‌وه - خه‌م و کو‌شان - پی‌که‌نین ب نیه‌تا یاری پی‌کرنی (استه‌زاء).
فسون (Fusûn): حیلکه، فییل - قه‌لپ، سه‌خته - نه‌و په‌یفتین کو جادو‌گر دبیژن ل ده‌می کو ب کارئ جادو‌گر پی رادین.
فسونگر (Fusûnger): جادو‌گر، سی‌تحره‌به‌ند.
فش (Feş): پاشگره‌که و تانکو (وه‌ک، وه‌کی) ددت، وه‌کی: (شیرفش: وه‌کی شیری).
فش (Fuş): مویت پاتکا هه‌سپی.
فشار (Fêşar): فشار، گرانی کو دکه‌فته سه‌ر تشته‌کی.
فشست (Fêşşest): ده‌نگی کوژ ماری ده‌یت ل ده‌می هیرشکرنی.
فشنگ (Fêşeng): فیشه‌ک، گولله.
فغ (Fe-Fux): بوت، سه‌نه‌م - دل‌به‌ر، مه‌عشوق.
فغاک (Fe-Fuxak): نه‌زان، هه‌بله - نه‌حمه‌ق - بیژه، هه‌رامزاده.
فغان (Fexan): ئاخینک - زیمار - هه‌وار، فریاد.
فغفور (Fexfûr): کوری خودی (نه‌قه

- فلج (Felc):** قفل، کیلونا دهر وکی. ههروهسا (فلجم) ژی لکاره.
- فلخ (Felx- Felex):** دهستپیک. **فلغند (Felxend):** پیژان.
- فله (Fele- Fulle):** فری (فرین شیری).
- فلیو (Felîv- Felîvê):** بیهوده، بی مفا.
- فنج (Fe-Func):** کهسی کو ئیشا فتق ههبت - مهزن.
- فنجنا (Fenca):** رهجفینا کو بهری تایب دهیته مروقی.
- فنجیدن (Fencîden):** باوشک فهدان، نوقرسکین خهوی.
- فند (Fend):** فیل، فهند، حیل - دره - خاپاندن.
- فندک (Fendek):** چهقماق، مهکینا ناگر هلکرنی.
- فوت (Fût):** پف (بابی کوژ بو تهمراندنا چراکا یان هلکرن و گهشکرنا ناگری ژ دهفی دهردهقت).
- فوز (Fûz):** دورماندوری دهفی.
- فوژان (Fûjan):** نرین، دهنگین بلند، ههوار، فریاد.
- فولاد (Fûlad):** پیلا.
- نازناشهک بوو کول سهردهمیتین کهفن دادنانه سه شاهیتین چینی). **فغند (Fexend):** سهما، رهقس، خوه هلاقیتن.
- فغیاز (Fexyaz):** بهخشیش، پارهکی زیده کو خودائی کاری ژ بلی ههقی کارکه ری بدته کارکه ری - مزگینی.
- فکور (Fekûr):** زهلامی کو گلهک هزرا بکهت، هزرقان.
- فگار (Fegar):** وهستیای - پهریشان - بریندار. ههروهسا (فگال) ژی لکاره.
- فلات (Felat):** بیابان، دهشتا بهرین و بی ئاف و گیا.
- فلاحت (Felahet):** جوئیاری.
- فلاخن (Felaxen):** بهردهقانی. ههروهسا په یقیین: (دستاسنگ، دست سنگ، قلاب سنگ، قلاسنک، قلیاسنگ، قلماسنگ، کلاسنک، کلماسنگ و فلاسنک) ژی لکارن.
- فلاده (Felade):** بیهوده، بی سود - ناخفتنن بی مفا.
- فلاکت (Felaket):** بیچارهیی، بهدبهختی - نه داری، موعیزی.

فهل (Fehl): فرهه.	فیریدن (Fîrîden): ب نازداری و
فیار (Fiyar): کار، شول، پیشه.	دفنبلندی بریثقه چوون - ترانه کرن.
فیال (Fe-Fêyal): دهستپیک،	فیس (Fîs): ناز - دفنبلندی (غرور).
سهه تا.	فیل (Fîl): فیل.
فیاوار (Feyavar): بنیره: (فیار).	فیلک (Feylek- Feyelk): تیرا
فیر (Fîr): مخابن، بهداخه وه - ترانه.	دوسه ر یان سهه ر پههن.
فیروزه (Fîrûzê): بهره کی پر بهایی	فینه (Fîne): فیس (کولاقی سۆر یان
رهنگ شینه.	سپی).

ق

- ق(Qaf):** ئەڭ تىپە د زمانى فارسى
دا نىنە و ئەو پەيڭىن كوئەڭ تىپە
د ناڭ دا بت، يان پەيڭىن عەرەبى
نە يان ژى پەيڭىن توركى نە، يان
ژى پەيڭىن لىكداى يان دارشتى
نە ژ ھەر سى زمانان. د ھندەك
پەيڭىن فارسى دا شوبنا تىپىن (غ
- ك) دگرت.
- قآن(Qaan):** پەيڭەكا بنىيات
مەغولى يە، ئانكو: شاھىنشاھ،
شاھى مەزن، شاھى شاھان.
- قاب(Qab):** پەيڭەكا بنىيات توركى
يە، ئانكو: سىنىك - كالوخك -
چارچووقى (ايطار) ئ وينا و
خودىكا.
- قاب بالان(Qab balan):**
دەستە يەكە ژ مورىن فېندە كوب
دو رەنگە پەرانن و پەرەك ژ وان
بۆيىن دى دېتە نخىفك، وەكى:
- (خالخوگ و سىسېرك) ا.
قابلمە(Qablemê): قازان.
قاپندە(Qapendê): كەسەڭ كو
تشتەكى ژ دەستى كەسەكى يان ژ
جھەكى ب شارەزايى بدزت و
كەس پى نەحەسىيەت.
قاپىدن(Qapîden): دزىن (تشتەك
دزىن ب شارەزايى و بلەز).
قاج(Qaç): كويىزى يان توزىن
زەبەش و گوندورا - شكەن، دەرر.
ھەرەسا (قاش) ژى لكارە.
قارچ(Qarç): كفارك.
قارقار(Qarqar): دەنگى قغ قغا
قەلى.
قازغان(Qazxan): مەنجەلا مەزن.
ھەرەسا پەيڭىن (قزغان،
غازغان، غزغان و غزغن) ژى
لكارن.
قاشق(Qaşuq): كەڭچك، كچك.

- قاطر (Qatêr):** هیتستر (دهمی کهر گوهنیلین دگهل ماهیننی بکت، هیتستر ژئی پهیدا دبت). ههروهسا (چمنا و ستر) ژئی لکارن.
- قاعدگی (Qa'êdêgî):** بی نفیژاهی، عادا هه یفانه یا ژنکا.
- قاف (Qaf):** ناڤی چیا به کی چیفانوکی یه کو دبیزن سیمه رخنی لسه ری وی هیلین هه بوویه.
- قافله سالار (Qafêlsalar):** سه روک و سه ربه رشتنی کاروانی.
- قالوس (Qalûs):** قالووس یان ژئی قالووسی ناڤی ئاوازه کی یه ژ موزیکا که فنا ئیرانی.
- قالی (Qalî):** مه حفویر.
- قالی باف (Qalî baf):** که سی یان که سا کو مه حفویرا چیدکت.
- قایق (Qayêq):** قایک، به له ما بچویک.
- قایم باز (Qayêmbaz):** یاریکه ری شاره زا و بی هه فتا د یاریین طاوله و شه ترنجی دا.
- قایم باشک (Qayêmbaşek):** چینگانی (یاریه کا بچویکایه کو ئیک چافنی خوه دنقینت و هه قالین وی خوه لی خه دشیرن و
- لسهر پییدنی یه کو وان
فه بینته فه و.....).
- قبرستان (Qebrêstan):** گۆرستان.
قبله گاه (Qêblêgah): قبیله گه ه، جهی قبیلی، نهو جهی کول دهمنی نقیژکرنی مرۆف به ری خوه دده تی.
- قپان (Qepan):** قه پان، ترازیا مه زن. ههروهسا (کپان) ژئی لکاره.
- قحطی (Qehtî):** هه شکسالی، خه لا.
- قندرانداز (Qeder endaz):** کشاندارئ کو تیرا وی خه له ت نه چت، سه گشان.
- قدم گشادن (Qedem guşaden):** درکه یه ژ ریشه چۆنی.
- قدم نهادن (Qedem nehaden):** ریشه چۆن و گاش هافیتن د جهه کی فه.
- قراثخانه (Qêraetxanê):** ژۆره که د په رتوو کخانین گشتی فه کو خه لک تیغه په رتووک یان روژناما دخوین.
- قرارداد (Qerardad):** په ایمان - په ایمان نامه، هه قبه ست.
- قرارگاه (Qerargah):** جهی بیهن فه دانئ، مال، خانی.

- قرص (Qurs):** د زمانې فارسی دا نانکو: رهق و موکوم.
- قرضدار (Qerzdar):** قهردار، دهیندار.
- قرمز (Qêrmêz):** سؤر، قورمز، رهنګی سؤر یان قورمز.
- قرهني (Qerney):** نه یا رهش، نیک ژ ټالاقین موزیکي یه وهکی بلولوی کوژ داری و کهرهستیت ناسنی دهیته چیکرن.
- قزل آلا (Qêzêl ala):** جوړهکی ماسی بی رهنګ سؤر و تام خوهشه کود ټاقین شرین دا دژیت و د رویاران دا ژمی پهیدا دبت.
- قزلباش (Qêzêlbaş):** سهر سؤر (هندهک ژ سویایی شاه ئسماعیلی ئیکي بوون کو پیکهاتبوون ژ لایه نگرین مهزه بی شیعہ پاریزفانین دهسته لاتا صهفهوی، و ژ بهر کولاقی رهنګ سؤری کو لسه ری وان ب فی ناخی دهاته نیاسین کو پاشان همی لهشکهری صهفهوی ب فی ناخی هاته ناڅکرن).
- قشلاق (Qêşlaq):** گهرمیان.
- قشنگ (Qeşeng):** خشکوک، دهلال، جوان.
- قشون (Quşûn):** کوما سویاپین وهلاته کی.
- قصب انجیر (Qeseb encîr):** گهلوازی کتکین هیژیرا.
- قسه پرداز (Qêsseperdaz):** چیرۆک بیژ.
- قصیده سرا (Qesîdesera):** چامه بیژ.
- قطعنامه (Qet'namê):** بهیاننامه.
- قطر (Qetûr):** ئه وری پر باران - د فارسی دا بوهر تشته کی زهخم و ستوبر بکار دهیت.
- قفل رومی (Qufîê romî):** ناخی نیک ژ ههر سیه ئوازین باره دی.
- قفل گر (Qufîger):** قفل چیکهر، کللساز.
- ققنوس (Quqnûs):** بالنده کی چیثانویکی یه کو دگوتن نکلی وی گهلهک کون لی بوون و ئوازین سهیر ژئ دهر دکه تن، و هزار سالا فی بالندهی عه مر دبر و ده می کو ژبی وی دگه هشته دویمایی، دا هندهک پویش و پهله خی کوم کت و دال سهر روینت و دا دست ب په رلیدان کت هه تا ناگر بهریبا

وی پویش و پهله‌خی و دا هوسا خوه سۆژت و دویمایی ب ژيانا خوه ئینت.	شه‌رکرنی یه کوژ شیری کورتتره و هه‌ردو لیقین وی پره‌کن. قناری (Qenarî): کناری (فرنده‌کی خوهش ئاوازه).
قلان (Qelan): په‌یشه‌کا بنیات مه‌غولی یه و ئانکو: باج و خه‌راجین کو لسه‌رده‌می ئیلخانیان ژ خه‌لکی دهاتنه وه‌رگرتن.	قناوین (Qenavîz): جوړه‌کی په‌رۆکی نارموشی یی ساده‌یه کو پتر ب ره‌نگی سۆره.
قلاووز (Qelavûz): پیش‌شروه‌وی له‌شکه‌ری - ریبه‌ر - ری نیشاندهر.	قنداق (Qundaq): قونداخی تفه‌نگی - قوماتک.
قلب (Qelb): د زمانی فارسی دا ئانکو زیپر و زیقین قه‌لپ و سه‌خته.	قندداغ (Qenddax): قه‌نداغ. قنق (Qunuq): میه‌شان - ریتفنگ. قورباغه (Qûrbaxê): به‌ق.
قلمدوش (Qelemdûş): قلیقدانک. قلم زدن (Qelem zeden): نقیسین - نه‌خشکرن، کیشان، وینه‌کرن.	قوقو (Qûqû): قومچا قه‌مبسی یان کولاقی - ده‌نگی دیکلی. قولنج (Qolenc): ئیشا قولنج. قوی دل (Qevî dêl): ب دل - دلیر.
قلمزن (Qelemzen): نقیسهر - نه‌خشکیش، وینه‌کیش.	قهرکردن (Qehirkerden): سلبوون.
قلم کردن (Qelemkerden): برین، قه‌دکرن.	قهرمان (Qehreman): قاره‌مان، دلیر، په‌له‌وان.
قلندر (Qelender): قه‌له‌نده‌ر، ده‌رویش.	قهندز (Quhendêz): په‌یقا بنیات فارسی یه کوژ په‌یقا (کهن دژ) هاتیه و ئانکو: که‌لها که‌فن.
قلندرانه (Qelenderanê): وه‌کی ده‌رویشا.	قهوه‌جوش (Qehvêcûş): جه‌زوی قه‌هوی.
قمارباز (Qumarbaz): قومارچی.	قهوه‌چی (Qehvêçî): قه‌هوه‌چی.
قمه (Qeme): قه‌مه، ئالاقه‌کی	

- قهوهء قجرى (Qehvêyê qecerî):** - مژمژا هشک کرى به (قهیسی)، و قههوا ژههرکرى کولسه رده مین سولتانیین قهجه را ددانه هندهک که سان.
- قیصران (Qeyseran):** ناغی ئیک ژ ئاوازین که قنیتین موزیکتی به.
- قیصریه (Qeyserîye):** قه یسه ری، بازارئ مه زن.
- قیف (Qif):** کؤفک.
- قیماق (Qeymaq):** قه یماغ.
- قیچی (Qîçî):** مقه س.
- قیرگون (Qîrgûn):** ب ره نگی قیرئ.
- قیسی (Qeysî):** جوړه کئی مژمژئ به

ک

شەق، زللهه - چاڤ ویر - خوهزی.
کاچار (Kaçar): ئالاڤ، ئامیر -
ناڤمالي.
کاچک (Kaçek): راستکا سهري.
کاچه (Kaçe): ئهرزنگ - خوهشی و
شادماني.
کاخ (Kax): قهسر، خانیه مهزن کو
چهندين ژۆر تیدا بن.
کار (Kar): کار، شول، پیشه - شهري،
جهنگ - چاندين، جوتیاری - وهک
پاشگر ل داوییا هندهک په یقشا
دهیت، کوئهف رهنگه پاشگره
دبنه دو جور؛ ئیک ژ وان ژ کاری
(کردن: کرن) دهیت، وهکی:
(تباهکار: خرابکهه - ستمکار:
ستمکهه و.....هتد)، و بی دی ژ
ژیدهری (کاشتن: چاندين) دهیت و
ئانکوا بکهری کاری دگههینیت،
وهکی: (برنج کار: کهسی کو برنج

ک (Kaf): تیپا بیست و پینجی یه
ژ ئهلفابییا زمانی فارسی.
کابلج (Kablêc- Kablîc): تبالا
قلیچی.
کابنه (Kabêne): چاڤ.
کابوک (Kabûk): کۆلکی مریشکی
- زه مبیلا هلاویستی ب بانی
خانی فه کو کوترک هیلینکا خوه
تیدا چیکهت.
کابيله (Kabîle): هاون.
کابین (Kabîn): مههر (مههرا ژنکی
ل دهمی دانه شوی).
کاتوره (Katûre): سهرگهردان، گیتز،
حهیران.
کاتوزی (Katûzî): خودی په رست،
د بنیات دا ئهف په یقشه (آتوری)
بوو، ئانکوزیره فانی ئاگری
په رستگهها زه ردهشتی یان.
کاج (Kac): کاژ (دارا کاژی) -

کاروان (Karvan): کاروانی.	چاندی - گندمکار: که سڄ کو گهنم چاندی و.....هتد).
کاریز (Karîz): کاریز.	کارپیچ (Karpîç): لفاف، ریتاله کا
کاس (Kas): داهول - کویر.	په رۆکی کو لدور تشته کی بهیته
کاست (Kast): کیمی، کاستی، کیم و کاسی.	نالاندن.
کاستن (Kasten): کیم بوون - کیم کرن.	کارتن (Karten): ته فنپیپرک،
کاسج (Kasuc): سیخور.	داپیروشک. ههروه سا بو ته فنی
کاسه (Kasê): ترارک.	ته فنپیپرکی ژی لکاره.
کاسه پشت (Kasê puşt): کویسه له.	کارد (Kard): کیرکا مه زن، ساتور،
کاش (Kaş): خوه زی.	چه قو (بو وان رهنگه کیرکا دهیته
کاشانه (Kaşanê): خانی، خانیکی بچار ئینان یین کـو تا	نه بن «نه چه میین».)
بجویک، هیلین.	کارزار (Karzar): شهر، جهنگ -
کاشت (Kaş): چاند، چاندن.	مهیدانا شهری.
کاشتن (Kaşten): چاندن.	کارگر (Karger): کارگر، پاله -
کاشه (Kaşe): جهمه دا ته نک کو بسهر ئافنی دبه سستییت، قه راسه.	کاریگر (مؤثر).
کاغه (Kaxe): هه بله، ئه حمه ق.	کارمه ند (Karmend): کارمه ند،
کاف (Kaf): شکهن، دهرز، که لشت.	که سڄ کول بنگه هه کی یان ل
کافتن (Kaften): که لاشتن، تر کرن.	رئقه به ریه کی کار بکه ت.
کاک (Kak): میتر، زه لام - بیبیکا چاچی - هه ر تشته کی هسک و	کارنامه (Karnamê): ژیاناما
زراف و لاواز کو نیقا وی قاله بت - سه ری ئه زمانی.	که سه کی - په ره ک یان دهفته ره ک
کاکا (Kaka): برا، برایی مه زنتر.	کو ته فاصیلین کاری کارکه ره کی
	تیدا هاتبیته تومار کرن -
	باوه رنامه، کارتا قوتابخانی کو
	پله یین کت کتا وانه یان تیدا
	هاتبیته تومار کرن.

- کاکل (Kakul):** مویعی سہری - کوفی، کوفیک.
- کاکو (Kakû):** خال، برایی دہیکتی.
- کاکل (Kagel):** ٹہو پشک ژ لہ قہنی کو دناٹ نافی دا شین دبت.
- کال (Kal):** چالا مہزن - ٹہردی کہلشتی - ٹہردی کو نافی خواریت و کویر کریت - خوہر، چہ میای - فیقیی نہ گہ ہشتی، کال.
- کالا (Kala):** متا - جل و بہرگ - کہل و پهلین نا قمالی.
- کالار (Kalar):** فہرشی پھن و تہنک.
- کالبد (Kalbud):** لہش، کہلہخ.
- کالفتن (Kaluften):** پھربشان بوون.
- کالم (Kalum):** بیژن، ژنا کو ہاتبیتہ بہردان یان میری وی میریت.
- کالنجار (Kalêncar):** شہر، جہنگ. ہہروہسا پھیقین (کلنجار، کالیجار، کالجار و کارزار) ژ لکارن.
- کالوج (Kalûc):** تبلا قلیچی (خنصر) - کوتر - کہو.
- کالوس (Kalûs):** ہہبلہ، نہزان - مہلویل - بی بزاف.
- کالوش (Kalûş):** مہنجہ لا زادی.
- کالہ (Kale):** متا - فیقیی نہ گہ ہشتی - ترارکی کو ژداری یان ئاخا جیترکا ہاتبیتہ چیکرن - زہقیہا کو ہاتبیتہ چاندن.
- کالیدن (Kalîden):** تیکچوون، پھربشان بوون - رھقین، دویرکہفتن.
- کالیو (Kalîv):** حہیران، سہرگردان - ہہبلہ، دہبہنگ.
- کام (Kam):** دہٹ، ہوندری دہقی، پھنکا دہقی - مراد و مہخسہد، ئارہزو.
- کامروا (Kamreva):** کہسی کو گہ ہشتبیتہ مرادا خوہ، خوہ شبہخت. ہہروہسا (کامکار، کامگار، کامران، کامیاب، کامیار، خوشبخت و نیک بخت) ژ لکارن.
- کام ناکام (Kam nakam):** بقیت نہ قیت.
- کانا (Kana):** ہہبلہ، نہزان - ٹہحمہق.
- کاواک (Kavak):** پووج، خرش، ناٹک قالہ.

زیده کار کرنی لدهستی مرؤقی دیار دبن.	کاویدن (Kavîden): لیثه کولین، لیگه ریان.
کبک (Kebk): کهو (فرنده کی خوہشخوان و ده لاله).	کاه (Kah): کا (بۆ نمونه کایا گه نمی). کاهانیدن (Kahanîden): کیتم کرن.
کبوتر (Kebûter): کوتر.	کاهدان (Kahdan): عنبارا کای. کاهدریغ (Kahdêrix): هه سپی له غه و ته مبهل و بی هیزبوی کو خودان ب مخابنی دبینت کای و جه هی بده تی.
کبود (Kebûd): رهش و شین (رهنگی رهش و شین دنا قیکدا، بۆ نمونه نه و رهنگی کو ژ درب قیکه فتنی لسه ر نه دامه کی له شی دیار دبت).	کاهو (Kahû): خهس (گیایه که کو ب خاخی دهیته خوارن).
کبودر (Kebûder): کرمکین بچویک کو دنا فث ئا قیدا په پيدا دبن.	کاهیدن (Kahîden): کیتم بوون - ل کیتمی یا دان - له غه ریوون. کب (Kub): دهف، ژناقدا ی دهقی. کبت (Kebt): زرکی تک - میشا هنگشینی.
کبوده (Kebûde): دارین راست و بلند و بی بهر، وهکی: سپیندار و چنارا.	کبتر (Kebter): کوتر. کبج (Kebc): کهف - تفا دهقی - که ری کوری بری - هه ر چاری پیه کی کو بنی دهقی وی وهرمتی بت.
کبوس (Kebûs): خوههر، چه میای.	کبد (Kebd): له حیم (هه ر تشته کی کو دو تشتین دی پیکقه بنویسینت یان له حیم بکه ت).
کبیتک (Kubeytek): ئالافی کو به رین ئاشا پی خوہش دکهن.	کبره (Kebre): په قیشکین هسک و رهق بووین کوز نه گه ری
کپ (Kup): ئامانه کی شویشه بی مهزن و دهر ته نگه کو سیهکی و مه بی دکهنی.	
کپنک (Kepenek): که په نه.	
کپیدن (Kepîden): نقشتن، خه وتن - ژئ قه دزین.	
کت (Ket): مل، شان - ته ختی	

شانکو؛ کویفه، کویدری - ههروهسا	شاهاتیب - کاریز.
شانکو؛ کهنگی - چهوا.	کتاب (Ketam): خانیکین هاشینی
کچل (Keçel): کهچهل.	کوژ داری دهینه چیکرن.
کچه (Keçe): گوستیرکا بی موهرک	کتخ (Ketex): کهشک.
- نهرزنک.	کتره (Ketre): دریای - ناخفتنا
کچیر (Keçîr): وهزیر - پیشهوا،	بیتهوده.
سهرکرده.	کتري (Kêtrî): قوریب سفری.
کخ (Kux): کرم - ههر ئادی یهکن	کتک (Kutek): داری قوتانی،
هویر.	گوپال. ژئی په یقی یه؛ کتک
کد (Ked): خانی - گوند - تاخ.	زدن: قوتان، نه قجا نهف قوتانا ب
کدام (Kudam): کیشک، کیژان.	داری بت یان ب دهستی یان ههر
کدبانو (Kedbanû): ژنا	تشته کنی دی.
بهرمالی (ریة البیت).	کتک (Ketek): میها بچوبک کو
کدخدا (Kedxuda): مهزنی	دهست و پین وی دکورت بن.
گوندی، خودانی گوندی - خودانی	کتکار (Ketkar): دارتاش،
مالی - میتر، مالخو.	نه ججار.
کدفت (Keduft): سهر، ترارکن	کتل (Kutel): پشتی - تهل - گری
سهری، قافی سهری.	بلند.
کدو (Kedû): کولند، باجانیک.	کتنبر (Ketenber): ب خواره (بی)
کدواده (Kedvade): دیوار،	کو گله ک بخوت) - تهنهل.
شهنگستی دیواری.	کتو (Kutû): قه لپیشکی په مبی.
کدوخ (Kedox): هه مام، گهرماث.	کته (Kete): برنجی کو بی دوهن
کده (Kede-ê): پاشگری جهی،	هاتیته که لاندن.
وهکی: (آتشکده: په رستگهه،	کج (Kec): خودهر، چه میای -
جهی کو ناگر لی دهیته هلکرن -	نارموبشی خاف و نه بادای.
بتکده: په رستگهه، جهی کو	کجا (Kuca): په یقا پرسیری یه

- صه نه م لی، و.....هتد.
- کده (Kude):** نه زمانکی بچویک کو دهفته سهری گه وریبی.
- کدیور (Kediver):** جوتیار - بنیره: (کدخدا).
- کر (Ker):** کهر، کهسی کو گوهل دهنگا نه بیت - هیز - زاخ - شبان - مراد و مه خسه د.
- کراتن (Kerraten):** ته فنپیرک، داپیروشک.
- کراجیدن (Keracîden):** دهنگی (قد قد) مریشکی لدهمی هیک کرنی.
- کراهه (Kurad-Kurade):** جل و بهرگین کهفن و دریای.
- کرار (Kurar):** دهرازینک.
- کراشیدن (Keraşîden):** پهریشان بوون - ژناقچوون یان پویچبوونا کاری.
- کراکر (Keraker):** قهر، قهل.
- کران (Keran):** کنار، کناری دهریایی.
- کراسه (Kerbase):** مارگیسه - قوربه شک. ههروهسا ناقین:
- (چلپاسه، کلپاسه، کلباسه، کربسو، کرباشه، کربش و کریشه)
- ژی د زمانی فارسی دا لکارن.
- کرز، کربزه (Kurbuze):** خیارین دریز. په یقین نیزیکی فان د فارسی و تورکی دا هه نه کو بو گوندهری دهینه بکار ئینان، نه و ژبی (خربزه) یا فارسی و (گارپز) ا تورکی نه، دویر نابینم په یوهندی یهک دگه لیک هه بن.
- کرپان (Kerepan):** زاراهه که کو زهردهشتیا بو وی کهسی بکار دئینا یی کو گوه هه بوون، لی په یقا حقیقی گوه لی نه دبوو. یان چیتتر بیترین نه و کهسین کو گوهداریا ته علیماتین زهردهشتی نه دکسرن و دژی وی رادبوون. ههروهسا په یقا (کاوی) ژبی هه ر بو فن مه بهستی دهاته بکار ئینان.
- کرچ (Kerc):** مه هیک، قومچه، قولپک.
- کرچی (Kereci):** به له ما بچویک، قایک (زورق).
- کرچ (Kêrc):** تویزی، کویزی (بو گوندور و زبهش و باجانیک و.....هتد، لکاره).
- کرچ (Kurç):** کورک، مریشکا کو ژ هیک کرنی بدوماهی هاتبیت و

له‌شی).	ئیدی لسه‌ر هیکیین خوه بنقیت
کرسب (Keresb):	تاکو وان هیکا بکه‌ته چوپچه‌لوک.
که‌ره‌فس (گیایه‌که).	کرخ (Kerex): سست، بی
کرستون (Kereston): قه‌پان.	هه‌ست (ئه‌ندامه‌کی له‌شی کو بی
هه‌روه‌سا په‌یقین (قپان، کپان،	هه‌ست و سست و خاڤ بییت).
قرسطون، فرستون، فرسطون) ژی	کرخت (Kerext): بنیره: (کرخ).
لکارن.	کردار (Kêrdar): کردار، کار -
کرش (Kereş): فییل، حیلله،	شیتواز، تهرز - شه‌نگسته، بنواش.
بسه‌ردابرن - مه‌للاقی، ده‌فخوشی.	کردر (Kerder): دۆل، نه‌مال -
کرشمه (Kêrêsmê): ناز، غه‌مزه،	ئه‌ردی گرک گرک - بیابان.
ئیشاره‌تدان ب چاڤ و برها.	کردک (Kerdek): پشکه‌ک ژ
کرشیدن (Kereşîden): فیلکرن،	په‌رتوکی (قسم).
حیلله‌کرن، بسه‌ردابرن - مه‌للاقی	کردگار (Kêrdgar): ئیک ژ ناڤین
کرن، ده‌فخوشی کرن،	خودی مه‌زنه.
خوش‌خوه‌شک گوتن. هه‌روه‌سا	کردمند (Kerdmend): چست و
(کرسیدن و کرسیدن) ژی لکارن.	چالاک، توند، سرت.
کرفت (Kêrêft): پیس، قریژی.	کردن (Kerden): چیکرن - مه‌زاختن
کرفه (Kerfe): کاری باش،	- ئه‌نجامدان - کرن.
به‌روفاژی گونه‌هی یان کاری	کردنگ (Kerdeng): هه‌بله،
خراب.	ئه‌همه‌ق، گوریخ - کریت. هه‌روه‌سا
کرفه‌گر (Kerfeger): قه‌نجیکار،	په‌یقین: (گردنگ، کردنگل، دنگل
که‌سی کو کارین باش دکه‌ت.	و دنگ) ژی لکارن.
کرک (Kurk): هری، یانژی گه‌له‌ک	کرده‌کار (Kerdekar): کارگری،
نهرم (مه‌به‌ست ژی په‌رزوموی بین	جی‌پانندی، کارزان.
بزنئی نه‌کوب شه‌ی ده‌ینه	کرس (Kurs): کیم و عه‌داف - قریژ
جوداکرن و پشتی ده‌يته رستن،	و قیشار (هه‌م یا جلکی و هه‌م یا

- کروتنه (Kerûtene):** ته‌فنیپرک، داپیروشک.
- کروز - کروژ (Kurûz-j):** شادی، که‌یف، خواه‌شی.
- کروک (Kurûk):** سیهوانا عه‌ره‌به و ترومبیتلا.
- کروه (Kurûh):** مه‌سافه‌ته‌که نیتزیکی سیتکا فه‌رسه‌خ، دو کیلومه‌تر - هیتلین - گورستان.
- کره (Kere-rê):** نیششک.
- کره (Kurrê):** جانیکه‌ی هه‌سپی یان که‌ری.
- کریزی (Kurîzî):** پیر، داکه‌تی، دانسال، بناقسالقه‌چووی، پشت چه‌میای - فزندئ په‌ر وه‌ریای.
- کریشک (Kêrîşek):** چویچه‌لوک - زه‌لامئ شه‌ری.
- کریشک (Kerîşek):** چال، کویراتی.
- کزاد (Kezad):** جلکئ که‌فن و دریای.
- کزبود (Kezbûd):** که‌دخودا، سه‌روک و مه‌زنئ هوزئ.
- کزم (Kezm):** شینکاتیا کو‌لبه‌ر لیتشین جوک و برکا شین دبیت.
- کزار (Kujar):** به‌رچیتلکا مریشکئ.
- دکه‌نه په‌روک و نه‌و په‌روک ژئ هه‌ر ب‌کورکی یئ ناقداره.، هه‌روه‌سا په‌یقین (گلغز، تفتیک، پت، تبت و تبد) ژئ لکارن.
- کرکر (Kurkur):** جوره‌کئ په‌روکئ نارموشی یه‌کو بو په‌رده و رویئ قه‌نه‌پا ده‌یتته بکارئینان.
- کرکرانک (Kerkerank):** کرکروک، کرکرک، هه‌ستیئ نه‌رم (غضروف). هه‌روه‌سا (کرجن، کرکرک و کرکری) ژئ لکارن.
- کرکس (Kerkes):** ته‌یرئ که‌له‌خا.
- کرکم (Kerkem):** که‌سکوسور، که‌سکوئالا (قوس قزح).
- کرگدن (Kergeden):** که‌رکه‌دان.
- کره (Kêrêm):** ره‌نگئ سپی بناف زه‌ری قسه، وه‌کی ره‌نگئ نوکا (تبنی).
- کره (Kêrm):** کره.
- کرنا (Kerna):** زرنایا کو‌د ناف له‌شکه‌ری و لده‌می شه‌را ده‌یتته بکارئینان.
- کرو - کروه (Kerv, Kervê):** ددانئ کره‌می، ددانئ رزی.
- کروت (Kurût):** قه‌له‌و، بخوه‌فه، به‌روفازئ له‌غهری.

کژدم (Kejdum): دویپشک.	کشت (Kêšt): چاندن - دهرامهت
کس (Kes): کس، مروف، (شخص، ذات).	کشتان (Kušt): کوش، کوشتن.
کسپرچ (Kesperec): لولو، مراری.	کشتار (Kuštar): گهلهک کوشتن، کوشتنهکا ب مشهیی.
کستل (Kustel): کیزگلولک.	کشتبان (Kêštbān): جوتیار.
کستی (Kustî): کهمه رهنه ندیان شالا پیروزا زهردهشتی یا کوژ هریا میهنه دهیته چیکن و ژ (۷۲) داڤا پیک دهیت.	کشتزار (Kêštzar): نهردهکی پان و بهرین کو کاری چاندنی لی بهیته کرن.
کش (Keš): بهرسینگ، همبیتز - سینگ، هر دو کیله کین راست و چه پی بین زکی - خواهش - باش، قهنج - دهلال، جوان.	کیشتمان (Kêšتمان): نهردی کو هاتیبته چاندن.
کش (Kêš-Kîš): په یقه که بو هاژوتنا مریشکی یانژی د یاریا شه ترهنجی دا بو کشکرنا شاهی دهیته گوتن.	کیشتن (Kêšten): چاندن، توفی کو هاتیبته بن نهردکرن.
کشاله (Kešale): بهرده وامی، درتزاھی (امتداد).	کشتن (Kušten): کوشتن، بن گیانکرن - قهراندن یان تهراندنا چراکی.
کشان (Kešan): خیفه تا کو لسه ر ستوبنه کی بهیته دانان.	کشته (Kêšte): فیقیق هشک کری.
کشاندن (Kešanden): کیشان، کیشانا تشته کی ژ نالیه کی بو نالیی دی.	کشستی (Kuštî): خوله لیکدان (وهرزشه که ژ بویی بزنان کا کیژان بهیتره).
کشاورز (Kêšaverz): جوتیار.	کشتی (Keštî): به له م.
	کشتیبان (Keštîban): شوفییر به له می (کاپیتان).
	کشخ (Kešex): وهرسی کو ئویشین تری پیقه دهلاویسن دا

دانونستاندن.	هشک بین.
کشن (Keşen): پیر، گهلهک، زیتده.	کشخان (Keşxan): زهلامی بی
کشو (Keşû): چه کمه چه.	غیرهت، دهیوس.
کشور (Kêşver): وهلات، ههریم،	کشف (Keşef): کویسه له - بورجا
مهمله کت، ئه رده کئی به رفره کو	چواری ژ ههر دوازده بورجین
چهند پاریزگه لی بن و خه لکی	فله له کی کوناقی وی
وی گوو ب فرمانین دهوله ته کئی	کیفثراله (سرطان) ه - گوزکی مه زنی
بن.	ده رفره ه.
کشی (Keşî): باشی و خودشی.	کشفتن (Keşeften): که لاشتن -
کشیدن (Keşîden): درتیز کرن،	قه کرن - بژاله کرن، به لافکرن -
ژتیک راکیشان - کیشان (جذب	چرمساندن.
کرن) - کیشان (وزن کرن) - بار	کشک (Keşk): که شک. ههروه سا
برن، بار قه گوهاستن - رسم کرن -	پهیشین (قروت، پینو، پینوک،
هلکیشان (وه کی دویکیلی	رخبین، ریخبین، کتخ و کتخ) ژی
جگاری) - ته حمل کرن، خوه لهر	لکارن.
گرتن.	کشک (Keşkek): کاسکی
کشیده (Keşîdê): زلله ه، شهق.	چوکی.
کشیش (Keşîş): قه شه، پیشه وایین	کشکله (Keşkele): جوره کی
ئولی.	پینا قایه.
کف (Kef): کف (وه کی کف فا	کشان (Kêşman): زه قیین
سابوینی، یان کف کو بسه ر ئا فا	دورماندوری گوندی کو بهینه
که لاندی دکه قت).	چاندن.
کفا (Kefa): زه حمهت، رهنج،	کشمش (Kêşmêş): میویر،
وهستیان - دلته نگی، پهریشانی.	کشمش، خاتینوک.
کفانیدن (Kefanîden): که لاشتن،	کشمکش (Keşmekeş): بگره و
ده رزاندن.	قه کیش، گفتوگو، جهر و به حس،

دایپروشک.	کفت (Keft): مل، شان (کتف).
کلاش (Kellaş): کۆلانی، فهلیته.	کفتار (Keftar):
کلاغ (Kelax): قهل، قری.	حیفتیار (گیانه وهره کئی درنده یه).
کلاف (Kelaf): بوکرکا دهزی یان به نکا.	کفتەر (Kefter): کوتر، کوترک.
کلاک (Kelak): راستکا سهری - دهشت، بیابان.	کفتن (Keften): کهلشتن، دهرزتن.
کلاک (Kulak): قاله، خالی - پیتلین مهزنین دهریایی.	کفج (Kefç): کف (کهفا ئاقی و سابوینی) - تف، گلین.
کلال (Kelal): راستکا سهری.	کفچه (Kefçe): کهفگیر، مفسک، هسکیف. ههروه سا ناقتین (چمچه، کبچه، کبچه و کفج) ژى لکارن.
کلال (Kelal): گوزک چیکەر، جهرک چیکەر، ئامان چیکەر.	کفش (Kefş): پیتلاش. ههروه سا ناقتین (پاپوش، پا افزار، لالکا، لکا و لقا) ژى لکارن.
کلان (Kelan): مهزن، مهطوط، زهخم، ترخان، کهسج کوب کهلهخج خوهفه مهزن بت - ب هیز.	کفک (Kefek): بنیره: (کف) - کیفکو، کیفکویی.
کلاره (Kelave): گیتز، مهنده هوش.	کفیدن (Kefiden): بنیره: (کفتن).
کلاه (Kulah): کولاش.	کل (Kel): کورتکری یا (کچل): کهچهل) - بزنی نیر - گیانه وهری نیر - میها بی شاخ.
کلاهخود (Kulahxod): کومزری (کولاشکئی ئاسنی کول شهرا دا دهیتنه بکارئینان).	کل (Kul): چه میای، خوههر.
کلب (Keleb): دهف، دورماندوری دهقی - دمکئی مریشکئی، نکلی مریشکئی.	کلا (Kela): بهق.
کلبه (Kulbe): کۆلک.	کلات (Kelat): کهل، کهله (قلعه).
کلته (Kelte): گیانه وهری ئازاکری (گیانه وهری کوژ بهر پیبری	کلاجو (Kelacû): فنجانکا قه هوی - جاما مهیی.
	کلاژ (Kelaj): چاف ویر.
	کلاش (Kelaş): تهفنپییرک،

کلنجار (Kelencar): شهر و جده دل.	و بی هیزیی چ کار پی نه قه تبیین) - گیانه وهری کوری قوت - لالوته.
کلند (Kulend): قه زمه - کیلونه، قفلا کوژ داری هاتبته چیکرن.	کلجان (Kelcan): گویفک، جهی کو گلیشی دکهنی.
کلندر (Kelender): زه لامی ترخانه و ب هیز - داری نه سپیکری.	کلچ (Kelç): کیم، عه داف - قریژ.
کلندیدن (Kelendîden): کولانا ئه ردی ب قه زمه ی.	کلچنگ (Kulçeng): کینقراله.
کلنگ (Kuleng): قه زمه - قولنگ (فرنده که).	کلخج (Kelexc): بنیره: (کلچ).
کلرجه (Kulûçê): کولیچه، کاده، که سمه.	کلفت (Kuluft): ستوبر.
کلوخ (Kulûx): گومتلکیت ئاخ، قه نتلکیت ئاخ.	کلفت (Kulfet): خودام، خزمه تکارا ژن.
کلوک (Kelûk): که ری که ریچی - بچویک، زاروک.	کل هـ شنگ (Kelfehşeng): لوبلاق (لوبلاقتین جه مه دی).
کلون (Kulûn): کیلونه یان قفلا کو ژ داری هاتبته چیکرن.	کلک (Kêlk): قه له می کوژ له قه نی هاتبته چیکرن.
کلوند (Kelvend): خیار، خیار، کو بو توفی هاتبته هه لگرتن - گوندوری نه گه هشتی - کتکیت هیژیرا یان خورمی کو ب به نکی قه دکهنه گه لواز.	کلک (Kelek): نشتهر - مه نقل، ناگردانک - که چه لوک - بوم، توک - بی ئیفلح، به ش، پی بره شک - گامیشی نیری گنج - که له ک - فیل، حیل.
کله (Kuleh): کولاث.	کلکم (Kelkem): مه نجه نیق - که سکوسور، که سکوعالا.
کله (Kelle-ê): سهر، سهری مروقی یان گیانه وهری.	کلم (Kelem): که له می.
	کلن (Kulen): گلولاکا په می.
	کلنج (Kêlenc): کیم و عه داف - دفنبلدی، خوه مه زنکرن.
	کلنجار (Kêlencar): کینقراله.

- کله (Kulle):** کوفیکا سه‌ری.
- کلی (Kulî):** گوندی، خه‌لکئی گوندا - دهف (نامیره‌کئی موزیکئی به) - بازنه (دایره) - خوریک.
- کلیاوه (Kelyave):** که‌ر، که‌سئی کو گوه لی نه بت - گیژ، مهنده‌هوش.
- کلیچه (Kulîçê):** کولیچه، کاده، که‌سمه.
- کلید (Kelîd- Kêlîd):** کلیل.
- کلیز (Kelîz):** زرکیتک.
- کلپسا (Kêlîsa):** دیر، په‌رستگه‌ها فه‌لا.
- کلشک (Kelîk):** چاڤ ویر.
- کلیک (Kêlîk):** قلیچ، تب‌لا قلیچئی.
- کلیک (Kelîk):** بوم، تۆک.
- کلیون (Kulyûn):** په‌رۆکئی هه‌فت ره‌نگ.
- کم (Kem):** کیم، پچه‌ک.
- کمابیش (Kemabîş):** کیم و زیده.
- کماس (Kemas):** گوزکئی دهر فره‌ه - کـــۆد، ترارکئی داری - که‌شکولک.
- کماله (Kumalê):** خوه‌هر.
- کمان (Keman):** کثان.
- کمانچه (Kemançe):** کثانا
- بچویک - که‌مانچه (ئیک ژ ئالاڤین موزیکئی به).
- کمبود (Kembûd):** کیم بوون، کیماتی.
- کمبیزه (Kumbîzê):** خیاری زهر و مه‌زن - گوندورئی نه‌گه‌هشتی.
- کمپیر (Kempîr):** پیر، ب ناقسالقه‌چووی - پیره‌ژن.
- کمتر (Kemter):** کیمتر، پچه‌کتر - هویرتر.
- کمر (Kemer):** که‌مه‌ر، دورماندوری زک و پشتی.
- کمز (Kemzen):** بی شه‌نس، بی ئیقبال، که‌سئی کو هه‌رده‌م د یاریا قوماری دا ددورینت.
- کمسک (Kemesk):** ته‌ره‌ماست.
- کمند (Kemend):** کنف.
- کمیاب (Kemyab):** هه‌ر تشتی کو کیم بت و ب ساناهی بده‌ست نه‌که‌فت.
- کمیچه (Kemîçê):** ستیرستیروک - که‌مانچه.
- کمین (Kemîn):** کیمترین - کیم بها، بی قیمه‌ت.
- کن (Kên):** قه‌یتک (ل دوربارا جل و به‌رگا و دوربارا برینت بکار

فیلی لکاره.	دهیت).
کنجار (Kuncar): تیثکلن کونجی	کنا (Kena): نهرد - سنوور - کنار.
یا پشستی کو دوهنن وان ژئی	کنا (Kuna): بکه، کهسی کوب
هاتیته گرتن.	ئه نجامدانا کاره کی رادییت.
کنجد (Kuncêd): کونجی.	کنار (Kenar): کنار، کیلهک،
کنجک (Kunceck): نوی (جدید).	نالیه کی تشتی.
کنجکاو (Kunckav): لیگه،	کنارنگ (Kenareng): حاکم،
پشکینه.	والی، پاریزگه.
کنجل (Kuncul): مچای،	کناره (Kenarê): کنار، کیلهک،
قورمچی، تیچجوی، هه تشتی	کناری ده ریایی (ساحل).
کوژ حاله تی خوه یی دروست	کناغ (Kunax): ته فنی نارمویسی -
دهرکه فیت و بمچیت وه کی: (نانی	ته فنی ته فنی پیرکی - کرمی
کو دکه فیته بنی ته نویری دا و	نارمویسی.
دیته گلولکه کا بکیر نه هاتی، یان	کناک (Kenak): زک ئیشی.
دهست و پیپین کو دسوژن و	کنام (Kunam): جهی گیانه وهرین
ثاثرین وان یین سه ره کی لی	درنده و گیانه وهرین کو دچهرن -
نه مین و..... هتد).	چه روان - هیلین.
کنجه (Kuncê): که ری کو بنی	کنانه (Kenane): که فن، بهروفاژی
ده فنی وی وهرمتیبت - که ری کوری	نوی.
بری.	کنبوره (Kenbûrê): فیل، حيله.
کند (Kund): هییدی، کهسی کو	کنج (Kunc): کونج، کوژی، قورنهت
لده می ریشه چوونی ب هییدی ریشه	- کوریشک و قورمچک.
بچیت - ده شک یان شیر یان هه	کنج (Kenc): نه زمانکی بچویک کو
تشته کی برهک کو نه خوهش بییت و	ل دویمایا گوربی یه - هه تشتی
ب زحمهت تشتان بپریت - دلیر،	کوب که له خن خوهقه ئی مه زن بت
ثازا، په له وان.	و ب هیز بت و ب تایسه تی بو

کنش (Kunêş): کار و کردار.	کندا (Kunda): زانا - فہیلہ سووف
کنشت (Kunêşt): پەرستگه ه، دیر، کنیشت.	- حه کیم - ستیرناس - جادووگه ر - دلیری، پہله وانی.
کنشتو (Keneştû): شوینک.	کندامویه (Kundamûyê): مویب
کنفت (Kênêft): هه رمی، پیس.	کو هه ر ل دهستپییکا ژ دایکبوونی
کنگ (Keng): چه نگی، چه نگی فرنده ی - چه قی داری.	لسه ره لشی نويزادی هه بیت.
کنگر (Kungur): گه دایی بی شه رم - بوم، کوند.	کندر (Kender): باژیر، شار.
کنگر (Kenger): که نگر.	کندز (Kundêz): کورتکریا (کهن دز) نانکو که لها که فن.
کنون (Kunûn): نوکه. نهۆ.	کندش (Kundêş): گلولکا په مبی کو ناماده بیت بو ريسانی.
کنیز (Kenîz): خودام، ژنکا خزمه تچی، ب تایبه تی ژنکا کو هاتبیته کرین.	کندک (Kundek): چنییت نانی، هویرکه نان.
کنیزک (Kenîzek): خوداما کچ کو تهمه نی وی بچویک بت.	کندلان (Kendulan): خیشه تا مه زن.
کو (Kû): بو پرسسیاری دهیت، نانکو: کا، کانی، ل کیشه یه.	کندمند (Kendmend): په ریشان - ویران، خراب، ئافاهیج کو ویران و سه رابن ببیت.
کووار (Kevar): سه لکه کا مه زنه کو فیقی پی قه دگوهیتزن.	کندن (Kenden): جودا کرن - کولانا ئه ردی ب ئنیه تا کویر کرنی.
کواژ (Kevaj): ته عن - ترانه.	کندو (Kendû): شاننا زرکیتکی.
کواش (Kuvas): جور، تهرز، رهنگ، شیوه. ههروه سا (کواشه، گواش، گواشه، کواس، کواسه) ژی لکارن.	کندواله (Kundvalê): گه نجی ب هیتز - که سی کو ب که له خنی خوه قه ئی ماقوبیل بت.
کوب (Kûb): درب، دربی کوژ	کنسک (Kênêsk): قه لس، ده خه س، به خیل، خه سیس.

- کوچولو (Kûçûlû):** زیډه بچویک، کوچوچ - زاروک.
- کوچه (Kûçê):** کۆلان.
- کوچیدن (Kûçîden):** کۆچکرن، بارکرن ژ جهه کئی بۆ جهه ک دی.
- کود (Kûd):** بیدهر - سه رگینا ده وارا و چیل و گولا کوب ئه ردی وه رکه ن ژ بۆ ب قوه ت که تنه ئه ردی ژ بۆ چاندنی (زیل) - کیمیا.
- کودک (Kûdek):** زاروک، بچویک.
- کودن (Koden):** بی فه هم، کیم عاقل، نه حمه ق، ته مبه ل.
- کور (Kûr):** کوره.
- کورس (Kevers):** موی بیتن خه له ک - قریژ و قیفا را له ش و جلکا.
- کوره (Kûrê):** کویره، ئیتتوبن - پشک، به ش، پارچه یه ک ژ جهه کی.
- کوزه (Kûzê):** گوزک.
- کوژ - کوز (Kûj-z):** قوژ، قلوز، چه میای، خوه هر.
- کوژپشت (Kûjpuşt):** پشت چه میای، پشت قوژ - درکه یه ژ نه سمانی.
- کوژه (Kûjê):** که ری ره نگ سپی.
- کوس (Kûs):** درب قیکه تن.
- ئه گه ری قیکه تنه به ری یان داری بگه هته له شی - ئالاقی کو فیلقان فیلین خوه پی ده اژوژن.
- کوبیل (Kûbel):** بشکوژ، بشکوفک، غونچه.
- کوبن (Kûben):** چه کویچ، چاکوچ.
- کوبیدن (Kûbîden):** قوتان، لیدان، نه رمژاندن.
- کوتار (Kûtar):** کولانکا ته نگ کو سه ری وی گرتی بت.
- کوتاه (Kûtah):** کورت، کن.
- کوتوله (Kûtûlê):** بالا کورت، به ژن کورت، قه زم.
- کوته (Kûteh):** کورت، کن.
- کوچ (Kûç):** بوم، توک - کۆچکرن ژ ئه رده کی بۆ ئه رده کئی دی - ئیل، بنه مال - ناقی ئیله کئی یه ل نیزیکی ئیلا (به لوجی) یا.
- کوچک (Kûçek):** هویر - بچویک - د زاراوی ده رویشان دا ئه و مریده بی کوژ هه میان بچویکتر بت ب ته مه نی خوه فه یان ژی نوکار بت و ژ نوی ده ست ب مریداتیی کریت.
- کوچکین (Kûçekîn):** هویرترین - بچویکترین.

- کوستن (Kûsten):** قوتان - لیدان -
نیشانندن.
- کوسه (Kosê):** زهلامی کوسه کو
بهس نه رزنکا وی موی لی هه بن و
روی بین وی د حولی بن.
- کوشک (Kûşk):** کوشک، قه سر،
نافاهیبی بلند، خانیه کی خوهش ل
ژدهرقه ی بازیری و دناش باغ و
بیستانا دا.
- کوشیدن (Kûşiden):** پیکول کرن،
سه عی کرن، خوه وهستاندن ژ بو
بدهستقه ئینانا تشته کی.
- کوفتن (Kûften):** قوتان، لیدان ب
ئیه تا هه رشانندن و هویر کرنی -
درب ف تشته کی ئیخستن.
- کوفجان (Kûfcan):** قه فهس، جهی
تهنگ.
- کوک (Kûk):** دربارا ژتیک فر -
خهس (گیایه که).
- کوکن (Kûken):** بوم، توک.
- کول (Kûl):** مل، شان (کتف) -
حه ود، جههک کو پچهک ئاف لی
خرقه ببیت.
- کولاب (Kûlab):** حه ود -
مهله فانگه ه.
- کولاک (Kûlak):** توفان - پیلین
- دهریایی.
- کولخ (Kûlex):** ئاگردانک -
مه نقل.
- کولیدن (Kolîden):** کویر کرن -
کۆلان - قلیب کرنا ئه ردی.
- کوم (Kom):** شینکاتیا کولبه ر
لیشین کانی و حه ود و رۆوا شین
دبن.
- کومش (Komêş):** که سی کو بیرا
دکۆلت.
- کونده (Kevende):** تۆرا کوب
رهنگی جهالی دهیته چیکرن ژ بو
قه گوهاستنا کای بکار دئینن -
گوندۆری نه گه هشتی.
- کوه (Kûh):** چیا.
- کوهان (Koham):** کوپار، پشتا
حیشتری.
- کوهپایه (Kûhpayê):** دههمه نا
چیای.
- کوهسار (Kûhsar):** جهی کو
گه لهک چیا لی بن.
- کوهه (Kûhê):** تهل، کۆم - سه مهر،
ئه و بلنداهیا لسه ر و بنین زبنی
هه سپی یان کورتانی دهوارا -
پیلین ئافی - هیرش کرن، هیرش
برن.

- کوی (Kûy):** تاخ - شاهری، ریکیین فرهه.
- کوی (Key):** ناڅی شاهین که یانی یا، وهکی که یقوباد، که یکا ووس، که یخوسرهو - شاهین مهزن، شاهینشاه - نازناڅی مهزترین شاهین.
- کویر (Kevîr):** نهردی زیده که رهستین (نهرت، نوکسیژن و پتاسیوم) لئ هه بن، له وراهی ژی چو گیا لئ شین نابن - سه راب.
- کویش (Kevîş):** زهرکا شیری.
- که (Kuh):** چیا.
- که (Keh):** کا.
- که (Kêh):** بچوبک، هویر.
- کها (Keha):** شهرمین، شهرمه نده.
- کهبل (Kehbel):** نهزان، هه بله، نه حمه ق.
- کهتر (Kêhter):** بچوبکتر.
- کههر (Keher):** هه سپی کورهنگی وی سورئ بناڅ رهشی فه بت، هه سپی قه هوایی.
- کهکشان (Kehkeşan):** ریکا کادزا (مجرة).
- کههن (Kuhên):** کهفن - کهفنار - دیرین.
- کههنه (Kuhnê):** کهفن - کهفنار - دیرین - ژ کارکهفتی.
- کی (Key-Kêy):** کهنگی، چ دهم، چ وهخت.
- کی (Kî):** کی، چ کهس، کیژان.
- کیا (Kiya):** مهزن - خودان - خوداوه ند - شاه - حاکم - پاریزگر - په هله وان.
- کیاخن (Kiyaxen):** نهرمی، نهرماتی، نارامی.
- کیاده (Kiyade):** رسوا، هه تک لئ چووی، بی ناڅ بووی.
- کیار (Kiyar):** ته مبه لی، سستی.
- کیارا (Keyara):** خه م، نیگه رانی.
- کیان (Keyan):** کوما (کی) کو نانکوا وی دبسته شاهین مهزن - ناڅی سنسله کا شاهنشاهی یا ئیرانی یه پشتی سنسلا پیشدادی یان.
- کیان (Kuyan):** خیفته، ره شمال - ستیر - سه نته ری بازنه ی (مرکز دائرة).
- کیانا (Kiyana):** سروشت - نه صلیق هه ر تشسته کی - هه ر ئیک ژ هه ر چوار عونصورین چوارگانه.
- کیبانیدن (Kîbanîden):** لادان، ژ

- ری لادان، خوههر چوون.
کبییدن (Kîbîden): بنییره:
 (کبیانیدن).
کیپ (Kîp): پر، تژی، لیثولیتف.
کیچ (Kîç): بژاله - پهریشان - کیم،
 پچهک - هویر، بچوبک - هیدی.
کیس (Kîs): کوریشک.
کیسنه (Kîsene): بهنکی کوب
 تهشینی هاتیبته ریسان.
کیسه (Kîsê): کیسک، تویرک -
 بهریک.
کیش (Kîş): دین، نایین، مهزهه ب -
 جورهکی پهروکی کوژکتانی
 دهیته چیکرن - کیسکی کو تیرین
 کفانی دکهنه تیدا - کش (بو)
 هاژوتنا مریشکی یان لادانا شاهی
 د یاریا شه ترهنجی دا لکاره).
کیف (Kîf): چانته - چزدانک.
کیفر (Keyfer): سزا، سزادان - نهو
 بهری کو لسهردهمین کهفن دادانان
- سه ر دیواری که لهی و چ گاڤا
 دوژمنا هیرش کربانه سه ر که لهی
 دا بهری به رده نه ناف دوژمینی -
 زهرکا شیر یان مه نجه لوکا
 ماستی.
کیک (Keyk): بیبیکا چافی.
کیل (Kîl): خوههر، چه میای.
کیماک (Keymak): قه میاغ.
کیماک (Kîmak): ته نگا دهوارا.
کین (Kîn): کینه، دوژمینی، نه یاری
 - عینات و نه یارتی یا کو مروژ د
 دل دا ژ که سه کی هلگریت.
کینه (Kînê): بنیره: (کین).
کیوان (Keyvan): ناخی ستیرا
 (زوحه ل)ه.
کیهان (Keyhan): جیهان، دنیا -
 کوما سه بیارین کوب سه ر
 مه نظوما شه مسی فه نه - بیافی کو
 ستیر دناف دا.

گ

کارى وى جلک شويشتن بت.
گاشتن (Gašten): زفراندن -
چاندن.

گال (Gal): رينگلين په زى سپى کو
ب دينگين وان فه هسک دبت -
گارس - طورى، تويرى - فيل،
حيله، خپاندن.

گاله (Gale): جهال - گلولکا
په مې.

گاليدن (Galiden): رهځين،
هه لاتن، فيرارکرن، دوير که تن.
گام (Gam): گاښ، پينگاښ.

گاو (Gav): چيل و گا (د فارسى دا
بو چيلى «گاو ماده» دهيت و بو
گای ژى دبيتن «گاو نر» و هه گهر
کومه کا هردووان پيکفه دگه ليتک
بن دبيتن «گاوها») - زه لامى دلير
و ب هيز.

گاورس (Gavers): گارس.

گ (Gaf): تپيا بيست و شه شى به ژ
نه لفا بپيا زمانى فارسى و نه ف
تپيه دناښ زمانى عه ره بى دا نينه.

گاباره (Gabarê): گاران -
شکه فت.

گات (Gat): که قنترين و پيروزترين
پشکا نافيستايى به - سروودين
زه رده شتى.

گار (Gar): پاشگره و نيشانا
بکه رناڅى به، وه کى: (آفريدگار:
تافرنده، آموزگار: فيرکه ر،
ماموستا). د زمانى فارسى دا
نه ف پاشگره ل گه له ک جهان دگه ل
په يقين عه ره بى ژى هاتيه.

گارى (Garî): عه ره بانه - هه ر تشتى
نه موکوم و بى ده وام.

گاز (Gaz): ددان - گاز، کيلبتان -
سپينه.

گازر (Gazur): جلکشو، که سى کو

- گاو میش (Gavmîş):** گامیش. **گاه (Gah):** وهخت، دهم، زه مان - جه، گه ه - تهختی پاشاتی، کورسیکا دهسته لاتداریی - نامانی کو زیر و زیقا تیدا دحلینن - ئەف پاشگره ل دویمایا دو جوړه ناغان دهیت، یی ئیکی دهمناف (اسم زمان) ژئی چیدبت، وهکی: (سحرگاه: دهمی سپیده، شامگاه: دهمی شەقی) و یی دووی جهناف (اسم مکان) ژئی چیدبت، وهکی: (پرستشگاه: پهرسگهه، جهی پهراستنی).
- گاهنبار (Gahenbar):** ناغی شەش جهژنانه کو ههر ئیک ل دهمهکی سالی ژ لایئ ئیرانیان فه دهاتنه کرن - ناغی وان شەش دهم بیان شەش روژانه کو خودی مهزن جیهان چیکری. ههروهسا په یقیین (گهنبار، گاهانبار، گاهبار، گهپار) ژئی لکارن.
- گاهواره (Gahvarê):** لاندک، له هندک.
- گبر (Gebr):** زهردهشتی، کهسی کو بدویف ئایینی زهردهشتی کەتی (ئەف ناغە پشتی
- موسلمانە تیئی یی مایه ب زهردهشتیاغه).
- گبر (Geber):** جوړه کتی بهری یه کو ترارک و مه نجه لوک و دیز ژئی دهیتنه چیکرن.
- گبرگه (Geburge):** جوړه کتی وهرزشا که فنا ئیرانی یه.
- گبز (Gebz):** مهزن، ب که له خ - ب هیژ.
- گت (Get):** مهزن (عظیم، کبیر).
- گجسته (Guceste):** پیس و نه پیروز، خه بیس، مه لعون.
- گچ (Geç):** گچ (که رهسته که کو بو ئاهاها و په یکه رسازیی بکار دهیت).
- گدا (Geda-Gêda):** گه دا، سوالکەر، خازخاژوک.
- گداختن (Gudaxten):** چه لاندن.
- گدار (Gudar):** کویراتیای بنی دولتی - ریک، جهی تپرا بۆرینی.
- گدازیدن (Gudazîden):** چه لاندن.
- گدوک (Gedûk):** ئەو در ژ چپای کو پری به فر بت و ئەو به فر بیسته کوسپ د رتیا هاتن و چوئی لوئری.
- گذار (Guzar):** بۆرین د جهه کی را

- جهی تیرا بۆرینی. **گـذاردن (Guzarden):** دانان، دهیناتن (تشتهک ل جههکی دهیناتن یان دانان). **گذر (Guzer):** بنیره: (گذار). **گذرا - گذران (Guzera- an):** چۆوهک، وهکی: (آب گذرا: ئاڤا کو بچیت). **گذراندن (Guzeranden):** تشتهک د جههکی را بۆراندن - کارهک بجه ئینان. **گذشت (Guzest):** بۆری (د جههکی را بۆری) - لیبۆری، عهفویکر. **گذشتن (Guzesten):** بۆرین (د جههکی را بۆرین) - لیبۆرین، عهفویکر - بدویماهییک هاتنا وهختی. **گر (Ger):** ههگهر - پاشگری بکه و بکه رناقفی یه، وهکی: (آهنگر: ئاسنگر، زرگر: زیرنر و ستمگر: زالم) - گوریاتی (ئیک ژئیشین پویستی یه). **گر (Gur):** گوریا ئاگری. **گرا (Gerra):** عهبد، بهنی، خولام. **گراز (Guraz):** بهراز - بیترکه کا مهزن و پهحنه کو دو کهس ب
- ههفره بکار دئینن ژ بۆراستکرنا ئهردی قلیب کری - گوزک. **گـرازیدن (Gurazîden):** ب نازداری و دفنلندی برتفه چوون. **گرامی (Gêramî):** عهزیز، هیترا، بهریر. **گران (Geran):** گران (ههم بۆ سهنگی و ههم ژی بۆ بهای). **گران (Guran):** کهفه کا گهفی یان جههی کو هاتنبسته دروین. **گراییدن (Gerayîden):** دل ب تشتهکی دان - هیترش برن. **گریز (Gurbuz):** زیرهک - دلیر - فیلبار. **گره (Gurbê):** پشیک، کیتک. **گرد (Gerd):** توزک، ئاخا نهرم، غویار. **گرد (Gêrd):** گروفر، خر - دهوروبه، چان و رهخ. **گرد (Gurd):** دلیر، پهلهوان. **گرداب (Gêrdab):** زقوؤکا ئاڤی. **گرداس (Gurdas):** سته مگهر، زالم. **گرداندن (Gerdanden):** زقراندن، بادان. **گردباد (Gêrdbad):** بابه لیسک.

به نذکری.	گردن (Gerden): ستو، گهردهن.
گرفتن (Gêrften): ستانندن،	گردنه (Gerdenê): ریکین تهنگ و
وهرگرتن - تیکههل بوون.	پر ناستهنگ ل چپای.
گرگ (Gorg): گورگ.	گردو (Gêrdû): گويز.
گرگین (Gergîn): گیانه وهری کو	گردون (Gerdûn): چهرخ، ههر
تووشی ئیشا گورباتیی بووبت.	تشتی کو لدور خوه یان لدور
گرم (Germ): گهرم.	ته وهره کی بزقرت - ئەسمان.
گرم (Gurm): خه م - برین (جرح).	گردیدن (Gerdîden): گه پیان -
گرما (Germa): گهرمه، به روفاژی	زقرین - گوهارتن - بوون، چیبوون.
سه رمایی.	گرز (Gurz): گورز (ثالافه کی شه ری
گرما به (Germabê): حه مام،	یه کول سه رده مین که فن دهاته
گهرماث.	بکارئینان).
گرمسیر (Germsîr): گهرمیان.	گرزش (Gerzêş): گله و گازنده،
گرنج (Gurênc): کوریشک - گری -	داله هی.
کونج، کوژی - برنج.	گرزمان (Gerzuman): ئەسمان،
گرو (Gêrev- Gêruw):	عهرش.
مهرج (شرط) - ره هینه، گرهو.	گرزن (Gerzen): تانج.
گروه (Gurûh): دهسته ک، کۆمه ل.	گرزه (Gerze): ماری مه زن،
گروهه (Gurûhê): گلولک، وه کی:	جوره کی ماری یه کو سه ری وی
(گلولکا په مبی) - گرگین هه فیری	مه زنه.
- دهسته ک، کۆمه له.	گرزیدن (Gerzîden): زیمار کرن،
گرویدن (Gêrevîden): باوهری	گرین - ته و به کرن.
ئینان ب که سه کی یان تشته کی،	گرسنه (Gurêsnê): برسی.
گه هشتن ب ریزین	گرفت (Gêrêft): وهرگرت - غه رامه
دهسته که کی (التحاق).	- ته عن.
گره (Gêrêh): گریک، گریا	گرفتار (Gêrêftar): دیل، ئیخسیر،

- گریوه (Gerîvê):** تهل، گر.
- گریه (Gêrye):** گری، روژدک ریژی.
- گزا (Gez):** گهز (یه که یه کا پیشانی یه بهرامبهری ۱۶ (گره) انه، و ب عه ره بی دبیژنی «ذرع» - ناشی داره کی یه - گه زؤ (جوره کی شریناهیچ یه).
- گزاردن (Guzarden):** ئەداکرن، بجه ئینان، ئەنجامدان.
- گزارش (Guzarêş):** ریپورتاژ، شروقه کرنا خه به ره کی یان کاره کی کو هاتیبته ئەنجامدان.
- گزاریدن (Guzarîden):** بنیره: (گزاردن).
- گزارف (Gêzaf):** زیده، گه لهک، بن سینور - بیهوده، پویج، ناخفتنن پویج و بی مفا.
- گزاک (Gezak):** هه ر گیانه وه ر یان موره کی کو ژه هردار بیت و مروقی بگه زیت (ب مروقی فه ده ت).
- گزاییدن (Gezayîden):** پیشه دان، لهق لیدان و نازار گه هاندن.
- گزر (Gezer):** گیتزر.
- گزر (Guzêr):** چاره، چاره ری، عیلاج.
- گزهک (Gezek):** گه زهک، ده فگر،
- به نکی یان گریکا دارئ) - ئیک ژ یه کین پیشانی یه کو به رامبهری ۱/۱۶ گه زئ یه.
- گریاندن (Gê-Geryanden):** گریاندن، که سهک مه جبور کرن کو بکه ته گری.
- گریاننده (Gêryanendê):** ئەو که سی کو که سهک دی بگرینت.
- گریبان (Gêrîban):** یاخه، پستوک.
- گریختن (Gurîxten):** ره فین، هه لاتن، فیرار کرن.
- گریز (Gurîz):** فیرار، رهف.
- گریزاندن (Gurîzanden):** ره فاندن، فیرار یدان.
- گریستن (Gêrîsten):** گرین، روندک ریتن. ههروه سا بو که سی کو دکه ته گری، په یشتین (گرینده و گریبان) لکارن، لی جیا وازیا دناقبه را ههردوان دا ئەوه کو (گرینده) بکه رناقه و (گریبان) صیفه ته.
- گریغ (Gurîx):** بنیره: (گریز).
- گریواره (Gêrîvarê):** رستک، گه رده نی.
- گریوان (Gêrîvan):** بنیره: (گریبان).
- گریون (Gerîven):** ئیشا گوریاتی.

- گستاخ (Gustax):** نه ترس، دلیر - بی نه دهب، نه دهب سز. ههروه سا په یقین (وستاخ، بستاخ، استاخ، اوستاخ و بیستاخ) ژی لکارن.
- گسترانیدن (Gusteranîden):** په حن کرن، رانیخستن.
- گستردن (Gusterden):** په حن کرن، رانیخستن.
- گسته (Geste):** هه تر تشته کی کریت و نه جوان - سه رگین.
- گستن (Gusêten):** برین - ژ هه هفت جودا کرن.
- گسلاندن (Gusêlanden):** دراندن - برین.
- گسیل (Gusîl):** ره وانه. گسیل کردن: ره وانه کرن، وه کی: (ره وانه کرنا که سه کی بو جهه کی، یان ره وانه کرنا هاریکار به کی بو که سانیین لی قه و مای و..... هتد).
- گشاد (Guşad):** شه کر - بهردا، ره ها کر - بهردانا تیری ژ کشانی - فرهه - په حن، پان.
- گشادن (Guşaden):** شه کرن - بهردان، ره ها کرن.
- گشت (Geşt):** گهشت و گوزار، گه ریان.
- هه تر تشته کی کو تاما سه ره کی بگوهوریت و تاما ده فی نه خواهش کهت - ده لیقا باش و هلکه تی بو نه انجامدانا کاره کی - سه رما و سپی بری.
- گزمه (Gezme):** زیره فان، حه رهس.
- گزند (Gezend):** درب - نازار - ناتاف - رینج و زحمهت.
- گزیدن (Gezîden):** لهق دانان - پیقه دان.
- گزیدن (Guzîden):** هه لبرژارتن، په سه ندکرن و فا قیتر کرن.
- گزیر (Guzîr):** چاره، چاره ری، عیلاج.
- گزیردن (Guzîrden):** چاره کرن، عیلاج کرن، چاره ری ژ تیرا قه دیتن.
- گزینه (Guzîne):** هه لبرژارتی.
- گژار (Gujar):** بهر چیلکا مریشکی.
- گس (Ges):** تاما کو دبیته نه گه ری ده فگرین، وه کی: تاما فی قییبی نه گه هشستی، یان کاری یا نه خه سای.
- گساردن (Gusarden):** خوارن (بگره ژ نان خوارن، مهی قه خوارن، خه م خوارن و..... هتد).
- گست (Gest):** کریت، نه جوان.

- گشت (Gêšt):** همه می بهه فره، پیکفه، ب گشتی.
- گشتا (Gušta):** بهه شت، فردوس.
- گشتن (Gešten):** گه ریان - دهور لیسدان، لدور زقرین - بوون، چیبوون.
- گشتی (Geštî):** زیره قانی کول جهه کن دیارگری را بهیت و بچت ژ بو بجه ئینانا نهرکی خوه بی زیره قانی.
- گشسب (Guşesb):** هه سپ.
- گشن (Gešn):** گه لهک، مشه، زیده، پر، تژی.
- گشن (Guşn):** گه نج - میترانه - نیر - دارا خورمی یا نیر.
- گشنی (Guşnî):** گوهنیلی (عملیه جنسی - تلقیح).
- گشودن (Guşûden):** شه کرن - ره ها کرن، بهردان.
- گفتار (Guftar):** گوتار - ناخفتن.
- گفتگو (Guftugû):** گفتگو، دان و ستاندن.
- گفتن (Guften):** گوتن، ناخفتن.
- گل (Gul):** گول.
- گل (Gêl):** ته قن، هه پی.
- گل (Gel):** حه فک - ستو، گه ردهن.
- گلاب (Gulab):** گولاث.
- گلابی (Gulabî):** هر میک.
- گلاندن (Gelanden):** هه ژاندن، داقوتان (داقوتانا دارا ب بار کو فیتیج وی ژئ بکه فت).
- گلاندن (Gellanden):** گرپلکرن.
- گلاویز (Gelavîz):** هلاویستی.
- گلاویز شدن (Gelavîz şuden):** هه قشیری هه ف بوون، دبن چه نگین هه قرا چوون.
- گلایه (Gêlayê):** گله و گازنده، داله هی.
- گلخن (Gulxen):** ئاگردانکا حه مامی، جه ژنه ما حه مامی.
- گلزار (Gulzar):** گولزار، گولستان.
- گلست (Gelest):** گه لهک سه رخووش، زیده مه ست.
- گلو (Gelû):** حه فک، گه لالیشک.
- گلوله (Gulûlê):** گلولکا په میبی یان به نکا - گولله، ته لقه، فیشهک.
- گلوند (Gelvend):** خه لات، هه دیه - گه لوازی خوارده مه نی بین وه کی هیژیرا.
- گله (Gêlê):** گله و گازنده، داله هی.
- گله (Gele):** گارانا حیوان و دهوارا، برا په زی.

- گله بان (Geleban):** شقان.
- گلیز (Gêlîz):** گلیز، ئاڤا دهقی مرۆڤ و گیانه وه را.
- گلیزه (Gêlîzê):** گوزک.
- گلیم (Gelîm):** بهرک، جوره کی راتیختی یه کوژ به نکیتن په مبی یان هریخ دهینه چیکرن.
- گلین (Gêlîn):** تشتین کوژ ئاخ و ته قنچی دهینه چیکرن.
- گم (Gum):** هندا، بهرزه، نه دیار.
- گماردن (Gumarden):** دانان، دامه زراندن، ته عین کرن.
- گماشتن (Gumaşten):** بنیره: (گماردن).
- گمان (Guman):** گومان، شک.
- گمانیدن (Gumanîden):** گومان کرن، هزرکرن، بوچوون، شک برن.
- گمراه (Gumrah):** ری بهرزه - که سچ کولسه ری یا راست دا چۆیت (سه ریدا چۆی).
- گمیختن (Gumîxten):** ناخیک هه لکرن، تیکه ه لکرن - میزتن.
- گمیز (Gumîz):** میز.
- گمیزیدن (Gumîzîden):** میزتن.
- گناه (Gunah):** گونه ه، کاری خراب، بئ نه مری.
- گنبد (Gunbed):** گونبه د، قوبه .
- گنج (Genc):** خزینه .
- گنجار (Guncar):** سؤراف.
- گنجانندن (Guncanden):** گونجانندن (جهی تشته کی ل جهه کی یان د تشته کی دی دا کرن.
- گنجشک (Guncêşk):** چویچک، سفیانک.
- گنجور (Gencûr-Gencver):** خودانی خه زینی.
- گنجیدن (Guncîden):** گونجین، گونجان (جهی تشته کی ل جهه کی دی یان لئاڤ تشته کی دیدا بوون).
- گنجینه (Gencîne):** گه نجینه، جهی گه نج لی، جهی خه زینه لی.
- گند (Gend):** بیتهن پیس، گه نی.
- گنده (Gund):** گون، رطل - سوپا، له شکهر.
- گندانندن (Gendanden):** گه نی کرن.
- گندم (Gendum):** گه نم.
- گندمگون (Gendumgûn):** گه نموکی، روی گه نموکی.
- گنده (Gundê-e):** مه زن، ب که له خ - گولکا په مبی - گرکا هه قیری.

- گنده (Gende):** گه نی، بیهن پیس.
- گنیدن (Gendîden):** گه نی بوون، پویج بوون، پیس بوون.
- گنگ (Gung):** که سچ کو نه شیت باخفت، بی نه زمان - بۆری بیت کوژ ته قنی دهاتنه چیکرن ژ بو ڤه گوهاستنا ئاڤا بن ئورد ژ جهه کی بو جهه کی دی.
- گنگار (Gungar):** ماری کوژ نوی تیشلیخ خوه ئاڤیتی.
- گنگلاج (Gunglac):** لالوته، تور توری.
- گو (Gev):** دلیر، پهله وان - باشر، مه زن.
- گو (Gû):** گو، هر تشتی خپ و گروفی.
- گوچو (Guvaçû):** هیژک.
- گوارا (Guvara):** هر تشتی خوارنی یان ڤه خوارنی کوب تام بت و زوی (هضم) بیت.
- گوارش (Guvarêş):** کریارا کو ئاشک و ریڤیک پی رادبن. دستگاه گوارش: جهاز هضمی، کو ژ دهڤ، گه وری، مہری، ئاشک و ریڤیکا پیک دهیت.
- گواره (Gevarê):** گارانا حیوانا.
- گواره (Gevare-ê):** لاندک، له هندک.
- گواز (Gevaz):** چویڤ، داری کو گا و که را پی دهان ژون.
- گواژ (Gevaj-jê):** ته عن لیدان، یاری پیکرن، ترانه.
- گوال (Geval):** جهال.
- گوالیدن (Guvalîden):** نه موکرن، شین بوون و مه زن بوون - خرڤه کرن، کو مکرن.
- گواه (Guvah):** شاهد، دیده ڤان.
- گوجه فرنگی (Gocê ferengî):** ته ماته، باجان سوړک.
- گود (God):** کویر.
- گودال (Godal):** چال، جهی کویر.
- گور (Gûr):** گوږ، قه بر، زیارته - بیابان - که ری وه حشی.
- گوراب (Gûrab):** گوږه - سه راب - قویبا کو لهنداڤ گوږی دهیتته ئاڤاکرن.
- گورستان (Gûrêstan):** گوږستان.
- گوز (Goz):** گويز.
- گوزن (Gevezn):** شفر.
- گوساله (Gûsalê):** گولک.
- گوسفند (Gûsfend):** په زنی سپی، میه.

- گوش (Gûş):** گوھ.
- گوش (Guvêş):** ئاخفتن، ئاخفتن کرن.
- گوش (Goş):** د ئایینی زهردهستی دا خوادشه ندی زیرهفانی گیانه وهرین چارپی یه. ههروهسا ئاقی رۆژا چواردی یه ژ هه رهه یقه کا سالا هه تاقی.
- گوشاسب (Gûşasb):** خه و، خه و خه و خه و.
- گوشت (Gûşt):** گوشت.
- گوشزد (Gûşzed):** بیرئینانه فه، ئاگه هدار کر نه فه.
- گوشمالی (Gûşmalî):** درکه یه ژ ته نبیه کرن و ئه ده ب کرن.
- گوشوار (Gûşvar):** گوهارک - وهکی گوھی - کونجا ژۆری، قولاچکا مه زه لکی.
- گوشه (Gûşê):** کوژی، کونج، قولاچک، قورنه ت.
- گوشیدن (Gûşîden):** گوهدان، گوهدار بکرن.
- گوگار (Gûgar):** کیتزگلولک.
- گوگرد (Gûgêrd):** کبریت (سولفور).
- گول (Gûl):** هه بله، نه زان - ئه حمه ق - فیل، حيله.
- گون (Gûn):** رهنگ، جور (نوع) - وهک پاشگر ل دویمایهیکا هندهک په یشان دهیت و ئانکوین (وهکی و جور) دگه هینت، وهکی: (آذرگون: وهکی ئاگری - نیلگون: ب رهنگن نیلی).
- گوناگون (Gûnagûn):** جورا و جور، رهنگا و رهنگ.
- گونه (Gûnê):** روی، ئالهک - رهنگ، جور، تهرز، شتیواز.
- گونی (Gûnî):** ته لیس، ته لیس - کورکی.
- گونیا (Gûnya):** ده بکه کی سیگوشه یه کو ئیک ژ کوژیین وئ نوت دهره جه یه و هه ردوین دی، هه ر ئیک چل و پینج دهره جه نه و د زانستنی هه نده سی دا گه لهک بکار دهیت.
- گوهر (Goher):** جه هوه ر، نه ژاد، ئه صل - گه وهه ر (به ره کی گرانبه یه وهکی زه مرید و یاقوبتی).
- گویا (Gûya):** بیژهر، ئاخفتنکه ر - ههروهسا به رامبه ری په یقیین (دبیژت، سه کو) یین کوردی یه.
- گوش (Gûyêş):** گوژن، ئاخفتن - گوژار.

- گهبُد (Gehbud):** خه‌زینه‌دار.
- گه‌گاه (Gehgah):** جار‌جار،
هنده‌جارا.
- گه‌واره (Gehvarê):** لاندک،
له‌هندک.
- گیاه (Giyah):** گیا، شینکاتی.
هه‌روه‌سا په‌یفتین (گیا، گیاغ،
کیاغ) ژی لکارن.
- گیتی (Gîtî):** گیتی، جیهان، دنیا -
رۆژگار.
- گیج (Gîc):** گیتژ - حه‌یران.
- گیرا (Gîra):** دل‌راکیش.
- گیراندن (Gîranden):** ئاگر
هه‌لکرن، فیتختن.
- گیس (Gîs):** موی بین دریتژ، ب
تایبته‌ت بین ژنکا کوژ پشت فه
گه‌له‌ک دریتژ بیت.
- گین (Gîn):** ئیک ژ پاش‌گریین
وه‌که‌ه‌فی و سالو‌خدانی‌یه، و
ئانکویین (پر و تیقه‌دای) دده‌ت،
وه‌کی: (شرمگین: پر شه‌رم،
شه‌رمین - اندوه‌گین: د‌خه‌می
فه‌دای، خه‌مگین) دده‌ت.
- گیهان (Geyhan):** جیهان، دنیا.

ل

و دريژ، وهكى موى يانژى شاكيڼ
ميڼوى و چه قين دارى و.....هتد.

لاخه (Laxe): پنى.

لاخه دوز (Laxedûz): پنى دوز.

لاد (Lad): حه رير، نارمويش،

په روكى نهرم - ديوار، ديوارى كوژ

لبن و ته قنى هاتبيسته چيكرن -

ئاساس، شه ننگسته.

لاده (Lade): بى عاقل، هه بله،

ده به ننگ - نه حمه ق.

لاس (Las): جوره كى نارمويشى ب

كيړ نه هاتى يه - مى يا ههر

گيانه وه ره كى و بتايسته تى بو

(ديهل) ئى لكاره.

لاسيډن (Lasîden): لاسيډن،

يانژى لاس زدن، ئانكو: لدويش

كهفتنا گيانه وه ره ئير ل په ي يا

مى - ههروه سا دهست ب رويى

كچى يان ژنى دا ئينانه خوار.

ل (Lam): تپيا بيست و حهفتى يه
ژ ئه لفابىيا زمانى فارسى.

لا (La): دناقرا، دناقدا.

لابه (Labe): بى هيزى - زيمار -

هيقى و داخوازى - مه للاقى.

لايډن (Labîden): بى هيز بوون،

زيماركرن - هيقى كرن، داخوازكرن

- مه للاقى كرن.

لات (Lat): فه لپته، كولانى - مروڅى

هه ژار و زه عيف حال، دهستكورت.

لاتو (Latû): پيسترک، دهره جک،

په بيسک.

لاج (Lac): رويس، تازى - ديهل.

لاخ (Lax): ئيك ژ پاشگرتين جهى

يه و نيشانا گه له كى و زپده هيا

تشته كى ل جهه كى ددهت، وهكى:

(سنگلاخ: جهى گه له ك بهر لى -

نمك لاج: نه ردئ پر خـوئ

و.....هتد) - كومه كا تشتين زراف

- لاش (Laş):** که له خ، که لو اش، که له ختی گیانه وهری مرار - پویچ و ب کییر نه هاتی - له غهر - بسه رداگرتن و دزی و تالان.
- لاشبرگ (Laşberg):** به لگتی ژ داری که فتی کوب کییر چو تشته کی نه هیت.
- لاشخور (Laşxor):** قورپت، تهیری که له خا.
- لاشه (Laşe-ê):** بنیره: (لاش).
- لاغ (Lax):** یاری، ترانه.
- لاغر (Laxer):** له غهر، لاواز، مرؤف یان گیانه وهری زه عیف و بی گوشت.
- لاف (Laf):** ناخفتن پویچ و بی مه عنا - زیده په سنا خوه کرن - خوه په رتسی.
- لافیدن (Lafiden):** خوه په راستن - زرتی خوه دان، په سنن بی بنیات ژ خوه کرن - ناخفتن بیهوده بهردان.
- لاک (Lak):** ترارکی داری، کؤد.
- لاک پشت (Lak puşt):** کوبسه له. ههروه سا ناقتن دی یین وی: (سنگ پشت، خشک پشت، کاسه پشت، کشف، کشتوک،
- کشو و باخه) نه.
- لال (Lal):** لال، لالوته - سؤر، رهنگی سؤر.
- لالس (Lales):** جوره کی په رۆکی نارموبشی یی رهنگ سؤره.
- لالک (Lalek):** پیتلاف - کومرکا دیکلی.
- لالکا (Laleka):** کاله، پیتلاف کو گوندی دکه نه پی خوه. ههروه سا ناقتن (لکا، لئا و لالک) ژ بی دهیتته گوتن.
- لالنگ (Laleng):** ناننی کـو ژ گه داییی فه بدهست دکه فیت - خوارنا کو خه لکن هه ژار بو خوه ژ سه سفرین میهشاندارا راکهن و بهن.
- لاله (Lale-ê):** پشکه ک ژ چراکی کوشه مالک دکه فیتته تیدا - جوره کی گولی یه ژی کو لدهف مه دبیتن بیتانوک.
- لاله زار (Lalêzar):** جهی کو مشه گولین بیتانوک لی هه بن - ناقتی جادده کا ناقداره ل تههرانا پایته ختی ئیرانی.
- لام (Lam):** گیایه کی ب ناقتی «اسپند» یانژی مسک یان عه نهر

- دهیته سوتاندن و بجی مایا وئ
 وهک دهرمان دهیته بکارئینان بؤ
 چاف کولیئی، کو شیتوی بکارئینانا
 وئ ژئی ئهوه کو، ئهف دهرمانه ب
 رهنگی تپیا (ل) لسهر ئه نی یان
 بنی گوھئی بچوبکا دهیته چیکرن،
 و خه لک یئ ل وئ باوهرئ کو بشی
 رهنگی دئ چاف کولیا زاروکی وان
 بهرهف چیبوونی چیت - جلکی
 دهرویشا - زیف و زینهت و
 که مهربه ند - ناخفتنن پویچ و
 بیتهوده.
- لامان (Laman): فریو، حیل، فیل
 - دهر، نهوهیی - ناخفتنن بیتهوده
 و بی معنا - ترانه و یاری پیکرن
 - چست و چله ننگ.
- لامانی (Lamani): مه للاق و
 مه للاقی - پر بیژ و پر بیژی - بی
 باوهری - دهر، نهوهیی.
- لامه (Lame): دهرسوک یان شاشکا
 کو لسهر دهرسوک یان کولاقی
 دهیته ئالاندن.
- لان (Lan): چال - نیشانه ژ جهئ
 زیده هیئا تشته کی، وه کی: (نمک
 لان: جهئ کو زیده خوئی لی هه ی)
 - بی وه فایبی.
- لانجین (Lancin): ترارکی مه زن.
 لاندن (Landen): هه ژاندن،
 لقاندن.
- لانیه (Lane-ê): هیلین - خانی -
 شاننا زرکیتکی - که دهر، ته مبه ل.
 لاول (Lav): ناخ سپیکا کو دیوارین
 خانی پئ دهینه سپیکرن -
 مه للاقی - ژ دهست چوویی،
 نه مای.
- لاوک (Lavek): ترارکی مه زن -
 له گن، ته ست (ته ستا بچوبک یا
 کو هه قیری تیدا دکهن).
- لاوه (Lave): بنیره: (لا به).
 لاه (Lah): بنیره: (لاس).
 لاهوره (Lahûre): کویزی یان
 تویزی یئ گوندوری یان زه به شی.
- لایه (Layê): هه ر تشته کی کو بهیته
 دانان ل ناخ تشته کی دی را.
- لاییدن (Layîden): نالین،
 زیمارکرن - لویرین - ژ بهر ناخفتن.
 لب (Leb): کناری هه ر تشته کی،
 وه کی: (لب دریا: کناری دهریایی،
 بهر لیثا دهریایی) - لیث.
 ههروه سا په یثین (لو - لفج -
 لفچه) ژئی لکارن.
- لپاچه (Lebaçê): که په نه - جبه.

- لبالب (Lebaleb):** لیثولیف، دلینقارا، تژی، پری.
- لبخند (Lebxend):** گرنژین، بشکورین.
- لبریز (Lebrîz):** بنیره: (لبالب).
- لب شکر (Leb şekerî):** لیث، کهم (که سی کو ئیک ژ لیثین وی بری یان کهم بیت). ههروه سا په یقین (سه لنج و سلنج) ژی لکارن.
- لبو (Lebû):** سلکین که لاندی. (لببو) ژی لکاره.
- لبه (Lebê):** وه کی لیثا - کنار و لیثا ههر تشته کی.
- لبیدن (Lebîden):** ناخفتنین بیتهوده کرن - ژ بهر ناخفتن.
- لبینا (Lebîna):** ناخفتن ئیک ژ ناوازین که فنین موزیکی یه.
- لب (Lup):** هوندری ده فی - ههردو نالیین ژنا فدا بین ناله کا.
- لبه (Leppe-ê):** پرتکه یان نالیهک ژ لبه کی یان دندکه کی، وه کی: (لبا نوکی دبسته دو پرت، د زمانی فارسی دا بو هه پرتکه کی دهیته گوتن «لبه»).
- لت (Let):** شهق، زلله ه - پرت و ریتالهک ژ ههر تشته کی وه کو کاغز و په روکی.
- لت انبار (Letenbar):** ب خواره، پر خوره. ههروه سا (لتنبار، لتبیر و لت انبان) ژی لکارن.
- لتره (Letre):** که فن - دریای.
- لتره (Lutre):** جوره زمانهک کو چهند که سهک بو خوه پیک بین و پی باختن، کو ژ بلی وان که سهک تی نه گه هیت، وه کی: (چزاقزی و سهیدی مهیدی).
- لته (Lette-ê):** ریتالا په روکی که فن.
- لج (Lec):** پیهن، په حین.
- لجن (Lecen):** کوربه قک. ههروه سا په یقین: (لجم، لژن، لژم، بژن، لوش، لش و کیوغ) ژی لکارن.
- لج (Leç):** روی، روخسار.
- لج (Luç-Lûç):** رویس، تازی.
- لچر (Leçer):** مروقی پویج و شوبستی - پیس، قریتی.
- لچک (Leçek):** دهر سوکا سی گوشه یا کوژنک دکنه سه ری خوه.
- لخت (Luxt):** رویس، تازی.
- لخت (Lext):** پشک، باهر، پرتکه ژ ههر تشته کی.

- لخته (**Lextê**): بنیره: (لخت).
- لخچه (**Lexçê**): گوریا ناگری.
- لشک (**Lexşek**): حولیسانک،
ته حیسانک - جوره کتی خوارنی یه.
- لشیدن (**Lexşîden**): حولسین،
ته حسین.
- لخلخ (**Lexlex**): زه عیف، بی هیژ،
له غهر، لاواز.
- لخم (**Luxm**): گوشستی
نهرمه (گوشستی بی بهز و دینگ و
ههستی).
- لر (**Lur**): مه خسه د، مراد، تامانج،
داخواز - بهرخکا مبهی - ناقتی
ئیله کا مه زنه کول لورستانی
دژین.
- لر (**Ler**): جو، جووا ناقتی - هه مبیژ -
لاواز، له غهر.
- لرد (**Lerd**): بیابان - مهیدان،
مهیدانا به زاندا هه سپا.
- لرزاندن (**Lerzanden**): لهرزاندن -
هه ژاندن - لفاندن.
- لرزیدن (**Lerzîden**): لهرزین -
هه ژیان - لفین.
- لزیر (**Lezîr**): زیرهک، زانا، ب ژیر،
عاقل - موئمن، قهنجیکار، کهستی
کو خوه ژ کارین خراب بده ته پاش
- و باشی ژئی چی بین.
- لس (**Les**): سست، ته مبهل -
په ریشان، پیکدا چووی، چرمسی.
- لست (**Lest**): ب هیژ، ب زاخ -
ستویر، زه خم - موکوم.
- لش (**Leş**): که لواش - که له خ -
ته مبهل، که دوه ر - سست و بی
هیژ.
- لشاب (**Luşab**): شیل (نهردی کو
ثافت لی براوه ستیت و گیا و قه رام
لی شین بییت).
- لشک (**Leşk**): خوینسار. ههروه سا
(بشک و پشک) ژئی لکارن -
پرت، بو قتی نانکوبی پتر نه ث
په یقه دوجارکی دهیت، نانکو:
(لشک لشک: پرت پرت).
- لشکر (**Leşker**): لهشکه ر،
زاراوه کتی لهشکه ری یه و پشکه که
ژ نه رتشی کو لدویق یاسایین
ئیرانیان هژمارا وان دگه هته
نیزیکی دوازده هزار که سا.
- لشن (**Leşn**): نهرم - لیچ - ساده و
بی نه خش و نیگار.
- لغ (**Lex**): سه ری بی موی، حوچ،
حوت - بیابانا هشک و بی
شینکاتی - له قله قوک، نه موکوم -

- ههروهسا دگهل هندهک په یفا دهیت و نانکوین ژیک جیواز ددهت، وهکی: (تخم لغ: هیکا مریشکی کو زهرک و سپیک ههردو دناڅیک هل بووین - دهان لغ: دهف دریای، کهسئ کو دهفتی وی بی بهرسف بت، کهسئ کو ناخفتن و نهینی خوه د دهفتی دا نه گرن و.....هتد).
- لغزاندن (Lexzandn):** ته حساندن، حولساندن، خوشاندن.
- لغزیدن (Lexziden):** ته حسین، حولسین، خوشین - بسهر ریډاچوون، قاری بوون.
- لغسر (Lexser):** کهسئ کو موی ل سهری نه بن، کوچ، حوت.
- لغتره (Lefterê):** پویچه مرؤف، مرؤقه کی چونه و بکیرنه هاتی، ره زیل.
- لغ (Lefc):** لیف، لیف، لیف مهزن وهکی لیفتین حیستری.
- لک (Lek):** ناخفتنا بیتهوده و بی مهنا - ژ بهر ناخفتن - خه سیس - هه بله، ده به ننگ - نه حمه ق - مرؤقه کی چونه و بکیرنه هاتی - ستورک کو که رهسته کی چره و دهیته بکارینان بو پیکفه نویساندا دو یان چند تشتا پیکفه - له کهه، خال.
- لک (Luk):** مهزن، زه خم.
- لکات (Lekat):** هه ر تشته کی پویچ و بکیرنه هاتی - ژنکا ده همه ن پیس.
- لکام (Lukam):** بی نه ده ب، بی شهرم، بی حیا - گه نج یان سنیلن کوب که له خ و ب هیز بیت.
- لکانه (Lekane-ê):** ریثیکا په ز و چیلا کوژ دانی و گوشتی هاتیته داگرتن و که لاندن (خوارنه که) - نامیری گوهنیلین زه لاهی، کیر.
- لکک (Lêkek):** حولی ترش، حولیکا ترش.
- لکل (Lêkel):** هر میک، گرسک.
- لکک (Leklek):** ناخفتن بیتهوده و بی مهنا.
- لک لک (Lek lek):** له گ له گه (فرنده که).
- لکین (Lukîn):** ته حتی، ته حتی کو ژ هریا مبهیته دهیته چیکرن.
- لگ (Leg):** رینج، زه حمه ت، وهستیان - قوتان، حوتک - زبندان، به ندیخانه، گرتیگه، حه بس.

فیری دههمه ن پیسی بی بکته.	لگام (Lêgam): لغاش.
لنبر (Lenber): بنیره: (لمتر) -	لگد (Leged): پیتهن، په چین.
رههن، ران.	لگن (Legen): له گهن، تهستا
لنوس (Lunbûs): هوندری دهقی.	بچویک.
لنج (Lunc): لیث، دۆرماندۆری	لله (Lele): دادۆک، زهلامی کو
دهقی.	چاقدیر و پهروه ده که ری زارۆکان
لنج (Lênc): ئویشی تری کو تری	بت. ههروه سا (لالا) ژی لکاره.
وی هاتبیته خوارن، یان	لم (Lem): جوره کی روینشتنی و
ژیفه کرن (ئویشی رهپ و روبت).	خوه دریت کرنی بهه فیه (دهمی)
لنج (Lenc): ناز، نازداری، ب	پشتا خوه ددهنه بالیفکی و پین
نازداری ریقه چوون.	خوه دریت دکهن، بو نمونه: (لم
لنجه (Lence): ناز، نازداری، ب	دادن = پالقه دان).
نازداری ریقه چوون، لار و له نجه.	لم (Lêm): فیل و فهن و شاره زایی
لنجه (Lunce): لیث، دۆرماندۆری	د کاره کی دا.
دهقی - نه رزنک.	لمالم (Lemalem): لیثولیف، پر،
لنجیدن (Lencîden): ئینانه دهر،	تژی.
هلکیشان، ده ریخستنا تشته کی ژ	لمتر (Lemtur): قه له و، ب که له خ،
جهه کی - ب نازداری ریقه چوون.	پر گوشت - ب هیز - ته مبهل.
لند (Lend): کور (بی بهرام بهری	لمس (Lems): نه رم، سست،
کچی) - کیر، ئالافی گوهنیلین	خاش، شل، بی حال.
زهلامی.	لمشک (Lêmêşk): ته ره ماست.
لند (Lund): ئاخفتن د بن لیثانقه	لمیدن (Lemîden): پالقه دان.
ب تایبه تی لدهمی توره بوونی.	لنبن (Lenban): ژنکا دههمه ن
لندهور (Lendehûr): مروقی بالا	پیس کوژ بهر پیری نه شیت نه و
بلند و ب هیز.	بخوه ب کارین خراب رابیت و
لندیدن (Lundîden): پریم بریم کرن،	بهیت و ژنکین جوان و جه حیل

- د بن لیټانځه ټاڅفتن.
لنگ (Leng): له ننگ، سه قهت -
 وهستیای - قه مای.
لنگ (Lêng): لنگ (پیپه کی مروټی
 هر ژ بنی ره نی تا سه ری تبلا) -
 کته کی باری و کته کا پیلاقی.
لنگاک (Lengak): ټاڅفتنن
 کریت.
لنگر (Lenger): وهزنا ټاسنی یا
 گه له ک ب سه ننگ و زنجیرا پیټه
 کو به له می پی رادوه ستین -
 جهه کی به رفره کو لویری
 میټشانداریا خه لکی بهیته کرن -
 خانه قاه - سینیا مه زن کو سینین
 خوارنی بکه نه تیدا (مه جمه عه،
 فخرخه سینى).
لنگه (Lêngê): کت (به روټاژی
 جوت)، وه کی: کته کی باری،
 کته کا پیلاقی و..... هتد.
لنگیدن (Lengîden): نجمین
 (ریتفه چوونا سه قه تا).
لو (Luw): لیټف.
لوبیا (Lûbiya): لو بیك.
لوت (Lût): خوارن، خوارده مه نی،
 پاریکى مه زن - رويس، تازی،
 رویت.
- لوترا (Loter):** زمانى کو چهند
 که سه ک د ناټ خوه دا بو خوه پیټک
 بینن و که سه ک ژ بلی وان تی
 نه گه هیټ، وه کی: (چزاشزی و
 سه یدی مه یدی).
لوچ (Lûç): چاټ ویر.
لوخ (Lûx): قه رام.
لور (Lor): لورک - تهره ماست - ټاټ
 رابوون (فیضان).
لورانک (Loranek): ټامانى کو
 دوه نی بکه نی.
لوری (Lorî): خوریک.
لوس (Lûs): مه للاق، جه مبار.
لوسیدن (Lûsîden): مه للاقى کرن،
 خوه جه مبار کرن.
لوشانه (Loşanê): ټاڅفتنا خوه ش و
 شربن - پاریکى خوه ش و ب تام.
لوغیدن (Lûxîden): قه خوارن.
لوک (Lok): حیشتری ب هیز و بار
 هلگر - مروټی چوننه و بی
 قیمه ت، گه له ک جارن مروټیت
 مه زن و جوامیر ژى قى په یقى د
 دهره قا خوه دا بکار دئینن ژ بو
 خوه کیم کرنی به رامبه ر خه لکه کی
 - که سى کو ده ستى وى سه قه ت
 بت - که سى کو لسه ر ده ست و

لیتک (Lîtek): مفلس، بهریک قاله	چۆکا بریقه بچیت.
- فهلیته، کولانی - خولام و خودام.	لوکیدن (Lokîden): لسهر دهست و
لیچ (Lîç): تهر، شل.	بی یا بریقه چوون - لوق ریقه چوونا
لیز (Lîz): ههر تشتی کو تهر و نمدار	ههسپی یان حیشتری.
بت و ته حسین و حولسین ب	لول (Lûl): کهیف خواهش - بی شهرم،
ساناهی لسهر روی بدهت.	زر شهرم.
لیزیدن (Lîzîden): ته حسین،	لوله (Lûlê): لوبله، بۆری.
حولسین.	لوید (Levîd): مه نجه لا سفری یا
لیسیدن (Lîsîden): ئالیستن.	مه زن.
لیف (Lîf): لیفک.	له (Lêh): په رچقی.
لیو (Lîv): هه تاش.	له (Leh): مه یا تری.
لیوان (Lîvan): په رداغ، گلاس.	لهاشم (Lehaşum): چوننه، پویچ،
لیوک (Lîvek): کورکی کوژنوی	بی قیمهت - کریت، پیس.
موی لی بهین بهس بو که له خی	لهر (Leher): مه یخانه - قه حبه خانه.
خوه، ته مهت زه لاهه کی بت.	لهنه (Lehene): هه بله، ده بهنگ -
لیوه (Lîve): فیلباز - جه مبار،	ئه حمهق - بی نه دهب - بهر، که قر.
مه للاق - نه حمهق - نه زان - پر بیتر.	لهیدن (Lêhîden): په رچقین.

خر = کهری می، ماکه ر).
ماخ (Max): زپړ و زبقتی قه لپ -
مرؤقتی ره زیل و قه لس.
ماخچی (Maxçi): دوقور، هه سپین
کوژ دو نه ژادا بت.
ماخور (Maxor): مه یخانه،
قومارخانه.
مادر (Mader): ده یک.
مادر اندر (Madr ender): ژن
باب. هه روه سا (مادندر، مارندر،
مایندر) ژی لکارن.
مادگی (Madêgi): میبیا تی - جهی
کون ژ جلکی کو قولپک دکه ثیتتی.
ماده (Madê): می (مرؤف یان
گیانه وهری می کو بچویکا بزیت
یان هیتکا بکته).
مادیان (Madîyan): ماهین.
مار (Mar): مار.
ماراسپند (Marêspend): ناقتی

م (Mîm): تیپا بیست و هه شتی یه
ژئلفابییا زمانتی فارسی.
ما (Ma): مه، ئەم (جیناقتی کۆمی یه
به رامبه ر: من، ئەز)، وه کی: (ما
گفتیم = مه گوت. یان ژی؛ ما
میرویم = ئەم دی چین).
مات (Mat): سه رگه ردان، حه یران -
د یاریا شه تره نجی دا، ئانکو مرنا
شاهی و ب وئ، یاری ب دو میاهی
دهیت.
ماترنگ (Matureng): جوړه کتی
چه پچه پیسکایه.
ماتم (Matem): تازی، به هی،
شینتی.
ماچ (Maç): ماچ، رامویسان.
ماچه (Maçê): می، بو میکرنا
ناقتی هنده ک گیانه وهره بکار
دهیت، وه کی: (ماچه سگ =
سه یی می، دیهل. یان ژی؛ ماچه

په‌رخاندن، ده‌ست تی هوسین.	رژژا بیست و نه‌هی یه ژ هه‌ر
مام (Mam): ده‌یک.	هه‌یشه‌کا سالا هه‌تافی - نا‌قی
ماما (Mama): ده‌یک - پیرک -	فریشته‌کی یه.
ژنکا کو سه‌ره‌گوهی و چا‌قدیری یا	ماز (Maz): کوریشک - دهرز،
ژنکا زه‌ستانی (یا کو بچویک	شکه‌ن، که‌لشت.
بووی) و بچویکی وی بکه‌ت، تا	مازو (Mazû): مازی.
کو رادبیته‌قه سه‌ر خوه. هه‌روه‌سا	مازه (Maze): ستوینا موهرکیتن
بو‌قی مه‌به‌ستی په‌یقین (ماماچه،	پشتی.
مام ناف، بازاج، بازاج و پیش	ماژ (Maj): خوه‌شی، مرتاحی.
نشین) ژی لکارن.	ماست (Mast): ماست.
مان (Man): خانی و نا‌قمالی (خان	ماسه (Masê): خیز (ب تاییه‌تی
و مان) - هه‌قتا - جینا‌قی گری‌دای	ره‌مل).
بو‌ئی‌که‌م که‌سه‌ی کۆم، وه‌کی:	ماسیدن (Masîden): ه‌شک بوون،
(کتابمان = په‌رتوکیتن مه).	قه‌رسین (وه‌کی قه‌رسینا دوه‌نی).
ماندن (Manden): مان - ل جه‌ن	ماش (Maş): ماش.
خوه راوه‌ستیان - شتی تشته‌کی	ماشو (Maşû): موخه‌ل، موخل.
بوون، ره‌نگی تشته‌کی دان.	ماکیان (Makîyan): مریشکیتن کو
مانده (Mandê): مایی، تمام	ل نا‌ف مالی مرۆف بو‌ خوه‌ ماتی
نه‌بووی - وه‌ستیای، هه‌رشی.	ژئی بکه‌ت، بو‌ هه‌ر مه‌به‌ستا کو
مانستن (Manêsten): شتی	هه‌بیت.
تشته‌کی بوون، ره‌نگی تشته‌کی	مالامال (Malamal): لی‌فولیف،
دان.	تژی، پری.
مانگ (Mang): هه‌یف (هه‌یفال	ماله (Malê): مالنجا به‌ننایا -
ئه‌سمانی).	ئالاقه‌که کو په‌رۆک پی ده‌یتته
مانند (Manend): وه‌کی، مینا،	گه‌مار کرن.
شتی.	مالیدن (Malîden): قه‌مالین،

- مانیدن (Manîden):** بنییره په یفا: (مانستن).
- ماه (Mah):** هه یف: (هه یفال ئه سماني - هه یفا کو بۆ ده می دهیته بکار ئینان کو ۲۹ تا ۳۰ رۆژانه، کو ئه و ژي گریډابه ب دیتنا هیلالی و هه تا دیساقه هیلال دهر دکه فیته شه).
- ماهپاره (Mahparê):** جوان وه کی هه یفی.
- ماهتاب (Mahtab):** تا قهه یف.
- ماهرخ (Mahrux):** مه ه روی.
- ماه گرفتگی (Mah gêrêftêgî):** هه یف غه بییرین.
- ماهنامه (Mahnamê):** کو قارا کو هه یفی جاره کی بهیته وه شاندن.
- ماهواره (Mahvarê):** هه یفیین ده سترکرد (قمر صناعی).
- ماهوت (Mahût):** جوړه کی په رۆکی یه کو ژ هریی دهیته چی کړن.
- ماهور (Mahûr):** ئه ردی پر کهند و کۆر - نهال، دۆل - نا قی ئیک ژ ئاوازین موسیقا ئیرانی یه - ههروه سا جوړه کی گولی یه و دبیتزن هه گه ر ئاوازا ماهور ل کیله ک قی گولی بهیته ژه نین، ئه ف گوله
- په ریت خوه د وه رینت.
- ماهه (Mahe):** ئالاقی کو تشته ک پی بهیته کونکړن.
- ماهی (Mahî):** ماسی.
- مایه (Mayî):** خوه په راستن، خوه مه زن کړن، گه له ک د خوه گه هشتن.
- مباد - مبادا (Mebad- Me- bada):** هه رگیز، نه کو، نه کویت، بۆ نمونه: (هه رگیز وه نه که ی!)، نه کو (نه کویت) ب فلان کاری رابی! - خودی نه که ت.
- مترس (Meters):** هه لامه ت. ههروه سا نا قین (مترسک، هه راسه، داهل و افچه) ژي لکارن.
- متل (Metel):** ئه فسانه، چی شانوک - کورته چی رۆک - تا خفتنا کو ب ئیه تا ترانه پی کړن بهیته گوتن.
- متلک (Metelek):** ترانه - درکه.
- مته (Mette-ê):** ئالاقه کی کونکړن یه کو نه ججار و ئاسنگه ر بکار دئین. ههروه سا نا قین (پرما، ماهه و بهرمه) ژي لکارن.
- متیل (Mêtîl):** روی لحیف یان روی بالیفک.
- مج (Mec):** کور تکریا په یفا (ماج)، ئانکو هه یف - بۆ وی که سی دهیته

<p>مدنگ (Medeng): کلبل، کیلون، داری کو دادننه پشت دهری دا بهیته گرتن.</p>	<p>گوئن یی کو هوژانا که سه کی دی ل جقاته کی بخوبنت.</p>
<p>مر (Mer): تیپا پیکفه گرتدانی یه و د زمانه کوردی دا بهرامبهر تیپا پیکفه گرتدانی (ب) ی یه، و هندهک جاران ژی زیدیه و بهس بو جوانکرنا په یقی دهیت - حساب، هژمار (هه ژ قی په یقی یه، په یقا «بی مر: بی حساب، بی هژمار»).</p>	<p>مجری (Mêcrî): سندو قکا ناسنی یان داری.</p> <p>مچاله (Muçalê): تشتی کو د ناف دهستی دا هاتبیته قورمچاندن (وه کی کاغه زا قورمچاندی).</p> <p>مچک (Meçek): نیسک - ماش.</p> <p>مچول (Muçûl): بچوبک - ده لال، خشوک.</p>
<p>مراش (Meraş): دلرابوون، هلاقیتن. ههروهسا (هراش و مرش) ژی لکارن.</p>	<p>مچیدن (Meçîden): ب نازداری ریقه چوون - دیتن.</p>
<p>مرجمک (Mercumek): نیسک. ههروهسا (نسک، دانچه، مرجومک، مرجو و مزو، عدس) ژی لکارن.</p>	<p>مغ (Mux): لغاش - ناگر - زرکیتک - دارا خورمی.</p>
<p>مرخشه (Merexşe): کور، بی نیفله ح، بهش.</p>	<p>مخت (Muxt): هیقی، ئومیدوار، ده می دبیژن: (من بمخت شما بودم = نه ز ب هیقی یا ته فه بووم، یان ژی نه ز ب ته ئومیدوار بووم).</p>
<p>مرد (Merd): زه لام، مروقی نیر - میتر، دلیر، نازا.</p>	<p>مخنده (Mexendê): خشوک - لئوک.</p>
<p>مرداب (Murdab): حه ود، مهله فانگه ه - گوم.</p>	<p>مخیدن (Mexîden): خوشین - لقین.</p>
<p>مرداد (Murdad): هه یقا پینجی یه ژ ساله هه تاقی - نافی روژا</p>	<p>مد (Med): تیله - داف - نافی روژا شه شی یه ژ هه می هه یقین ساله هه تاقی.</p>

مرز (Murz): قون، کونا قونجی.	حهفتی یه ژ هه می هه یقین ساللا هه تاقی.
مرزغان (Merzexan-xen): گور، گورستان.	مردار (Murdar): مرار، گیانه وه ری مرار.
مرزیدن (Merzîden): دست کرن، له مس کرن - گوهنیلیرن.	مردانه (Merdanê): هه ر تشته کی کوی زه لامان بت یان هیژا و لایقی میرا بت.
مرس (Mers-Meres): فیقیی مز، فیقیی ترش و شرین ب هه قره.	مردک (Merdek): میترک، زه لاموک (بو کیمکرنا زه لامی پتر بکار دهیت).
مرغ (Murx): هه ر گیانه وه ره ک کو چهنگ و په ر پیژه بن و ل ئه سمانی بفرت - مریشک.	مردم (Merdum): خه لک، عالهم - بیبیکا چاقی.
مرغ (Merx): چیمه ن، که سکا تی - فریز (جو ره کی گیایه).	مردمک (Merdumek): بیبیکا چاقی، نیسکا چاقی. ههروه سا (مردم، مردمه، کیک و کاک) ژی لکارن.
مرغابی (Murxabî): وه ره دک.	مردمه (Merdumê): بنیپره: (مردمک).
مرغانه (Murxanê): هیکا مریشکی.	مردن (Murden): مرن، بی گیان بوون.
مرغزار (Merxzar): چیمه نزار، جهت ب شینکاتی.	مرده (Murdê): مری، بی گیان بووی.
مرغزن (Merxzen): گور، گورستان.	مرده شو (Murdêşû): مری شو.
مرغسانان (Murxsanan): نه و گیانه وه رین کو هیکا دکهن و ب چچکن ژی.	مرز (Merz): نهرد - لیقین باغ و زه قیا - سنوور، توخیب. ههروه سا (مرزو و مرزوی) ژی لکارن.
مرغول (Merxûl): پرچا خه له ک.	
مرگ (Merg): مهرگ، مرن، نه مان.	
مرگبار (Mergbar): هه ر تشتی کو	

مس (Mes): مه زن، مه زنتر.	بیبته نه گه ری مرنی.
مست (Mest): مه ست، سه رخو هس.	مرگو (Murgû): چوپچک. ههروه سا
مست (Must): گله و گازنده،	(مرغو و مرتکو) ژی لکارن.
داله هی - گری و زیمار - خه م.	مروارید (Murvarîd): مراری.
مستگر (Mustger): خه مدیتی،	مروسیدن (Murûsîden): خوه
خه مگین، په ریشان.	واستاندن ب کاره کیقه ژ بو
مستمند (Mustmend): هه ژار،	بده ستقه ئینانا تشته کی - فیروون
دهستکورت، بیچاره - خه مگین -	یان عده ت کرن ب تشته کی.
گله دار، خودان گازنده.	مزگ (Mezg): باهیقا ته حل.
مسته (Muste): خه م - زور و سته م	مزگت (Mezgêt): مزگه فت.
- خوارنا فرندن نیچیری.	مززه (Mezmezê): تام کرن،
مسری (Musrî): فه گر (ئیشا کوژ	چیشتن.
ئیکی بچینه یی دیتر).	مزه (Mezê): تام، چیژ.
مسکه (Meske): نیشک.	مزیدن (Mezîden): چیشتن، تام
مسگر (Mêsger): که سی کو	کرن - میهتن.
ئامانین سفری چیدکته.	مزدگانی (Mujdeganî): خه لاتنی
مشاش (Meşaş): هینگین.	کو به رامبه ر مزگینه کا خوهش
مشت (Muşt): بوکس، مست.	دده نه وی که سی یی کو مزگینی
مشت (Mêşt): جوکا ئافی.	خه به ری خوهش گه هاندی.
مشتی (Muştî): جوړه کی په روکین	مزده (Mujde): مزگینی، موژده،
نه رمی نارموبشی یه.	خه به ری خوهش.
مشک (Mu-Mêşk): مسک.	مزگان (Mujgan): کوما په یقا
مشکو (Muşkû): بوتخانه -	(مژه)، ئانکو: مژویلانک.
کوشک - ئالیه ک ژ خانی کو	مژمژ (Mejmej): که رموز.
تایبه ت یی ژن و حورمه تا بت.	مژه (Muje): مژویلانک.
مشگ (Meşg): مه شک.	مس (Mês): سفر.

- مشگجه (Mêşgçê):** جوړه کئی گولا
رهنګ سوړ و بیهن خوهشه کو پتر
ل دههمه نین چیا شین دین.
مشگدانه (Mêşgdanê): ناڅی
ئاوازه کئی یه ژ سیه ئاوازین
باربه دی (باربه د سترانبیژ و
موزیکفانی تایه تی خسرو
په رویزی بوو).
مشگدم (Muşgdem): فرنده کئی
رہش و خوهش ئاوازه.
مشگمالی (Muşgmalî): ناڅی
ئاوازه کا موزیکئی یه - ناڅی
ئاوازه کئی یه ژ سیه ئاوازین
باربه دی.
مشگی (Mêşgî-kî): رہش، رهنګی
رہش، رهنګی بسه رهنشی څه.
مشگین (Mêşgîn-kîn): رهنګ
رہش - هر تشستی کو بیهننا
مسکی بدهت.
مشنچ (Mêşenc): میشا رهنګ
که سک. هر وهسا (مشنګ و
مژمژ) ژى لکارن.
مشنګ (Meşeng): دز، ریگر،
جهرده چی. هر وهسا (مشتنګ،
مشنګګ، منګ و منګل) ژى
لکارن.
- مشیانه (Meşyane):** حاوا (د ټولین
زهردهشتیان دا، ئیکه مین ژنه کو
هاتیه ئافراندن.. مشیه؛ ئادهمه و
مشیانه ژى حاوايه).
مخ (Mux): زهلامی خودیناس و
پیشه وایت مه زهه بی یه د ټولین
زهردهشتیان دا.
مخ (Mex): کویر - رویبار.
مفاک (Mexak): کویر، جهی کویر
- چال.
مغز (Mexz): مه ژبی سهری -
مه ژبی ههستی - کاکلک (وهکی
کاکلکین گیز و باهیڅا).
مغند (Muxund): قونیر - گری،
گریک - هر تشسته کئی گروفر وهکی
گلولاکا.
مفت (Muft): به لاش، ب هر وه،
بی به رامبه ر.
مک (Mek): میژ - فه رمانه ب
میهنن، ئانکو: بمیژه - رما
بچوبک (ب څی ئانکوئ په یڅا
ناقهای Muk ژى دهیته
بلیڅکرن).
مکل (Mekêl): زیری، زیلی.
مکیاز (Mêkyaz): سنیلئ کو
هیشتا ریه و سمیل لئ نه هاتبن.

- مکیدن (Mekîden): میهتن.
- مگر (Meger): ژ بلی، بژلی - ژ
 نالاقین پرسپاری یه، ما، وهکی:
 (مگر فلانی نیامد؟ = ما فلان
 کهس نه هات؟) - دی بلا - به لکی.
 مگرمج (Megermec): تیمساح.
 مگس (Meges): میس.
 مگسک (Megesek): میشا
 بچویک - هه ر تشتی وهکی
 میس.
 مل (Mul): مهی، عه رهق -
 هر میک.
 ملا (Mulla): مه لا - خوانده قا.
 ملاز (Melaz): نه زمانکی بچویک
 کو دکهفته دویمایا گه ور بی -
 گه وری.
 ملخ (Melex): کولی (موره که).
 ملس (Meles): مز، فیقیی کو تاما
 وی مز (ترش و شرین) بت.
 ملک (Mêlk): خال یان پنیکیین
 سپی کو هندهک جارا لسه ر نینوکا
 دیار دین.
 ملماز (Melmaz): رهنگی کو
 خندار جلکا پی رهنگ دکهن.
 ههروهسا (ملمیز) ژ لکاره.
 ململ (Melmel): جوړه کی په روکی
- سپی و تهنکه کو ژ به نکا دهیته
 چیکرن.
 ملنگ (Meleng): مهست،
 سه رخوش.
 ملوس (Melûs): دهلال، خشکوک،
 جوان.
 من (Men): جیناچی ئیکه م کهس بیت
 تاک «من، نه»، وهکی: (من
 میخواهم بروم = من دقتیت بچم.
 یان ژی؛ من خوابیدم = نه ز
 نقستم.) - من (بو پیقانی لکاره و
 بهرامبه ری سی کیلوبانه).
 منبک (Mênbek): گیاگیسک.
 منبل (Menbel): ته مبل، که دوه ر -
 نه جهی باوه ری، وهکی: (او را
 منبلم = من باوه ری ب وی نینه،
 نه و نه جهی باوه ری یه).
 منج (Munc): میس، زرکیستک،
 میشا هنگئینی - توفی گیای.
 منجک (Mencek): ئیک ژ کارین
 جادوو گه رانه، نه و ژی راکرنا
 تشته کی وهکی گوستیرکی یه، کو
 ژ نه رده کی رادکهن و دادنه جهه کی
 دیتر.
 مند (Mend): ئیک ژ پاشگرین
 سالوخدانی یه و ئانکوا (دار،

- منگیدن (Mengîden):** هییدی
ئاخفتن، د بن لیثانفه ئاخفتن.
- منوچههر (Menûçêhr):** روی
به هشت - ناڤی کورئ ئیره جی یه د
شه هناما فردوسی دا.
- منی (Menî):** نه ز نه زوکی،
مه دحوک، که سهی کو گه له ک
په سنین خوه بدت و چ ئاخفتنا کو
بکهت، بیژت من هو کورئ و نه ز
دی هو که می.
- مو (Mow):** دارمیو، دارا تری.
- مو (Mû):** موی.
- موید (Mobed):** سه روکی موغا،
زانا و پیشه وایب روحانی د تولن
زه رده شتی دا.
- مویز (Mûbîz):** موخل، موخهل.
- موچینه (Mûçîne):** موچینک.
- مور (Mûr):** میتری.
- مورچال (Mûrçal):** کونمیری.
- مورچه (Mûrçê):** میتری.
- مورش (Mûrêş):** موهرک، موربک.
- موریانه (Mûryanê):** جوره کی
میبری یه کوب ناڤین: (مورانه،
مورچانه، تافشک، ربونجو،
ربونجه، رونجو، رنجو، رشمیز و
چوبخوارک) ژی دهیته نیاسین.
- خودان) دگه هینت، وه کی:
(خرمند = عاقلدار، زانا، خودان
زانین، یان ژی؛ دردمند = نه ساخ،
نه خوهش، خودان ئیش).
- مندک (Mendek):** نزم - کیم،
هندک، پچه ک.
- مندور (Mendûr):** خه مگین،
په ریشان - بهخت ب رهش، بی
تقبال - بیچاره، سست، بی هیز -
پوچه مرؤف، بیخیر، ره زیل،
قهلس، ده خهس.
- منده (Mende):** گوزک، گوزکی
شکهستی.
- منش (Menêş):** سروشت،
طبعهت (مه بهست ژی سروشت یان
طبعه تی مرؤفی یه، کا بی بی
طبعه ته یان به شوشه و.....هتد).
- منگ (Meng):** بی عاقل، گیژ،
ده بهنگ - نه حمه ق - دز، ریگر،
جهرده چی - قومار - ریباز و شیواز
- ئاخفتنین پویج و بیهوده - رها
ریقاسی.
- منگل (Mengul):** دز، ریگر.
- منگوله (Mengule):** گولیفینک.
- منگیا (Mengya):** قومار،
قومارخانه.

موزه (Mûze): جه زمه.	مه (Mêh): مه زن - مژ.
موز (Moj - Mojê): چه ود، برک، هه ر جهی کو ئاف لی خرځه ببت.	مه (Meh): کورتکریا په یفا (ماه)، ئانکو: هه یف.
موزان (Mojan): چاځین جوان، چاځین خه وته - نیرگزا نیف بشکفتی.	مهپاره (Mehparê): خوشکوک، جوان، دهلال - ژن یان زاروکی روی دهلال، کو وهک درکه جوانیا روی و ان ب جوانیا هه یفی څه گریدهن.
موستره (Mûsuture): دهفک، مۆس، گويزان.	مهتاب (Mehtab): تاقه یف.
موسه (Mose): زرکیتک.	مهتر (Mêhter): مه زنتر - مه زن و سه روکی ملله تی - که سی کو سه ره گو هیا هه سپا دکه ت.
موش (Mûş): مشک.	مههر (Mêhr): هه څالی نی - خوشه ویستی - هه تاف، به ری زه رده شتی و زه رده شتی تی، ناځی ئیک ژ خوداوه ندان بوو - هه یفا حه فتی ژ هه ر هه یفه کا سالا هه تافی و هه یفا ئیک یه ژ وهرزی پاییزی. دیسان ناځی روژا شازدی یه ژ هه ر هه یفه کا سالا هه روه سا ناځی وی جه ژنی یه یا کو دکه فته د روژا شازدی ژ هه یفا حه فتی ژ هه ر سال، ژ بهر کو ناځی روژ و هه یفا وه کو ئیک لی دهاتن. بوځی جه ژنی په یفا (مه رگان) ژی لکاره کو عه رهب ژ بهر نه بوونا تیپا (گ)، دبیزنی (مه رجان).
موشک (Mûşek): کورتکریا په یفا (موش)، ئانکو: مشک - مشکی بچویک - ساروځ.	
مول (Mûl): دره نگاتی، هیدیاتی، څه هیلان - یارکی ژنا ب میر - بیژی.	
مولنجه (Mûlence): پیشک (پیشکا ناری و گه نمی).	
مولیدن (Mûlîden): دره نگ کرن، ته ئخیر بوون.	
مویز (Mûvîz): میوژ.	
مویه (Mûye): گری، زیمار.	
موییدن (Mûyîden): گرین، زیمار کرن.	
مه (Me): په یفا نه رینی، ئانکو: نه، نه خیر.	

- په یقین دی بهیت، نانکوین جوراوجور
 ددهت، وهکی: (میان بستن =
 نامادهبوون ژ بوئه نجامدانا
 کارهکی، یان: میان بالا = بهژن
 ناخنجی «نه گهلهک دريژ و نه ژي
 کورت»، یان ژي: میان بند =
 شیتک، که مهربند و..... هتد.)
میانجی (Mîyancî): بهریشان
 (که سی کو دو کهس یان دو تالیان
 پیک بینت یان ژي ژ شه پرکرنی
 بده ته پاش و پیکولی بکته بو
 نه هیلانا وی نه خواهشیا د ناقبه را
 وان هردوان دا).
میانگین (Mîyangîn): ناخین
 (متوسط، معدل).
میانه (Mîyanê): دناقدا، دناقرا،
 نیشه کا تشته کی.
میترا (Mîtra): ناخی فریشته کی یه
 کو میهر و خوشه ویستی پی هاتیه
 سپارتن، فریشتی پاریزقانی
 راستیی و عهد و پهیمانایه - ته وه
 بی کو روئاکي ژي دهر دکه قت،
 هه تاژ.
میتین (Mîtin): ته فر، ته فرک -
 قازمه، کولنگ.
- مهر (Muhr):** موهر، مور، ختم.
مهربان (Mêhrban): میهره بان.
مهرگانی (Mêhrganî): نیک ژ
 ناوازین موزیکا ئیرانی یه و ناخی
 نیک ژ هه سیه ناوازین باربه دی
 موسیقاری خسرو پرویزی یه.
مهره (Muhre-ê): موهرک،
 موریک - موهرکیست ستوبنا پشتی
 کو هه ستوبنهک ژ سیه و سی
 موهرکا پیک دهیت.
مهست (Mehêst): مهزترین.
مهستی (Mêhsêti): بانوو، خانم،
 خانما مهزن.
مهستی (Mehsêti): مهه خانم،
 مهه بانوو.
مهسیما (Mehsîma): مههروی،
 جوان، دهلال.
مهشید (Mehşîd): تاظه یف.
مهمان (Mêhman): میهقان.
مهوار (Mehvar): وهکی هه یقی -
 هه یقانه، مۆچه، دهرماله.
مهین (Mêhîn): مهزن، مهزتر،
 مهزترین.
می (Mey): مهی، عه رهق.
میان (Miyan): دناقرا، دناقدا.
 هه وه سا هه گه ر دگه ل هندهک

- میخ (Mîx): بزمار.
- میخچه (Mîxçê): کورتکریا په‌یقا (میخ) ئانکو: بزمار - بزمارک، بزمارا بچسویک - بزماروک (وهرمتنه‌کا ره‌قه کول ده‌ست و پیتیان دهرده‌کفت).
- میخوش (Meyxoş): تام مز، فییقی کو تاما ترشی و شربینی بهه‌قره بده‌ت.
- میخی (Mîxî): بزماری (مه‌به‌ست ژئ خه‌تی بزماری یه).
- میدان (Meydan): مه‌یدان، گزیره‌پان.
- میراندن (Mîranden): کوشتن، مراندن.
- میروک (Mîrûk): میتری.
- میره (Mîre): مالخو، زه‌لام، میتر (مه‌به‌ست ژئ زه‌لام یان میتری ژنکی یه) - مه‌زنی مالی.
- میز (Mîz): میتر.
- میزبان (Mîzban): میتهقاندار.
- میزد (Meyezd): خوارده‌مه‌نیپن کو
- د ری و ره‌سمین مه‌زه‌بی دا دادنه سهر سوفری - جقاتا مه‌ی و خو‌شی و میتهقانی.
- میزک (Mîzek): میز (ده‌ستا‌فا زراف).
- میزدن (Mîzîden): میزتن.
- میش (Mîş): په‌زی سپی بی می.
- میخ (Mîx): مژا دژوار - نه‌ور. هه‌روه‌سا (مغ و ماغ) ژئ لکارن.
- میگ (Mîg): کولی.
- میگو (Mîg-Mêyg-Meygû): کولیا دهریایی.
- میلاو (Mîlav): شاگرد، به‌رده‌ستک (که‌سی کو وه‌ک شاگرد یان به‌رده‌ستک ل به‌ر ده‌ستی خودانی دوکانی کار دکه‌ت).
- میمون (Mê-eymûn): مه‌یونک.
- مینو (Mînu): به‌هشت.
- مینوی (Mînevî-Mînuvî): به‌هشتی.
- میوه (Mîvê): میوه، فییقی.
- میهن (Mîhen): وه‌لات، مه‌وطن.

بووی.	ن (Nûn): تپیا بیست و نه هی یه ژ
نابودمند (Nabûdmend): مفلس،	نه لفا بییا زمانی فارسی.
هه ژار، فه قیر، دهستکورت.	نا (Na): پی شگری نه رینی یه،
نابوسان (Nabeyûsan): ژ	وه کی: (نابینا: کوره) - بورییت
نشکه کیشه.	هه وای (قصبات الهواء) - نم،
ناپدری (Napêderî): زیاب.	ش.
ناپدید (Napedîd): به رزه، وون،	ناب (Nab): خوری، بی
هندا.	غش (خالص).
ناپسری (Napêserî): نه قسی	ناباب (Nabab): نه مونسب، نه
(نه قسیی کور).	هیژا، نه لایق.
ناتی (Natenî): خویشک و برایین	ناباور (Nabaver): نه جهی
کو نه ژ بابه کی یان ده بیکه کی بن.	باوهریی.
ناتوان (Natevan): سست، خاش،	نابجا (Nabêca): نه ل جهی خود،
بی هیژ، بیچاره - هه ژار،	نه دجهدا.
دهستکورت.	نابخرد (Nabêxred): بی عاقل،
ناجور (Nacûr): نه قتیکه تی.	هه بله، نه زان.
ناچخ (Naçex): رما کورت.	نابکار (Nabêkar): خرابکار - بی
ههروهسا (نچک) ژ لکاره.	مفا.
ناچیز (Naçîz): پچهک، کیم،	نابود (Nabûd): نه مای، پویچ

نارکوک (Narkûk): تریاک، نه فیون.	بهر نه که تی، بی قیمهت.
نارگیل (Nargîl): گوپزا هندی.	ناخدا (Naxuda): خودانی به له می
نارنج (Narenc): نارنج (ب عه ره بی ژی هر دبیتزنی نارنج).	یان نهو که سی کو به له می دهاژوت.
نارنجک (Narenceck): نارنجک، رومانه (نه و ژي رهنکه کی ته قه مه نیی یه).	ناخن (Naxun): نینوک.
نارنگی (Narêngî): لانگ.	ناخوش (Naxoş): نه خوهش، نه ساخ - کریت، نه لایق.
نارو (Naro): فیل، حیلہ - خیانهت.	نادار (Nadar): نه دار، هه ژار، دهستکورت.
ناروا (Nareva): حه رام - نه ژ هه ژي، نه لایق - پارئ سه خته، قه لپ.	نادان (Nadan): نه زان، بی عاقل، نه خوه نده قا.
ناره (Nare): میلی ترازبی، به ری قه پانی.	نادختری (Naduxterî): نه قسی (نه قسی یا کچ).
ناز (Naz): ناز، نازداری.	نادرست (Nadurut): شکهستی، عیبه لو - مروقی خرابکار و نه بی باوه ری.
نازا (Naza): سته ور، ژن یان هر گیانه و هره کی می کو زک پر نه بت و نه زیت.	نار (Nar): هنار.
نازان (Nazan): ب نازداریشه.	ناراست (Narast): خوه هر، خوار - درو، نه وه بی - خائین، فیل باز.
نازبو (Nazbû): رحان.	ناربن (Narbun): دارا هناری.
نازک (Nazuk): تهنک - نه رم - زراف.	نارس (Nares): نه گه هشتی، کال (فیتی نه گه هشتی و کال).
نازنین (Nazênîn): نازدار - به ژن زراف - دلراکیش.	نارسا (Naresa): کورت، ب کیماسی.
	نارکند (Narkend): جهی کو مشه دارین هنارا لی بن.

- نازیدن (Nazîden):** خـوه نازدار کرن، شانازی بخوه برن.
- ناژو (Najû):** دارا کـاژئی، دارا صنویه ری.
- ناساز (Nasaz):** دژ - بهروفاژ.
- ناسره (Nasere):** قه لپ، سهخته، پاره یان زیری سهخته - ناخفتنا کریت و نه د جهدا.
- ناسزا (Nasêza):** خه بهر، فه حش، ناخفتن کریت و نه لایق.
- ناشتا (Naşêta):** برسی، که سی برسی کوهه ر ژ سپیدی دهمی ژ خه و رادبت تشتهک نه خواربت.
- ناشناس (Naşenas):** نه نیاس، بیانی، غه ریب.
- ناشی (Naşî):** نوکار، بی ته جریبه، که سی کوهیشتا د کاری خوه دا شاره زا نه بووی.
- ناغوش (Naxûş):** سه ر نقو کرن د بن ناغی فه.
- ناغول (Naxûl):** پیسترک، دهره جک، په بیسک.
- ناف (Naf):** نافک.
- نافرمان (Naferman):** یاخی.
- نافه (Nafe):** وه کی نافکی - مسک و نافکا خه زالا مسکی.
- ناک (Nak):** ئیک ژ پاشگرین وه که هقی و سالو خدانئ یه و نانکوین جورا و جور ددهت کو نهف نانکوه ب وی په یقی فه گریدایه یا کو دگه لدا دهیت، وه کی: (اندوهناک = خه مگین، دردناک = ب ئیش، فناک = شه دار و..... هتد) - تیقه دای، دناف فه دای، د ناف گه فازتی.
- ناکام (Nakam):** بی مراد، که سی کو نه گه هشتبته ئاره زو و مه خسه دا خوه.
- ناکس (Nakes):** نه لایق، نه هیژا، پویچه مرؤف، بیخیر، بی سه روچا ف.
- ناگاه (Nagah):** ب بیده نگی فه - ژ نشکه کیقه - بی وهختی، نه لدهم، نه لوهخت.
- ناگرفت (Nagêrêft):** بنییره: (ناگاه).
- ناگزیر (Naguzîr):** نه چار، ژ نه چاری.
- ناگه (Nageh):** کورتکریا (ناگاه)، بنییره: (ناگاه).
- ناگهان (Nagehan):** بنییره: (ناگاه).

نامرد (Namerd): نه مهرد -	نال (Nal): له څه ن.
ترسټوک، کولافه - بچ غیرهت.	نالان (Nalan): ب ئاخ و ئوف و
نامزد (Namzed): بهرېزار، که سچ	نالین څه - که سچ ب ئاخ و ئوف،
کو بو کاره کی هاتبیته	که سچ کو ئاخینکا رادهپلت و کول
دهستنیشانکرن - ده زگر، کچ یان	و که سهران دادکهت.
کور کو په پمانین زه ووجینې د ناقبه را	نالش (Nalêş): ئاخ و ئوف و گری و
واندا هاتبینه گړیدان.	زیمار.
نامور (Namver): ناقدار، ب ناڅ	نالہ (Nalê): ئاخینک یان ئوفینا کو
و دهنګ.	ژ دلې سوتی و داخدیتی
نامه (Namê): نامه، په رکې	دهردکهفت.
نقیسی، په رتووک.	نالیدن (Nalîden): ئاخینک
نامهبر (Namêber): پیلک،	راهیتلان - گرین، زیمارکرن.
قاسد.	نام (Nam): ناڅ، په پشا کو که سهک
نامی (Namî): بنیره: (نامور).	یان تشتهک پچ دهیتته ناڅکرن و
نامیدن (Namîden): ب ناڅ کرن،	گازیکرن.
ناڅ لسهر که سهکی دانان - ب	نام آور (Nam aver): ناقدار، ب
ناڅ گازی که سهکی کرن.	ناڅ و دهنګ.
نان (Nan): نان.	نامادری (Namaderî): ژنباب، زر
نانکور (Nankûr): بچ نان و خوئ،	دهیک.
نان حهرام.	نامبردار (Nambe-burdar):
نانو (Nanû): له هندک، لاندک -	ناقدار، ب ناڅ و دهنګ.
لالایی یا کودهیک د بهر لاندک	نامبرده (Namburdê): ناقبری،
ههژاندنچ را دبیترت دا کو زاروکن	ناقئینای، که سچ کول جهه کی یان
خوه بنقینت.	د نقیسیینه کی دا ناقئ وی بهری
نانوا (Nanva): نانپیت، نان فروش.	هینگی هاتبیت.
نانیوشان (Naniyûşan): نه	نامدار (Namdar): ناقدار.

ټالافټين موزيکي يه کوب دهقي
دهيټه ليدان) - بوريا
ههواي (بوريه کا کرکړوکی يه کو
ههواي ژگه وريي دبه ته پشا . ب
عهره بي ديټرني «قصة الربة» .

نایاب (Nayab): نایاب، تشتي
زيده باش کو کيم په يدا بت يان
بدهست بکه فت.

نایژه (Nayjê): هه ر نیک ژ چه قين
بوريا ههواي کو د ناڅ پشا دا
به لاقه دبن (قصبات الهوا)،
ههروه سا (نایچه) ژي لکاره -
لويلکا گوزکی يان هه ر لويلکا کو
ناڅ تيرا دهر باز بت.

نبات (Nebat): شه کر نه بات
(جوړه کي شرينا هيب يه وه کی
شويشي کو ژ شه کړي بخوه دهيټه
چيکرن).

نبرد (Neberd): شهر، جهنگ.

نبرده (Neberde): شه پرکه ر،
شهرقان، دلاور، دلير.

نېسه (Nebese): نه قي، ههروه سا
(نوه، نبيره، نيس، نبيسه و
نواسه) ژي لکارن.

نېش (Nebş): کنار (کنارين گوره پان
و چوار رييانا) - نيشکين خانې و

گوليټووي - بي ټاگه ه، هاي ژي
نه، ژ نشکه کيفه .

ناو (Nav): هه ر تشتي کو دريټ بت
و ناڅک ټاله وه کی بوريي -
ريشه چوون يان رهفتارين ژ نازداری
- به له م، به له مين جهنگي .

ناوانيدن (Navanîden): خوه هر
کرن، چه ماندن.

ناورد (Naverd): جهنگ، شهر -
زقرين لدر هه ټدو .

ناوک (Navek): کور تکر يا په يشا
(ناو) ټانکو: به له م، به له ما
بچويک، قايک - تيرا
کفاني (ناوک انداز = تيرها ټيټر) .

ناوگان (Navgan): به له مين
جهنگي .

ناويدن (Navîden): خوه هر بوون،
چه میان - ب نازداری ريشه چوون .

ناويژه (Navîjê): ب غش، غشدار،
سه خته، قه لپ .

ناهار (Nahar): بنيره: (ناشتا) -
فراقين، خوارنا داني نيقرؤ .

ناھيد (Nahîd): ستيرا «زوهره» - د
نيرانا که فن دا خوداقه ندی ټاقي
بوو .

ناي (Nay): نه ي، بلوول (نيک ژ

نخجیروال (Nexcîrval): نیچیرقان.	کولانا.
ههروهسا په یقین (نخجیروان، نخجیربان، نخجیرزن، نخجیرگیر، شکارچی و شکاریان) ژى لکارن.	نیشتن (Nebêşten): نقیسین.
نخرى (Nuxrî): نه خرى، زاروکن دهستپیکى کو دهیتته سهر دنیا یی.	نېک (Nebek): ناقزه، جههک لبر لیثا کانبی یان رویباری کو ئاف ژى بزیت.
نخست (Nuxust): ئیکه م، ئیکه مین.	نبى (Nubî): قورئان، مسحف. ههروهسا (نبی و نوی) ژى لکارن.
نخود (Nu- exod): نوک.	نبیره (Nebîre): بنیره: (نبسه).
نخیز (Nexîz): پویچه مرؤف، ره زیل، قهلس، دهخهس - که مین، جهت که مینى.	نبیسه (Nebîse): بنیره: (نبسه).
نر (Ner): نیر، مرؤف یان گیانه وهرى نیر.	نج (Nuc): د ناٹ دهقى دا، هوندرى دهقى - دۆرماندۆرى دهف و لیثا.
نرخ (Nêrx): نرخ، بها، قیمهت.	نجک (Necék): رما بچویک.
نرد (Nerd): یاریا تاوله - قورمى دارى (ههر ژ ئهردى تا کو دگه هیته چه قا).	نجوغ (Necûx): کوریشکین پویستى له شى.
نردبان (Nerdeban): پیسترک.	نخ (Nex): به نک، دهزى - دیو، ناقى دیوه کی به.
نرده (Nerde): طانى بیستانا یان محده لى دهره چکین خانیا.	نخجل (Nexcêl): قورینجک.
نرسک (Nersek): نیسک.	نخجیر (Nexcîr): نیچیر.
نرگ (Nerg): دهستتهک یان کومه له کا مرؤقان یان ره قلدیت گیانه وهره و ره فیت فرندا.	نخجیرگان (Nexcîrgan): ئیک ژ ئاوازین که قنن موزیکا ئیرانى به و ناقى ئیک ژ ههر سیه ئاوازین باربه دى موسیقارى ناقدارى خسرو په رویزی به. ههروهسا (نخجیرگان ونخجیرگانى) ژى لکارن.
نرگس (Nergês): نیرگز، گولا	نخجیرگاه (Nexcîrgan): جهت نیچیرى.

روسته می پهلوانه.	نیرگز.
نرینه (Nerînê): نیراتی.	نرم (Nerm): هر تشتی کو هاتبیته
نزار (Nezar): له غهر، لاواز - بی هیژ، وهستیای، بیچاره - گوشتی بی بهز و دهینگ.	قوتان و موخل کرن - نرم (د رستی دا نانکویین خوه یین تایبته ددهت، بو نمونه چیدبت بهحسی نرم یان رهق ناخفتنی بت، یان ژی بهحسی رهقاتی و نهرماتیا تشته کی یان که رهسته کی بت و.....هتد)، هر ژقی په یقی یه: (نرم کردن = نرم کرن، نهرمزاندن - قوتان - فیئرکرن هه قوت کرن - نرم کرن، هیدی کرن، دله ی دلی دان تا کو نه عصابیت وی بهینه خواری و.....هتد).
نزد (Nezd): نک، دهف، جهم.	نرمه (Nermê): گوشتی نهرمه - نهرمی گوهی کو گوهارک دکه قیتی - هر تشتی کو نرم و هیدی بت.
نزدیک (Nezdîk): نیژیک - لبه ردهست - لدهف، لنک، لجهم - جیران - کهس و کار، خزم.	نره (Nere): کیر (نامیری گوهنیلیی زهلامی) - پیلین ناچی.
نزم (Nêzm): مژا دژوار کو دنیا پی تاری بیت.	نره (Nerre): نیئر، مروف یان گیانه وهری نیر.
نزیدن (Nezîden): هلکیشان، کیشانه دهر. ههروهسا (نژیدن، تژیدن، تزیدن و تریدن) ژی لکارن.	نریمان (Nerîman): کهسی کو طبعه تیت میرانی و نیراتیی لجهم هه بن، دلیر، پهلوان - ناچی بابی «سام» ی، کو سام بخوه باپیری
نژاد (Nêjad): نهژاد، کنیت، قنیت (ئهصل و نهسهب).	
نژغار (Nejxar): فریاد، دهنگین بلند، نرین (وهکی نرینا شیرا).	
نژم (Nêjm): مژ.	
نژند (Nejend): خه مگین، په ریشان - چرمسی - توره، توره بووی.	
نژنگ (Nejeng): ته لهه، ته لی - ره کهه، قه فهس.	
نژه (Neje): چه قی داری - نیرین داری کو بان پی دهینه داپوشین -	

- نشاختن (Nêşaxten):** دامه‌زاندن، دانان، جهی وی د جهه‌کی دا قه‌کرن. هه‌روه‌سا (نشاستن، بنشاختن، نشاخیدن، نشاندن، نشانیدن و جادادن) ژی لکارن.
- نشان (Nêşan):** نیشان (علامه) - نیشان (اثر) - نارمانج، کیل - مه‌دالی (ویسام). هه‌روه‌سا ژ قی پهیقی یه، پهیقا (نشان دادن) = نیشادان).
- نشاندن (Nêşanden):** دامه‌زاندن - کهسه‌ک نه‌چار کرن کو روینیتته‌خواری - قه‌مراندنا ناگری.
- نشانه (Nêşane):** کیل، نارمانج.
- نشانی (Nêşanî):** نیشان (علامه) - ناف و نیشان، ئه‌دریس.
- نشبیل (Nêşbîl):** شوکا ماسیا. هه‌روه‌سا (نشپیل، نشل، چنگک و قلاب) ژی لکارن.
- نشست (Nêşest):** روینشت.
- نشستن (Nêşesten):** جه‌گرتن (د جهه‌کی دا جه‌گرتن) - نارام بوون - روینشتن.
- نشستنگاه (Nêşestengah):** جهی روینشتنی.
- نشسته (Nêşestê):** روینشتی.
- پوبله‌ک کو ژ زیری یان زیقی دهیتته دروستکرن دا کول روژتین ده‌هواتا ب سه‌ری بویک و زاقایا دا بکه‌ن.
- نس (Nus):** دۆرماندۆری ده‌ف و لیقا. هه‌روه‌سا (پوز، نج و نول) ژی لکارن.
- نسا (Nesa):** بنییره: (نسا) - که‌له‌ختی مری، مرار، که‌لواش.
- نसार (Nesar):** نزار، پشتته‌تاف - سه و سیبه‌ر. هه‌روه‌سا (نسا و نسر) ژی لکارن.
- نسک (Nesk):** په‌رتووک - پشکه‌ک ژ په‌رتووکین - هه‌ر پشکه‌ک ژ هه‌ر بیست و ئیک پشکین په‌رتووکا ئاقتیستایی کو هه‌ر پشکه‌کی ناچه‌کی تاییه‌ت یی هه‌ی. هه‌روه‌سا بو قی مه‌به‌ستتی (نسکا و نسکه) ژی لکارن - نيسک. هه‌روه‌سا بو قی مه‌به‌ستتی (نرسک و نرسنک) ژی لکارن.
- نسوز (Nesûz):** هه‌ر تشتی کود ناف ناگری دا نه‌سوژیت، وه‌کی هنده‌ک (که‌رییچ و سندوق و په‌نبیی تاییه‌ت).
- نسیله (Nusîlê):** گارانا ده‌وارا.

- نشک (Neşk):** دارا کاژئی.
- نشگرده (Nêşgêrde):** گويزانى کو که قلی پی دېرن یان موی پی دتراشن ژ بویی کو ژ که قلی جودا بییت. ههروهسا په یقین (شفره و گزن) ژئی لکارن.
- نشگنج (Nêşgunc):** قورینجیک.
- نشگون (Nêşgûn):** قورینجیک.
- نشل (Neşel):** هلاویستنا تشته کی ب تشته کی دی قه - شوکا ماسیا.
- نشلیدن (Neşelîden):** هلاویستن.
- نشیب (Nêşîb):** نشیف، سهراوژیر، خواری.
- نشیم (Neşîm):** روینشتنگه ه - خانی - هیلین.
- نشیمنگاه (Nêşîmengah):** بنیره: (نشیم).
- نشین (Nêşîn):** بن، وهکی: (بنی دربیای) - قون، کونا قونئی، چهرم و گوشستی د هوندری قونئی دا (سۆریچک) - فرمانه ب روینشتتنی، ئانکو: روینه. ههروهسا «نشین» ئانکوین (روینشتی و جهگیر) ژئی ددهت ده می کو دگهل هندهک په یقین دی دهیت، وهکی: (جانشین = جیگر،
- دلنشین = ناخفتن یان ئاوازین کو جهی خوه لسه ر دلی دکهن، کرایه نشین = کریدار، که سی کو ب کری د خانیه کی قه روینت و.....هتد).
- نغز (Nexz):** باش، قهنج - هه ر تشتی کو دیتنا وی سهیر بت و مرۆف خوه شی ژئی بیینت.
- نغل (Nexul):** کویر - چالا کویر - هه قشیی په زی چ ل چپای بت یان ژئی ل بیابانی بت.
- نغنخواه (Nexnxad):** ره شره شک (هندهک دندکیت ره شیت ته مهت کونجیانه کو ب نانی وهر دکهن لده می په حتنی).
- نغنخ (Nexnex):** ئامانه که به رامبه ری چار خرا رایه.
- نغوشا (Nêxûşa):** گوهدار - دویکه فتیپن ئولئی مانی، یانژی چقهک ژ مانه و بیان.
- نغوله (Nexûle):** بسک - که زی.
- نفاغ (Nêfax):** جاما مه یی.
- نفا م (Nefam):** رهنگ رهش - کریت و بی تام و چوننه.
- نفت (Neft):** نفت، گاز.
- نفع (Nefc):** کاغز، په رک.
- نفریدن (Nefrîden):** نفرین کرن،

نصحه تکهر.	له عنه ت کرن.
نکوهیدن (Nêkûhîden): گازنده ژیکرن، نصحه ت لیکرن.	نفرین (Nê- efrîn): نفرین، له عنه ت، دو عایین خراب.
نکوهیده (Nêkûhîdê): گازنده لیکری، نصحه ت لیکری (که سین کو هاتیته نصحه ت کرن).	نفله (Nêfle): پویج و خراب بووی.
نگار (Nêgar): بوت - ئەقیندار، خوشتقی، خوشه ویست - نه خش، وینه - فه رمانه ب وینه کیشانیان نقیسینی؛ ئانکو: بنقیسه، وینه ی بکیشه - ههروهسا ئانکوا نقیسه ر یان وینه کیش دده ت ده می دگه ل هنده ک په یشین دی ده پیت، وه کی: (روزنامه نگار = روزنامه نقیس، چهره نگار = وینه کیش).	نفیر (Nefîr): زرنه - نالین و زیمار کرن.
نگارخانه (Nêgarxanê): بوتخانه - جهتی کوب نه خش و نیگاران هاتیته خه ملاندن.	نک (Nuk): بنیره: (نوک).
نگارش (Nêgarêş): نقیسین.	نک (Nek): کورتکریا په یشا (اینک)؛ ئانکو: ئیشاره ت کرن بوئیزیکاتیج، ئەقه، ئەقه یه - نوکه، نهۆ.
نگارگر (Nêgarger): وینه کیش، نه خشکیش، نیگار فان.	نکاپ (Nêkap): ده ستگورکا چه رمی کو نیچیرفانا دکرنه ده ستی خوه دا ته یرو بازی خوه لسه ر ده ستی وان بگریت. ههروهسا په یشین (نکاب، نکاف و بهله) ژی لکارن.
نگارنده (Nêgarendê): نقیسه ر - وینه کیش.	نکو (Nêkû): باش، قه نج.
نگاری (Nêgarî): چراکی تریاک کیشانی.	نکوه (Nêkûh): فه رمانه ب نصحه ت لیکرنی؛ ئانکو: گازندا ژی بکه، گله یی لی بکه، نصحه تا لی بکه.
	نکوهش (Nêkûhêş): گازنده، گله یی، نصحه ت.
	نکوهنده (Nêkûhendê): شیره تکهر، گازنده کهر،

نگاریدن (Nêgarîden): نقیسن.	بت و د هزره کا ب ترس دا بت).
نگارین (Nêgarîn): رهنگین، ههر تشتی کو هاتیبته رهنگ کرن -	نگرش (Nêgerêş): به ریخوه دان، سه حکرن.
خه ملاندی - نه خشانندی - ئه فیندار بیان خوشه ویستا روی ده لال.	نگرنده (Nêgerendê): بینهر، که سی کو دنیپته تشته کی.
نگاشتن (Nêgaştên): نقیسن - وینه کرن، نه خشکرن.	نگریدن (Nêgerîden): نیپرین، سه حکرن، به ریخوه دان.
نگاشته (Nêgaştê): نقیسی - وینه کری، نه خشکری.	نگریستان (Nêgerîsten): بنیپره: (نگریدن).
نگاه (Nêgah): سه حکرن. بخوه یا دروست: (نگاه کردن، دبتسه سه حکرن).	نگزده (Nêgejde): گۆزک.
نگاهبان (Nêgahban): زیره فان، پاسه وان - چاقه دیر - پارتیزهر (که سی کو تشته کی لدهف خوه هلگرت و بپارتیزت).	نگون (Nêgûn): نوخین، دهرنشیف، سه رابن - چه میای.
نگاهداشتن (Nêgahdaştên): پاراستن، لجه م خوه هلگرتن - راوه ستانندن.	نگون بخت (Nêgûn bext): بهخت ب رهش، بچ تقبال.
نگر (Nêger): به ریخوه بدی، بنیپری، سه حکتی.	نگونسار (Nêgûnsar): سه رنوخین، دهرنشیف، سه رابن - ههروه سا ناقی جوړه کی گولی یه ژی کو پیچه کی یا سه رنوخینه، لی نهو پهیقا بنیات فره نسی یا «سیکلمه» بو قی گولی پتر لکاره.
نگران (Nêgeran): بینهر - چاقه ری - هزرکه ر.	نگه (Nêgeh): بنیپره: (نگاه).
نگرانی (Nêgeranî): چاقه ریاتی - دلنه خوهش، نیگه ران، دل ب ترس (که سی کو دلی وی تروفریو	نگهبان (Nêgehban): بنیپره: (نگاهبان).
	نگین (Nêgîn): موهرک بیان به ره کی پری بها کو دادننه سه ر گوستیرکا

نمایشگاه (Nemayêşgah): پیشانگهه.	یان هەر تشته کێ دی. ههروهسا (نگینه) ژێ لکاره.
نمایشنامه (Nemayêşnamê): شانۆنامه.	نلک (Nêlk): حولیکا چیاپی، حولیترش.
نماینده (Nemayendê): نوینهر - نیشاندهر - نیشان (علامه).	نلم (Nelm): باش، قهنج - خوهش - جوان.
نماییدن (Nemayîden): نیشاندان.	نم (Nem): نم، شه - چیک.
نمج (Nemc): نم، شه.	نما (Nêma): رویی ژ دهرفهیی تشتی.
نمد (Nemed): تهحتی.	نمار (Nemar): ئیشاره (ئیشاره کرن).
نمدار (Nemdar): نمای، شهدار.	نماز (Nemaz): پهراستن - خوه چه ماندن ژ بویی کو به نیاتی و بجه ئینانا فرمانا لسهر خوه دیار بکته - نقیژ، نمیژ.
نمشک (Nemeşk): سهرتیک - قهیماغ - نیشک.	نمازگزار (Nemazguzar): نقیژکهر.
نمک (Nemek): خوی.	نماک (Nemak): خوی - جوانی و دهلالی - تشتی ب رهواج.
نمکدان (Nemekdan): خویدان - درکه به ژ دهفتی یاری.	نمایان (Nemayan): ئەشکهره، خوهیا.
نمکزار (Nemekzar): ئەردی پیر خوی.	نمایاندن (Nemayanden): ئەشکه راکرن، خوهیا کرن، دهره هی کرن.
نمک سود (Nemek sūd): گوشت یان هەر تشته کێ دی بی خوی کری.	نمایش (Nemayêş): ئەشکه راکرن، خوهیا - شانۆ، تیاتر.
نمک شناس (Nemek şenas): ب نان و خوی، ب وهفا، وهفادار.	
نمک ناشناس (Nemek naşenas): بی نان و خوی، بی وهفا، نان هه رام.	

- نمکین (Nemekîn):** ب خوی - ب
تام - دهلال.
- نمناک (Nemnâk):** نمییای،
شهدار.
- نمودار (Nemûdar):** خوہیا،
ئەشکەرا، بەرچاڤ - وەکی، مینا -
نیشان (علامە) - ھیلا پیشانا
بلندبوون و نزمبوونا چەنداتییا
دەرنامەتی کو لسهەر کاغەزەکا
تایبەت وەکی جەدوہلا شەترنجی
دەیتە رسم کرن.
- نمودن (Nemûden):** نیشان دان،
پیشکیشکرن - خوہیابوون،
ئەشکەرابوون - کرن.
- نموک (Nemûk):** نمیای، شهدار -
نیشان، ئارمانج.
- نمونه (Nemûne):** وەکی، نمونە -
برامبەر ڤئی گۆتتا کوردی یه: «ژ
گای گوہ نیشا دان» - نەقام، ب
کیماسی - ژ کارکەفتی، پویچ
بووی - کریت.
- نمید (Numîd):** بی هیقی.
- نمیدن (Nemîden):** میان،
شهداربوون - پویتەدان ب کەسەکی
یان تشتەکی.
- ننر (Nunur):** مه للاق.
- نگ (Neng):** شەرم، حەیا -
کریتاهی - رسوایی.
- نگین (Nengîn):** شەرمزار - بی
ناڤ - کریت - رسوا.
- ننودار (Nenû):** جۆلانک.
ننه (Nene): دایک.
- نوو (Nuw):** نوی، تازه.
- نوا (Neva):** ئاواز - ناڤی ئیک ژ
ئاوازین موزیکا ئیرانی یه -
پیدڤیاتیین ژ یاری (چ خوارن بت
یان ژ ی جل و بەرگ و... هتد) بن -
گره و.
- نواخانه (Nevaxanê):** زیندان،
گرتیگهه، حەبس.
- نواختن (Nevaxten):** نەوازش
کرن، دەستی رحمی ب سەری دا
ئینانەخوار - ساز ژەنین - تشتەک
ب ئەردی دادان یان ل ئەردی
خستن.
- نواده (Nevade):** نه ڤی.
- نوار (Nevâr):** شربت.
- نوازش (Nevazêş):** نەوازش،
دەستی رحمی ب سەری کەسەکی
دا ئینانە خوار، دلە ی دلێ کەسەکی
دان.
- نوازیدن (Nevazîden):** بنییره:

رابعون.	(نواختن).
نوجوان (Nuwcevan): سنبله.	نواسه (Nevase): نه قسی - نه قی.
نود (Neved): هژمارا نوت (۹۰).	نواگر (Nevager): سازژهن -
نورد (Neverd): تیرۆک - شه پ و	سترانییژ.
جهنگ - جوان و دهلال.	نواله (Nevalê): گرکیتن هه قیری -
نوردیدن (Neverdîden): زقپین -	ئه و باهرا خوارنی کو بو که سه کی
تاکرن، قه چه ماندن - پیشان، قوناغ	نه تاماده داننه ره خه کی.
قه برین.	نوانخانه (Nevanxanê): جهی
نورنجبه (Nuwrence): حه ودا	بخودانکرنا هه ژار و ده سته کورتان.
ثاقی، مهله قانگه ه.	نوانیدن (Nevanîden): هه ژاندن،
نوروز (Nuwrûz): نیروژ، نه وروژ،	لثاندن - گرین و زیماکرن.
جهژنا نه وروژی.	نویاوه (Nuwbavê): نوی هاتی،
نورهان (Norhan): خه لات (خه لاتتی)	نوی دیار بووی - فیقیی نوی
کو سه فیره چی بو که سه کی دئینت	گه هشتی - زاروک.
لده می ژ سه فیره کی قه دگه ریبت) -	نوبهاران (Nuwbeharan): بهار،
مزگینی (خه لاتتی کو به رامبه ری	وه رزی بهاری.
مزگین گه هاندنی دده نه	نوبهاری (Nuwbeharî): ناقتی
مزگینده ری).	ئیک ژ ناوازین که قنیتن ئیرانی یه
نوز (Nûz): هیژ، هیشتا، هه تا نهۆ.	- ناقتی ئیک ژ هه ر سیه ئاوازین
نوزاد (Nuwzad): نویزاده، زاروکی	باربه دی یه.
کو ژ نوی ژ دایک بووی.	نویا (Nuwpa): زاروکی کو ژ نوی
نوزده (Nûzdeh): هژمارا	ب پیا که فتبیت.
نوزده (۱۹).	نویان (Nûpan): سه لک، سه لکا کو
نوس (Nûs): که سه کوسور،	ژ چه قین دارا بیی هاتبته چیکرن.
که سه کوئالا (قوس قزح). هه ووه سا	نوج (Nûc): دارا کاژئی.
(نوسه و نوشه) ژئی لکارن.	نوجبه (Nuwcebe): لهی، ئاڤ

- نوساز (Nuwsaz):** نوی ئاڭاڪرى، نوی چىكرى.
- نوسنگى (Nuwsengî):** دهوره كه پشتى «عصر حجرى» كو مروڙى ئالاڭىن ژ بهرى چىكرى بكار دئىنان كو نافداره ب (عصر حجرى الجديدة) نه و ژى دبىته پشكا ئىكى ژ خولا دووى يا چه رخى چوارى يى ئهردناسىي (Néolithique).
- نوش (Nûş):** شربنى - هنگڤين - ههر تشتهكى خواهش و شربن بو خوارنى و قه خوارنى - فهرمانه ب قه خوارنى، ئانكو: قه خوه - ده مى وهك په يښه كا لىكداى دگهل هندكه په يښى دى دهيت، ئانكوين ژىك جىاواز ددهت، وهكى: (باده نوش = مهى قه خور، نوشانوش = دهنكى مهى قه خورا كو دبىژنه ههڤدو «چرىو»).
- نوشابه (Nûşabê):** ئاڭا خواهش بو قه خوارنى - عهرهق، مهى - كوڪ، پىپسى.
- نوشاد (Nuwsad):** زاڭا (گه نچى كو ژى نوى دبىته زاڭا). ههروهسا (نوشاه) ژى لكاره.
- نوشاندن (Nûşanden):** پى دانه قه خوارن.
- نوشاننده (Nûşanendê):** كه سى كو ئاڭى يان مه پى ب كه سه كى دى بده ته قه خوارن.
- نوشتن (Nê- evêşten):** نقىسین.
- نوشتن (Neveşten):** پىچان - قوناغ قه پىن، رى قه پىن.
- نوشته (Nê- evêştê):** نقىسى.
- نوشته (Neveşte):** پىچاى، قوناغا قه پى.
- نوش خند (Nûşxend):** گرنژين.
- نوشدارو (Nûşdarû):** دهرمانى نه خوه شيا - دهرمانى كو كارتىكرنا ژه هرى نه هىليت.
- نوشكفته (Nuwsêkuftê):** ژى نوى بشكفتى، گولا ژى نوى قه بووى.
- نوش لب (Nûş leb):** لىڤ شربن.
- نوش لبىنا (Nûş lebîna):** ناڭى ئاوازه كا كه فنا موزىكى يه.
- نوشنجه (Nûşence):** خواهش بو قه خوارنى.
- نوشنده (Nûşendê):** قه خور (كه سى كو ئاڭى يان مه پى قه دخوت).
- نوشه (Nuwsêh):** شاهى نوى -

ب کاره کی کربت - خولام، خزمه تکار.	شاهی گهنج - گهنجی ژ نوی دبیته زاڤا.
نوكدخدا (Nuwkedxuda): زاڤا - كهسي كو ژ نوی دبیته خودان مال و مه زهل.	نوشه (Nûşe): هه ردهم، ههروهه ر - خوه شبه خت، كامه ران - خوهش بو ڤه خوارنی.
نوكر (Nuwker): خولام، خزمه تکار.	نوشیدن (Nûşîden): ڤه خوارن. نوشین (Nûşîn): هه ر تشته کی شرین - هه ر تشته کی خوهش بو ڤه خوارنی.
نوكر باب (Nokerbab): كهسي كو ژ ته خا خولام و خزمه تکارا بت.	نوشین باده (Nûşîn badê): مه یا خوهش - ئیک ژ ئاوازین كه ڤین موزیکا ئیرانی یه - ناڤی ئیک ژ هه ر سیه ئاوازین (بارید) ی یه.
نوکیسه (Nuwkîse): كهسي كو ژ نوی زهنگین بووی.	نوغان (Nuwxan): هیكا کرمی نارموبشی.
نول (Nûl): دۆرماندۆری دهڤی - نکل، دم.	نوف (Nûf): دهنگ و دۆر، هۆسه - دهنگه دانا دهنگی ل چیا ی - دهنگی رهوینا سه ی.
نومید (Nuwmîd): بی هیڤی، بی ئومید.	نوفیدن (Nûfîden): گازیکرن - ڤیری راهیلان - نرپین - هژیان، لڤین.
نون (Nûn): نوکه، نهۆ - چالا ئه رزنکی.	نوک (Nuk): نکل، دم - سه رکی تیرتی تشتین وه کی شوپرتی یان ڤه له می یان خه نهجری.
نوند (Nevend): توند و سرت - ژی، بی کو زوی ڤیری وی زانستی یان کاری بییت بی کو نیشا ددهن - هه سپ یان هیستری کو توند بچیت، بهزهک - پیلک یان سویاری کو بله ز بچیت.	نوکار (Nuwkar): نوکار، كهسي کو بی سه ریور بت و ژ نوی دهست
نوه (Neve- Nevê): نهڤی.	
نوید (Nuvid): مزگینی، موژده.	
نویدن (Nevîden): نالین، گرین،	

چه قه کئی داری یه کو نیچیرقان دکه ته هه لامهت دا کو نیچیرا خوه پی بهاژۆت بۆ لای پی ته له پی.	زیمار کرن - له رزین، هژیان، د جهدا لقین. نویسا (Nevîsa): نقیسه ر.
نهالی (Nêhalî): جهی نقستنی، دۆشهک، نالیگ.	نویسنده (Nevîsendê): نقیسه ر.
نهان (Nêhan): قه شار تی، نه پهن.	نوین (Nevîn- Nuvîn): نوی، تازه.
نهفتن (Nêhuften): قه شار تن، داپۆشین.	نوییدن (Nûyîden): گرین و زیمار کرن.
نهمار (Nehmar): بی هژمار، گه لهک، فراوان - بی سینور، بی دویماهی - سهیر، عنتیکه - دژوار، ب زه حمهت.	نه (Ne): نه، نو، نه خیر.
نهبان (Nêhban): قه پاخ، دهرقه دامک.	نه (Nuh): هژمارا نه (۹).
نهبنیدن (Nêhunbîden): قه شار تن، داپۆشین.	نه (Nêh): شار، باژیر، جهی ئاقا - فرمانه ب دانانی، ئانکو: بدانه.
نهنج (Nêhenc): جهال.	نهاده (Nêhad): سروشت، طبعهت، دهروون.
نهنگ (Neheng): نه ههنگ (گیانه وه ره کئی مه زنی ده ریایی به).	نهان (Nêhaden): دانان، دانانا تشته کی ل جهه کی.
نهوور (Nuhûr): چاښ - به ریخوه دان، نیترین.	نهاده (Nêhadê): دانای.
نهیب (Nehîb): ترس.	نههار (Nêhar): کیمکرن، کیمکرنا کیشا له شی، له غه ری.
نهیدن (Nehîden): دانان - هزر کرن و خه م خوارن.	نهاز (Nuhaz): سه رکیشا په زی.
نی (Nî): نه، نو، نه خیر - نینه.	نهاز (Nêhaz): ترس.
نی (Ney): قه رام، له قه ن - بلوول،	نهازیدن (Nêhazîden): ترسیان.
	نهازیده (Nêhazîdê): ترسیای.
	نهال (Nêhal): شتلا دارئ، دارا کو ژ نوی هاتیبته چاندن.
	نهاله (Nêhale): بنیره: (نهال) -

- نیزه (Neyze): داره کئی موکوم و دریتژ کو ئاسنه کی سهرتیتژ ب سهریفه کهن - روم.
- نیساری (Nîsarî): لهشکه ری، که سئ کو ب گیتولی خوه بیسته سهر باز.
- نیسان (Neysan): وه کی نه بی (بنیپره: نی Ney).
- نیست (Nîst): پویچ بوون، نه مان.
- نیستو (Nîstû): نشته ر.
- نیش (Nîş): سه ری ههر تشتی کو نکل تیتژ بت، وه کی: (سه ری شویتژی، سه ری خه نجه ری، سه ری نشته ری) - زیلک (زیلکا گیانه وه رین ژه هردار کو ژه هرا خوه ب ریکا وی زیلکی دگه هیننه له شی مرۆقی) - کیتلب (ههر چوار ددانین سه ر تیتژین مرۆقی کو دو ل سلالن و دو ژی لحواری نه).
- نیشتر (Nîşter): نشته ر.
- نیشخند (Nîşxend): که نیی نه ژ دل و ژقه هر فقه.
- نیشه (Neyşe): بلوول (ئالاقه کئی موزیکئی یه).
- نیفه (Nîfe): مال دۆخین، نه و جه ژ شه لوالی کو دۆخینی دکه نه تیرا -
- نیک ژ ئالاقیین موزیکئی یه.
- نیا (Niya): باپیر و بابکالک.
- نیاز (Niyaz): پیدقیاتی - هه ژیکرن و داخوازی، عه شق و ئاره زوو.
- نیازمند (Niyazmend): پیدقی، موحتاج.
- نیام (Niyam): کاقلان.
- نیایش (Niyayêş): دو عاکرن.
- نیرم (Neyrem): دلیر، په هله وان - ناقی بابی سامی و باپیری روسته می په هله وان.
- نیرنگ (Neyreng): فیل، حیل، بسه ردابرن - سحر، جادوو.
- نیرنگ (Nêyreng): دوعا، د ئولی زه رده شتی دا دبیتژنه هنده ک ری و ره سمین تایبته و دوعایین تایبته ب وان ری و ره سمانه.
- نیرو (Nîrû): زاخ، هیتز.
- نیرومند (Nîrûmend): ب زاخ، ب هیتز.
- نیز (Nîz): ژی، هه م، وه کی: (رزگار ژی هات، هه م رزگار هات و هه م سه ربه ست) - هه روه سا، دیسا، دیساقه.
- نیزک (Neyzek): نه یزه ک.

- که قلی گبانه وهری مرار - مرار.
نیک (Nîk): باش، قهنج - خوهش - دهلال، جوان - قهنجیکار، مرؤقی کو کارین باش بکته کو کوما وان دبیزنی «نیکان».
- نیم خورده (Nîm xurdê):** بهرما بیک.
نیم رخ (Nîm rux): نیف روی (وینی کوژ نالیه کئی رویی مرؤقی دهیته گرتن).
نیمرو (Nîmrû): بنیره: (نیم رخ) - رهخه کئی روی - هیکروین.
نیمروز (Nîmrûz): نیفا رۆژی، نیفرۆ، دهمی نیفرۆ - ناقتی کهفتنی باژیروی «سیستان» - ناقتی ناوازه کا کهفتنا موزیکا ئیرانی یه - ئیک ژ ههر سیه ناوازین «بارید» ی یه.
نیم کاره (Nîmkarê): نیفه رو، کاری کو نه هاتبسته بدویماهییک ئینان.
نیم کاسه (Nîm kasê): ترارکئی بچویک.
نیمکت (Nîmket): کورسیکه کا پهحنه کو جهی دو یان سی کهسا لسه بکته. ههروهسا (نیم تخت و نیم دست) ژئی لکارن.
نیم کره (Nîm kurê): نیفه کا گویا زهمین کو ب هیلا ئستیوایی دبسته دوکه رین؛ نیفکه ری باکور و نیفکه ری باشوور.
نیم گرم (Nîm grm): تیهن شیر.
- نیک اختر (Nîk exter):** بهختیار، خوهشبهخت، خوهش شانس.
نیکخو (Nîkxû): طبعهت خوهش.
نیکو (Nîkû): باش، قهنج - دهلال، جوان - قهنجیکار - طبعهت خوهش - روی دهلال.
نیلک (Nîlek): رهش و شین بوونا پویستی لهشی - بسهر رهنگی نیلی فه - قورینجک.
نیلگون (Nîlgûn): ب رهنگی نیلی.
نيله (Nîle): نیلی، رهنگی نیلی.
نیم (Nîm): نیف.
نیم بسمل (Nîm bêsmêl): نیف کوشتی، گبانه وهری کو ستوی وی نیف تمام هاتبسته برین و لدهمی گیان دانئ بت.
نیم تخت (Nîm text): بنیره: (نیمکت).
نیمچه (Nîmçê): جلکی کورت - شیر یان تفهنگا کورت - ههر تشته کئی کورت و ب کیماسی.

<p>نیوشا (Niyûşa): گوهدار. ههروهسا (نیوشنده و شنونده) ژى لكارن.</p>	<p>نیمور (Nîmûr): ئالاقى گوهنیلى یخ زهلامى، کیر.</p>
<p>نیوشه (Niyûşe): گوھ ل ئاخفتنین خه لکی گرتن، ب دزیکیه</p>	<p>نیمه (Nîmê): نیقه، نیشا هه تشته کی.</p>
<p>گوهدار یا دانوستاندنیتن خه لکی کرن - هیدی گرین و کزکیت گری.</p>	<p>نیو (Nîv): گهنج، جحیل - دلیر، نازا، په هله وان.</p>
<p>نیوشیدن (Niyûşîden): گوھ لی بوون، گوهدان.</p>	<p>نیواره (Neyvare): تیروک.</p>
<p>نیوشیده (Niyûşîdê): گوھ لی بووی.</p>	<p>نیوش (Niyûş): فه رمانه ب گوهداری، ئانکو: گوھی خوه بدی</p>
<p>نیوه (Nîve): نالین، گرین، زیمار - قیژی و لیخوینا ژ قههر.</p>	<p>- لدهمی دگهل هندهک په یقین دی وهک په یقه کا لیکدای دهیت،</p>
<p>نیهن (Neyîn): هه ر تشتی کوژ نه بی یان له قه نی هاتیبته چیکرن.</p>	<p>ئانکوا گوهدار ددت، وهکی: سخن نیوش = که سی کو گوھ ل ئاخفتنا دبیت.</p>

و(Vav): تپیا سیهتی یه ژئه لفایبیا
زمانی فارسی - تپیا
پیکه گریدانی یه - هه گهر که فته
ناشبه را دو په یشان دا، لدهمی
بلیشکرنی نه ف تپیه دی مینته ب
دوماهیا په یقا دهستیکی ف،
وه کی: (راه و چاه: Raho
çah، خور و خواب: Xoro
xab) - د هندهک په یشان دا ئیک
(و) دهیته نفیسین، لی ب (وو)
دهیته بلیشکرن، وه کی په یفین:
(کاوس: Kavus، داود: Da-
vud)، دبیتزه فی رنگی «واو
اشباع» - د هندهک په یشان دا
دهیته نفیسین، لی ناهیته
بلیشکرن، وه کی: (خواب: Xab،
خواهر: Xaher)، دبیتزه فی
رنگی «واو معدوله» - د هندهک
په یشان دا دهنگی ضه ما عه رهبی

ددهت، وه کی (دو، تو) - د هندهک
په یشان دا ئی دهیته نفیسین و
دهیته بلیشکرن ئی، وه کی (خوب،
نیکو، دور)، دبیتزه فی رنگی
«واو معروف».

وا(Va): پیشگره و ئانکویین
(قه کوری - دوباره) ددهت -
ههروه سا بۆ هندهک خوارنین رۆهن
دهیته گوتن، وه کی: (شوربا،
شوروا).

وابسته(Vabestê): گریدای -
نیزیکاتی یان خزماینی.

واپس(Vapes): لدویف، لپه ی،
لپشت.

وات(Vat): ئاخفتن، سوحیه ت - هه ر
تشتی کو ژ که قلی گیانه وه را
هاتبیته چیکرن.

واتگر(Vatger): ئاخفتنکه ر -
شاعر - که سی کو کارئ وی دربارا

<p>ٺه و ڪهس ڙ سه رسورماني دي جحت) - بي بها بوون، بازاری تشته کي نه مان. واخیدن (Vaxîden): ڙ هه ڦ جودا کرن. وادادن (Vadaden): ڙ ڦراندن - رهاکرن - جودا بوونا گيچي ڙ ديواري. واديان (Vadyan): رزيانک. واديج (Vadîc): سيخميٽ ميوا - هر جهي کو تري پيشه بهيٽه هه لايستن. وار (Var): پاشگره که و ڦان ٺانکوبا ددت: «وهکي، مينا»، بو نمونه: (دايره وار: وهکي بازنه ي) و «خودان، خاوهن»، بو نمونه: (سوگوار: خوداني تازي، به لاديتي، خه مهه لگر)، و «لايق، هيٽرا»، بو نمونه: (شاهوار: تشتي باش و پر بها کو هيٽرا و لايقي شاهي بت) - جار، دور، نوره، نوبه ت، گهر، که رت. وارسته (Varestê): ٺازاد، ره ها. وارغ (Varex): ٺه و جه ڙ جووي کو ب بهرا و ٺاخي ري لهر چونا ٺاقي هاتبه گرتن دا ٺاڦ د مشاره کا</p>	<p>جل و بهرگ يان وان تشتايه کو ڙ که ڦلين گيانه و هرا دهيتته چيکرن. واج (Vac): گوتار، ٺاخفتن، سوحبه ت - دوعايا کو زه رده شتي لسه رسوفا زادي دخوين. واجار (Vacar): بازار، سوپک. واچیدن (Vaçîden): ڙ ٽيکرن، چنين، دوباره چنين، چنينه ڦه - ڙ ٺه ردي راکرن، وهکي راکرنا چنيکين ناني کو مريشک ڙ ٺه ردي رادکه ت - خرڦه کرن، کو مکرن. واخ (Vax): په يڦا سه رسورماني يان ٺافه رين گوتني يه (وهي، وهي وهي) - ب راستي، ب دروستاهي. واخواست (Vaxast): خووه نه رازيکرن - عيب ل تشته کي ڦه ديتن - پرسيارکرن ل پيناڦ ٺاگه هداربوون لسه ر کيماسي يان گونه ها که سه کي. واخواهي (Vaxahî): بنيپره: (بازخواست). واخوردن (Vaxorden): جحنين (بو) نمونه که سه ک يي ل هيڦيئي کو ٺاخفتنه کي گوه لي ببت يان تشته کي بيست و بهروڦاڙي وي خه يالنج بو روی بده ت، ل ڦي ده مي</p>
---	--

- دی یان جووه کا دی را بچت - کنف، وه ریس - بهرک - بایئ کو ب دهنگ ژ گه وریی ده رکه قهت.
- وارن (Varen):** نه نیشک.
- وارو (Varû):** سه رابن، ده رنشیف، نوخین - قولیپانک.
- واروزدن (Varûzeden):** قولیپانک قه دان.
- واروک (Varûk):** بالیل، به هلیلک.
- وارون (Varûn):** سه رابن، ده رنشیف، نوخین - بیئ نیفله ح، پی ب ره شک، بهش، کور.
- واره (Vare-ê):** بنییره: (وار) - هنده ک جارا ژ بویی کو صفه ت بهیته گوهارتن بو نا قی، دی (واره) ل دویمایا وی صفه تی نیته زیده کرن، وه کی: (گوشواره: گوهارک، گاهواره: لاندک).
- واره اندن (Varehanden):** نازاد کرن، خلاس کرن، قورتال کرن، رزگار کرن.
- واره ییدن (Varehîden):** نازاد بوون، خلاس بوون، قورتال بوون، رزگار بوون.
- واژگون (Vajgûn):** سه رابن، سه رنوخین، ده رنشیف، قولیپ.
- واژون (Vajûn):** بنییره: (واژگون).
- واژه (Vaje-ê):** په یث، ووشه، واژه.
- واستدن (Vasêteden):** دیسان ستان دن، گرته قه.
- واستریوش (Vastiryoş):** جوتیار.
- واسرنگیدن (Vaserengîden):** هیرش برن - ناخفتنن رهق و دژوار گوتن (تیک لسه ر سه ری بی دی بکه ته هوار و قیپری) - ئینکار کرن.
- واشامه (Vaşame):** که فینک، ده رسوک.
- واشدن (Vaşuden):** شه بوون - جودابوون - شی بوون، حه ل بوون (حه لبوونا پرسپاره کی).
- واشنگ (Vaşeng):** داهولقوتی کو ل هه یثا ره مه زانی و ل ده می پاشیثی مرؤقی هشیار دکه ت - زیره فان، بهر پرسه ده سته کا زیره فانا.
- وافور (Vafûr):** ئالاقه که کو تریاکچی بکار دئین لده می کیشانا تریاکتی.
- واکردن (Vakerden):** شه کرن - شیکرن، حه ل کرن.

- واکشیدن (Vakêşîden):** کیشانه دهر. کیشانه دهر.
- واکوفتن (Vakûften):** دو تشت لیکدان.
- واگذاردن (Vaguzarden):** تشتهک ئیخستنه د خزمه تا کهسه کی دا، ته سلیم کرن - ره ها کرن، ژیتقه بوون، به لا خوه ژیتقه کرن.
- واگرایی (Vagerayî):** دویری، ژ هه ف دویرکه تن.
- واگردان (Vagerdan):** دوباره زفراندنه قه - سه روبن کرن - سه روزنوی حساب کرن.
- واگوبه (Vagûyê):** دوباره گوتنه قه.
- واگیر (Vagîr):** فه گر (ئیشا کو ژ ئیکی بچیته ئیکئی دیترا).
- وال (Val):** نه هنگ - جو ره کی په روکی ئارموشی یه.
- والا (Vala):** بلند، بالا - پایه بهرز، پایه بلند.
- والا تر (Valater):** بلندتر، بالاتر.
- والاد (Valad):** بان - گوبه د، قوبیه - دیوار - قالب، که لواش.
- والادگر (Valadger):** به ننا، دیوار دانه، ئا قاهی چیکهر.
- والان (Valan):** دهسته که که ژ گیانه وه رین دهریایی یین ب مه مک - رزیانک.
- والانه (Valane):** برین (جرح).
- واله (Vale):** سه راب، له یلان - جو ره کی په روکی ئارموشی یه - گرین - ئیصرار کرن، رژی - ب ئانکو یین خوه یین عه ره بی ژمی د زمانئ فارسی دا لکاره کو ئه قه نه: (عاشق، دل دؤرای، که سئ کو د دهر دئ عه شقی دا سه رگیژ و چه یران مابیت - خه مگین).
- والیدن (Valîden):** شین بوون، مه زن بوون، وه رار کرن، نه موو کرن.
- وام (Vam):** دهین، قهر.
- واماندن (Vamanden):** فه مان، پاشده مان - وه ستیان و ژ پیا که تن.
- وامخواه (Vamxwah):** که سئ کو داخوازی ژ که سه کی بکه ت کو ده سترتنئ ب دهین دگهل بکه ت - که سئ کو داخوازا دهینئ خوه ژ دهینداری بکه ت.
- وامدار (Vamdar):** دهیندار، قهر دار.
- وامی (Vamî):** دهیندار، قهر دار - سست و بی هیز، وه ستیای.

اگر : و هه که ره - جی پیراندن یان
 نه زموننه ک بوو کو ل ئیرانا که قن
 دهاته نه نجامدان بو دیار کرنا
 گونه هکاری ژ بی گونه هی و ب
 ریکین خوراندنا ئا قاشا تیکه ل کری
 ب کبریتی و دناق ئاگری را
 بوراندنا وان که سا .
ور (Vêr): پریتری .
وراج (Vêrrac): پریتری .
وراز (Vuraz): به رازی نیر .
وراغ (Verax): ئاگر - رونا هی و
 گوریا ئاگری .
ورپوشه (Verpûshê): عه با -
 دهر سوک، که قینک .
ورج (Verc): بها، قهر، ریز .
ورجاوند (Vercavend): پایه بهرز،
 ریزدار .
ورجمند (Vercmend): ریزدار،
 هیتزا، بهاگران .
ورخج (Verexc): پیس، قریتری،
 قیشارگری - پیس، چه پهل،
 پویچه مرؤف، مرؤقی چوننه،
 مرؤقی بیخیتر .
وردان (Vêrdan): به هلیک، بالیل .
وردک (Verdek): کوزوت و جهیزا
 بویکی .

وان (Van): ئیک ژ پاشگری
 خاوه نداری و پاریزقانیی یه و
 واتایین (وهک، مینا - پاریزهر،
 پاریزقان - خودانکه ره) ددت .
وای (Vay): دهنگی ئاخ و ئوف و
 وهی و وایین کو ژ مرؤقین خمدار
 یان نه خوهش دهیت .
وجب (Veceb): بهوست .
وجین (Vêcîn): ئاده کرن .
وچر (Veçer): فه توا .
وچرگر (Veçerger): مفتی (که سی
 کو فه توایی ددهت) .
وخ (Vex): په یفا سه رسوورمانی و
 ئافهرین گوتنی یه لدهمی مرؤف
 تشته کی جوان دبینت و خوهشیی ژ
 وی جوانیی ددهت . ئه ف په یقه
 پترتر دهل دهیته بکارئینان (وخ
 وخ) و د کوردی دا به رامبه ری:
 (وهی وهی، ئه حـ، ته ه ته ه
 و..... هتد) یه .
وخشور (Vexşûr): پیغه مبه ره (به س
 بو زه ردهشت پیغه مبه ری لکاره) .
ور (Ver): پاشگره که و ئانکوین
 (خودان - بجی هینه ره) ددهت -
 کنار، ئال، ره خ - په یفا
 مه رج (شرطی یه کو کورتکریا و)

وردنه (Verdene): تیرۆک.	ورس (Verês): وه ریس - کنف.
ورزا (Verza): کپلانا ئه ردی ب گایئ جۆتی.	ورساز (Versaz): گه نجی ده لال و که شخه.
ورزش (Verzêş): وه رزش.	ورستاد (Verestad): حه قده ستی رۆژانه - مۆچی هه یفانه، ده رماله.
ورزشکار (Verzêşkar): که سی کو وه رزشی دکه ت، وه رزشقان.	ورسیح (Versîc): ده رازینک.
ورزگار (Verzkar): جۆتیار.	ورشتاد (Verestad): بنیپره: (ورستاد).
ورزگاو (Verzgav): گایئ جۆتی (گایئ نیر کو بو جۆتی مفا ژئ دهیته وه رگرتن).	ورشکست (Verşêkest): دۆرای، خوساره تیبوی.
ورزگر (Verzger): جۆتیار.	ورشکستن (Verşêkesten): دۆراندن، خوساره تیبون، زیان قیکه فتن، پاشده مان د کاری بازرگانی دا.
ورزگن (Verzgen): گۆزک، گۆزکی پری ناف.	ورغ (Verx): سکر (سکرئ بچوبک کو ژ دار و بهر و ئاخ و گیای لسه ر رتیا ئافئ بهیته دانان) - رۆناکی، رۆناهیات.
ورزم (Verezm): ئاگر - گوریا ئاگری - تیهن و گهرماتیا ئاگری.	ورغلانیدن (Verxelanîden): پالدان (ته حریک کرن).
ورزند (Verzendê): وه رزشکه ر، وه رزشقان.	ورکا (Verkak): ته یری که له خا.
ورزیدن (Verzîden): وه رزش کرن - کارکرن، لدویقییک کارکرن - سه عی کرن، خوه واستاندن.	ورگوش (Vergûş): گوهارک.
ورزیده (Verzîdê): وه رزش کری، ب هیتر - ب ده ستقه ئینای.	ورم (Verm): هس و بیی - ژ بهر (حفظ).
ورس (Vers): دارئ کو دکه نه د دفنا حیشتی پرا.	ورمالیدن (Vermalîden): ده همن هلدان، ده لنگ هلدان،

بی ئه‌دهب، ئه‌دهب سز. هه‌روه‌سا په‌یشتین (گستاخ، بستاخ، استاخ، اوستاخ و بیستاخ) ژێ لکارن. وسه (Vese): گۆپال.	هچک هلدان - درک‌ه‌یه ژ (ره‌قین) ئی. ورنا (Vurna): گه‌نج، جه‌حیل، تۆلاز.
وش (Veş): پاشگره‌که و ئانکوا (وه‌ک، وه‌کی) ددت، وه‌کی: (شیروش: وه‌کی شیرێ - پرپوش: وه‌کی پریا) - قه‌لپیشکێ په‌مبێ - خوه‌ش - باش، قه‌نج - ده‌لال، جوان - هه‌لبژارتی. وشت (Vešt): باش، قه‌نج.	ورواره (Vervare): ژۆر، ژۆریت هاقینیی. وروت (Vurût): قه‌ه‌هرین، توپره‌بوون. وروغ (Vurûx): بایئێ کوب ده‌نگ ژ گه‌ورپه‌ ده‌رکه‌فت - تارباتی، ره‌شاتی.
وشتن (Vešten): زق‌پین (لدۆر تشته‌کی زق‌پین) - ره‌قسین، سه‌ماکرن. وشکردن (Veşkerden): چالاکیی کرن، کاره‌ک ب باشی بجه‌ ئینان. وشکول (Veşkûl): زه‌لامی چست و چه‌له‌نگ.	وره‌مین (Verhemîn): نانئێ کوژ ئاری گه‌نم و جه‌ه‌ی دناق‌یکدا هاتبته‌ چیکرن. ورپ (Vurîb): خوه‌هر، که‌ج. وریز (Verîz): ستورک، جوهره‌کی ستورکی یه‌.
وشکولیدن (Veşkûlîden): ب چالاکیی رابوون، چه‌له‌نگی کرن. وشگون (Vêşgûn): قوربنجک. وشم (Veşm): هلم. وشن (Veşen): باران - به‌فر. وشی (Veşî): په‌رۆکی ئارموبیشی یئ ره‌نگین (دیبا و اطلس). وشینه (Veşîne): زری و کومزری.	وز (Vêz): ده‌نگی پینشی و مینشا. وزغ (Vezex): به‌ق. وزیدن (Vezîden): لقینا هه‌وای، هاتنا بای. وژولیدن (Vêjûlîden): په‌ریشان بوون، چرمسین، تیکچوون. وژه (Veje): به‌وست. وستا (Vesta): ئاقیستا. وستاخ (Vustax): نه‌ترس، دلیر -

بچویکا - قاله، خالی - دهست قاله، مفلس.	وغست (Vexest): خوہیا، ناشکہرا.
وننگ (Veneng): چہق یان شاکیت دارمیوی.	وغستن (Vexesten): خوہیا کرن، ناشکہرا کرن، دہرہہیکرن.
وہ (Veh): وہہ، پەح (پەیشا سەر سوورمانی یە لدمی تشتہ کی جوان یان سەر دہیتہ دیتن).	وغوغ (Vexvex): دہنگی رەوینا سەہی - دہنگی بہقی.
وہ (Vêh): باش، قەنج.	وغیش (Vexîş): زیدہ، گەلەک، فراوان، مشہ - بیش، جہی کو مشہ قہرام لی بت.
وہنگ (Veheng): ہچک دارکہ کی دو چہقہ کو چہقہک ژ یی دیتر دریتترہ و نالیی دریتتر ب وہرہسی قہ دہیتہ بندکرن و بو گریڈانا باری دہیتہ بکارئینان. نوکہ شوینا وی ہچکی، خەلہ کین ئاسنی بکار دہین. - فرا ئاقتی، قورچا ئاقتی.	وک (Vek): بہق. ول (Vêl): رەھا، ئازاد، سەر بخوہ. ولانہ (Velane): برین (جرح). ولرم (Vêlrm): تیہن شیر. ولغونہ (Vulxûne): سؤراف. ولگرد (Vêlgerd): فہلیتہ، کولانی.
وہیزک (Vehîzek): بنیپرہ: (بہیزک).	ولنگار (Vêlengar): بی ہقسار، سەر بہردای.
وی (Vey-Vê): ئہو، وی، جیناقتی کت بو سییہم کہسہ نہ ئامادہ، وہکی: (وی آمد: ئہو ہات - وی گفت: وی گوت).	ولو (Vêluw): رەھا، ئازاد، سەر بخوہ - ژیک بژالہ، پەلاتہ. ولی (Velî): لی، لی بہلی، بہلی پا، بہس.
وی (Vey): چەنداتی - زیدہ کرنا تشتہ کی ب چەند جارکی، وہکی: (دہ وی: دہ بہرامبەر، دہ جار ہند) یان: (وی کردہ است:	ونج (Venc): چویچک. وندیداد (Vendîdad): پشکہ کہ ژ پەرتوکا ئاقتیستایی. ونگ (Veng): دہنگی گری

تہرتیفکرن.	یہی زیدہ بووی.) - پہ یقا مخابنیی
ویران (Vîran): ویران، خراب،	یہ (وہی، وای، ناخ و.....ہتد).
کافل.	ویار (Viyar): مہہبیران، ئەو حالہ تہ
ویژہ (Vîjê): تاییہ ت.	کودہمی ژنکا ب حال، دلئی وی
ویل (Vîl): سہرکھفتن -	دچیتہ ہندہک جوڑین خوارنا و ژ
دہستپیشخہری و تشتہک بدہستقہ	ہندہکین دی رہش دبیت.
ئینان.	وید (Vîd): کیم، پچہک، ہندک -
ویلان (Veylan): سہرگہردان،	بہرزہ، ہندا، ون.
حہیران - دہرہدہر، ئاوارہ -	ویر (Vîr): ہش و بییر - فہہم -
پہریشان، تیکچوی.	زیمار، نالین - فریاد، قیری.
ویلہ (Vîle): دہنگ و دۆر، قیری،	ویرا (Vîra): زیرہک، کہسی کو ہزر
دہنگی بلند.	و بیرین وی باش کار دکہن.
	ویراستن (Vîrasten): ریکخستن،

ه

هادوری (Hadûrî): خوازخوازۆک،

گه دا، گه دایێ زک ئیش کو زوی ب
زوی ژ مرۆقی شه نه بییت و داخووا
خوه بکه ته چیرۆک و ههر بیژیت و
بیژیته شه - مرۆقین بی سه روچاڤ،
بیخیر.

هار (Har): رستکا مراری یان له عمل

و یاقویت و تشتین ژ فی رهنگی،
گه رده نی - ستۆ، موهرکییت ستۆی
- ههر تشتین کو ریکخستی و
ته رتیفکری هاتینه ریزکرن.

هاژ (Haj): بنیره: (هاج).

هاژیدن (Hajîden): سه رسوورمای

بوون، هه بیرین - وهستیان،
بیچاره بوون - گرین.

هاس (Has): کورتکریا په یشا

(هراس)، ئانکو: ترس، سه هم -
ديسان، هه روه سا.

هاک (Hak): تۆڤ - هیکا

ه (Ha): تیپا سیه و ئیکتی یه ژ

ئه لفا بییا زمانێ فارسی و ب دو
ره نگایه: (ه) یا کول ده ستپیک،
نیشه ک و دویمایا په یشا دهییت و
بلیڤ ژی دبت، وهکی: (هر - شهر
- گاه)، و (ه) یا کو بلیڤ نه بت و
تنی ل دویمایا هنده ک په یشا
دهییت، وهکی: (بنده، خنده،
زنده).

ها (Ha): په یشا به رسف دانێ یه (ها،

هۆ، ئا، ئۆ، به لی، چی یه
و..... هتد) - نیشانا کۆمی یه د
تشتین بی گیان دا، وهکی:
(خانه ها، چوبها، سنگها).

هاج (Hac): سه رسوورمای، هه یران.

(هاج و واج) بهه ثره پتر لکاره.

هاچه (Haçe): دارهکی دوچه که کو

وهک پالپشت دادنه بن چه قین
داری داکو نه چه مییت.

مريشکي.	ب که یف و خویشی دا).
هال (Hal): قه رار، نارام، بیهن	هباک (Hebak): راستکا سه ری.
فره هی.	هبر (Heber): کیم و ئەدافا برینی.
هالو (Halû): زوی باوهر، دل	هباک (Hebk-bek): که فا دهستی،
سافی، دلپاک.	نیفا دهستی.
هاله (Hale): پویچه مـرۆف،	هج (Hec): راست راوهستیای، لسه ر
فتنه چی.	پی راوهستیای، هه ر تشته کی کو د
هامون (Hamûn): دهشت، ئه ردی	ئه ردی را هاتبته چکلاندن و راست
راست.	راوهستیای بت، وه کی: (ئالا و رم
هامی (Hamî): حـهـیران،	و.....هتد).
سه رگه ردان.	هجاور (Hecaver): کۆمه کا مرۆفا،
هان (Han): په یفا ته مـبـیکرن و	دهسته که کا مرۆفا.
ئاگه هدارکرنی یه، د کوردی دا	هجده (Hêcde): هژمارا
به رامبه ری (نهی) یه، ههروه کی	ههژده (۱۸). ههروه سا (هیجده،
دبیرین: (نهی) هه گه ر تو جاره کا	هشده، هشده، هژده) ژی لکارن.
دی هو بکه یه هه.....!)	هچه (Heç): بنپه: (هاچه).
هاون (Haven): هاون. ههروه سا	هنگ (Hedeng): هه سپی سپی.
(کابیله) ژی لکاره.	هده (Hude): راست و دروست –
های (Hay): په یفا گازیکرنی	حهق – سوود و مفا.
یه (هوی، ئوهوی و.....هتد) –	هر (Her): هه می، لسه ریک.
په یفا مـخـابنـیی یه (ئاخ،	هر (Hêr): ئاخفتنه که کولده می
ئۆف.....هتد).	هاژوتنا که سه کی یان گیانه وه را
های های (Hay hay): دهنگی گری	دهیته گۆتن.
و زیما ری یه.	هرا (Herra): دهنگ و هه را، دهنگ
های هوی (Hay hûy): دهنگ و	و قـیرـیـین ترسناک – دهنگی
دۆر، هۆسه و قه ره بالغ (د جقاتین	گیانه وه ری دپنده.

- هراس (Heras):** ترس، سه هم.
- هراسناک (Herasnak):** ترسناک، ب سه هم.
- هراسه (Herase):** هه لامهت.
- هراسیدن (Herasîden):** ترسیان.
- هراسیده (Herasîdê):** ترسیای، ترساندی.
- هراش (Heraş):** دلپابوون، هلاقتین.
- هرجایی (Hercayî):** ناواره - عه تارک - فهلیته، کۆلانی.
- هرز (Herz):** بیتهوده، بی مفا - بی شۆل، بی کار.
- هرس (Hers):** بانئ خانئ - نیره یان کاریتین کود بانئ خانئ دا دهینه بکارئینان.
- هرس (Heres):** که زاخه.
- هرشه (Herşe):** دارئالینک (ههر گیایه کئ کو خوه لدۆر دارئ بئالینت).
- هرکاره (Herkare):** مه نجه لا کوژ بهری هاتبیسته چیکرن - بی کو مایی خوه د هه می کاران بکته و شاره زایی د وان کاران دا هه بیته - پیلک، قاسد - جه هسیس.
- هرگز (Hergêz):** هه رگیز، نه بهد، قه د - هه رده م.
- هرم (Hurm):** گه رمها ناگری، گوریا ناگری.
- هرماس (Hurmas):** شه ییتان، نه هریمه ن.
- هرمز (Hurmuz):** ئاهورامه زدا - ناقتئ ستیرا موشته ری به - ناقتئ رۆژا ئیکئ به ژ هه می هه یقیین - ساللا هه تاقتئ - ناقتئ رۆژا پینجشه می به.
- هرو (Herv):** دلیر، نه ترس - که له.
- هروانه (Hervane):** نه خوه شخانه - جهئ کو مرۆقیین شیت لی دهینه چاره سه رکرن و خودانکرن - نه شکه نجه - جهئ نه شکه نجه دانئ.
- هروهل (Hervehel):** تیشکلئ کونجی یا پشتی کو دوهنئ وان ژئ هاتبیته گرتن.
- هره (Hurre):** قۆن، کۆنا قۆنئ - جوړه گیایه کئ ژه هراوی به کو لناف زهقی بین گه نم و جه هی شین دبت.
- هرهر (Hêrhêr):** حیل حیل (دهنگئ که نیی بلند).
- هرهری (Herherî):** بی ئیمان، بی باوهر.
- هرهفت (Herheft):** پیدقیاتییته

- زندیکرنا هزاره‌مین ساللا بوون یان
مرنا که سه کی دهینه کرن.
- هزاک (Hezak):** هه‌بله، نه‌زان -
که‌سی کو زوی فیل لی بهینه کرن
و بهینه خاپاندن.
- هزبر (Huzebr):** زیره‌ک، چه‌لنگ -
دلیر، نازا.
- هزد (Hezed):** سه‌قاف.
- هزوارش (Huzvarêş):** شرۆقه و
تەفسیر - بلیشکرنا په‌یشه‌کی نه ب
وی ره‌نگی کو هاتیه نئیسین، بو
نمونه؛ په‌هله‌ئیا ده‌می په‌یقا
(جلتا) یان (ملکا) یین نارامی
دکه‌فته به‌رچاقین وان، هه‌ر
ئیکسه‌ر دا هه‌قواتایا وان یا
په‌هله‌قی بلیث‌کن و بیژن:
(پوست) و (شاه).
- هزینه (Hezîne):** هه‌زینه، خه‌رجی.
- هژهار (Hejhar):** ددانه‌کی زنده‌یه
کو د ده‌قی هه‌سپی دا دهرده‌فت و
تا نه‌هینه هه‌لکیشان نه‌شیت ئالی
بخوت.
- هژیر (Hejîr):** زیره‌ک - هشیار -
لایق، هیترا. هه‌روه‌سا (هجیر و
خجیر) ژی لکارن.
- هست (Hest):** هه‌بوون (وجود) -
- جوانکاریین ژنکا کو د که‌فن دا ژ
هه‌فت تشتان پیک دهاتن،
وه‌کی: (سوراث، سپیاف، خه‌نا،
کلی چاقا و.....هتد).
- هریمن (Herîmen):** کورتکریا
په‌یقا (اهریمن): نه‌هریمنه.
- هرین (Hurîn):** ده‌نگین ترسناک،
ده‌نگی گیانه‌وه‌رین درنده.
- هزار (Hezar):** بلبیل، هزار - هژمارا
هزار (۱۰۰۰).
- هزارپا (Hezarpa):** زیفزیفه.
- هزارتابه (Hezartabe):** درکه‌یه ژ
هه‌تاقی، رۆژ.
- هزارچشمه (Hezar çêşmê):**
سه‌ره‌تان، په‌نجه‌شیر، ئیشا پیس -
قونیر.
- هزاردستان (Hezardestan):**
بلبل، هزار.
- هزارمیخ (Hezar mîx):** درکه‌یه ژ
جلکین زفر و جلکین ده‌رویشا کو
جهی دربار و پنیا زنده‌سه‌ر
هه‌بت - درکه‌یه ژ نه‌سمانی پر
ستیر.
- هزاره (Hezare):** هزاره (هزارا ئیککی
و هزارا دووی و.....هتد) - هزاره‌مین
- ری و ره‌سمین کو ب هه‌لکه‌فتا

- عاقل، هوشیار، هوشمه‌ند.
 ههروهسا (هوشیار، هشیوار،
 هوشمند و باهوش) ژی لکارن.
هفت (Heft): هژمار حهفت (۷).
هفت آباء (Heft aba'i): درک‌یه ژ
 ههفت ئەسمانا. ههروهسا ناقین
 (هفت اورنگ، هفت ایوان، هفت
 بام، هفت بناء، هفت بنیان، هفت
 پرگار، هفت پوست، هفت خضراء،
 هفت سقف، هفت طارم و هفت
 طبق) ژی لکارن.
هفتاد (Heftad): هژمار
 حهفتی (۷۰).
هفت تیر (Heft tîr): ده‌بانجا کو
 ههفت گوللا دخۆت.
هفت جوش (Heft cûş): ئاسنه‌کی
 گه‌له‌ک ره‌قه کوژ تیکه‌له‌کرنا
 ههفت که‌ره‌ستین دی بین ئاسنی
 پیک دهیت. (طالیقون) ژی
 لکاره - درک‌یه ژ مرۆقی ب
 تاقهت و ته‌حه‌مل.
هفت سین (Heft sîn): سوفره‌که کو
 لدهمی نوی بوونا سالی دهیتته
 دانان و ههفت ره‌نگه خوارده‌مه‌نیا
 لسهر دادن ب مه‌رحه‌کی کو تپیا
 ده‌ست‌پیککی یا ههر ههفت
- موجود).
هسته (Hestê): به‌رکی فیقیین
 وه‌کی مژمه‌ و خوخ و حولیک
 و.....هتد - پارچا ناوه‌ندی یا
 ئەتومی - د زاراوی فیزیولوژی دا
 تشته‌کی خپ و گروفره کو دکه‌فته د
 ناف سیتوپلاسمی دا.
هسر (Heser): قه‌راسه، به‌ستی.
هسک (Hesek): مله‌تیب.
هشپلک (Hus̄pulek): فیتی
 (ده‌نگی فیتیا).
هشت (Heşt): هژمار ههشت (۸).
هشتاد (Heştad): هژمار
 ههشتی (۸۰).
هشتصد (Heştсед): هژمار
 هه‌شسه‌د (۸۰۰).
هشتم (Heştum): هه‌شتم، تشتی
 کو که‌فتبیتته د پله‌یا هه‌شتی دا.
هشتن (Hêştên): هیلان.
هشدار (Huşdar): په‌یفا هوشداریی
 یه، هه‌روه‌کی دبیرن: ناگه‌هداربه،
 هشیار به.
هشنگ (Heşeng): بی سه‌روچا،
 بیخیر، پویج.
هشوار (Huşvar): هشدار، هشیار.
هشومند (Huşûmend): ژیر،

- هگرز (Hegêrz):** هه‌رگیز، چو ده‌مه‌کی، نه‌به‌د.
- هلا (Hela):** په‌یقا گازی‌کرنی یه (ئه‌ی، یا) - په‌یقا ته‌نبیه کرنی یه (نه‌ی).
- هلاشم (Helaşem):** هه‌ر تشته‌کی نه‌باش و کریت و بیخیر. (له‌اشم) ژمی لکاره.
- هلاکت (Helaket):** ئەف په‌یقه ژ په‌یقا (هلاک) یا عه‌ره‌بی هاتیه چی‌کرن و د زمانی عه‌ره‌بی بخوه دا نینه، ئانکو: پویج بوون، نه‌مان، هیلاک بوون.
- هلالوش (Helalûş):** فتنه، شورش و سه‌ره‌لدان.
- هلاک (Hulek):** ئالاقه‌کی مینا سینی‌کا ترازیمی یه ک‌ود مه‌نجه‌نیقی دا بکار هاتیه و به‌ر دکرنه د نیثا وی «هلاک» ی دا و ده‌اقیتنه نه‌یاری.
- هلو (Hulû):** خوځ.
- هله (Hele):** بنی‌ره: (هلا).
- هله (Hêlê):** به‌یله، ژمی بگه‌ره، ده‌ست ژمی به‌رده.
- هلیدن (Hêlîden):** هیلان، ده‌ست ژمی به‌ردان.
- خوارده‌مه‌نیان ب پیتا (س) ده‌ست پی‌بکه‌ت؛ وه‌کی: (سیر، سرکه، سیب، سماق، سمنو، سنجد، سبزی) و خوه ب وی چه‌نده دلخوه‌ش دکن کو دی بقی چه‌ندی سلامه‌تی و خوه‌شبه‌ختی قه‌ست که‌تی. بۆ زانین به‌ری ئیسلامی لشوینا تیپا (س)، تیپا (ش) لکار بوو، لی ژ به‌ر بیر و باوه‌رین ئیسلامه‌تی و هه‌رام‌بوونا (شه‌راب) ی د ئولی ئیسلامی دا، سوفا حه‌فت شین گوه‌ارتن ب سوفا حه‌فت سین، داکو (شه‌راب) لسه‌ر سوفا نه‌هیته دانان.
- هفتصد (Heftsed):** هژمارا حه‌فتسه‌د (۷۰۰).
- هفته (Heftê):** حه‌فتی (اسبوع) - حه‌فتیک.
- هفده (Hefde):** هژمار هه‌فده (۱۷).
- هه‌هه‌ف (Hefhef):** حه‌فچه‌ف (ده‌نگی سه‌ی).
- هکچه (Hukçe):** ئیسک.
- هکک (Hukek):** ئیسک.
- هکل (Hukel):** کفارک.
- هککه‌ک (Hukhuk):** ئیسک - کزگریوک.

- هم (Hem):** هه‌ف؛ پيش‌گره‌که و واتايين (وه‌کهه‌قی، هه‌فکاری و شـريکاتیی) دده‌ت، وه‌کی: (همسایه: جیران، همکار: هه‌فکار، همراه: هه‌فپړئ، همدم: هه‌فدهم، هه‌فقال) - وه‌ک پيش‌گر دگهل هنده‌ک په‌پيشين عه‌ره‌بی ژي دهيت؛ وه‌کی: (همسفر، همصورت و.....هتد) - هم، وه‌کی: (همه‌ نه‌شه و همه‌ ژي نه‌قی دی) - ژي، وه‌کی: (نه‌و ژي هات).
- هما (Huma):** هوما، فرنده‌کی چيشانۆکی به.
- همار (Hemar):** نامار - هژمار - حيساب.
- همال (Hemal):** هه‌فتا، هه‌فقال - وه‌کی، مينا.
- همانند (Hemanend):** وه‌کهه‌ف - وه‌کی، هه‌روه‌کی.
- همایون (Humayûn):** پيروژ، مباره‌ک - ناقتی ئیک ژئاوازين موزيکا ئيرانی به.
- همباز (Hembaz):** هه‌فقال، شریک، هه‌فتا.
- همبازی (Hembazî):** که‌سه‌ی کو دگهل که‌سه‌کی دی یاریا بکه‌ت.
- هم بالا (Hem bala):** ته‌مه‌ت هه‌ف، ئیک به‌ژن، هندی ئیک.
- همباور (Hembaver):** هه‌فبیر، هه‌ف باوهر.
- هم بند (Hem bend):** پيش‌که‌ه گريدای.
- همتا (Hemta):** هه‌فتا، هه‌فقال، شریک - وه‌کی، مينا - هه‌فژين - به‌را به‌ر، ئیکسان.
- همچنان (Hemçunan):** هه‌روه‌سا - وه‌کی وی.
- همچنین (Hemçunîn):** هه‌روه‌سا - وه‌کی قی.
- همچو (Hemço):** وه‌کی، مينا، شتی.
- همگی (Hemêgî):** ب هه‌فهره، ته‌قایی.
- هملخت (Hemlext):** پیتلاف.
- هموار (Hemvar):** راست (نه‌ردی راست).
- همواره (Hemvarê):** هه‌رده‌م، به‌رده‌وام - لدویقتیک. هه‌روه‌سا په‌پيشين (همار، هماره، همارا، هاموار و هامواره) ژي لکارن.
- همه (Hemê):** هه‌می، ته‌قایی.
- همه‌دان (Hemêdan):** هه‌می تشت

کاره کی بهرچاښ.	زان، زږده ټاگه هدار.
هنرپر داز (Hunerperdaz): هونه رمه ند.	همی (Hemî): ټه څه - هه رهوسا - هه ردهم، هه ميشه - هه گهر لسه ری کاری رابردو بهیت، ټه و نيشانه ژ به رده و امیا کاری، وه کی: (همی) رفت: دچو. همی گفت: دگوت. - هه روهسا لسه ری کاری نهو و کاری فه رمان ژی دهیت، وه کی: (همی) رود: بی دچت. همی رو: هه ره. -
هنرپیشه (Hunerpîşê): هونه رمه ند (هونه رمه ندی شپوه کاری و موزیکی و شانو و سینه مایی).	همیان (Hemyan): هنیان، کیسی پارا. همیشه (Hemîşê): هه ردهم، هه ميشه.
هنر مند (Hunermend): هونه رمه ند. هه روهسا (هنرور، هنرپرور، باهنر، هنری) ژی لکارن. هنگ (Heng): زاخ، هیز - قه در، قیمه ت، بها (بو مروڅی خودان قه در و قیمه ت و بها دهیته گو تن) - ده سته ک، گر و پ - ملله ت - هو ز - سوپا.	هناینده (Henayendê): کار تیکه ر (موثر).
هنگار (Hengar): له زاتی، توند و سرتی.	هناییدن (Henayîden): کار تیکرن.
هنگام (He-êngam): ده م، وه خت، زه مان.	هنجار (Hencar): ری، ری باز - ری و رسم - ری کا راست، جادده - ته رز و شپواز - شه نگسته.
هنگامه (Hengame): هنگامه، ده نگو دور - وه خت، زه مان، ده م.	هنجام (Hencam): ته مبه ل، که دوه ر، که سلان.
هنگفت (Henguft): مه زن، گر، ب که له خ - زږده، گه له ک، مشه.	هنجیدن (Hencîden): کیشانه دهر.
هنوز (Henûz): هیتشتا، هه تا نوکه. هه روهسا په یقین (نوز، هنیز، هنی) ژی لکارن.	هند (Hend): بنیره: (هنجار). هندوانه (Hênduvane): وه کی هندی یا - زه به ش، شتی.
هواپیما (Hevapêyma): فریوکه،	هنر (Huner): هونه ر - پیسه -

(هوشمند).	باله‌فر، ته‌یاره.
هوشیدر (Huşîder): ئیکه ژ ناڤتین خودایی بچ هه‌ڤتا.	هوار (Hevar): هه‌ڤته، کاقل.
هولناک (Holnak): ترسناک، ب سه‌هم.	هوارى (Hevarî): خیشه‌تا مه‌زن.
هوله (Holê- e): خاولی.	هوازی (Hevazî): هه‌ر زینده‌وه‌ری کو ب هه‌وای بژیت - ژ نشکه‌کیشه.
هولی (Holî): جانی هه‌سپچ کو هیشتا نه‌هاتبیته زین کرن - ئیک ژ جه‌ژنن هندی یا کول ده‌سپچکا وه‌رزى بهاری ده‌یتته‌کرن.	هوبه (Hûbe): مل، شان.
هوو (Hevû): هه‌وی (دو ژن کوب می‌ره‌کی بن، هه‌ردو ژن دینه هه‌ویین هه‌ڤدو). هه‌روه‌سا ناڤتین (بناغ، بناج، بنانج، بنانچه، بنج، هم‌شوی، آسنی، آموسنی و وشنی) ژى لکارن.	هوتن (Hûten): خو‌هش قه‌د و قامه‌ت، به‌ژن و بال ده‌لال.
هوی (Hoy): هوی (په‌یقا هشداردان و ترساندن و مخابینی یه) - ترس، سه‌هم - بیتهن، نه‌فه‌س - ئاخینک.	هود (Hûd): جو‌هی (یهودی) - تۆبه‌که‌ر - ناڤی پیغه‌مبه‌ره‌کی یه - پویش و په‌له‌خى کو ئاگر پچ به‌یتته هلکرن - قه‌میای.
هویچ (Hevîç): گیتزر.	هودر (Hûder): کریت و بیخیر.
هوید (Hevîd): پارچه‌کا ته‌حتی یه کو لدۆرماندۆری پشتا حیشتری ده‌یتته‌دانان - زینا کو ژ ته‌حتی هاتبیته چیکرن.	هوده (Hûde): سود، مفا، قازانج - راست، دروست.
هویدا (Huveyda): په‌یدا، ئه‌شکه‌را، خوبا.	هور (Hûr): خو‌ر، تاف، هه‌تاف. هه‌روه‌سا (خور، خورشید، هوررخش، هورشید) ژى لکارن - شه‌نس، به‌خت.
	هورمزد (Hormezd): ئاهورامه‌زدا.
	هوش (Hûş): هش، عه‌قل، هه‌ست - زیره‌کی، چه‌له‌نگی - گیان، جان - مرن، مه‌رگ.
	هوشمند (Hûşmend): هشیار، زیره‌ک، ژیر، عاقل.
	هشیار (Huşyar): بنی‌په:

- هي (He- êy): هيئي (په يثقا - هشاردان و ناگه هدار كرنى يه) - لدهمى نافه رين گوتنى ژى دهيتته گوتن - ههروهسا په يثقا ته هديد كرن و ترساندن يه ژى.
- هيا هو (Heyahû): غه وغا، شهر و شه رده ه، دهنك و دور و هوسه و قه ره بالغ.
- هيپي (Hîpî): ژ په يثقا (Hip) يا ئنگليزى هاتيه وه رگرتن كود زمانى ئنگليزى دا ئانكو پهريشانى و تيكچوون و حاله تى ماليخوليايى يه، لى نهول ئيرانى بو هنده ك گه نجا دهيتته بكارئيبان كو سهر و ربهين خواه به رده دن و جلكتن نيزيكى بين ژنكا دكه نه به رخوه و كارى خواه بهس يى كرى عه شق و نه فين.
- هيچ (Hîç): هيچ، چونه - بيهوده - كيم، پچه ك. ههروهسا (ايچ و هيش) ژى لكارن.
- هيچكاره (Hîçkarê): كه دوه ر، كه سى كوب كيىر چو كاره كى نه ئيت.
- هيد (Heyd): مله يى ب.
- هيدخ (Heydex): ههسپى گه نچ و توند و سرت - ههسپى كو هه فو ت كرنا وى ب زحه مت بت - ههسپى شه رى. ههروهسا (هيدج و بيدخ) ژى لكارن.
- هيربد (Hîrbed): بيتشه و اين ئولى - ماموستايى زانستين دينى و قازيب زه رده شتى - بو وان موزه دا دهاته گوتن كو ژ بلى مويه دين وهك ماموستا ب فيركرنا قوتابيان ژى رادبوون.
- هيز (Hîz): سه رژنك - نيرامى - خرابكار - بى شهرم.
- هيزم (Hêyzum): دار و چقپن هسك كو بكيىر سوتنى بهين.
- هيش (Hîş): بنيره: (هيچ).
- هيگر (Heyger): ههسپى كو رهنگى وى سوري بناف رهشى قه چوى بيت.
- هيمه (Hîme): بنيره: (هيزم).
- هين (Hîn): ئەف، ئەف، ئەف - په يثقا ترساندن و هوشداردانى بهه فريه، وهكى دببژن (نهى!).
- هيون (Heyûn): حيشتر، حيشترى كو توند بچيت، حيشترى مه زن - بو ههسپى ژى دهيتته گوتن.

ی

ی (Ya): تیپا سیھ و دووی و دویماییه ژئولفابییا زمانی فارسی و ب دو رنگایه؛ مهعروف و مهجهول. هندی «ی» مهعروفه، دبیرنه وی «ی» یا کوب تمامهتی دهیته بلتقکرن، وهکی: (بیخ، تیر، پیش، ریش) و هندی «ی» مهجهوله، ئه و «ی» یه یا کو وهکی کهسرهیه کا تیر و تژی دهیته بلتقکرن، وهکی: (دلیر، شمشیر)، بهلام نهقرۆکه چو جیاوازی نههیلاینه د ناچهرا هردو «ی» ان دا و هردویان ب ئیک ئاوا لیتقکدن. ههروهسا ئهف تیپه لداوییا هندهک پهیشان دهیت و رهنگین خوه هه نه: «ی» ژئیده ری، وهکی: (دوستی، دشمنی)، «ی» نسبت پیدانی، وهکی: (تهرانی، شیرازی)، «ی» نه نیاس کو

نیشانه ب کهسهک یان تشتهکی نه دیار، وهکی: (مردی، زنی، سنگی، کتابی)، «ی» جیناقی، وهکی: (رفستی، دیدی، بردی)، «ی» زیده کو دکهفته ناچهرا دو پهیشان و ههروهسا دکهفته داوییا وان په یقین کو ب (ا، و) دهینه بدویاهی ئینان، وهکی: (بوی گل، نوای بلبل) و «ی» بهرده وامیی، وهکی: (رفتنی، گفتنی).

یا (Ya): په یثا پیکشه گریدانی به (یان، ئان).

یاب (Yab): فهرمانه ب شه دیتنی، ئانکو: قه بینه - پویج بوی، نه مای - بیهوده، بی مفا، بکیرنه هاتی.

یابر (Yabêr): ئاڤ و ئهرد یان گوندی کو پاشای داباڤ کهسهکی ژ بوی کو خوه پی بخودان کهت.

- ياپش (Yabêş): په پيدا بوون.
- يا بنده (Yabendê): په يداکەر.
- يا بو (Yabû): هه سپی دو قوړ، هه سپی کوننه ژ نه ژاډه کي ره سهن بت، هه سپی باری، هه سپی باره لگر.
- يا بیدن (Yabîden): په يداکرن - بده ستفه ئینان.
- يا ختن (Yaxten): کيشانه دهر، ئینانه دهر (وه کی شیر ژ کاقلانی ئینانه دهر).
- يا د (Yad): بیر، یاد.
- يا د آمدن (Yad ameden): بیر هاتن.
- يا د آوردن (Yad averden): ب بیرئینانه فته.
- يا د بود (Yadbûd): يادگاری، پیشکی شکرنا تشته کی وهک بیر هاتن بو که سه کی دی - بیرئینانه فته (ری وره سمین کول بیر هاتن که سه کی بهینه نه نجامدان).
- يا د دادن (Yad daden): نیشادان، فیتر کرن.
- يا د داشت (Yad dašten): ژ به ربوون (حفظ)، ناگه هداربوون.
- يا د کردن (Yad kerden): بیریا که سه کی کرن.
- يا دگار (Yadgar): بنییره: (ياد بود).
- يا د گرفت (Yad gêrêften): فیتر بوون، عه لمین.
- يا ده (Yade): بیر (هزر و بیر) - به رتیل (رشوة).
- يا ر (Yar): دوست، هه فال، هه فده م - یار، خواه شتقی، نه فیندار - هاریکار - وه کی، شتی، مینا.
- يا را (Yara): هیتز - ویربان.
- يا رای (Yarayî): هیتز داری، دلیری - بویری، نه ترسی.
- يا رس (Yar res): هاریکار، هاریکار.
- يا رستن (Yaresten): شیان، ژ دهره ق دهرکه تن.
- يا رک (Yarek): کورتکریا په یثا (یار) نانکو: یارک (ده می دبیتین: یارک وئ) - یارا بچویک - هه فال بچویک.
- يا رگی (Yaregî): بنییره: (یارایی) - ده لیقه.
- يا رمند (Yarmend): هاریکار - یار، دوست.
- يا رو (Yarû): کورتکریا په یثا (یار):

- دوست، هه‌فال)۔ نیشانه ب
 کهسه‌کی کو نه‌قین ناغی وی بینن.
یاره (Yare): بازنک، دستبه‌ند -
 توک، توق - بنپره: (یارا).
یاری (Yarî): هه‌فالیینی، دوستینی
 - هاریکاری - ژن تی (هه‌گهر چند
 برا ب ژن بن، ژنیت وان دبنه ژن
 تی بیت هه‌قدو).
یاریگر (Yarîger): هاریکار.
یازیدن (Yazîden): کیشانه‌دهر،
 ئینانه‌دهر - دست درپژکرن بۆ
 نالیی تشته‌کی - مه‌زن بوون، نه‌مو
 کرن، وه‌رارکرن - پیشان، قوناغ
 قه‌برین.
یاسج (Yasêc): تیر (تیرا کفانی کو
 سه‌رکه‌کی په‌حن و تیر بناغی
 په‌یکان بی پیته).
یافتن (Yaften): فه‌دیتن، په‌یداکرن
 - بده‌ستقه‌ئینان.
یافه (Yafe): بی‌هوده، بی‌مفا -
 به‌رزه، هندا - بی‌ری و کولان،
 په‌ریشان.
یاکند (Yakend): یاقویت.
یال (Yal): گه‌رده‌ن، ستۆ - زه‌ند -
 موی ستۆی هه‌سپی و شیری.
یان (Yan): نه‌و په‌یقین کو ده‌می
 مروث ژ به‌ر دناخت بیی حمد ژ
 ده‌غی مروثی ده‌ردکه‌قن.
یاور (Yaver): هاریکار، پشته‌قان
 - پله‌به‌کا ئه‌فسه‌ری په‌ دناغ ریزین
 له‌شکه‌ری دا - ده‌ستکی هاونی.
یاوه (Yave): بی‌هوده، بی‌مفا -
 سه‌ریخوه، بی‌خودان.
یاهو (Yahû): په‌یشه‌که کو پرانیسا
 ده‌رویشا بکار دئین و مه‌به‌ستا
 وان ژئی زاتی خودی په - هه‌روه‌سا
 ناغی ره‌نگه‌کی کوتری په‌ بی کو
 ده‌نگی «یاهو» ژ ده‌غی ده‌ردکه‌قت.
یب (Yeb): بنپره: (یاسج).
یخ (Yex): قه‌راسه، به‌ستی،
 جه‌مه‌د. هه‌روه‌سا (هسر، هسیر،
 هتسه و کاشه) ژئی لکارن.
یخ بستن (Yex besten): به‌ستان،
 جه‌مدین، قه‌رسین.
یخ بندان (Yexbandan): سړ و
 سه‌قه‌ما دژوارا زقستانی کو تاغ
 لی ده‌یتته قه‌رسین.
یخچال (Yexçal): کونبه‌فر -
 سه‌لاجه، بوزدولاب.
یخچه (Yexçê): کورتکریا په‌یشا
 (یخ) کو هه‌مان جه‌مه‌ده - گژلۆک.
یخه (Yexe): یاخه، پستۆک.

- یدک (Yedek):** هه‌سپیی زین کری
بیج بی سوبار (که‌س لسه‌رن) کو
که‌سه‌کی دی (چ سوبار با لسه‌رن
هه‌سپیه‌کی دی یان ژێ په‌یا با)، دا
هه‌قساری وی هه‌سپیی زین کری
گرت و ل پیشیا مه‌وکیی شاه‌ی
که‌فته ری. هه‌روه‌سا (بالاد، بالاده
و کتل) ژێ لکارن.
- یدکی (Yedekî):** یه‌ده‌ک، ئحتیاط.
- یزدان (Yezdan):** یه‌زدان، خودی.
- یزدان پرست (Yezdan perest):**
خودی په‌رئیس.
- یزک (Yezek):** پیشه‌روه‌ی سوپای،
که‌سێ کول پیشیا سوپای دچیت.
- یزنه (Yezne):** زاقا (می‌یری
خویشکی).
- یسنا (Yesna):** ئیک ژ پشکین
ناقیس‌تایی یه‌ کو لده‌می ری و
ره‌سمین ئۆلی ده‌بته‌ خواندن.
- یشت (Yešt):** په‌راستن - پشکه‌که ژ
ناقیس‌تایی کو په‌سنین خودی و
فریشتا دکه‌ت.
- یشتن (Yešten):** په‌راستن - په‌سن
دان، مه‌دح و ته‌نا کرن.
- یشته‌کردن (Yeštekerden):**
دوعاکرن، نفیژکرن.
- یشک (Yeşek):** ددان، ددانین تیژ
و بره‌کین گیانه‌وه‌رین درنده.
- یشمه (Yeşme):** که‌قلی گیانه‌وه‌را.
- یغام (Yexam):** دیو، ئافه‌ریده‌کی
چیقانۆکی یه‌ کو ب که‌له‌خی خوده‌ه
زیده مه‌زن و روی کریتته.
- یغتنج (Yextenc):** جوژه‌کی ماری
ره‌نگ زهره کولناث بیستانا دیار
دبت و بی زبانه ژ به‌ر کو بیج
ژه‌هره. هه‌روه‌سا (بفتنج و بفتج)
ژێ لکارن.
- یغلا (Yexla):** ئاغله‌ویک.
هه‌روه‌سا ناقین: (یغلاو، یغلاوی،
یغلووی و یغلو) ژێ لکارن و ل
ده‌قه‌را خوراسانی په‌یقین (لغلاو و
لغلاوی) ژێ بۆ ده‌بته‌ گۆتن.
- یغما (Yexma):** تالان.
- یغمایی (Yexmayî):** مه‌به‌ست ژێ
هه‌ر تشته‌کی ده‌قه‌را «یه‌غما» یه‌ ل
ترکستان، نه‌خاسمه‌ کو روی
ده‌لالین وان د ناقدارن.
- یک (Yek):** هژمار ئیک (۱).
- یکان (Yekan):** ئیکانه، بیج هه‌فتا -
د زانستی بیرکاری دا ئانکو ئه‌و
هژمارین کو دکه‌قنه‌ د خانا یه‌کان
دا، بۆ نمونه‌ د هژمارا (۳۴۵۶) دا،

تشتا ب سهرقه سهرقه ديبين و كوير
ل وى تشتى نافكرن - ههروهسا
درکه به بۆ مرۆقى منافق ژى.

يك چند (Yek çend): دهمه كى،
رۆژگارەكى، سال وهخته كى.

يكدانه (Yekdanê): ههر تشتى
هيژا و بى وينه - گهرده نيا كو
مراربه كا پرپها تيدا هاتبسته
بكارئينان.

يكدست (Yekdest): مرۆقى ب
دهسته كى - ئيكجۆر، ئيك رهنگ،
وهكى ئيك - ئيكسان، بهرابه،
تهمهت ههف.

يكدش (Yekdeş): دوقۆر (مرۆف
يان گيانه وهري كو ژ دو نهژادان
بت، ئانكو باب ژ نهژاده كى و
دهيك ژ نهژاده كى ديتسر) -
خوهشتقى - خواستى.

يكدك (Yekdek): تبهن شير،
نيش گهرم.

يكدل (Yekdêl): ئيكدل، ئيك
دهنگ، ئيكدهست، بههقره -
دلپاك، كهسنى كو سهرقه و بنقهين
وى وهكى ئيك بن.

يكدنده (Yekdendê): بنيپره:
(يك پهلو).

هژمارا (۶) يا د خانا يهكان دا.

يك انداز (Yek endaz):

ئيكسان، بهرابه، تهمهت ههف.

يكان يكان (Yekan yekan):

ئيك ئيكه.

يكايك (Yekayek): ئيك ئيكه،

ئيك لدويش ئيكى.

يكپارچه (Yekparçê): ئيكپارچه،

ههمى بههقره.

يك پهلو (Yek pehlû): درکه به ژ

مرۆقى سهرهق كو بهس بۆچونا

وى پى دروست تربت ژ ههمى

بۆچونان.

يكتا (Yekta): ب تنى، ئيكانه،

بى ههفتا.

يك تنه (Yek tenê): ب تنى.

يك تهى (Yek tehî): جلکى ئيك

بهرو تنک.

يك تيغ (Yek tîx): ئيك دهست و

ئيك دهنگ د ناڤ مهيدانا شهري

دا، ههفگرتى.

يكجا (Yekca): ههمى بههقره، ب

تمامه تى.

يك چشم (Yek çesm): مرۆقى كو

ب چاقه كى بت و چاقى وى بى دى

كوره بت - درکه به ژ مرۆقىين كو

- په رڼو کې نېک بهر - جلکتی بی
به تنه.
- یکه (Yekke): ب تنی، نیکانه،
بی هفتا.
- یکه خوردن (Yêkê xorden):
جنین.
- یگانه (Yegane): نیکانه، بی
هفتا، بی هفتا.
- یل (Yel): په هله وان، دلیر، دلاور -
نیلک.
- یلمان (Yelman): دهفتی شیر (نه و
جهت برهک ژ شیر).
- یله (Yele): رها، نازاد، سه ریخه.
- یوخه (Yoxe): دهنگی کولدهمی تام
دیتن ژ کریارا گوهنیتلیبی ژ مروقی
دهیت، وهکی: (نوخ، نوخه، نوف
و..... هتد) - ههروهسا په یشه کا
بنیات ترکی یه ل ناف زمانتی
فارسی دا ژی مشه لکاره و واتایا
(نانی تنک) ددهت.
- یوزیدن (Yûzîden): داخوازکرن -
په یداکرن.
- یوسه (Yûse): مشار.
- یولاخ (Yolax): نوردی به یار.
- یون (Yon): زین.
- یکران (Yekran): هه سپ، هه سپی
ره سن، هه سپی کو رهنگی وی زهری
بناف سوژی فه بوی فه چوی بت.
- یک زخم (Yek zexm): که سی کو
ب دربه کی نه یاری خواه بیخت -
نازناقی سامی نه ریمانی یه، ژ
بهرکو وی نه ژده هایه ک ب دربه کی
کوشتیوو - ناقتی گورزی سامی یه.
- یکسان (Yeksan): نیکسان،
به رابه، وه که هفت.
- یکسو (Yeksû): نیک نال، نیک
لا، نیک رهخ. هه ر ژ قی په یقی یه
نهف په یقتین ژیری: (یکسو شدن:
خوه دانه ره خه کی، خوه دانه پاش -
یکسو نهادن: ل نالیه کی دانان -
یکسو کردن: قاقیرکرن، جوداکرن).
- یکسون (Yeksûn): بنیپره:
(یکسان) - بنیپره: (یکسو).
- یک شنبه (Yek şenbê): نیک
شه می، دویه مین روژا هفتی.
- یک گره (Yek gêrêh): نیکگرتی،
هه قپه بیان.
- یک گونه (Yek gûnê): هه فرهنگ،
وه که هفت.
- یک لا (Yek la): نیک بهر،

**ژ کتیبین چاپکری و به لاقبووین
دانهری**

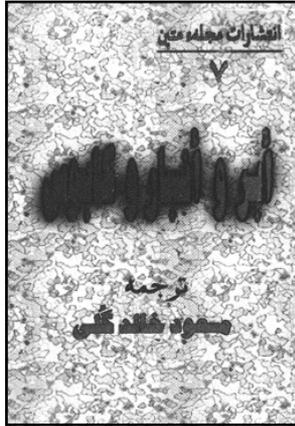
* **فیانای جیمک** (ئهف کتیبه کۆمهکا
ههلبهستین ب کوردی فههاندی و هۆزانیین
وهرگیتراینه ژ زمانی فارسی بو زمانی کوردی)
* فههاندن و هه رگیترا نا مسعود خالد گولی
* چاپا ئیکتی، ۱۹۹۵، چاپخانا اخلاص، دهۆک

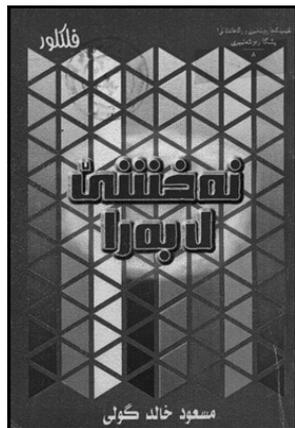
* **ناوازین دلی** (ئهف کتیبه هه رگیترا نا کۆمهکا
پهخشان و هۆزانانه ژ زمانی فارسی بو
زمانی کوردی)
* هه رگیترا نا مسعود خالد گولی
* ژ وهشانین پرۆژی یو بیلا زبیرین
* چاپا ئیکتی، ۱۹۹۶، چاپخانا هاوار، دهۆک

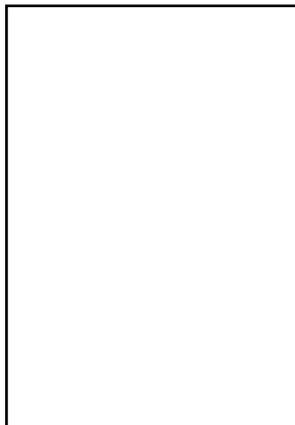
* **بیا از اینجا کوچ کنیم...**
کۆمهکا هۆزانیین هۆزانقان «مؤید طیب» یینه
ژ زمانی کوردی بو زمانی فارسی)
* هه رگیترا نا مسعود خالد گولی
* چاپا ئیکتی، ۱۹۹۷، چاپخانا کولیژا شه ریعین،
دهۆک

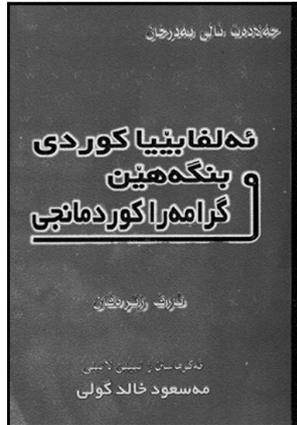
* **أبر و أبار و كابوس** (ئەف كەتیبە كۆمەكا پۆستەرە شعر و پۆستەرە چیرۆكی كوردی ییەن «هزرقان برجینی، باییزی عەمەری، خالد صالح و اسماعیل بادی» نە بۆ زمانی فارسی) *
 * وەرگیپانا مسعود خالد گولی *
 * ژ وەشانین كۆفارا مەتین *
 * چاپا ئیكی، ۱۹۹۸، چاپخانا خەبات، دەھوك *

* **نەخشە ل بەرا** (ئەف كەتیبە فولكلوری، كۆمكرن و شرۆفە كرنا پەند و ئیدیەمیتین كوردینە) *
 * كۆمكرن و شرۆفە كرنا مسعود خالد گولی *
 * ژ وەشانین لقی ۱ / نقتیسینگەها راگەھاندنی *
 * چاپا ئیكی، ۱۹۹۹، چاپخانا خەبات، دەھوك *

* **فەرھەنگۆكا كلاسكیتین كورد** (ئەف كەتیبە فەكۆلین و شرۆفە كرنا چەندین پەیف و ئیدیەم و ناڤ و زاراڤیتین صۆفیانەیه د ناڤ هۆزانیتین هۆزانڤانیتین مە ییەن كلاسك د) *
 * نقتیسینا مسعود خالد گولی *
 * ژ وەشانین دەزگەھێ موكریانى *
 * چاپا ئیكی، ۲۰۰۱، چاپخانا خەبات، دەھوك *

* **ئەلفا بېييا كوردى و بنگه هين گرامهرا كوردمانجى** (ئەف كىتېبە قەگواستنا كىتېبا رىزىمانا جەلادەت نالى بەدرخانى يە ژ رىنقىسىيا لاتىنى بۆ رىنقىسىا عەرەبى كوژ لايى «عارف زيرەفان» قە هاتىبە كۆمكرن)

* قەگواستنا مسعود خالدى گولى

* ژ وەشانىن دەزگەھى موكرىانى

* چاپا ئىكى، ۲۰۰۱، چاپخانا خەبات، دەھۆك

* **بنگه هين راستنقىساندنا كوردى (كرمانجى)** (ئەف كىتېبە قەگواستنا كىتېبا راستنقىساندنى يا نقىسەر «عارف زيرەفان» ى يە ژ رىنقىسىا لاتىنى بۆ رىنقىسىا عەرەبى)

* قەگواستنا مسعود خالدى گولى

* ژ وەشانىن دەزگەھى سپىرىز

* چاپا ئىكى، ۲۰۰۲، چاپخانا وەزارەتا پەرودەدى، ھەولېر

* **فەرھنگا گولى (فارسى - كوردى) (ئەف كىتېبە ئەوہ يا كود دەستىن وەبىن ھىژا دا)**

* دانانا مسعود خالدى گولى

* ژ وەشانىن دەزگەھى سپىرىز

* چاپا ئىكى، ۲۰۰۲، چاپخانا وەزارەتا پەرودەدى، ھەولېر